

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 19

Sayı: 2

2017

ISSN 1303-6963

İZMİR - 2017

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt / Volume : 19

Sayı/Number: 2

Yıl / Year : 2017

ISSN : 1303 - 6963

İzmir - 2017

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

HUKUK FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 19 Sayı:2 Yıl: 2017

Yayın No: 09.1300.0000.000/BY.017.072.924

ISSN: 1303-6963

Derginin Sahibi : Prof. Dr. Mustafa ALP (Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dekanı)

Sorumlu Müdür : Prof. Dr. Demet ÖZDAMAR (Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi)

Yönetim Yeri : T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi - Hukuk Fakültesi - Buca 35390 İZMİR

Yayının Türü : Ulusal Süreli - 6 ayda bir yayınlanır.
DEÜHFD (ISSN 1303-6963) yılda iki sayı olarak yayınlanan ULAKBİM (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) ulusal hukuk veri tabanına kabul edilmiş hakemli bir dergidir.

Editör : Prof. Dr. Demet ÖZDAMAR (Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi)

Editör Yardımcısı : Yrd. Doç. Dr. Tijen DÜNDAR SEZER (Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi)

Yayın Kurulu : Prof. Dr. Melda SUR (İzmir) Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK (İzmir)
Prof. Dr. Şükran ERTÜRK (İzmir) Prof. Dr. Oğuz SANCAKDAR (İzmir)
Prof. Dr. Murat AYDOĞDU (İzmir) Doç. Dr. Oğuz ŞİMŞEK (İzmir)
Yrd. Doç. Dr. Lale Burcu ÖNÜT (İzmir)

Danışmanlar Kurulu : Prof. Dr. Uğur ALACAKAPTAN (Bilgi Üniversitesi)
Prof. Dr. Haluk BURCUOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdal ONAR (Bilkent Üniversitesi)
Prof. Dr. Sarper SÜZEK (Atılım Üniversitesi)
Prof. Dr. Yusuf KARAKOÇ (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Turan YILDIRIM (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Huriye KUBİLAY (İzmir Ekonomi Üniversitesi)

Yazışma Adresi : Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dekanlığı, Buca 35390 İZMİR
Tel: 0 (232) 420 18 24 - 25 Fax: 0 (232) 301 60 09
www.deu.edu.tr/hukuk

Tasarım ve Mizanpaj : Uzm. Serab ŞEN

Dergide yayınlanan makalelerin bilim, içerik ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir.
Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

Basım Yeri : Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası

Basım Tarihi : 22.12.2017

Basım Adedi : 300

Basım Yeri Adresi : Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası
DEÜ Tınaztepe Kampüsü 35390 Buca - İzmir
Tel : 0(232) 301 93 00 - Fax : 0(232) 301 93 13

© Tüm Hakları Saklıdır.

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin

Öz Değerleri

- ▶ **Akıl ve bilim**
- ▶ **Dürüstlük, adalet ve etik**
- ▶ **Sevgi ve hoşgörü**
- ▶ **Hukukun üstünlüğü ve egemenliği**
- ▶ **Demokrasi kültürü**
- ▶ **İnsan haklarına saygı**

Temel Amacımız

**Akıl ve bilimin önderliğinde,
çağdaş ve mutlu bir toplum için
hukuku öğretmek ve geliştirmek**

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

Yayın İlkeleri

1. Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde **yayımlanmamış** ya da yayımlanmak üzere **gönderilmemiş** olmalıdır. Çevirilerin orijinal dildeki nüshasının gönderilmesi şarttır. Ayrıca; çevirilerde, çeviri yapan yazar, asıl eser üzerindeki hak sahiplerinden Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa uygun olarak yazılı izin almış olmalıdır.
2. Dergimizde ULAKBİM'in kriterlerine göre bilimsel yazılar türlerine göre (makale, çeviri, karar incelemesi, ... vb.) sınıflandırılmaktadır. Gelen yazıların niteliğinin ne olduğu hakem tarafından değerlendirilecektir.
3. Yazılar **A-4** boyutunda tek nüsha olarak teslim edilmelidir.
4. Dergiye gönderilen makalelerde, hem İngilizce hem de **Türkçe olmak üzere makale başlığı (title), öz (abstract) ve anahtar kelimeler (keywords)** belirtilmiş olmalıdır.
5. Gönderilecek yazıların **Times New Roman** karakterinde, ana metnin **1,5 satır aralığında** ve **12 punto**, dipnotların **10 punto** olarak hazırlanması ve **50 sayfayı** (Bu sayfa sayısı belirtilen format için geçerlidir; mizanpajdan sonra artabilir.) geçmemesi gerekmektedir. Dipnotlar sayfa altında gösterilmelidir.
6. Dipnotların sayfa altında gösterilmesi gerekmektedir. Dipnotların ve Kaynakçanın şu şekilde olması zorunludur:
Kitaplar için: Yazarın **Soyadı (Bold)**, Adı: Eserin Adı, Eserin Basıldığı Yer ve Yılı, Sayfa Numarası (Yazarın iki kitabı kullanılması halinde kısaltma şeklinde dipnotlarda ve kaynakçada belirtilmelidir.)
Makaleler için: Yazarın **Soyadı (Bold)**, Adı: Makalenin Adı (tırnak içinde), Derginin Adı, Cilt, Sayı, Yıl, Sayfa Numaraları
7. Yazarlar, **unvanlarını**, görev yaptıkları **kurumları**, haberleşme adresleri ile **telefon** numaralarını ve varsa **e-mail** adreslerini bildirmelidir.

8. Yazıların ilk değerlendirilmesi **editör** tarafından yapılacak ve daha sonra **Yayın Kuruluna** sunulacak olup, yazım yanlışlarının olağanın dışında bulunması, bilimsellik ölçütlerine uyulmaması, yazının Yayın Kurulu tarafından geri çevrilmesi için yeterli görülecektir. Yayın Kurulu gönderilen yazıların yayımlanıp yayımlanmaması konusundaki takdir hakkını saklı tutar.
9. Editör tarafından yapılacak ilk değerlendirmeden sonra Yayın Kuruluna sunulan ve geri çekilmeyen yazılar ULAKBİM kriterlerine göre ismi saklı tutulan iki hakeme gönderilecek, hakemlerden gelen rapor doğrultusunda yazının yayımlanmasına, yazardan rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yazının geri çevrilmesine karar verilecek ve yazar, durumdan en kısa sürede haberdar edilecektir.
10. Hakemlerden gelen raporlardan birinin olumsuz, diğerinin olumlu olması durumunda, üçüncü bir hakem incelemesi yapılacaktır. Hakem raporlarının olumsuz olması durumunda yazı yayımlanmayacaktır. Hakem raporunda düzeltme istenmesi durumunda yazar tarafından sadece belirtilen düzeltmeler çerçevesinde değişiklikler yapılabilecektir. Yayımlanmayan yazılar yazarına geri gönderilmeyecektir.
11. Hakemlerin incelemesinden geçen ve yayımlanmasına ve/ya da düzeltilerek yayımlanmasına karar verilen yazıların son şeklinin “Office’98 Word” programı altında kaydedilmiş dosyanın e-posta yoluyla gönderilmesi gerekir.
12. Gönderilen yazıların yazım bakımından son denetimlerinin yapılmış olduğu, yazarın yazılı veya elektronik ortamda gönderdiği biçimiyle “**basıla**” verdiği kabul edilir.
13. Yazılar yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde, Dokuz Eylül Üniversitesi, elektronik ortamda tam metin (her türlü formatta) olarak yayımlamak da dahil olmak üzere tüm yayım haklarına sahiptir. Yazarlar telif haklarını Üniversiteye devretmiş sayılırlar.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Hukuk Fakültesi Dergisi

Cilt: 19 Sayı: 2 Yıl: 2017

İÇİNDEKİLER

Yrd. Doç. Dr. Turgay CİN

Yunanistan Anayasasına Göre Devlet Kilise İlişkisi 1-59

Yrd. Doç. Dr. Damla GÜRPINAR

Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Uyarınca Kurulmuş Olan
Rehinli Taşınır Sicilinin Tapu Sicili İle Karşılaştırmalı
Olarak İncelenmesi 61-102

Yrd. Doç. Dr. Uğur TÛTÛNCÛBAŞI

Yabancı Kararların Türk Hukukunda Tanınması Konusunda
690 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname İle Düzenlenen
Yenilikler 103-127

Öğr. Gör. Dr. Ayça İZMİRLİOĞLU

Sendikaların Yargılama Alanına İlişkin Bireysel Nitelikli
Faaliyetleri 129-176

Aigul NURMUKHAMBETOVA

İş Kanununun Yeni Düzenlemesi Karşısında Geçici İş İlişkisi 177-221

DOKUZ EYLUL UNIVERSITY**Faculty of Law Review****Volume: 19 Number: 2 Year: 2017****CONTENTS****Assistant Prof. Dr. Turgay CİN**

State-Church Relationship in the Constitution of Greece..... 1-59

Assistant Prof. Dr. Damla GÜRPINAR Analysing of the Registry for Pledged Movable Goods,
Which Has Been Established According to the Act About Pledge
On Movable Goods in Trade Transactions, Compared to the
Land Registry..... 61-102**Assistant Prof. Dr. Uğur TÛTÛNCÛBAŞI**Reformations Regulated by Statutory Decree No 690 Relating to
Recognition of Foreign Decision in Turkish Law ..... 103-127**Lecturer Dr. Ayça İZMİRLİOĞLU**

Individual Activities of Trade Unions Related to Judiciary 129-176

Aigul NURMUKHAMBETOVA Temporary Employment Relationship in View of New
Regulation of Labor Law 177-221

YUNANİSTAN ANAYASASINA GÖRE DEVLET KİLİSE İLİŞKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Turgay CİN*

Öz

Yunanistan'ın ilk Anayasasından günümüze kadarki bütün Anayasalarında Kilise ile Devlet ilişkileri düzenlenmiş bulunmaktadır. Yunanistan Anayasasının özellikle 3., 13. ve 105. maddeleri bu bağlamda önemlidir. Yunanistan Anayasası sadece Yunanistan'daki Ortodoks Kilisesi ile Yunanistan Devleti arasındaki ilişkileri değil, Türkiye'deki İstanbul Başpiskoposluğu arasındaki ilişkiyi de düzenleyerek, uluslararası hukuk tüzel kişiliği kazandırılmaya çalışılmaktadır. Yunanistan'ın "Ekümenik Patrikhane" iddiaları, din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili değildir. Kiliselerin idaresi ve siyasetle ilgilidir.

Anahtar Kelimeler

Devlet, Kilise, Yunanistan, Anayasa, Ekümenik Patrikhane, Yunanistan Ortodoks Kilisesi, İstanbul Başpiskoposluğu, Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu, uluslararası hukuk tüzel kişiliği

---

* Ege Üniversitesi İİB Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Devletler Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: turgay.cin@ege.edu.tr) (Makale Gönderim Tarihleri: 01.06.2017-01.06.2017/Makale Kabul Tarihleri: 14.06.2017-08.06.2017)

STATE-CHURCH RELATIONSHIP IN THE CONSTITUTION OF GREECE

Abstract

All Greek constitutions without exception have regulated State-Church relations. At present, articles 3, 13 and 105 of the Greek Constitution are highly relevant and important for this purpose. The Greek Constitution regulates not only the relations between the Greek State and the Orthodox Church in Greece, but also the relations between the Greek State and the Archbishop of Istanbul in Turkey. In so doing, it aims to create international legal personality and rights for the Archbishop of Istanbul. Greek claims for "Ecumenical Patriarchate" in Istanbul are actually related neither with religious freedoms nor the freedom of consciousness. These claims are rather political and concerned more with the management of Orthodox Churches.

Keywords

State, Church, Greece, constitution, Ecumenical Patriarchate, Greek Orthodox Church, Archbishop of Istanbul, Atina and the Archbishop of All Greece, International legal entity

GİRİŞ

“... Bu çerçevede patrikin statüsüne değinmekte yarar var. Biz o makamı küçültüp muhatabı kaymakam derken patrik yurtdışında cumhurbaşkanları tarafından ağırlanıyor. Gereksiz biçimde ekümeniklik tartışmasına taraf olduk. Korkumuz; patrik papa olur mu? Birincisi, Katolik ile Ortodoksluk farklı. İkincisi, halkının yüzde 99’u Müslüman olan bir ülkede papa olması imkânsız. Halkının çok büyük bir kısmı Müslüman olan ve laik olduğunu iddia eden bir ülke bu tartışmanın, yani “tanırım-tanımam” tartışmasının dışında kalmalıydı. Ekümenik olmak ne demek? Birincisi, papaya muhatap olmak. Oluyor. İkincisi, Pan Ortodoks toplantı yapmak. Yapıyor. Üçüncüsü, kiliseler arası ihtilaflarda hakem olmak. Oluyor. Dördüncüsü, dünyadaki Ortodoks kiliselere tayin yapmak. Yapıyor. Patriki eşitler arasında birinci (Primus inter pares) tanımayan Ortodoks kiliseler de var. O onların sorunu. Tartışmada taraf olmak gereksiz¹.”

Emekli bir Büyükelçi olan ve 2000’de kurulan Türk-Yunan Dostluk Derneği Defne’nin başkanlığını (2017) da yürüten Yalım Eralp, İstanbul Başpiskoposluğu hakkındaki düşüncelerini yukarıdaki gibi açıklıyor.

Anayasa, hukuk ve siyaset biliminde kullanılan bir kavramdır. Yunanistan’da Devlet ile Kilise ilişkileri, Yunanistan anayasasında geniş bir biçimde düzenlenmiştir. Yunanistan Anayasasında düzenlenen Devlet ile Kilise ilişkileri sadece Yunanistan’ı değil, İstanbul Başpiskoposluğu Yunanlıların deyimi ile “Ekümenik Patriklik” nedeniyle Türkiye’yi de çok yakından ilgilendirmektedir.

Tarihsel, toplumsal, siyasal ve dini gerçeklik son derece çeşitlidir ve her tür sınıflandırma ile dinamik bir biçimde gelişmeye açıktır. Devlet, genellikle iki kurum arasında ortak tarihsel işbirliği, geleneksel sosyal ve kültürel bağlantıları nedeniyle belirli bir kilise ya da din ile siyasi ve idari ilişki kurar. Bu gibi durumlarda, normal olarak devletten, devlete değişen bir ölçekte, belirli bir kilise veya din yararına daha az veya daha çok elverişli

---

¹ Eralp, Y.: Perdeyi Aralarken, Bir “monşer”in hatıratı, DK Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 228.

hükümet muameleleri uygulanır ve bu bağlamda din; devletin “resmi dini”, “devlet dini” ya da “çoğunluğun dini” olarak tanımlanır².

Yunanlıların Türklere karşı ayaklanmasından (25 Mart 1821), Yunanistan Devletinin 1830 yılında resmen kurulması ve tanınmasından itibaren ve özellikle de 1827 yılından bugüne kadar Yunanistan’da Devlet ile Kilise ilişkileri ve Yunanistan Kilisesinin bağımsızlığı tartışıla gelmektedir. Devlet ile Kilise ilişkilerindeki tartışmalar siyasi ağırlıklı olduğu kadar, sosyolojik, uluslararası ilişkiler, özellikle de ideolojik bir boyuta da sahiptir ve bunun sonucunda ortaya çıkan anlaşmazlıklar, tartışmalar sürüp gitmektedir. Devlet ile Kilise ilişkisi sorunu, özellikle hukukçu, ilahiyatçı ve tarihçilerin uzmanlık ve uğraşı alanlarına girmektedir³.

1833-1850 yılları arasında Yunanistan Ortodoks Hıristiyan Kilisesinin bağımsızlığı, yeni Yunan Devletinin bağımsızlığını kazanması ve tamamlanması bakımından önemlidir. Çünkü bazı Yunanlıların iddialarına göre, merkezi Atina’da bulunan Yunanistan Ortodoks Kilisesi, Osmanlı Devlet iktidarının ve egemenliğinin altında bulunan İstanbul Ortodoks Hıristiyan Patrikhanesinden ayrılması ve ancak Yunan Devletinin egemenliği altına girmesiyle, özgür olabilecekti⁴. 1833 yılında Yunanistan Ortodoks Kilisesi, İstanbul’daki Ortodoks Hıristiyan Patrikhanesinden ayrılma kararı aldı ve derhal bağımsızlığını ilân etti. O dönemde İstanbul Fener Patrikhanesi, Yunanistan Ortodoks Hıristiyan Kilisesinin kendisinden ayrılmasını 1850 yılında onayladı. Ayrıca Yunanistan Ortodoks Hıristiyan Kilisesinin ve Kutsal Manastırlarının hukuki statüsü 23 Temmuz 1833 tarihli Yunan Krallığı Kararnamesi ile Yunanistan devletinin denetimine girmiş oldu ve Yunanistan Ortodoks Hıristiyan Kilisesi artık dogma meseleleri bakımından bağımsızdı.

Yunanistan’da Kilise, Ruhbanlardan (kliros) ve halktan oluşan bir “birim”, “varlık” olarak ortaya çıkmaktadır. Yani Ruhbanlar ve halk Kiliseyi

² <http://www.arthro-13.com/products/papageorgioy-konstantinos-epikoyros-kathigitis-ekklisiastikoy-dikaioy-toy-aph5/> (19.03.2017).

³ Βενιζέλος, Ε.: Οι Σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας, Παρατηρητής, Selanik 2000, s. 15.

⁴ Bkz. Δημακοπούλου, Χ.: Νεώτερα στοιχεία περί της ανακηρύξεως της Ελληνικής Εκκλησίας ως Αυτοκεφάλου κατά το 1833, Μνημοσύνη 12, 1991-1993, s. 207 vd.; Βενιζέλος, Οι Σχέσεις Κράτους..., s. 19.

oluşturmaktadır. Fakat “Kilise” dendiğinde “İdare eden/yöneten Kilise (Diikusa Eklisia)” anlaşılmaktadır. Yunanistan’da Kilisenin yönetim organı, Kutsal Meclis (İera Sinodos)’tir. Yani Kutsal Meclis, idare organı (organo diikiseos)’dir. Başpiskopos değildir. Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu olan (2017) İeronimos değildir.

Yunanistan’da Kilise, Devlet ve halk arasındaki ilişkiler konusunda Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu İeronimos şunları söylüyor: “Kilise çocuklarından ayrılmaz... Kilise cemaatten ayrılmaz... Fakat ayrılmak isteyen gider... Gelmek isteyen de gelir...”

Kilise ile Devlet işlerinin ayrı olduğu -ayırma- sisteminde Devlet, Laik (laïque), seküler (secular) olarak ortaya çıkmaktadır ve herhangi bir din ile işbirliği yapmaz. Bu sistemde Devlet, dine karşı ya tarafsızdır ya da dine karşı agresif, din karşıtı bir siyaset izler.

Genellikle yoğun farklılıklara rağmen, birçok Avrupa Birliği üyesi devlet, kendi ülkesinde dini konularda a) “ayrılık”, b) “birlik” ve c) “dostça işbirliği” sistemlerinden birini benimsemektedir. aa) Ayrılık sistemi dediğimizde, bu sistemde devlet ile din birbirinden ayrılmaktadır ve devlet “laik” (secular, laïque)tir ve prensip olarak, hiçbir dinle işbirliği yapmaz, kati bir tarafsızlık ya da agresif bir anti-dini (kilise karşıtı) politika uygular. bb) Bileşik sistemde, devlet sakinlerinin büyük çoğunluğu tarafından benimsenen dini cemaate özellikle kurumsal ayrıcalıklar (idari, mali, vb.) gibi ayrıcalıklar tanır. cc) Dostça işbirliği sistemi dendiğinde, günümüzde mevcut karşılıklı yaygın sorunların, sosyal ve hayırsever temeldeki meselelerin iyileştirilmesi için istisnasız bütün dinlere karşı devletin tarafsız bir tutum izlemesi ve onlarla dostça işbirliğini geliştirmesinin ve sürdürmesinin benimsendiği bir sistem anlaşılır⁵.

Tüm Avrupa Birliği Üyesi Devletlerin ortak anayasal başlangıç noktasını din özgürlüğüne saygı ve dini ayrımcılık yasağı oluşturmaktadır. Ancak, din özgürlüğü ile ilgili hakların tanınması ve saygı derecesi devletten devlete değişiklik göstermektedir. İlgili anayasalarda öngörülen hükümler, her zaman devlet ile dinler arasındaki ilişkiyi, mevcut yasal düzenlemeler doğru bir biçimde yansıtmayabilir.

⁵ <http://www.arthro-13.com/products/papageorgioy-konstantinos-epikoyros-kathigitis-ekklisiastikoy-dikaioy-toy-aph5/> (19.03.2017).

Yunanistan’da bir tarafta “Yunanistan Bağımsız Kilise”si, diğer tarafta da “Yunanistan Kilisesi” ve “Ekümenik Patrikhane”, -ayrıca bunlarla ilgili olarak Yunanistan ile Türkiye- bulunmaktadır.

Yunanlıların iddialarına göre, “Ekümenik Patrikhanenin” devletlerarası statüsü mevcuttur. “Ekümenik Patrikhanenin” devletlerarası statüsü Yunanistan için “hayati meseledir”. Yunanistan’ın dış politikası, Yunan tarihi, Yunan bilinci, Yunanistan’ın Türkiye ile olan ilişkileri, Lozan Barış Antlaşmasının uygulanması için “Ekümenik Patrikhane”nin statüsü hayati öneme sahiptir⁶.

Diğer taraftan Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’da din ile siyaset ve milli kimlik iç içedir. Yunanistan’da okulların, parlamentonun açılışında, milletvekili, kabine ve Yunanistan Cumhurbaşkanı’nın yeminlerinde ve devletin resmi törenlerinde dini ayin ve törenler yapılmakta ve Despotlar/ Metropolitler protokolde birinci sırada yer almaktadır. Ayrıca Bakanların ve Yunan Cumhurbaşkanı’nın dini yemin töreninde Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu hazır bulunmaktadır ve yemini o yaptırmaktadır. Yunan hükümetleri, eğitim konularında alacağı kararlarda, Ortodoks Hıristiyan Yunan Kilisesinin görüşünü dikkate almak zorundadır. Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’da Eğitim Bakanlığının adı; “Milli Eğitim ve Din İşleri Bakanlığıdır.” Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’da, milli bayramlar ile dini bayramlar aynı tarihlere denk getirilmiştir. Dolayısıyla 25 Mart 1821’de Türklere karşı ayaklanma ile 28 Ekim 1940 tarihli İtalyan ve Alman işgaline karşı direniş günü kiliselerde yapılan tören ve ayinlerle anılmaktadır. Mahkemelerde tanıklar ve Yunan vatandaşlığını kazanan yabancılar İncil’e el basarak “Ortodoks Hıristiyan Yunanlılık” yemini etmektedir⁷. Bütün bunlar; Yunanlıların Ortodoks Hıristiyan dinlerine verdikleri önemi göstermeye herhalde yeterlidir.

Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’da, devlet ile kilise ilişkileri lâik, çağdaş statüden çok uzaktır. Bunun nedeni, Yunan Ortodoksluğunun Yunan Devlet yapısı içindeki etkin rolünün kaynağını tarihten, Bizans İmparatorluğundan, Yunan Ortodoks Kilisesinin, Yunanlıların Türklere karşı ayaklan-

⁶ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁷ Bkz. 29 Mayıs 2000 Milliyet gazetesi.

masında üstlendiği önderlikten ve en önemlisi de “500-600 yıllık Osmanlı Türk yönetiminde Yunan milli kimliğini Ortodoks Kilisenin, İstanbul Patrikhanesinin koruduğu” tezinden kaynaklanmaktadır. Bu ve diğer nedenlerden ötürü, aşağıda görüleceği üzere Yunanistan’ın ilk Anayasasından günümüze kadarki bütün Anayasalarında Kilise ile Devlet ilişkileri düzenlenmiş bulunmaktadır.

Konumuz Devlet ile Kilise ilişkisi olduğuna göre, devlet deyince, hukuk düzeni anlaşılır ve dolayısıyla devletin temelinde ve çatısında hukuk düzeni olarak, anayasa bulunmaktadır. Eğer devleti, anayasa ile özdeşleştiriyorsak, Kilise, anayasal düzenin dışında tutulamaz. Çünkü ne ekonomi ne sivil toplum ne özel ilişkiler ne hükümet dışı sivil toplum kuruluşları ne de hiç kimse anayasal düzenlemelerin dışında kalmaz. Herkesin; ister gerçek kişi olsun, isterse tüzel kişi olsun hukuk düzeni içinde olması gerekir⁸.

“Devlet” deyince “tüzel kişilik” anlaşılıyorsa, o zaman Kilisenin anayasal hukuk çerçevesinde Devlet ile ilişkilerinin düzenlenmesi gerekir. Bütün tüzel kişiler hukuk düzenine tabidir. Burada bir hukuk düzeninin bulunması önem kazanır. Hukuk düzeninin sadece Kiliseyi değil, diğer dinleri de eşit bir biçimde kapsayacak nitelikte olması gerekir. Velhasıl hukuk düzeni söz konusu olduğunda her dinin hukuk içinde kalması ve yargı denetiminin dışında kalmaması zorunluluğu vardır. Bu bağlamda Kilise ile Devlet ilişkileri bakımından önemli ve kritik olan sadece Yunanistan Anayasasının 3., 13. veya 105. maddeleri değildir, “yargılama iktidarını” düzenleyen Yunanistan Anayasasının 94. ve devamı maddeleri de önem arz etmektedir⁹. İşte bu makalenin konusunu öncelikle Yunanistan Anayasasının 3., 13. ve 105. maddeleri oluşturmaktadır.

Yunanistan’da, Yunanistan Kilisesinin kamu hukuku tüzel kişiliğine sahip olduğu konusunda herhangi bir tartışma yoktur. Yunanistan’da, kişiler ister tüzel kişi, isterse gerçek kişi olsun hukuk düzenine tabidir. Fakat kişilerin kamu hukuku tüzel kişiliğine mi? Yoksa özel hukuk tüzel kişiliğine mi sahip olduğu meselesi, yargı denetimi bakımından, yargılama hukuku

⁸ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁹ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

bakımından davanın hukuk mahkemelerinde mi? Yoksa idare mahkemelerinde mi açılacağı konusunda önem kazanmaktadır. Kamu hukuku tüzel kişiliği ve özel hukuk tüzel kişiliği ayrımı yapmak, yargısal denetime tabi olma bakımından bir zorunluluktur. Yani Yargısal denetim kaçınılmaz olduğu için hangi mahkemeye başvurulacağı konusu da kendiliğinden önem kazanmaktadır. Diğer taraftan Yunanistan Kilisesinin dini kurumlarının kararları, Yunanistan Danıştay'ı tarafından denetlenmektedir¹⁰.

Tarihsel dönemlere göre Yunanistan'da çıkarılan çeşitli biçimlerdeki yasal düzenlemelerden Devlet ile Kilise ilişkileri etkilenmiştir. Bu makalede Kilise ile Devlet ilişkileri hakkında önceki ve mevcut Anayasal düzenlemeler irdelenecek ve kısaca bilgi verilecektir. Çünkü bu çalışmada görüleceği üzere Yunanistan'da Kilise ile Devlet ilişkileri bakımından önceki ve mevcut anayasalar ayrılmaz bir içerik ve tarihi bir bütünlük oluşturmaktadır.

Bu makalemin konusunun en önemli yönünü Yunanistan Anayasası uyarınca Yunanistan Devletinin, Yunanistan Kilisesinin ve İstanbul Başpiskoposluğu aralarındaki hukuki ilişki, organları arasındaki ilişkiler, yetkiler, sınırlar, Kilisenin sorumluluğu ve Türkiye ile ilgili muhtemel statü, rejim ve sorunlardır. Yani Yunanistan'da bir tüzel kişi olarak Kilisenin özerkliği ve öz yönetiminin derecesi, devlete karşı yasama prosedürlerinin özerklik alanı ve İstanbul Başpiskoposluğu ile ilişkisi ve bu ilişkinin Türkiye üzerindeki muhtemel etkileri ve tehlikeleri oluşturmaktadır.

I. TARİHİ SÜREÇ

Tarihi bakımdan Yunanlılar, yukarıda da ifade ettiğim üzere uzun bir süre altı asır başka bir ifade ile altı yüzyıl Türklerin egemenliğinde, Osmanlı Devleti tebaası olarak, İstanbul Fener Patrikhanesinin Rum "milletbaşılığının" ve kendi kendilerini yöneten, özerk bir dini yapıda (özerklik, adeta devlet içinde devlet statüsünde) yaşamışlardır. Bu "milletbaşılık", "özerklik", "Patriklik" birer tarihi kavram olarak günümüzde Yunanistan milli bilinci bakımından önem arz etmektedir ve günümüzde bile hukuki neticeler doğurabilecek niteliktedir. Çünkü bugün yürürlükteki Yunanistan Anayasa-

¹⁰ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

sının 3., 13. ve 105. maddelerinin değiştirilmesi her gündeme gelişinde ki yine (2017) gündemdedir. Önemli ve etkili bazı Yunanlı yazarlar, siyasetçiler, halk ve özellikle hukukçular “tarihi” öne sürerek, Yunanistan Anayasasının bahse konu bu hükümlerinin değiştirilmesine karşı çıkmaktadırlar. Bu konu aşağıda hukuki boyutuyla daha geniş bir biçimde incelenecektir.

Tekrarlayalım ki, 25 Mart 1821 tarihinde Türklere karşı “isyan” sonucu kurulmuş olan Yunanistan Devleti 1829 Londra ve 1830 Protokolüyle resmen ve hukuken tanınmıştır. Bu bakımdan Yunanistan Devletinde Kilise ile Devlet ilişkileri irdelenirken, a) Osmanlı döneminde, b) Osmanlı döneminden sonra ve c) Yunanistan Devletinde Kilise ile Devlet ilişkisi olarak bir sınıflandırmaya tabi tutarak ve İstanbul Başpiskoposluğu ihmal edilmeden incelemek doğru olacaktır düşüncesindeyim.

A. Osmanlı Öncesi Devlet İle Kilise İlişkisi

Yunanistan bakımından Bizans’ta Kilise ile Devlet arasında kurulan kurumsal ilişkilerin içeriği, Bizans dönemini araştıran ve yorumlayan bilim adamları için anlaşmazlık, tartışma ve sürtüşme konusu olmaktadır. Bizans’ta her iki kurumun -Devlet ile Kilisenin- aralarında sürekli bir rekabet içinde olduklarını iddia eden tarihçilerin sayısı az değildir. Bizans döneminde uzun süre, güç dağılımı ile ilgili olarak bir tarafın diğeri üzerinde hâkimiyet kurması, dönemlere göre ve mevcut çıkarlara bağlı olarak Devlet ile Kilise arasındaki bu rekabetin hafif ya da daha sert olmasına neden olmuştur. Ancak, diğer bazı araştırmacılarca Devlet ile Kilise Bizanslıların ulusal farklılıkları (“heterojenite”) nedeniyle savunmasız bir durumda olmalarının önüne geçmek ve Bizans’ın din üzerinden “bölünmemiş Hıristiyanlığı” korumak ortak hedefi için siyasi teoloji ile tutarlı bir işbirliği içinde oldukları iddia edilmektedir¹¹.

¹¹ Bu konuda geniş bilgi için aşağıdaki Yunanca kaynaklara bakılabilir: **Τροιάνος, Σ./Βελισσαροπούλου-Καράκωστα**, I.: Ιστορία Δικαίου, Ατina 2010, s. 128 vd.; **Κουκουσάς**, Β.: Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας στο Βυζάντιο. Από την περίοδο της Μακεδονικής δυναστείας έως την απελευθέρωση της Κωνσταντινουπόλεως από τους Φράγκους: Συνοπτική παρουσίαση με βάση τις πηγές, Selanik 2010, s. 867-1261; **Γλόκατζη-Αρβελέρ**, Ε.: Γιατί το Βυζάντιο; Ατina 2009, s. 141-170; **Κιουσοπούλου**, Τ.: Βασιλεύς ή Οικονόμος; Πολιτική εξουσία και ιδεολογία πριν την Αλωση, Ατina 2007, s. 217 vd.; **Δήμου**, Β.: Η πολιτική θεωρία του Δημητρίου Χωματηνού, Κανονικό δίκαιο και πολιτική στο ύστερο Βυζάντιο, “Νομοκανονική Βιβλιοθήκη 18”, Katerini 2006, s.

Bizans Devletinin siyasetini dile getirenler, İmparatorların ya da devlet organlarının, sistematik bir biçimde Kilisenin siyasi ideolojisinin gelişmesine, genişlemesine, sağlamlaştırılmasına yardımcı olmuşlardır. Ancak, aynı örgütsel uyum için veya Bizans “imperiumunun” idari istikrarı ile Kilisenin “doktriner” saflığını ve devletin ülke bütünlüğünü özdeşleştirerek, bunu korumak amacıyla tamamen Kilisenin iç konularına ya sistematik bir biçimde ya da ara sıra, bazen karışmak durumunda kalmışlardır. Böylece, “İmparatorluk ideolojisi” ile “dini ideoloji” homojenize edilmiş ve hem ülke hem de nüfusun bütünlüğü yani “ülkenin” ve “milletin” bölünmezliği sağlanmıştır. Bizans İmparatorunun Kilise meselelerine ve işlerine karışmasının, müdahale etmesinin amacı, farklı doktrinsel saplantılar nedeniyle kendi tebaası arasındaki yıkıcı ve ayrılıkçı eğilimleri önlemektir. Böylece, İmparatorluk bakış açısı ile dini ideoloji homojenize edilerek, muhtemel merkezkaç eğilimler sınırlandırılmıştır¹².

Aslında Bizans döneminde Kilise, hem morfolojik yapısı ve hem de iç işleyişi bakımından, organizasyonu güçlü bir devlet özelliğine sahip olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, din ile ilgili kurumsal ve idari konular “emperyal devletin” hukukuyla düzenlenmiştir¹³.

Bu bağlamda Devlet ile Kilise arasındaki ilişkiler ne devlet ne kilise hukuku ne de kurumsal olarak benimsenen ilkeler sistematik bir biçimde

---

99 vd.; **Hans-Georg Beck**, (çeviri Λ. Αναγνώστου), Ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη βυζαντινή αυτοκρατορία, τόμ. I-II, Ατina 2004; **Καραγιαννόπουλος**, Ι.: Η πολιτική ιδεολογία των βυζαντινών, (α΄ ανατύπωση), Selanik 1992, s. 59 vd.; **Γλύκατζη-Αρβελέρ**, Ε.: Η πολιτική ιδεολογία της βυζαντινής αυτοκρατορίας, Ατina 1988.; **Runciman**, St.: Η βυζαντινή θεοκρατία, Ατina 1982; **Παναγιωτάκος**, Π.: “Αι σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας εν τη βυζαντινή αυτοκρατορία”, ΑΕΚΔ 22, 1967, s. 7-38; **Hans-Georg Beck**, Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich, Münih 1959.

¹² **Μαγγιώρος**, Ν.: Ο Μέγας Κωνσταντίνος και η Δονατιστική έριδα. Συμβολή στη μελέτη των σχέσεων Εκκλησίας - Πολιτείας κατά την κωνσταντινεία περίοδο, Selanik 2001, s. 136.

¹³ **Τρoιάνος**, Σπ.: “Θεσπίζομεν, τοίνυν, τάξιν νόμων επέχειν τους αγίους εκκλησιαστικούς κανόνας...”, Βυζαντινά 13, 1985, s. 1191-1200; **Αλιβιζάτος**, Αμ.: “Αι σχέσεις της εκκλησιαστικής νομοθεσίας του Ιουστινιανού προς τους εκκλησιαστικούς κανόνας”, ΕΕΘεολ. Σχ. Παν., Ατina 1935-1936, s. 1-7.

düzenlenmiştir. Soruna ilişkin çözümler, doğrudan kişinin kişisel dünya görüşü ve özlemleri ile ilgili olduğuna inanılmıştır.

Roma döneminde, özellikle siyasi nedenlerle Roma hükümdarına tabi olma ve ona tapma yükümlülüğü yanında tüm tebaanın serbestçe dininin ibadet ve ayinlerine katılmak anlamında bir nevi laiklik biçimi de söz konusuydu. Ancak Doğu Roma İmparatorluğunda Hıristiyanlığın yayılmasının ilk yıllarından itibaren Hıristiyanlar, resmen “vatana ihanet” ya da “hıyanet” resmi suçlamasıyla zulüm ve kovuşturmalara uğradılar. Esasen asıl amaç Hıristiyanları cezalandırmak değildi. Amaç, yetkililerin devlet için tehlikeli addettikleri kişileri dini inançlarını, Hıristiyanlığı terk etmek zorunda bırakmaktı¹⁴.

O dönemde İmparatorların kiliseye yönelik bu tutumlarının nedeni sadece kişisel inançlarının bir sonucu değildi. Ulusal farklılığın (heterojenitenin) kalıcı bir risk, tehlike oluşturmasına karşılık, yeni dini inancın imparatorluğun uyumu ve barışı için olumlu bir faktör haline gelebileceği umidedir. Pek çok İmparatorun dogmatik konulara yoğun ilgi göstermesinin nedeni devletin birliğinin korunması ve güçlendirilmesi endişesinden kaynaklanmaktadır. Kilisenin doktriner, dogma konularına imparatorların müdahalesine, Kilise tarafından hoşgörülle yaklaşılmasının koşulu; “Ortodoks öğretinin dokunulmaz sınırlarının aşılmasıdır”. Bu koşullar içinde Kilise, yaşayan bir organizma olarak doğrudan devlet faktörünü etkileyen bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan, devlet de bu faktörün yardımı ve kendi imkânları ile devletin birliğini sağlamak için çalıştı. Bizans Döneminde, bu çabaların buluşma noktası Kilise ile Devlet ilişkilerinde temel sorun teşkil etmiştir.

B. Osmanlı Döneminde Devlet İle Kilise İlişkisi

Yunan kaynaklarında bu konuda şu değerlendirmeler yapılmaktadır. Osmanlı İslâm geleneğinde, “İncil halkları” (Hıristiyanlar ve Yahudiler: λαοί της Βίβλου, χριστιανοί και εβραίοι) olarak anılanlar, eğer karşı değilseler, vergi yükümlülüklerinden kaçınıyorlarsa, kendi topluluk veya dini gele-

---

¹⁴ Τροιάνος, Σπ. Ν./Δημακοπούλου, Χ. Γ.: Εκκλησία και Πολιτεία: Οι σχέσεις τους κατά τον 19ο αιώνα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Ατina-Γümülcine 1999, s. 58.

neklerini koruyarak dini özerkliklerini devam ettirebiliyorlardı. İstanbul'un fethinin hemen ardından Fatih Sultan Mehmet tarafından Georgios Sholarios (1405-1472), Gennadios ismiyle İstanbul Patriği olarak ilân edildi. Fatih Sultan Mehmet, 1453 yılında İstanbul'un fethinden sonra oluşmuş olan dini durumu, esasen siyaseti dikkate alarak, İstanbul Patriği Gennadios Sholarios'un şahsında İstanbul Ortodoks Hıristiyan Kilisesine bir dizi genel ve özel özerklik (kendi kendini yönetme) ayrıcalıkları tanıdı. Bunların uygulanmasıyla birlikte dev Osmanlı idari aygıtının yanında, Osmanlı hukuksal düzeniyle kilise organizasyonunun kurumsal birlikteliğinin uyumlu entegrasyonu sağlanmış oldu¹⁵. Osmanlı Devletinde, Ortodoks Hıristiyanlığın özel bir muameleye tabi tutulmasının temellerini "Beratlar" oluşturmaktaydı. Osmanlı Devletinde, Müslüman olmayan millet, 19. yüzyıl ortalarında meydana gelen reformlar neticesinde Tanzimatla birlikte, 3.11.1839 tarihli Hatt-ı Şerif ve 18.2.1856 tarihli Hatt-ı Hümayun'un benimsenmesiyle artırılmış haklar ve koruma kazanmışlardır. Osmanlı Devleti, bu iki kararname ile bütün Osmanlı tebaasına haklar bakımından dini eşitlik tanımıştır¹⁶.

Yunanlı yazarların iddiasına göre, İstanbul Başpiskoposluğu, Osmanlı Devleti döneminde elde ettiği "milletbaşı (Rum milletbaşı, ethnarchikos)" ve

¹⁵ **Γιανναράς**, Χ.: Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα, Δόμος, Ατina 1996, s. 87-88; **Πανταζόπουλος**, Ν.: "Τα 'προνόμια' ως πολιτιστικός παράγων εις τας σχέσεις χριστιανών – μουσουλμάνων", ΕΕΣχ. Νομ. Επ. Selanik 9, 1975, s. 815-896; **Πανταζόπουλος**, Ν.: "Εκκλησία και δίκαιον εις την χερσόνησον του Αίμου επί τουρκοκρατίας", ΕΕΣχ. Νομ. Επ. Selanik 8, 1960-1963, s. 685-775; **Αμαντος**, Κ.: "Οι προνομιακοί ορισμοί του μουσουλμανισμού υπέρ των χριστιανών", Ελληνικά 9, 1936, s. 103-166.

¹⁶ Bu konuda Yunanlıların görüşleri için bkz. **Σταματόπουλος**, Γ.: Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση. Προς μια ανασύνθεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19ο αιώνα, Ατina 2003; **Παπαστάθης**, Χ.: "Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εσωτερική διοίκηση του Γένους κατά την περίοδο του Τανζιμάτ", Χαριστήριος Τόμος προς τιμήν του Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, Ατina 2000, s. 439-453; **Κονόρτας**, Π.: Οθωμανικές θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο: βεράτια για τους προκαθήμενους της Μεγάλης Εκκλησίας (17ος-αρχές 20ού αιώνα), Ατina 1998.; **Παπαστάθης**, Χ.: Οι Κανονισμοί των Ορθοδόξων Ελληνικών Κοινοτήτων του Οθωμανικού Κράτους και της Διασποράς, τόμ. Α', Selanik 1984; **Φιλιππίδης**, Χρ.: "Οι Γενικοί Κανονισμοί του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί τη βάσει του Κώδικος ΤΕ' του Πατριαρχικού Αρχιεπισκοπείου, Πρακτικά Εθνοσυνελεύσεως, 1858-1860", ΠΑΑ 1946, s. 6 vd.

“Ekümenik Patriklik” sıfatlarıyla birlikte, geniş siyasi, idari ve yargı yetkileri elde ettiği görülmektedir¹⁷.

Osmanlı döneminde, Patrikhane tüm Ortodoks Hıristiyanlara muktediri. 1833 yılında kurulan Yunanistan’ın yeni Bağımsız Kilisesi, sadece Yunanistan vatandaşı Ortodoks Hıristiyanlardan sorumluydu ve Yunanistan Hükümetinin boyunduruğu altındaydı. Yunanistan’ın yeni liderleri Kilisenin siyasetteki merkezi rolüne son vermek ve Yunanistan Devletinin ülkesi sınırları içinde kalan kiliselerin İstanbul Ekümenik Patrikhaneden ayırmak istediler. Tekrarlayalım ki, 4 Nisan 1833 tarihli karar ile Yunanistan Kilisesi ve İstanbul Patrikhanesi arasındaki ilişkiler sonlandırıldı. Böylece Yunanistan Kilisesi, Yunanistan Devletinin kontrolü altına girdi¹⁸.

II. YUNANİSTAN ANAYASALARINDA DEVLET İLE KİLİSE İLİŞKİSİ

Devlet ile Kilise arasındaki hukuki ilişki Yunan Devletinin ilk kuruluşundan itibaren düzenlenmiştir demiştim. Ancak Yunanlılık ile Ortodoks Hıristiyanlığın bağları 25 Mart 1821 tarihinden çok daha öncelere Doğu Roma, Bizans, Osmanlı devletlerine dayanmaktadır.

Ruslar, ortak Ortodoks Hıristiyan dini inançlarını gerekçe göstererek, 1770 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğuna karşı Ortodoks Hıristiyan Yunanlıları silaha sarılmaya çağırıyorlardı ve bu isyana askeri yardımda bulunacaklarının da sözünü veriyorlardı. 19. yüzyılda, Yunanistan Devletinin resmi dini olarak İsa’nın Doğu Ortodoks Hıristiyan Kilisesi tanımlandı. Yunanlıların iddiasına göre, bu aynı zamanda halk tarafından yaygın bir biçimde, İslâm’ın “boyunduruğundan” kurtulmak için Hıristiyanların mücadelesi olarak kabul edildi¹⁹. “Yunanlılığın, Ortodoks Hıristiyanlıkla birlikte hareket etmesi”, başka bir deyişle Yunan milli kimliğinin Ortodoks

¹⁷ Bu konularda Yunanlıların görüşleri için bkz. bkz. **Λιακοφοτάκης**, Γ.: Το Οικουμενικό Πατριαρχείο μετά τη Λωζάννη. Ζητήματα θρησκευτικής ελευθερίας, Ατina 2007; **Βαλάκου-Θεοδωρούδη**, Μ.: Το νομικό περιγγραμμά του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας, Selanik 2001; **Καρυκοπούλου**, Χρ.: Το Διεθνές καθεστώς του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Ατina 1979.

¹⁸ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=129147> (28.03.2017).

¹⁹ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=129147> (28.03.2017).

Hıristiyan diniyle birlikte, onda mündemiç olması ve anılması dikkat çekicidir.

Yunanlıların devletleşme sürecine girmesiyle, Yunanistan'ın Anayasa tarihindeki gelişmeleri a) Türklere karşı ayaklanma (1821-1833) b) Mutlak monarşi (1833-1843), c) Meşruti monarşi (1843-1864), d) Kraliyetle taçlandırılmış demokrasi ve 1975'ten itibaren de e) Parlamenter demokrasi dönemleri olmak üzere beş dönemde incelemek mümkün olabilir. Fakat konumuz bu dönemlerin incelenmesi değildir. Konumuz bu dönemlerde Yunanistan Anayasalarında Kilise ile Devlet ilişkilerinin düzenlenişidir. Bunu 1975 Anayasasından önce ve sonra olmak üzere iki başlık altında aşağıdaki gibi kısaca incelemek mümkün olabilir.

A. 1975 Yılından Önceki Yunanistan Anayasalarında Devlet İle Kilise İlişkisi

1821 tarihli Türklere karşı ayaklanmadan önce, Fransız Devriminin ruhundan etkilenecek, Balkanlar'da Osmanlıya karşı ilk "ulusal hareketi" hayal eden ve büyük bir vizyon sahibi olduğu iddia edilen *Rigas Fereos* (Velestenlis) (1757-1798) olmuştur. Bu kişi, sadece Yunanlıların bir arada, bir Balkan Cumhuriyeti ya da Konfederasyonu içinde yaşamasından değil, fakat Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan özellikle Ortodoks Hıristiyan bütün Balkan halklarının, buna Türkler de dâhil yaşamasından söz ederek, haritasını ve anayasasını hazırlamıştır. Eylem alanı olarak da Viyana'daki zengin Yunan cemaatini seçen *Rigas*, kitaplar, şiirler ve devrimci bildirimler yayınlamıştır. 1798 yılında tutuklanarak, akabinde Belgrat'ta idam edilmiştir²⁰.

Bizans'ın yıkılmasından sonra da Yunanistan coğrafyasındaki kiliseler, Yunanlıların deyimi ile "Türk işgali" altındaki İstanbul Patrikliğine bağlı kalmaya devam etmiştir. Hem Osmanlıların kutsal yasası Kuranda öngörül­düğü hem de siyasi çıkar zorunlu kıldığı için İstanbul Patrikhanesi, Ortodoks Hıristiyan Kilisesinin din adamlarını denetlemek ve resmen ruhbanlık paye­sini, rütbesini (ordained) vermeye devam etmiştir. Zaten Ruslar hariç, hemen

²⁰ CİN, T.: " 'Türk-Yunan İmparatorluğu' Gerçeği!", Uluslararası Balkan sempozyumu, Balkan Savaşlarının 100. Yılı, 11-13 Mayıs 2012 İstanbul Bildiriler, Bağcılar Belediye Başkanlığı kültür Yayınları Dizisi No 229, İstanbul 2012, s. 326-340.

hemen bütün Ortodoks Hıristiyan Kiliseler, Osmanlı Devletinin ülkesi sınırları içindeydi.

Fakat daha sonraları 25 Mart 1821 tarihinde Türklere karşı ayaklanmanın başlamasından sonra kurulan Yunanistan Devletinin ve Yunanistan Kilisesinin, İstanbul Patrikhanesi ile ilişkilerinin fiilen askıya alınmasıyla sonuçlanmıştır. Bu ayaklanmanın neticesinde Yunanistan Kilisesinin yönetimi otomatik ve zorunlu olarak Doğu ve Batı Yunanistan ile Mora yerel siyasi yönetimlerin eline geçmiştir²¹. 25 Mart 1821 yılında Mora Yarımadasında Türklere karşı ayaklanmanın başlamasıyla birlikte, ayaklanan bölgelerdeki kiliseler ile İstanbul Patrikhanesi arasındaki iletişim kesildi. Bu kiliseler ile İstanbul Patriğinin ilişkilerinin yeniden kurulması için İoannis Kapodistrias'ın çabaları, onun öldürülmesi ile sona erdi²².

Bu dönemde esasen Yunanistan Kilisesi “Din İşleri Bakanlığı” tarafından yönetilmekteydi. 1829 yılından itibaren ise “Kilise ve Kamu Eğitim Sekreterliği” ismiyle yetki kullanmaya başlamıştır. Yunanistan'ın bütün anayasal metinlerinde, Yunanistan'daki hâkim (egemen, üstün) dinin Doğu Ortodoks Kilisesi olduğu yer almıştır. Yunanistan Anayasalarının tamamında hâkim dinin yanında diğer herhangi bir tanınan ya da bilinen din ya da mezheplerin ibadet serbestliği ve din özgürlüğü devletin koruması altında olduğu da düzenlenmiştir²³.

²¹ **Κονιδάρης**, I. M.: Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Ατina-Gümülcine 2000, s. 73.

²² **Διαμαντούρος**, N.: Οι απαρχές της συγκρότησης του σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα (1821-1828), ΜΙΕΤ, Ατina 2006, s. 73-79; **Πρίντζιπας**, Γ./**Καραγιάννης**, Γ.: Εκκλησία και ελληνοσμός από το 1821 έως σήμερα: ιστορική επισκόπηση, Ατina 2005, s. 17 vd.; **Charles Frazee**, Ορθόδοξος Εκκλησία και ελληνική ανεξαρτησία (1821-1852), Ατina 1987, s. 97 vd.; **Τουρτόγλου**, Μ.: “Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας”, (Φύλλον δώρημα εις τον Τάσον Αθ. Γριτσόπουλον), Πελοποννησιακά 16, 1985-1986, s. 65-89; **Petropoulos**, J.: Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-1843), τόμ. Α' - Β', Ατina 1985; **Κωνσταντινίδης**, Εμ.: Ιωάννης Καποδίστριας και η εκκλησιαστική του πολιτική, Ατina 1977, s. 11 vd.

²³ Bkz. **Αλιβιζάτος**, N.: Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία (1800-2010), Ατina 2011, s. 33-72; **Μαυριάς**, Κ./**Παντελής**, Αντ.: Συνταγματικά κείμενα, τόμ. Α', Ατina-Gümülcine 2007; **Ζώης**, Κ./**Λασιθιωτάκη**, Γ./**Γιαννόπουλου**, Π.: Η ιστορική εξέλιξη των διατάξεων του Συντάγματος, 1822-2001, Ινστιτούτο Συνταγματικών Ερευνών, Πηγές του Ελληνικού Δημοσίου Δικαίου 11, Ατina-Gümülcine 2003;

“İsa’nın Doğu Ortodoks Hıristiyan Kilisesi” eskiden olduğu gibi bugün 2017 yılında Yunanistan’da yürürlükteki Anayasaya göre; “hâkim din” olarak belirlenmiş, benimsenmiş ve hüküm altına alınmıştır. Bu eski Yunanistan Anayasalarının oluşması, olgunlaşması sürecini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

1821 yılında, Mora’da ya da Mora Yarımadası dediğimiz, güney Orta Yunanistan’da (Sterea Ellada) ve yakın adalardan oluşan ayaklanmacılar Ova’da (Pediada’da) antik Epidavru’da Birinci Millet Meclisi (“α’ εθνική Συνέλευση”) toplandı. Katılımcılar toplam 59 “temsilci”den yani bölge temsilcisinden oluşmaktaydı²⁴.

1 Ocak 1822 tarihinde bahse konu meclis yeni Yunan Devletinin “Yunanistan Geçici Anayasası” adlı ilk Anayasasını kabul etti ve Yunanistan Cumhuriyeti kurulmuş oldu. 1822 tarihinde Epidavru’da düzenlenen Birinci Milli Toplantıda “Kutsal, Aynı Cevherden Kaynaklanan ve Bölünmez Üçlü Adına” başlangıç hükmü ve “hâkim din” olarak da “İsa’nın Doğu Ortodoks Kilisesi” benimsenip hukuki hükümler biçiminde düzenlenmiştir²⁵.

1823 yılında Astri Kinurias’da İkinci Ulusal Meclisi (“β’ εθνική Συνέλευση”) toplandı ve “Epidavru Yasası”nı kabul etti. 1823 tarihinde “Epidavru hukuki metni” ya da “Yasası”, Astri’de İkinci Milli Toplantıda benimsenen aynı düzenleme yani “Kutsal, Aynı Cevherden Kaynaklanan ve Bölünmez Üçlü Adına” tekrarlanmış ve “hâkim din, İsa’nın Doğu Ortodoks Kilisesi” olduğu aynen korunmuştur²⁶. 1827 yılında Trizina’da Üçüncü Milli Meclisi (“γ’ εθνική Συνέλευση”) toplandı ve Yunanistan’ı yedi yıl yönetmesi için seçilip ve yürütme gücü, tek bir kişiye *Ioannis Kapodistrias*’a teslim edildi. Aynı yıl “Yunanistan Siyasi Anayasası” kabul edildi. 1827 tarihli

---

Κιτρομηλίδης, Π.: Νεοελληνικός διαφωτισμός. Οι πολιτικές και κοινωνικές ιδέες, Atina 1996.; **Σκοπετέα**, Ελ.: Το “Πρότυπο Βασίλειο” και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880), Atina 1988; **Σβώλος**, Αλ.: “Τα πρώτα ελληνικά πολιτεύματα και η επίδρασις της Γαλλικής Επανάστασεως”, EEN 2, 1935, s. 737-739.

²⁴ Bkz. **Σβώλος**, Αλ.: Τα Ελληνικά συντάγματα 1822-1952, Η συνταγματική ιστορία της Ελλάδος, τρίτη έκδοση, εκδόσεις στοχαστής, Atina 1972, s. 19 vd.

²⁵ Bkz. Epidavru (Επιδάυρου (§ α’) Anayasası (a’ paragrafi).

²⁶ Astru (Άστρου (§ α’), Anayasası (a’ paragrafi).

Trizina (Τροιζήνας) Anayasası (1. madde), 1832 tarihli Egemenlik Anayasası (Ηγεμονικού Σύνταγμα. (κεφ. Β' § 1) Başlık Β' 1. paragraf, 1864 Anayasası (1. ve 2. maddeleri), 1911 tarihli Anayasa (1. ve 2. maddeleri) hâkim din olarak; İsa'nın Doğu Ortodoks Kilisesi benimsenmiştir²⁷. Tekrarlayalım ki, Yunanistan 1830'da Londra Protokolü ile uluslararası toplum tarafından resmen bağımsız bir devlet olarak kabul edilmiştir. *Kapodistrias*'ın yaratıcı eseri, 1831 yılında *Kapodistrias*'ın suikastta öldürülmesiyle aniden durmuştur²⁸.

Yunanlı yazar, *Karagiorgi*'ye göre, Yunanistan Anayasalarına ilk olarak, “hâkim din” terimi, İonia Adaları Birleşik Devletinin 1817 Anayasası ile birlikte girmiştir. Yunanlılar tarafından, Türklere karşı başlatılan 1821 ayaklanması boyunca da “hâkim din” terimi tartışıldı ve ardından benimsendi. 1844 tarihli Yunan Anayasasından itibaren, bugünkü anayasa da dâhil olmak üzere Yunanistan'ın bütün anayasalarında “hâkim din” kavramı yer aldı²⁹.

18 Mart 1844 tarihinde benimsenen Yunanistan Anayasasının “Kutsal, Aynı Cevherden Kaynaklanan ve Bölünmez Üçlü Adına” başlığı ve yine “Din Hakkında” başlığı altında 1. ve 2. maddelerde “Yunanistan'da hâkim dinin, İsa'nın Doğu Ortodoks Kilisesi” olduğu belirtilmektedir³⁰.

Diğer herhangi bir bilinen dine tahammül edilebilir, bunların ibadet ve ayinleri Yasaların koruması altındadır. Herhangi bir dini telkin, dini dayatmak (dini propaganda, dini yayma çalışmaları) ve hâkim dine diğer müdahaleler yasaktır³¹. Burada “hâkim” dinden kast edilen “Ortodoks Hıristiyan” dinidir.

3 Temmuz 1927 tarihli Yunanistan Cumhuriyetinin Anayasasının başlangıcında da “Kutsal, Aynı Cevherden Kaynaklanan ve Bölünmez Üçlü

²⁷ Bu Anayasalar hakkında geniş bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: **Μαυριάς, Κ./Παντελής**, Αντ.: Σύνταγματικά κείμενα, τόμ. Α', Ατina - Gümülcine 2007; **Σβώλος**, Τα Ελληνικά συντάγματα 1822-1952..., s. 25 vd.

²⁸ **Σβώλος**, Τα Ελληνικά συντάγματα 1822-1952, s. 30 vd.

²⁹ Bkz. **Καραγιώργης**, Βασ. Χρ.: Το ζήτημα της σχέσεως Εκκλησίας και Πολιτείας κατά την περίοδο της Επανάστασεως 1821, εκδ. Διήγηση, Ατina 1988, s. 35 vd.

³⁰ **Σβώλος**, Τα Ελληνικά συντάγματα 1822-1952, s. 34 vd.

³¹ Bkz. 1844 tarihli Yunanistan Anayasasının 1. ve 2. maddeleri.

Adına” bu “üçlü teslis” bulunmaktadır. “Din ve Kilise” başlığını taşıyan 1. maddede “Yunanistan’da hâkim din İsa’nın Doğu Ortodoks Kilisesidir” hükmü yine yer almaktadır³².

Yunanistan’da, 1975 tarihli Anayasadan önce, 1 Ocak 1952 tarihli anayasa yürürlükteydi. 1952 tarihli Anayasa, 1864/1911 sayılı ve tarihli Yasa ile Yunan Anayasasında yapılan değişiklik neticesinde ortaya çıkmıştır. Buna göre, 1952 tarihli Yunan Anayasasında, Yunan Devletinin resmi dini olarak, Yunan Anayasasındaki ifadesi ile “hâkim” din, İsa’nın Doğu Ortodoks Hıristiyan dini olarak yine yerini korumuştur³³. Ayrıca 1 Ocak 1952 tarihli Yunanistan Anayasası “Kutsal, Aynı Cevherden Kaynaklanan ve Bölünmez Üçlü Adına” hükmüyle başlamaktaydı.

Ortodoks Hıristiyan dinini, Yunanistan Kralı temsil etmekteydi. 1952 tarihli Yunan Anayasasının 47. maddesine göre, “Bütün Yunan tahtı veliahtları, İsa’nın Doğu Ortodoks Kilisesini temsil etmeleri gerekmektedir.”

Yunanistan’da Kral, göreve başlamazdan önce, 1952 tarihli Yunan Anayasasının 43. maddesinde belirtildiği şekliyle, Bakanların, Kutsal Meclisin (Sinod’un), Başkentteki milletvekillerinin ve diğer ileri gelenlerin huzurunda “Yunanlıların hâkim dinini, Yunan milletinin anayasasını ve yasalarını, koruyup, kollayacağına, Yunan Devletinin bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumaya devam edeceğine ve savunacağına” dair yemin etmekteydi. Yine 1952 tarihli Yunan Anayasasının 51. ve 52. maddeleri gereği “Yunan Kralı, Doğu Ortodoks Kilisesi mezhebinden, Yunan vatandaşı bir Yunanlı” olmak zorundaydı. 1952 tarihli Yunan Anayasasının 1. maddesinin 1. fıkrasına göre, “... hâkim dine karşı her türlü müdahale ve dini telkin yasaktır.” Aynı Anayasanın 16. maddesinin 2. fıkrasına göre, ilköğretim ve ortaöğretimde eğitim ve öğretimin amacı; Ortodoks Hıristiyan Yunan Kültürü ideolojisinin öğrencilere verilmesi ve bu şekilde gençlerin yetiştirilmesidir. 1952 tarihli Yunan Anayasasının 16. maddesinin 2. fıkrasına göre, “Bütün ilköğretim ve orta öğretim okullarında öğretimin amacı gençlerin temel olarak, Yunan Hıristiyan Medeniyeti ideolojisi doğrultusunda ahlaki, manevi ve milli vicdanlarının eğitimi ve geliştirilmesidir.” 14. maddenin 2. fıkrası gereği ise, eğer, gazete ve dergilerde Hıristiyanlık dinine hakaret içeren yazı-

³² Σβόλος, Τα Ελληνικά συντάγματα 1822-1952, s. 65 vd.

³³ 1952 tarihli Anayasanın 1. ve 2. maddeleri.

lar yayınlanırsa, bu yazılar yayınlandıktan sonra, ilgili gazete veya dergilere el koymak, müsadere etmek mümkün olabilirdi.

Yunanistan'daki hâkim din, Yunan Devletinin kamu görevlilerinin tatil günlerinin tespit edilmesinde de rol oynamaktaydı. Bu, bugün de aynen devam etmektedir. Yunan Devleti, ya doğrudan doğruya din görevlilerin maaşlarını ödeyerek, ya da diğer başka dolaylı yollardan örneğin çeşitli vergi indirimleri yöntemleri ile hâkim dini maddi ve ayrıca manevi olarak desteklemekte ve kollamaktadır³⁴.

1952 tarihli Yunanistan Anayasası, Yunanistan'ın yönetim biçimine ilişkin yapılan bazı değişikliklerle birlikte ve özellikle Yunanistan'daki 21 Nisan 1967 Albaylar Cuntası döneminde yapılan bazı değişikliklerle birlikte Türk askerinin Kıbrıs'a çıkmasına kadar yürürlükte kaldı. 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış harekâtına kadar ve bunun sonucu olarak da Yunanistan'daki dikta rejiminin sona ermesine, yani 1975 yılına kadar, yeni Yunan Anayasasının yürürlüğe girmesine kadar, yürürlükte kaldı.

Yunanistan Anayasası dışında da Yunanistan'da Kilise ile ilgili yasal düzenlemeler mevcuttur. Bunların en önemlisinden ve konumuzu da ilgilendiren en önemlisinden kısaca söz edelim ve bu bahsi böylece kapatalım. Kilise ile ilgili önemli yasalardan bir tanesi de “Yunanistan Kilisesinde Seçkin Kutsal Meclisin (Sinod'un) Oluşturulmasına Dair” 671 sayı ve 1943 tarihli yasadır³⁵. Bu yasada, 10 Mayıs 1967 tarihinde 291 sayı ve 1967 tarihli yasa ile değişiklik yapıldı. Buna göre, “Yunanistan Kilisesinde Seçkin Kutsal Meclisin (Sinod'un) Oluşturulmasına Dair” yasa 11 Mayıs 1967 tarihli Yunanistan Hükümet Gazetesinin A' 68 nüshasında yayınlandı ve yürürlüğe girdi. Seçkin Kutsal Meclisin (Sinod'un) statüsünün yasadışı ve anayasaya aykırı bir biçimde oluşturulması, Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğuna Yunanistan Kralı tarafından, Kraliyet Sarayının Başpapazı ve aynı zamanda da Selanik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Profesörlerinden olan *Ieronimo Koçoni*'nin atanması ile kilisedeki derin çatışmayı ortaya çıkardı. Ortaya çıkan bu sorun 3 sayılı ve 1974 tarihli “Yunanistan Kilisesinde Yönetici Seçimine ve Genel Olarak Buradaki Meşru Nizamın

³⁴ **Κονιδάκης**, I. M.: Ο Νόμος 1700/1987 και η πρόσφατη κρίση στις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina 1991, σ. 21.

³⁵ Yunanistan Hükümet Gazetesinin A' 67 nüshasında yayınlandı.

Rehabilitasyonuna Dair Yasa” ile çözümlendi³⁶. Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposunu, o tarihte özel olarak oluşturulan Kutsal Meclis (Sinod) seçti.

Bu seçime, “Seçkin Kutsal Meclis (Sinod)” üyesi olarak görev yapmamış olanlar ile bu Meclis (Sinod) tarafından seçilmemiş bulunanlar katıldı. Meclis tarafından seçim yöntemiyle oluşturulan üç kişilik listeden, Yunanistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, 12 Ocak 1974 tarihinde Yanya Despotu *Serafim*’i Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposu olarak seçti ve atadı³⁷.

B. 1975 Tarihli Yunanistan Anayasasında Devlet ile Kilise İlişkisi

Yunanistan’daki Cunta ile Kıbrıs’taki uzantısı Cuntacılar, Makarios’a karşı kuvvet kullanarak darbe yaptılar. Bunun üzerine Türkiye, Türklere karşı uygulanabilecek soykırımı önlemek ve adaya yeniden barışı getirmek amacıyla Garanti Antlaşması hükümleri uyarınca 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs Barış Harekâtını başlattı. Türk Askerinin Kıbrıs Adasına ayak basmasıyla birlikte Yunanistan’da da olumlu etkisini gösterdi, Askeri Cunta sona erdi ve Yunanistan’a demokrasi geldi.

Yunanistan’daki, Askeri Cunta döneminde sürgüne gönderilen bütün siyasilere Yunanistan’a döndü ve 17 Kasım 1974 tarihinde Yunanistan’da yapılan seçimlerde, Yeni Demokrasi Partisi oyların % 54,37’sini alarak, Yunan Millet Meclisinin 219 sandalyesini kazandı³⁸. Yeni Demokrasi Partisinin kurduğu hükümet³⁹, 7 Ocak 1975’te, bugünkü Yunan Anayasasının, ilk anayasa tasarısı olan metin, böylece Yunan Meclisine sunuldu ve Yunanistan Krallıktan vazgeçip, hükümet şekli olarak parlamenter demokrasiyi seçti⁴⁰.

³⁶ 9 Ocak 1974 tarihli Yunanistan Hükümet Gazetesinin A’ 4 nüshasında yayınlandı.

³⁷ **Κονιδάρης**, s. 22.

³⁸ **Παντελής**, A. M.: Τα Ελληνικά εκλογικά συστήματα και οι εκλογές (1926-1985) στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, Νέα σύνορα, Atina 1988, s. 268 v/d., 379 vd.

³⁹ Yeni hükümet, Yeni Demokrasi (Νέα Δημοκρατία/Nea Dimokratia) Partisi tarafından ve Kostantinos Karamanlis Başkanlığında kuruldu.

⁴⁰ Yunanistan’da hükümet şekli, Anayasanın 1. maddesinde aşağıdaki gibi düzenlenmiştir:

“1. Yunanistan’ın hükümet şekli, parlamenter bir Cumhuriyettir.

“2. Devlet yönetiminin dayandığı temel, halk egemenliğidir.

“3. Bütün iktidarlar halktan gelir, halk ve millet için mevcuttur. Anayasada belirtilen şekilde kullanılırlar.”

1975 tarihli Yunan Anayasası daha önceki hukuki belgelere atıfta bulunarak, geleneksel devlet denetiminin kırılmasını amaçladı. Bununla beraber Kilisenin bağımsızlığını da ilân etti. Fakat bu bağımsızlık sınırsız da değildir.

Yunanistan’da bugün yürürlükte bulunan 1975 Anayasası, *Konidaris*’in iddiasına göre, “özgürlükçü ve lâik devleti savunan bir anayasadır⁴¹”. Yunanistan’ın laik olmadığını iddia edenler de bulunmaktadır. Yunan Anayasasının 3. maddesi din ile devlet ilişkilerini düzenlemektedir. Yunanistan’ın 1952 tarihli Anayasasında Kralın, Hıristiyan olma zorunluluğu vardı. 1975 tarihli Yunanistan Anayasasının 31. maddesine göre, “40. yaşını tamamlayan ve seçilme yasal hakkına sahip bulunan, 5 yıldan beri Yunan vatandaşı ve ana veya baba tarafından Yunan kökenli olan kimse, Cumhurbaşkanı seçilebilir.” Bugün artık Cumhurbaşkanı, Yunan Millet Meclisinde yemin ederken, Kutsal Meclisin (Sinod’un) bulunmasına gerek yoktur. Ancak, Yunan Cumhurbaşkanı, Başbakan, milletvekilleri Atina Başpiskoposu huzurunda dini yemin yaparak göreve başlar. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta da Yunanistan Cumhurbaşkanı olacak olan kimsenin “5 yıldan beri Yunan vatandaşı ve ana veya baba tarafından Yunan kökenli, asıllı olma” koşulunun aranmasıdır. Yani Yunanistan uyruklu Batı Trakya, Rodos ve İstanköy Türklerinden azınlık mensubu bir kimse, baba veya anası tarafından “Yunan kökenli” olmadığı müddetçe, Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’da Cumhurbaşkanı kesinlikle olamaz⁴².

1975 tarihli Yunan Anayasasının başlığında da, 1952 tarihli anayasanın başlığındaki gibi “Aziz Üçleme” yani “Teslis” (Kutsal Üçleme) tekrarlanmakta ve Cumhurbaşkanının yemininde de bu “Aziz Üçleme” korunmaktadır.

III. YÜRÜRLÜKTEKİ YUNANİSTAN ANAYASASINDA DEVLET İLE KİLİSE İLİŞKİSİ

1986, 2001 ve 2008 yıllarında 1975 tarihli Yunanistan Anayasasının bazı hükümleri değiştirildi. Yunanistan literatüründe bu değişiklikleri de ifade edecek bir biçimde 1975/1986/2001/2008 tarihli Anayasa yürürlük-

⁴¹ **Κοινδάρης**, s. 28.

⁴² Bkz. Yunanistan Anayasasının 31. maddesi.

tedir. Fakat Yunanistan’da yürürlükteki bu Anayasanın Devlet ile Kilise ilişkilerini düzenleyen madde hükümlerinin değiştirilmesi talepleri de vardır. Yunanistan’daki bazı kesimlerce Anayasa değişikliği dile getirilirken, bazıları da bu Anayasa değişikliklerine karşı çıkmaktadır. 2017 yılında ileri sürülen görüş ve düşünceler çok yoğun, çok yönlü çok çeşitlidir. Burada Yunanistan Anayasası madde hükümleri çerçevesinde Yunanistan’da Kilise ile Devlet ilişkilerinin Türkiye’yi de yakından ilgilendiren kısmını da irdeleyip ışık tutmaya çalışacağım.

Kilise ile Yunanistan Devleti arasındaki ilişkinin hukuki çerçevesi Yunanistan Anayasasının 3., 13., 14/3., 16/2., 33/2., 59/1. maddelerinde düzenlenmiştir.

A. Yunanistan Anayasasının 3. Maddesi

Yunanistan Anayasasının İkinci Bölümünde yer alan “Kilise ve Devlet Arasındaki İlişkiler” başlığını taşıyan 3. maddenin Yunancadan çevirisi aynen aşağıdaki gibidir:

“1. Yunanistan’da hâkim din İsa’nın Doğu Ortodoks Kilisesidir. Kendi başı olarak Hazreti İsa’yı tanıyan Yunanistan Ortodoks Kilisesi, İstanbul Büyük Kilisesi ve İsa’nın diğer her Kutsal Apostolik Kilisesi ve Meclis (Sinod) kuralları, kutsal gelenekler ve dogmalarla ayrılmaz bir bağlılık içindedir. Bağımsız nitelikte olup, aktif hizmette bulunan Başrahiplerden oluşan Kutsal Meclis ve Daimi Kutsal Meclisten kaynaklanan 29 Haziran 1850 tarihli Patriklik Cildi ve 4 Eylül 1928 tarihli Meclis Tüzüğü hükümleri uyarınca yönetilir.

“2. Devletin belirli bölgelerinde hüküm süren kilise yönetimi rejimleri, önceki fıkra hükümlerine aykırı değildir.

“3. İncil metni, değiştirilmeden korunur. Yunanistan Bağımsız Kilisesinin ve İsa’nın İstanbul Büyük Kilisesinin onayı olmaksızın başka bir dile resmi çevirisi yasaktır.”

Yunanlıların egemenliğindeki topraklarda Ortodoks Kilisesi’nin anayasal konumu normal olarak Yunan Anayasasının 3/1. maddesi tarafından düzenlenmiştir. Yunanistan’da Yunanistan Anayasası, Yunan Ortodoks

Dinini hâkim din olarak tanıır⁴³. Din ve vicdan özgürlüğü dokunulmazdır. İbadet ve ayinler serbesttir ve bazı kısıtlamalarla yasanın koruması altındadır. Kilisenin yönetimi konusunda Yunan Anayasasının 3. maddesinin 1. fıkrasında; “... kilise bağımsızdır. Kutsal Meclis, görevlerinin başındaki Başrahipler ve Kilise Tüzüğü’nün öngördüğü şekilde oluşturulan, Devamlı Kutsal Meclis (Sinod) tarafından 29 Haziran 1850 tarihli Patriklik Ciltlerindeki hükümlere ve 4 Eylül 1928 tarihli Meclis Tüzüğü⁴⁴ Uygulamalarına sadık kalınarak yönetilmektedir.” diye belirtilmektedir.

Kilise Tüzüğü, Yunan Millet Meclisi Genel Kurulunda oylandığına göre, devletin yasası hükmündedir⁴⁵. Devlet, iktidarını kullanarak, 590 sayı

⁴³ Yunanistan nüfusunun en az % 5’ini dini cemaatler oluşturmaktadır. Bu dini gruplar; “Ortodoks eski takvimciler (οι Ορθόδοξοι Παλαισημερολογίτες)”, “agnostikler (οι αγνωστικιστές)”, “Roma Katolikleri (οι Ρωμαιοκαθολικοί)”, “Protestanlar (οι Προτεστάντες)”, “Yehova Şahitleri (οι Μάρτυρες του Ιεχωβά)”, “Yahudiler “οι Εβραίοι)”, “Eski Yunan çok tanrılı dinin fanları (οι οπαδοί αρχαίων ελληνικών πολυθεϊστικών θρησκειών)”, “Scientologists (οι Σαϊεντολόγοι)”, “Bahailer (οι Μπαχάι)”, “Mormonlar (Μορμόνοι)”, “Sihler (οι Σιχ)”, “Hare Krişna fanları (λάτρεις του Χάρε Κρίσνα)”. Bkz. Ελλάδα 2015 Έκθεση για τξς θρησκευτικές ελευθερίες στον κόσμιο Συνοπτική Παρουσίαση https://photos.state.gov/libraries/greece/231771/pdf/religiousfreedom_2015_greek.pdf (06.04.2017).

⁴⁴ 2231/04.09.1928 sayı ve tarihli Patriklik ve Meclis Tüzüğü (αριθ. 2231/4 Σεπτεμβρίου 1928 Πατριαρχική και Συνοδική Πράξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου “Περί της διοικήσεως των Ιερών Μητροπόλεων των Νέων Χωρών”, ανατίθενται μεν διοικητικά στην Εκκλησία της Ελλάδος, χαρακτηριζόμενες έκτοτε ως “Νέες Χώρες”, πνευματικά όμως παραμένουν στη δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Με την ίδια Συνοδική Πράξη, καθορίζεται και η διαφύλαξη του αυτόνομου καθεστώτος της Εκκλησίας της Κρήτης, η οποία εν τω μεταξύ είχε ενταχθεί στο ελληνικό κράτος.) 3615/1928 sayı ve tarihli “Περί εκκλησιαστικής διοικήσεως των εν ταις Νέαις Χώραις της Ελλάδος Μητροπόλεων του Οικουμενικού Πατριαρχείου” yasası ΦΕΚ Α’ 120/11.07.1928 Yunan Resmi Gazetesinde yayımlandı. Bu konuda ayrıca bkz. Bkz. ΣΑ/1852, άρθρα 2 και 13.; v. 5187/19.Π, άρθρα 6 και 55.; α.ν. 2170/194.; 671/1943 και άρθρο 1 παρ. 4.; v.δ. 126/1969.; β.δ. 20/27 Νοεμβρ. 1833 ΦΕΚ 38. Μετά το v. 3615/1928» επακολούθησε η έκδοση της Πράξης της 04.09.1928, με την οποία το Οικ. Πατριαρχείο εκκλησιαστικά τη διοίκηση των Ι. Μητροπόλεων των “Νέων Χωρών”, επιτροπικά, στην άμεση διακυβέρνηση της Αυτοκέφαλής Εκκλ. με δέκα (από Α έως Ι) όρους. Με βάση τις ως άνω μεταβολות άρθρου 3 του ισχύοντος Σ., ως Ορθόδοξη Εκκλ. Ελλ ιδρυθείσα κατά τα ανωτέρω από το 1833 Εκκλησία.

⁴⁵ **Τρωϊάνος**, ΣΠ.: Παραδόσεις του Έκκλησιαστικού Δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina-Gümülcine 1984, s. 95; **Βενιζέλος**, Ε.: “Σημεία Ερμηνευτικής τριβής στη

ve 1977 tarihli “Yunanistan’ın Kilise Tüzüğüne Dair” Yasayı⁴⁶ Yunan Millet Meclisinde oylamaya sunarak, yasallaşmasını sağladı. Kısaca ifade etmemiz gerekirse, hükümet, Kilisenin de olumlu görüşünü alarak söz konusu 590 sayılı Yasanın yasallaşmasını sağladı⁴⁷.

Yunanlı yazar *Venizelos*’un iddiasına göre, Yunanistan’da, Devlet ile Kilise ilişkilerinde geçerli olan sistem, Yunan Anayasasında ifadesini bulan, tanzim edilen ve güvence altına alınan “din özgürlüğü” sistemidir⁴⁸.

Yunanistan Millet Meclisinde yapılan görüşmelerde, “hâkim (prevalent)” teriminin 1975 Anayasasında, tespit edici bir karaktere haiz ve bildiri niteliğine sahip olduğu biçiminde tartışmalar yoğunlaşmıştır. Bu da “Yunan milletinin ezici bir çoğunluğunun dini⁴⁹” anlamına geldiği iddia edilmektedir⁵⁰. Yunan Anayasasının 3. maddesinde ve Yunan Danıştay’ının⁵¹ 3533/86, 3356/95, 2176/98 sayı ve tarihli kararlarından da anlaşıldığı üzere, Yunan halkının çoğunluğunun dini inancının “Doğu Ortodoks Yunan” dini olduğu, bu nedenle Yunanistan’daki hâkim dinin “İsa’nın Doğu Ortodoks Hıristiyan⁵²” dini olduğu belirtilmektedir.

συνταγματική διαρρύθμιση των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας”, Δίκαιο και Πολιτική, τομ. 15, 1988, s. 85 vd.

⁴⁶ Yunanistan Resmi Gazetesi Φ.Ε.Κ. 146/τ. Α’/31.5.1977.

⁴⁷ **Κονιδάρης**, s. 31.

⁴⁸ **Βενιζέλος**, *Οι Σχέσεις Κράτους...*, s. 28.

⁴⁹ Bkz. Atina’da Yunanca yayınlanan 25.5.1998 tarihli “Ta Nea” gazetesine göre; “Yunan halkının %54’ü Yunanistan Ortodoks Kilisesine sempati duymaktadır. %18,3’ü antipati/soğukluk duymaktadır. %25,3’ü de tarafsızdır. Bu rakamlardan anlaşıldığına göre, Yunan halkının çoğunluğunun Yunan Ortodoks Dinine sahip olduğu söylenebilir. Hatta devletin, Yunan Ortodoks Kilisesine ve Ortodoks Hıristiyanlara ‘kredi yardımları’ olmasaydı %54,3 daha küçük bir rakam olabilirdi.” Sonuç olarak, bu bilgiden hareketle, Yunan milletinin ‘ezici çoğunluğunun’ Ortodoks Hıristiyan olduğunu söylemek pek doğru olmasa gerek diye düşünülebilir.

⁵⁰ **Τρωιάνος**, s. 95.

⁵¹ Συμβούλειο της Επικρατείας/Simvulio Epikratias’ın.

⁵² Temmuz 2015’te Amerika Birleşik Devletleri hükümeti tarafından, Yunanistan nüfusunun 10,8 milyon olarak gerçekleştiğini tahmin edilmektedir. Bunların % 98’i Yunan Ortodoks Hıristiyan, % 1,3 Müslüman Türk ve % 0,7 diğer dinlerdendir. Bir özel Yunan şirketinin yıl boyunca yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre ise, nüfusun % 81,4 kendilerini Yunan Ortodoks olarak tanımlarken, % 14,7 ise ateist olarak tanımlamış. Diğer

“Hâkim din” teriminin Yunanistan Anayasasında yer almasının nedeni, Yunanistan’da yaygın olan görüşe göre, Yunanlıların ezici bir çoğunluğunun Ortodoks Hıristiyan olduklarının sadece bir beyanıdır. Yunanistan’da “hüküm süren”, “hâkim” ya da “egemen” din olarak İsa’nın Doğu Ortodoks Kilisesinin olduğunun Anayasada düzenlenmiş olması “tespit edici” niteliktedir. Bu anlamda Yunanistan’da en kalabalık din İsa’nın Ortodoks Hıristiyan dini olduğu için, resmi törenler, tatiller buna göre düzenlenmektedir⁵³.

Yunanistan Anayasasının 3. madde hükmüne göre, Ortodoks Hıristiyan Kilisesi Yunanistan’da “hâkim” dindir. “Hâkim” kelimesi Yunanca *Triantafyllidis* sözlüğünde; “Üstün, karşılaştırıldığında ya da çatışmada üstün gelmektir. Bir devlette din yasayla hâkim ya da üstün olarak kabul edilmektedir. Yunanistan’da hâkim din Doğu Ortodoks Kilisesinin dinidir ve diğerleri yani diğer dinler üzerinde egemen olandır. Geçerli görüş, baskın görüş⁵⁴” anlamına geldiği ifade edilmektedir. “Hâkim”, “egemen”, “üstün”, “baskın” terimleri “eşitlik” ve “dinsel hoşgörü” gibi kavramlara oldukça aykırıdır.

Yunan Anayasasının 3/1. maddesindeki bu “hâkim din” terimi anayasal bir kavram olarak tanımlayıcı niteliktedir ve normatif karaktere sahip

---

tarafından Yunanistan’da Müslümanlar seçkin, belirgin bir cemaat oluştururken, bunların arasından yaklaşık 100.000-120.000’ni Müslüman Türk azınlığındandır. Bkz. Ελλάδα 2015 Έκθεση για τις θρησκευτικές ελευθερίες στον κόσμο, Συνοπτική Παρουσίαση https://photos.state.gov/libraries/greece/231771/pdf/religiousfreedom_2015_greek.pdf (06.04.2017).

⁵³ Bkz. Παπαγεωργίου, Κ.: Ορθόδοξη Εκκλησία της Κρήτης. Θεσμοί και διοικητική οργάνωση κατά τον Καταστατικό της Νόμο (Ν. 4149/1961), Ινστιτούτο Κρητικού Δικαίου, Χανιά 2001, s. 90 vd.; Σταθόπουλος, Π. Μ.: Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας. (Η αυτοτέλειά τους στις μεταξύ τους σχέσεις και οι επιπτώσεις στο δημόσιο και το ιδιωτικό δίκαιο), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina-Gümülçine 1993, s. 34; ΔΕΦΑΘ 1700/1983, ΕΕΝ 52, 1985, s. 113, 114; Τρωιάνος, s. 94-95; Σπυρόπουλος, Φ.: “Το σύστημα των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας στην Ελλάδα”, Ε.Δ.Δ.Δ. 25, 1981, s. 337, 338.

⁵⁴ Λεξικό Τριανταφυλλίδης: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1&sin=triantafyllides (19.04.2017).

değildir. Bu sadece ampirik bir gerçeği yani Yunanistan'daki nüfusun azami kısmının Ortodoks Hıristiyan dininden olduğunu ortaya koymaktadır. Bir hukuki terim “tanımlayıcı” (Rechtsbegriff) ya da “düzenleyici (normatif)” nitelikte olabilir⁵⁵. Bir başka görüşe göre, “hâkim din” kavramı, Ortodoks Kilisesinin, eşitler arasında birinci (primus inter pares) olarak onurlandırıldığı anlamına gelmektedir⁵⁶. Bir orta yolu benimseyen *Eleftherios Venizelos*'a göre, “hâkim din” kavramının öncelikle tarihi ve kültürel bir içeriği mevcuttur ve hukukla ilgili değildir. Ortodoks Kilisesinin din özgürlüğünün çok kalabalık kolektif unsurunu tanımlamaktadır⁵⁷. Diğer taraftan Ortodoks Kilisesinin bağımsızlığının Yunan devletinin bir belgesiyle ilân edilmesi kişide soru işaretleri doğurmaktadır.

Yunanistan Anayasasının 3/2. maddesindeki düzenleme adeta bilmece gibidir. Devletin hangi bölgesinden söz etmektedir? Yunanistan Anayasalarına ilk olarak, “hâkim din” terimi, İonia Adaları Birleşik Devletinin 1817 Anayasası ile birlikte girdi. Yunanlılar tarafından, Türklere karşı başlatılan 1821 ayaklanması boyunca da “hâkim din” terimi tartışıldı ve ardından benimsendi. 1844 tarihli Yunan Anayasasından itibaren, bugün yürürlükteki Yunanistan Anayasası da dâhil olmak üzere Yunanistan'ın bütün anayasalarında “hâkim din” kavramı hep yer almıştır⁵⁸.

Yunanistan Anayasasının 3. maddesi “Kilise ile Devlet İlişkileri” başlığını taşımaktadır. Bu maddeye göre, Yunanistan'da hâkim din, İsa'nın Doğu Ortodoks Kilisesi dinidir. Yunanistan'ın Ortodoks Kilisesi, İsu Hristos'u (İsa'yı) Kilisesinin başı olarak tanımaktadır. Büyük İstanbul Kilisesi ile diğer aynı mezhepten olan İsa'nın Kiliseleri ile ve aynı şekilde kutsal havarilik ve Meclis (Sinod)⁵⁹ kuralları ve kutsal geleneklerde sarsılmaz ve ayrılmaz mezhep birliği vardır.

⁵⁵ **Σταμάτης**, Κ.: Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων. Εισαγωγή στη μεθοδολογία του δικαίου, Ατina-Selanik 2002, s. 186.

⁵⁶ **Κυριαζόπουλος**, Κ.: Περιορισμοί στην ελευθερία της διδασκαλίας των μειονοτικών θρησκευμάτων, Θεσσαλονίκη 1999, s. 91, 92.

⁵⁷ **Βενιζέλος**, Οι Σχέσεις Κράτους..., s. 146.

⁵⁸ Bkz. **Καραγιώργης**, Βασ. Χρ.: Το ζήτημα της σχέσεως Εκκλησίας και Πολιτείας κατά την περίοδο της Επανάστασης 1821, εκδ. Διήγηση Yayınları, Ατina 1988, s. 35 vd.

⁵⁹ Συνοδικός (Sinodikos): Sinod üyesi, Piskoposlar Meclis üyesi.

Yunanlı Anayasa Hukukçusu akademisyen *Venizelos*'un iddiasına göre, Yunanistan Anayasasının 3. maddesindeki “hâkim din”, bir tür Laiklik (laïcité) sivil din türüdür. Bu “laïcité” “deismo” ile tarihsel olarak ilişkilidir. Fransız devriminin siyasi teolojisinin devamıdır⁶⁰.

Yunanistan Kilisesi bağımsızdır. Yunanistan Kilisesi, Kutsal Meclisin (Sinod'un) görevleri başındaki Başrahipleri, Daimi Kutsal Meclis/Sinod ve bundan kaynaklanan Kilise Tüzüğü'nün belirlediği şekilde oluşan ve 29 Temmuz 1850 Patriklik Ciltlerinin hükümleri ile 4 Eylül 1928 Meclis Tüzüğü Uygulamalarına uygun olarak yönetilir.

Venizelos'un iddiasına göre, Yunanistan Anayasasının 3. maddesi olmasaydı veya bugün bu 3. madde yürürlükten kaldırılmış olsa idi dahi, 3. maddeden kaynaklanan bütün anayasal güvenceler, 13. madde ve özellikle de 13. maddenin 1. fıkrası tarafından karşılanacaktı⁶¹. Yine *Venizelos*'a göre, Bu durum, Yunan Anayasasında değişiklik yapılmasını gerektirmez. Yunan Anayasasının 13. maddesinin 1. fıkrası temel bir hükümdür ve dolayısıyla revizyona tabi değildir. Eğer bu hüküm, yasa koyucu, idare veya yargı organları tarafından ihlâl edilirse, sorumluluk devlete ait olur⁶².

Yine Yunanlı akademisyen ve siyasetçi *Venizelos*'a göre, Yunanistan Anayasasının 13. maddesi din özgürlüğünü sağlamaktadır. Yazara göre, söz konusu maddede “kutsal kurallar” ve “kutsal gelenekler” Ortodoks Kilisesi için korunurken, böylece 13. madde çerçevesinde, diğer bütün dinler veya diğer mezheplerin de korunduğu kabul edilmektedir. Bu korunan unsurlar; din ve vicdan özgürlüğü, inanç özgürlüğü, ibadet özgürlüğü, dini örgütlenme özgürlüğü⁶³, yani her kilisenin veya daha doğru bir deyişle (geniş anlamda) her dini birlik, nasıl yönetileceğine ve örgütleneceğine serbestçe kendisi karar verebilir. Yine aynı Yunanlı yazar *Venizelos*'a göre, burada anayasal sınır, Yunanistan Anayasasının 13. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen iyi

⁶⁰ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁶¹ Βενιζέλος, Οι Σχέσεις Κράτους..., s. 65.

⁶² Βενιζέλος, Οι Σχέσεις Κράτους..., s. 29.

⁶³ Veya “tis eleftherias tu thriskeftiku sineterismu” : dini Kooperatif kurma özgürlüğü olarak tercüme edebiliriz.

ahlâk ve kamu düzenine uygun hareket etmektir. Yani anayasanın belirlediği ortak anayasal sınır bütün dinler ve mezhepler için geçerlidir⁶⁴.

Yasa koyucu, Yunanistan Kilisesi başka bir deyişle Ortodoks Yunanistan Kilisesi söz konusu olunca, din özgürlüğünün sınırı olarak, yalnız anayasanın 3. maddesi koşullarını dikkate almaktadır. “Evrensel Patriklik” söz konusu olunca, yasa koyucu din özgürlüğünün sınırı olarak, anayasanın 3. maddesini, 18. maddesinin 8. fıkrasını ve 105. madde koşullarını göz önünde tutarak, bir nevi Yunan Anayasasındaki ifadesiyle, “Ekümenik/Evrensel Patriklik” (yani İstanbul Rum “Patrikliği”) ile birlikte hareket etmektedir. Örneğin, Aynaroz Dağı Tüzüğü’nün tespit ve tanzim edilmesi durumunda olduğu gibi⁶⁵.

Yunanistan Ortodoks Kilisesi bağımsızdır. Yunanistan Bağımsız (aftokefal, otokefal) Kilisesinin başı, Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposudur. Ancak bunun dışında, ayrıca yarı bağımsız Girit Kilisesi ile Menteşe Adaları Despotluğu (Metropolitliği) da mevcuttur.

Yunanistan Anayasasının 3. maddesinin 1. fıkrasında Yunanistan’da hâkim olan din tanımlanmaktadır. Yunanistan Anayasasının isteği ya da amacı Doğu Ortodoks Kilisesi dinini güvence altına almaktır. Anılan madde hükmünde üç temel kural belirlenmiştir: a) İstanbul Büyük Kilisesi ve diğer Kiliseler b) Dinin kutsal kanunları uygulanmaktadır ve c) Görevdeki Piskoposlar Kutsal Meclis tarafından yönetilirler. Yunanistan Anayasası 3. maddede, Yunanistan’ın dinini, yani Doğu Ortodoks Kilisesi dinini güvence altına almak istemiştir. Yunanistan’da Ortodoks Kilise, Yunanistan Kilisesi olarak ifade edilmektedir. Diğer taraftan Yunanistan Anayasasının 59. maddesinde Yunanistan Parlamentosundaki milletvekillerinin yemini düzenlenmiştir. Milletvekilleri “Özdeş, Kutsal Bölünmez Üçlü adına” yemin ederler.

Ortodoks Kilise ve bütün diğerleri, hakların süjesidir. Özel mülkiyetin korunması hakkı, malvarlığının korunması hakkı, yargıya başvurma hakkı, dolaylı olarak din özgürlüğünü kullanabilmek için yeterli bir tüzel kişiliğe sahip olma hakkını gerekli kılmaktadır. Burada, kendiliğinden anlaşılma-

⁶⁴ Παντελής, Α.: Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, Αντ. Ν. Σάκκουλας Yayınları, Atina 1984, s. 145 vd.; Βενιζέλος, Οι Σχέσεις Κράτους..., s. 68, 69.

⁶⁵ Βενιζέλος, Οι Σχέσεις Κράτους..., s. 75.

tadır ki, Ortodoks Kilise ve diğer bütün dini örgütlenmeler, din özgürlüğünün ortak taşıyıcısıdır⁶⁶.

Dinler arası eşitlik, “eşitlik” ilkesi aracılığı ile bütün diğer dinleri de kapsamaktadır. Bu eşitlik, Yunanistan Anayasasının 4. maddesinin 1. fıkrası, 13. maddesinin 1. ve 4. fıkralarının gereğidir.

Yunanlı yazar *Papasthatis*'e göre, Yunanistan'daki dinin, diğer tanınmış veya tanınmamış dinler üzerinde, egemenlik kurma hakkı yoktur⁶⁷.

Yunanistan Anayasasının 3. maddesindeki “hâkim din” kavramı, birçok yanlış anlamalara neden olmaktadır. Din özgürlüğünün tam olarak korunmasını zayıflatır niteliktedir. Bu durumda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Yunanistan tarafından ihlâl edildiği düşünülmektedir. Yani Yunanistan'ı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile doğrudan karşı karşıya getirecek niteliktedir. Bu anlamda, “hâkim din” kavramının Avrupa İnsan Hakları Sözleşme hükümleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ile tutarlı bir biçimde yorumlanması “hâkim din” terimini açıklayıcı ve anlaşılabilir hale getirir. Ancak eğer 3. madde değiştirilecek ya da yeniden formüle edilecek olursa, Pandora'nın kutusu açılmış olur. Çünkü gerçekten 3. maddenin normatif içeriği sadece Devlet ile Kilise ilişkileri ile ilgili değildir. Yunanistan Kilisesi ile İstanbul Fener “Ekümenik Patrikhane” ilişkilerini, kiliseler arası rejimi de düzenlemektedir⁶⁸.

Yunanistan Anayasasının 3. maddesinde “Yeni Ülkelerin” kiliselerinin statüsü düzenlenmektedir. 3. maddede, anayasal olarak Girit'in yarı özerk Kilisesinin varlığı ve statüsü düzenlenmiştir. 3. maddede Menteşe Adaları ile Patmos Eksarhlığı Metropolitlerinin yasal rejimi belirlenmektedir. 3. maddede, Yunanistan Kilisesinin kendi öz varlığı ve kiliseyle ilgili “(kilisevi, ecclesiological)” olarak ilişkileri temellendirilmektedir. Diyebilirsiniz ki devleti, Kilisenin kendi öz varlığı ve kilisevi/kilise ile ilgili

⁶⁶ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 9.12.1994 tarihli Kutsal Manastır davası Series A 301.

⁶⁷ **Παπαστάθης**, X.: “Ελευθερία της λατρείας και επικρατούσα θρησκεία”, στον τόμο της Εταιρείας Νομικών Βορείου Ελλάδος «Θρησκευτική ελευθερία και επικρατούσα θρησκεία», Selanik 2000, s. 45.

⁶⁸ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

(ecclesiological) ilişkileri ilgilendirir mi? İlgilendirir. Çünkü burada söz konusu olan İstanbul “Ekümenik Patrikhane’nin” devletlerarası başka bir deyişle uluslararası statüsüdür. Bu düzenlemelerin nasıl ortaya çıktığının tarihsel bir duygusunun da olması gerekmektedir⁶⁹.

Yine *Venizelos*’a göre, 3. maddenin Yunan kamu hukuku çerçevesinde yorumlanması, Yunanistan Kilisesi ile İstanbul Fener “Ekümenik Patrikhane” ilişkilerinin kilise hukuku açısından yorumlanmasından daha kolaydır. Çoğu zaman çeşitli konularda Kilise’nin tutumundan rahatsızlık duyulabilir ve Kiliseyi doğru yola yönlendirmek, modernize etmek için, Antik Kilise yani “kilise mahallesi geleneğine (enoriaki paradosi: ενοριακή παράδοση)” saygılı olunmalıdır⁷⁰.

Yunanistan Anayasasının 3. maddesinde, Yunanistan Bağımsız Kilisesi ve “Yeni Ülkeler” kiliseleri ile ilgili olarak Meclis (Sinod) kurulmasına ilişkin güvenceler düzenlenmiştir. Anayasa, yaşlı papazların, diyakozların veya halk katılımını yasaklamaz. Yunanistan Anayasasının koruduğu ve güvence altına aldığı 1928 tarihli Meclis Tüzüğü hükümleri çerçevesinde Yunanistan Kilisesi olarak adlandırılan bu bütünleşik yapıdır. Yunanistan Kilisesinin Meclisi, Yunanistan Bağımsız Kilisesinden altı ve “Yeni Ülkeler”den de altı (6) Başrahip olmak üzere toplam on iki (12) Başrahipten oluşmaktadır. Anayasanın 3. maddesi geçici devretme koşulları çerçevesinde “Yeni Ülkeler”in yönetimini güvence altına almaya çalışmaktadır. Bunun daha önce de gerçekleştiğini biliyoruz. Çünkü geçmişte “Ekümenik Patrikhane” diasporasının piskoposluklarını Yunanistan Kilisesinin yönetimine bırakmış ve daha sonra yeniden kendi uhdesine almıştı⁷¹.

4 Eylül 1928 tarihli Meclis Tüzüğü Uygulamaları ve 590/1977 sayı ve tarihli Yasanın 1/3., 7/1., 11/1 maddesi uyarınca uzun yıllardan beri Bağımsız Yunanistan Kilisesi Despotları ile Yunanistan sınırları içinde bulunan ve “Yeni Ülkeler” olarak anılan kiliselerin Despotları arasında bir ayırım söz

⁶⁹ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁷⁰ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁷¹ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

konusudur. Çünkü “Yeni Ülkeler” Despotları ve kiliseleri üzerinde İstanbul Başpiskoposluğu özel bir ilişki içindedir. “Yeni Ülkeler”deki Despotlukların/metropolitliklerin, Atina ve Bütün Yunanistan Başpiskoposluğu ve İstanbul Başpiskoposluğu arasındaki ilişkilerinin sınırları yukarıda sözünü ettiğimiz 1928 tarihli Meclis Tüzüğü Uygulamaları ve 590/1977 sayı ve tarihli Yasada belirlenmiştir. “Yeni Ülkeler” Despotlarının yetki çevresinin değiştirilmesi, İstanbul Başpiskoposluğunun onayına bağlanmıştır.

O zamandan beri, Sürekli Kutsal Meclis’e/Sinod’a “Yeni Ülkeler” ile “Eski Ülkeler” Despotlukları/metropolitlikleri eşit sayıda katılmaktadır⁷².

Yunanistan’da adalette, okulda, sokakta hâkim din olan Ortodoks Hıristiyan dinin etkisi her yerde kendini hissettirmektedir. Yunanistan’da Ortodoks Hıristiyan dinin etkisinin olduğu ve hissedildiği bir “Dinsel Adalet”in ağırlığı da ayrıca görülmektedir. Farklı bir dinden ve farklı bir milli kimliğe sahip olanlar bunu Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’ın mahkemelerinde yaşamaktadırlar⁷³.

Anayasa hukukçusu ve siyasetçisi *Venizelos* şu yaşadığı tecrübeyi paylaşmaktadır. Bir keresinde, yıllar önce, adalet bakanlığı yaptığında, 20 yıl önce, uluslararası bir mahkemede Yunanlı yargıci ziyarete gitmiş. Uluslararası Mahkemede görev yapan Yunanlı yargıcin odasında bir keşişin fotoğrafını görür. Kim bu diye sorar. Yunanlı yargıci “Benim manevi (dini) pederim” der. *Venizelos*, bu durum karşısında; “Yargıci bak, keşışı yani dini pederi olan yargıci istemiyorum. Ben, dini vicdanı ile karar veren değil, adli vicdanı ile karar veren ve değerlendiren, özgür adli yargıci istiyorum. Dini yargıci istemiyorum. Mahkeme kararının gerekçesinde din değil, adalet ve hukuk olmalıdır. Aksi takdirde ben kendimi güvende hissetmem.” der⁷⁴.

B. Yunanistan Anayasasının 13. Maddesi

“1. Din ve vicdan özgürlüğü dokunulmazdır. Bireysel ve siyasi hakların kullanımı kişinin dini inancına bağlanamaz.

⁷² ΣτΕ 3767/2002, NoB 51 (2003), s. 1744.; ΕλλΔνη 43 (2003), s. 1086.

⁷³ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁷⁴ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

“2. Her bilinen din serbesttir. Bunların ibadetlerinin ve ayinlerinin yerine getirilmesi yasaların koruması altındadır. İbadetle ilgili ayinler kamu düzenine ve genel ahlâka aykırı bir biçimde yapılamaz. Din değiştirmenin telkini ve teşviki (din propagandası) yasaktır.

“3. Bilinen bütün dinlerin görevlileri, hâkim dinin görevlileriyle aynı Devlet denetimine tabidir ve Devlete karşı aynı yükümlülükler altındadır.

“4. Hiç kimse, dini inançları nedeniyle, Devlete karşı yükümlülüklerinden muaf tutulamaz veya yasaya uymayı reddedemez.

“5. Yasada öngörülenin ve yasada belirlenen biçim dışında hiçbir yemin dayatılamaz veya uygulanamaz.”

Buna göre, Yunanistan Anayasasının 13. maddesi; Yunanistan vatandaşlarına, dinini koruma, dinini değiştirme, dinini terk etme veya ateizmi seçme hakkını herhangi bir siyasi ve hukuki müeyyide yüklemekten tanımaktadır. Devlet bütün dinlere karşı tarafsızdır. Bunun anlamı, Devlet, dolaylı ya da dolaysız olarak, hangi dini kabul edeceklerini vatandaşlarına dayatamaz (empoze edemez). İşte bu din ve vicdan özgürlüğü kavramının özüdür. Diğer taraftan herhangi bir modern demokratik toplumda resmi devlet dini ideolojisinin teşvik edilmesine rağmen, başkalarının dini inançlarına ya da inançsız olmalarına, dinsel hoşgörüyle yaklaşmak ve katlanma yerleşmiştir. Yunanistan Anayasasının 13/1. maddesi hükmünün doğrudan bir sonucu da dini eşitliktir. Dolayısıyla ateistlere ve diğer dinlere inananlara karşı ayrımcılık doğrudan anayasaya aykırıdır ve yasaktır. Diğer taraftan Yunanistan vatandaşları, Yunan Yasalarını istisnasız uygulamak, uymak zorundadırlar ve devlet tarafından kendilerine yüklenen görev ve sorumluluklardan dini inançlarını öne sürerek kaçınamazlar⁷⁵.

Hükümdarın, tebaasının dinini belirleme hakkına bir reaksiyon olarak ortaya çıkan din ve vicdan özgürlüğünün tanınmasının temelleri 16. yüzyıla dayanmaktadır⁷⁶. Din özgürlüğü 17. ve 18. yüzyıl Aydınlanma döneminin filozoflarınca ortaya atılmış ve günümüzde de hâlâ etkisini göstermeye

⁷⁵ Δημητρόπουλος, Α.: Συνταγματικά Δικαιώματα, τόμος Γ τεύχ I-III, εκδ. Σάκκουλα, Ατina-Selanik 2008, s. 637-640; Δαγτόγλου, Π.: Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α', Αντ.Ν.Σάκκουλα, Ατina 2005, s. 439, 441-443, 454; Μάνεσης, Α.: Συνταγματικά Δικαιώματα Α', Ατομικές Ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα, Selanik 1982, s. 247-250.

⁷⁶ Δημητρόπουλος, s. 630-631.

devam etmektedir. Bu filozoflardan olan *Locke*, *Montesquieu*, *Rousseau* ve *Voltaire* din ve vicdan özgürlüğünün gelişmesine, yayılmasına katkıda bulunmuşlardır. Din ve vicdan özgürlüğü hakkının ilk ve resmi olarak tanınması Amerika Birleşik Devletlerinde 18. yüzyılda gerçekleşmiştir. Virginia Eyaleti Haklar Beyannamesinin (Bill of Rights) 16. maddesi uyarınca "... tüm insanların özgürce ve vicdani buyruklarına göre kendi dinlerini icra etme hakkına sahiptirler." Bunun ardından din ve vicdan özgürlüğü hakkı 1787 yılında Amerika Birleşik Devletleri Federal Anayasa'nın ilk değişikliğinde, Fransa ise 1789 tarihli Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisininin 10. maddesinde hüküm altına almıştır.

Yunanistan Anayasasınının 13/2. maddesindeki "bilinen din" kavramının da ne anlama geldiğinin tanımlanması gerekmektedir. Bu bağlamda bütün "bilinen dinler" Yunanistan'da serbesttir, dinleriyle ilgili ibadetlerini serbestçe gerçekleştirebilirler, bu konuda herhangi bir mani durum yoktur. "Bilinen din" denince gizli yönleri bulunmayan, objektif ve nesnel olarak herkes tarafından bilinen ve dahası, herkes tarafından erişilebilir, aşikâr amacı, yapısı ve fonksiyonları olan bir din anlaşılır.

"Tanınmış" ya da "bilinen" herhangi bir din için -daha önceki Yunanistan Anayasalarında olduğu gibi sadece Ortodoks Hıristiyan Kilisesine karşı değil, bütün tanınmış dinlere karşı- "dini telkin", "din propagandası" yapmak bugün yürürlükteki anayasa ile genel olarak yasaklanmıştır⁷⁷. Sadece Hıristiyanlığa karşı değil, herhangi bir başka "tanınan" ya da "bilinen" dine karşı da hakaret içerdikleri takdirde gazetelerin ve diğer yazılı eserlere, yayımlarından sonra el konulmasına izin verilmektedir⁷⁸.

Yunanistan Anayasasınının 13. maddesi de revize edileceği yerde, düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğünü güvence altına alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesininin 9. madde içeriği doğrultusunda yorumlanmalıdır.

C. Yunanistan Anayasasınının 105. Maddesi

Yunanistan Anayasası, günümüzde sadece Yunan Devleti ile Yunanistan Kilisesi ilişkilerini düzenlemekle kalmadı. Yunanistan Anaya-

---

⁷⁷ Bkz. 13/2, c maddesi.

⁷⁸ 14/3, a maddesi.

sası, Yunanistan Devleti ile Türkiye sınırları içindeki İstanbul Rum Başpiskoposluğunun Yunanlıların deyimiyle İstanbul “Ekümenik Patrikliği”nin ve diğer Ortodoks Kiliselerinin (yarı bağımsız Girit Kilisesi, Menteşe Adaları Metropolitliği) arasındaki ilişkileri yürürlükteki Yunan Anayasasının 3. maddesi ve 105. maddesinde düzenlemektedir.

Yunanistan Anayasasının “Üçüncü Başlığında” yer alan 105. madde “Aynaroz (Athos) Dağının Rejimi⁷⁹” başlığını taşımaktadır. 105. maddenin çevirisi aynen aşağıdaki gibidir:

“1. Megali Vigla’nın ötesine uzanan ve Aynaroz (Athos) bölgesini oluşturan, Aynaroz Yarımadası, eski ayrıcalıklı (özel) statüsü uyarınca, Yunanistan Devletinin kendi kendini yöneten (özerk) bir parçasıdır; Yunan Devletinin bu bölge üzerindeki egemenliği tamdır. Aynaroz Dağı, manevi açıdan, Ekümenik Patrikhanenin doğrudan yetkisi altında hizmet vermektedir. Burada bir manastır hayatı süren herkes, kesiş adaylığına veya keşişliğe kabulünden itibaren, başka formalitelere tabi olmaksızın Yunanistan vatandaşlığını kazanır.

“2. Aynaroz Dağı, kendi rejimine göre, bütün Aynaroz Yarımadasının aralarında bölündüğü yirmi kutsal Manastır tarafından yönetilir. Yarım adarazisi, kamulaştırmadan muaftır.

“Aynaroz’un yönetimi, Kutsal Cemaati oluşturan Kutsal Manastırların temsilcilerince yürütülür. Aynaroz’un idari sisteminde veya Manastırların sayısında veya bunların hiyerarşik sırasında veya alt kuruluşlarıyla ilişkilerinde hiçbir değişiklik yapılamaz. Heterodoks veya başka mezhebe mensup kişilerin burada yerleşmeleri yasaktır.

“3. Aynaroz kuruluşlarının rejimlerinin ayrıntıları ve bunların faaliyet tarzları, Devlet temsilcilerinin işbirliği ile yirmi Kutsal Manastır tarafından hazırlanan, oylanan ve Ekümenik Patrikhane ile Yunan Parlamentosu tarafından onaylanan Aynaroz şartı ile belirlenir.

“4. Aynaroz kuruluşlarının rejimlerine sadakatle riayet edilmesi, manevi alanda Ekümenik Patrikhanenin yüksek denetiminde, idari alanda da

⁷⁹ Aynaroz Dağını, Yunancadaki adı ile “Agion Oros (Αγιών Όρος)”u Türkçeye tam olarak tercüme edecek olursak, “Kutsal Dağ” veya “Aziz Dağ” olarak çevirmemiz gerekir.

kamu düzenini ve güvenliği korumaktan da münhasıran sorumlu olan Devletin denetimindedir.

“5. Devletin, yukarda değinilen iktidarı, hak ve görevleri yasayla belirlenen bir vali vasıtasıyla kullanılır.

“Yasa, manastır makamları ve Kutsal Cemaatçe kullanılacak yargı yetkilerinin Aynaroz’un gümrük ve vergi ayrıcalıklarını belirler.”

Buna göre, “Aynaroz (Athos) Yarımadası” dediğimizde, Büyük (Megali) Vigla’dan ve ötesine kadar uzanan, “Aynaroz (Athos) Dağı” bölgesi anlaşılmaktadır. Eskiden beri özel statüye sahiptir ve Yunan Devletinin kendi kendini yöneten özel statüye sahip olan bir bölgesidir. Yunanistan egemenliği ve sınırları içinde bulunan Aynaroz Dağı bölgesindeki manastırlar dini bakımdan Yunanlıların yürürlükteki anayasalarının ifadesiyle doğrudan “Ekümenik/Evrensel Patriklik (İstanbul Rum Patriği)” yetki alanına dâhildir. Burada yaşayan herkes, stajyer veya rahip olarak buraya kabul edilen herkes başka herhangi bir işleme gerek duyulmadan otomatik olarak Yunanistan vatandaşlığını kazanmaktadır⁸⁰.

Özel statüye sahip olan Aynaroz Dağı, bütün Aynaroz Yarımadası’nın devredilemez toprakları, yirmi (20) Kutsal Manastır arasında bölüştürülmüş ve bu yirmi Kutsal Manastır tarafından kendi statüsüne göre, yönetilmektedir. Aynaroz Dağının ayrıntılı yönetim statüsü başka bir deyişle rejimi Aynaroz Dağı Tüzüğünde belirtilmektedir. Bu Tüzüğü, Devlet temsilcisi ile yirmi Kutsal Manastır yetkilisi birlikte tanzim ederler, oylarlar ve ardından da Türkiye’deki “Evrensel Patriklik” ile Yunan Parlamentosu bu metni onaylarlar. Yani yasama faaliyetini birlikte yaparlar. Peki, bu ne anlama gelmektedir. Yunan Anayasa yapıcı, 105. maddede; “Ekümenik Patrikliği “sui generis uluslararası bir kişilik” olarak açıkça tanımaktadır⁸¹. “Ekümenik Patrikhane”, açıkça uluslararası hukuk özelliklerine de sahip olan yasa yapma faaliyeti sürecine Yunan Cumhuriyeti ile Birlikte katılır. Aynaroz Dağı (Athos Dağı) için hukuki yapıya sahip bir yasa metni, “Şart” ya da

⁸⁰ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁸¹ Βενιζέλος, Οι Σχέσεις Κράτους..., s. 187; Ράφτης, Ελ.: Ο οικουμενικός θρόνος ως θεσμός δικαίου (το νομικό καθεστώς του Οικουμενικού Πατριαρχείου), *ανάτυπο από το περιοδικό Κληρονομία* 16, τ.χ. Α, 1984, s. 73 vd.

“Tüzük” düzenlemek amacıyla önce yirmi (20) egemen Aynaroz manastırınca metin oylanır. Ardından Yunan devleti ve yasa yapıcı olarak ifade edilen “Ekümenik Patrikhane” ile birlikte Yunan Parlamentosundan onaylanarak bahse konu metin yürürlüğe girer. Başka bir deyişle, “Ekümenik Patrikhane”, Yunanistan Devleti ile birlikte Yunan hukuk düzeninin, kurallar piramidinde kolayca yer alamayacak olan -Aynaroz ile ilgili hukuki karaktere sahip- Tüzüğü birlikte çıkarmaktadırlar. Aynaroz Yarımadasında uygulanan özel egemenlik rejimine rağmen, manevi gözetim ve denetim konusunda otorite; İstanbul Fener “Ekümenik Patrikhanesi”dir. Bu durum Yunanistan Anayasasının 105. maddesine göre; Aynaroz Dağı statüsünün ruhani bakımdan korunması “Ekümenik/Evrensel Patrikliğin” yüce denetimindedir. Aynaroz Dağının idari yönden denetlenmesi ile kamu düzeninin ve güvenliğinin sağlanması ise özel olarak Yunanistan devletine aittir⁸².

Diğer taraftan yine *Venizelos*'a göre, Aynaroz Dağının manastır Başrahiplerinin ve Kutsal Cemaatin yargılama yetkileri ile gümrük ve vergi avantajları Yasa ile düzenlenmektedir. Yani Aynaroz Dağının vergilendirme ve gümrük ile ilgili konuları Yasayla Yunan Parlamentosunca tanzim edilir. Diğer konular ise Aynaroz Tüzüğü ile düzenlenir. Yasa, Mecliste oylanır ve Cumhurbaşkanı tarafından yayınlanarak yürürlüğe girer. Oysa Aynaroz Tüzüğü yirmi Manastır tarafından oylanır, Yunan Meclisi tarafından yasa olarak onaylanır ve uluslararası hukuk düzeninde, uluslararası hukuk kişisi olarak hareket eden bir birim olarak “Ekümenik Patrikhane” tarafından da onaylanır. Peki, “Ekümenik Patrikhane” hangi hukuksal düzende hareket etmektedir? Yunan hukuk düzeninde de saygınlığı olan bir otorite olarak hareket etmektedir ve bu nedenle Yunanistan Anayasasının 105. maddesindeki bu hükmün değiştirilmemesi ve bilakis korunması gerekmektedir. Tarihi nedenlerden ve yukarıda anlatılan konulardan yani Aynaroz'un ve İstanbul “Ekümenik Patrikhane”nin uluslararası hukuki rejimi Yunanistan Anayasasının 105. maddesini değiştirilemez kılmaktadır. 105. maddenin değiştirilmesi meselesi “Ekümenik Patrikhane” ile ilgilidir ve meselenin özüyle daha doğru bir ifade ile “kalbiyle” ilgilidir⁸³.

⁸² <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁸³ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

Yunanistan Anayasasına göre, Kutsal Manastır temsilcileri, Kutsal Cemaati oluşturmaktadırlar. Yönetim sisteminde, hiyerarşik düzende ve egemenlik statüsünde hiç bir şekilde ve mutlak surette hiç bir değişiklik veya Aynaroz Dağı Manastır sayısında değişiklik yapılamaz. Aynaroz Dağına ayrı mezhepten olanların veya ayrılıkçıların yerleşmeleri de yasaktır.

Yunanistan Devleti, yukarıda belirtilen yetkilerini yöneticisi eliyle kullanır. Yöneticinin hak, görev ve yetkileri yasa ile düzenlenir. Buna göre, Yunanistan Anayasası, Ortodoks Kilisesinin çok merkezliliğini, temel mezheplerini ya da dogmalarını ve kiliselerini tanıyıp, kabul etmektedir.

Yunan Devleti, Yunanistan Kilisesi ile “Ekümenik Patrikliği” ve yine Yunanlıların deyimi ile “İstanbul Büyük Kilisesi”nin (İstanbul’daki Fener Rum “Patrikliği”) ilişkilerini kabul etmekle, tanımakla kalmamış bunu Yunan Anayasasında güvence altına alıp, tanzim etmiştir. Bu ilişkiye Menteşe Adaları Metropolitliğinin ve yarı bağımsız Girit Kilisesinin sahip olduğu özel statü ve tabii ki Aynaroz (Kutsal) Dağı da dâhildir⁸⁴.

Venizelos’un iddialarına göre, Yunanistan Anayasasının 105. maddesi son derece nüfuz edici bir terminoloji ile tüzük ve hukuk konularını birbirinden ayırmaktadır. Örneğin; vergilendirme ve gümrük ile ilgili konular Yasayla, Yunanistan Parlamentosunca gerçekleştirilir, Yasaya aittir ve Yasa konusudur. Diğer konular Tüzükle ilgilidir. Yasa, Parlamenteoda oylanır ve kabul edilir. Çıkarılan bu yasa Cumhurbaşkanı tarafından imzalanır ve Yunan Resmi Gazetesinde yayımlanır. Vurgulamak için altını bir kez daha çiziyorum ki Tüzük ya da Şart yirmi bağımsız Manastır tarafından oylanır, kabul edilir ve Yunanistan Parlamentosu tarafından yasa ile onaylanan bu Tüzük, uluslararası hukuk düzeninin bir birimi, kişisi (bir varlığı) olarak hareket eden ve üne sahip olan İstanbul “Ekümenik Patrikhanece” onaylanır. İşte bu nedenlerle 105. maddedeki hüküm değiştirilmemelidir ve “Ekümenik

⁸⁴ Bkz. **Μαρίνος**, Α.: Εκκλησία και Δίκαιο, Θεωρία και νομολογία, Ατina 2000, s. 240 vd.; **Βαρθολομαίος**, Αρ.: Το οικουμενικόν πατριαρχείον εν το συνταγμα της Ελλάδος και εν το καταστατικό χαρτί της Εκκλησίας της Ελλάδος, σε μνήμη Μητροπολίτου Ικονίου Ιακώβου, Εστια Θεολογών 1984, s. 391 vd.; **Παπαστάθης**, Χ. Κ.: Η ειδική νομική μεταχείριση των Αγιορειτών, Αφοί Κυριακίδη Yayınları, Ατina 1988.; Το καθεστώς του Αγίου Όρους Άθω. Έκδοσις Ιεράς Κοινότητος Αγίου Όρους Άθω, 1996. **Βενιζέλος**, Οι Σχέσεις Κράτους..., s. 187; **Ράφτης**, s. 73 vd.

Patrikhane”nin bilinen bu “uluslararası hukuk statüsü korunmalıdır” diyor *Venizelos*. Yine *Venizelos*’a göre, bütün Yunanlıların yaklaşımının önemli bir yönünün bu olması gerektiğini öne sürmektedir⁸⁵.

Venizelos’a göre, Yunanistan Anayasasının 105. maddesinin değiştirilmesini istemek anlamsızdır. 105. maddenin tarihsel yaklaşımı ve Aynaroz rejiminin tarihi öyküsü bize 105. maddenin değiştirilmesine izin vermez. Çünkü en hassas bir konu olan İstanbul “Ekümenik Patrikhane”nin yargılama yetkisinin kalbinden vurulması anlamında olacaktır. 105. maddeyle oynamak mantıklı değildir. Çünkü Aynaroz (Athos) Dağı konusu din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili bir mesele değildir. Bu Yunanistan Devletinin, “özel bir egemenlik biçimi sorunudur”⁸⁶.

Yunanistan Anayasasında Osmanlı döneminden beri bir “Türk Kurumu” olarak görüldüğü iddia edilen İstanbul Başpiskoposluğunun Yunanlılar tarafından “Ekümenik Patrikhane” olarak tanımlanarak Yunanistan Anayasasında düzenlenmiş olması ve “uluslararası hukuk kişiliği kazandırılması”, Türkiye ve Türkler bakımından kabul edilebilir bir şey herhalde değildir. Diğer taraftan Yunanistan Anayasasında Aynaroz’a geniş yer verilmiş olması ve Aynaroz’da herhangi bir din görevlisinin ikamet etmesi durumunda otomatik olarak Yunanistan uyruğunu kazanmış olması, Avrupa Birliği üyesi ve demokrasinin beşiği olduğu iddia edilen Yunanistan’da acayip bir durum değil midir? Neden Ortodoks Hıristiyan bir Aynaroz Dağı keşişinin diğer bir yabancıya göre Yunanistan vatandaşlığını kazanmada önceliğe ve ayrıcalığa sahip olsun? Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’ın dini hoşgörünün ve eşitliğin hüküm sürdüğü bir devlet olabilmesi için din ile devlet ilişkisinin Yunanistan Anayasasında tamamen dini hoşgörü, tarafsızlık ve eşitlik çerçevesinde Doğu Ortodoks Hıristiyan dininin Yunanistan’daki diğer dinlerle eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda Yunanistan Anayasasındaki “hâkim din” ve “bilinen din” terimlerinin çıkarılması gerekmektedir. Bu ayrımcılıklar ortadan kaldırılarak, ancak dinler arasında gerçek eşitlik sağlanabilir. Bilindiği üzere Anayasalar,

⁸⁵ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁸⁶ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

vatandaşların haklarının tanımlandığı, Devletin en önemli belgesidir. Bunun için Avrupa Birliği üyesi Yunanistan'da gerçekten adil bir anayasa şart koşulmalıdır.

D. Yunanistan Anayasasının Diğer İlgili Maddeleri

Öncelikle Yunanistan Anayasasının başlangıç bölümünün, önsözünün “Kutsal, Aynı Cevherden Kaynaklanan ve Bölünmez Üçlü adına Yunanistan Anayasası” başlığı ile başladığını tekrarlayalım. Yunanistan'da bazı Yunanlılar tarafından bu durum eleştirilmektedir ve değiştirilmesi ya da iptal edilmesi istenmektedir. Yunanlı anayasa hukukçusu akademisyen ve siyasetçi *Venizelos*'a göre, İrlanda hemen hemen Yunanistan Anayasasındaki aynı Önsöze sahiptir. Tanrının anıldığı diğer Anayasa Önsözleri de mevcuttur. Fakat burada biz “Teslis Dogmasından (öğretisinden)” söz ediyoruz. Neden Anayasa Önsözünde Teslis olsun? Teslis Dogmasını kabul eden Hıristiyan mezhepleri için tamamen bir Hıristiyan yakarmasıdır. Ama bu Önsöz, *Venizelos*'a göre güdük bir önsözdür. Yunanistan Anayasasındaki bu Önsöz esasen “Yunanistan'ın Bağımsızlık Bildirisidir ve tarihi bir metindir”. Tarihsel bir metin olarak, Bağımsızlık Bildirisinin metninin tamamı kullanılabilir. Çünkü Osmanlı ile ilgili olarak Hıristiyan Yunan milletinin anayasal tarihine aittir bu. “Yunan neslinin kurumlarına karşı anlayışlı olmalıyız ve neslimizin kurallarına sahip çıkmalıyız...” diyor *Venizelos*. Derin sorun nedir? Derin sorun; Kilisenin bir kişilik, bir birim, bir varlık olarak ve hukuk düzeni içinde Devlet ile ilişkisini anlamakta herhangi bir zorluk yoktur. Ne de bu konuların hukuk düzeninin modern ve bütünleşik biçimde din özgürlüğü çerçevesinde düzenlenmesinde bir zorluk vardır. Sorun sadece 3., 13. ve 105. maddenin revize edilip, edilmemesi değildir. Sorun süreci başlatmak için anayasanın revize edilmesinin koşullarının var olup olmadığını⁸⁷.

Yürürlükteki Yunan Anayasasının başlangıç bölümünde “Aziz Üçleme (Teslis)” günümüze kadar korundu. Fakat bunun tamamen sembolik olduğu ve hukuki karaktere sahip olmadığı Yunanlı yazar *Orfanudaki* tarafından iddia edilmektedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz “aziz üçleme (Teslis)”, ne hukukla ilgilidir, ne Anayasayı yorumlayıcı önemi vardır, ne de Anayasanın

⁸⁷ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

başlangıç hükümleriyle ilgilidir. Fakat bu “Teslis” yine Yunanlı yazar *Orfanudakis*’e göre; “yoğun ideolojik içerik” olarak değerlendirilebilir⁸⁸.

Yine yürürlükteki Yunan Anayasasının 16. maddesinin 2. fıkrasına göre⁸⁹, “eğitimin amacı, dini ve milli vicdanın geliştirilmesidir.” Bu madde Yunanistan’da eğitimin milli, Hıristiyan ve Yunan Ortodoks olması gerektiğini belirtmektedir. *Venizelos*’a göre, bahse konu 16/2. madde hükmünün değiştirilmesi yerine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine (AİHS) Ek Protokolün 2. madde ışığında yorumlanması gerekir. Bu 2. madde ebeveynlere, kendi dini ve felsefi inançlarına göre, çocuklarının eğitimini belirleme hakkını tanımaktadır. Bu nedenle, Yunanistan Anayasasının 16/2. maddesi bundan farklı yorumlanamaz. Kişi özgürlüğünün sadece anayasa hükümleri ışığında dini bilincini yetiştirmek için, AİHS Ek Protokol hükmünün açık ışığında dini konuları belirlemek için ebeveynlerin hakkını güvence altına almaktadır⁹⁰.

Yine yürürlükteki Yunan Anayasasının 18. maddesinin 8. fıkrasının⁹¹ gereği, Halkidiki’deki Farmakolitrías Stavropigiakon Azize Anastasia Kutsal Manastırı, Selanik’teki Vlatadon, Patmo’daki Theologu Evaggelisti İoanni Manastırlarının tarımsal mülklerinin devredilmesine izin verilmemektedir.

⁸⁸ **Ορφανουδάκης**, Σ.: “Ο χωρισμός Κράτους-Εκκλησίας. Αναγκαιότητα ή παλλυλογία;”, στο συλλογικό έργο: Σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας ενόψει της αναθεώρησης του Συντάγματος, ENOBE 59, Atina-Selanik 2008, s. 3-27; Ayrıca bu konuda bkz. **Ηλιάδου**, Α.: “Το προοίμιο των Συνταγμάτων”, ΔτΑ 16, 2002, s. 1041-1058; **Κασιμάτης**, Γ.: “Το προοίμιο του Συντάγματος”, Ερμηνεία του Συντάγματος, Atina 1999, s. 1-8.

⁸⁹ 16. maddenin konumuzla ilgili hükmünün çevirisi aynen şöyledir: “2. Eğitim, devletin temel görevidir ve Yunanlıların ahlâki, manevi, mesleki ve fiziksel eğitimini, milli ve dini bilincinin gelişmesini ve onların hür ve sorumlu vatandaşlar olarak gelişmelerini amaçlar.”

⁹⁰ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁹¹ Yunanistan Anayasasının 18. maddenin 8. fıkrasının çevirisi aynen şöyledir: “8. Halkidiki’deki Aya Anastasia Farmakolitría, Selanik’teki Vlatades ve Patmos’daki Evangelis İoannis Theologos Patriarkal Manastırlarına ait çiftlik arazileri, buldukları adaya bağımlılıkları hariç olmak üzere, kamulaştırmaya konu olamaz. Aynı şekilde, İskenderiye, Antakya ve Kudüs Ortodoks Patrikhanelerinin Yunanistan’daki mülkleri ve Sina Dağı Kutsal Manastırına ait mülkler kamulaştırmaya konu teşkil etmez.”

Aynı şekilde, İskenderiye, Antakya, Kudüs Patriklikleri ile Sina'daki Kutsal Manastırın Yunanistan'da bulunan mülklerinin devredilmesine izin verilmektedir.

Kilise Tüzüğü, Yunan Millet Meclisi Genel Kurulunda oylandığına göre, devletin Yasası hükmündedir⁹². Devlet de iktidarını kullanarak, 590 sayılı ve 1977 tarihli "Yunanistan'ın Kilise Tüzüğüne Dair" Yasayı Yunan Millet Meclisinde oylamaya sunarak, yasallaşmasını sağlamıştır. Kısaca ifade etmemiz gerekirse, hükümet, kilisenin de olumlu görüşünü alarak söz konusu 590 sayılı yasanın yasallaşmasını sağlamıştır⁹³. Yunan Anayasasının 72. maddesindeki, "Yunanistan Meclisinin genel kurulunda Yunanistan Kilisesi'nin Tüzüğü görüşülür ve oylanır" hükmü; "Parlamento genel kurulu tarafından münhasır yetkili olarak, Anayasanın 3., 13. maddelerinin bütün konuları görüşülür ve oylanır"⁹⁴.

IV. YUNANLILARIN İSTANBUL BAŞPİSKOPOSLUĞUNUN "EKÜMENİKLİĞİ" VE "ULUSLARARASI KİŞİLİĞİ" İLE İLGİLİ İDDİALARI

Patrikhane, Patriğin başkanlığında toplanan ve toplam on iki Endimusa Kutsal Patrikhane Meclisi (Sinod) tarafından yönetilmektedir. İstanbul Başpiskoposluğunda bugün otuz yedi (37) cemaat, kırk altı (46) Enoriaki Kilise ve bunlardan dört (4) tanesi Ortodoks Hıristiyan Türk Patrikhanesine aittir⁹⁵. Merkezi Avrupa'da, Batı Avrupa'da, Amerika Kıtasında, Avustralya'da, Yeni Zelanda'da ve Uzak Doğu'da yaşayan Ortodoks Hıristiyanlar Kilisevi (kilise ile ilgili) bakımdan bütün bunlar İstanbul "Ekümenik Patrikhanenin" idari yetki alanına girmektedir. Tahtının yetki alanındaki Piskoposlarını mutlak surette seçer ve atar. Bugün üç Başpiskoposluk (Archbishops): Amerika, Avustralya, Büyük Britanya ve sekiz

⁹² **Τροιάνος**, s. 95; **Βενιζέλος**, E.: "Σημεία Ερμηνευτικής τριβής στη συνταγματική διαρρύθμιση των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας", Δίκαιο και Πολιτική, τομ. 15, 1988, s. 85 vd.

⁹³ **Κονιδάρης**, s. 31.

⁹⁴ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

⁹⁵ <http://www.omogeneia-turkey.com/patriarchate/patrikhane.html> (13.04.2017).

Despot (Metropol): Fransa, Almanya, Avusturya, İsveç, Belçika, Yeni Zelanda, İsviçre ve İtalya’da mevcuttur. Bunların hepsi “Ekümenik Patrikhane”nin “Kilise İlleri (Ecclesiastical Districts)” arasında bulunmaktadır. Aynı zamanda Menteşe Ada Despotları (Oniki Ada Metropolitleri), Girit Kilisesi, Aynaroz (Athos) Dağı ve dünya çapında çeşitli “Patrikhane” kurumları ve “Yeni Ülkeler” denilen yani Kuzey Yunanistan bölgesinin 24 Despotluğu da “Ekümenik Patrikhane” tahtının idari görev ve yetkisindedir. Diğer taraftan Yunanistan Daimi Kutsal Meclisine; altı (6) Despot Eski Yunanistan’dan ve altı Despot da “Yeni Ülkeler”den olmak üzere toplam on iki (12) Despottan oluşmaktadır⁹⁶. Yunanistan’da Kilise, dendiğinde, “Ortodoks Kilisesi” ve daha özel olarak, “Yunanistan Kilisesi”, “Yunanistan Ortodoks Kilisesi” anlaşılmaktadır. Yunanistan’da, Kilise kendine has özelliğe sahiptir. Yani bir tarafta “Yunanistan Bağımsız Kilisesi” ve “Yeni Ülkeler” Despotlarının/Metropolitlerinin kiliseleri mevcuttur. “Yunanistan Bağımsız Kilisesi” ile ilgili 1850 tarihli Patriklik Cildi bir tarafta, diğer tarafta ise “Yeni Ülkeler” Despotları hakkında 1928 tarihli Meclis Tüzüğü ve ilgili Yunanistan devlet mevzuatı yürürlüktedir. İşte bu ikisinin birleşiminden Yunanistan Ortodoks Kilisesi ortaya çıkmaktadır. Fakat bu Bağımsız Yunanistan Kilisesi değildir. Daha karmaşık bir kişiliktir. Bu anlamda, “Yunanistan Bağımsız Kilisesi” ile “Yunanistan Kilisesi” ve öncelikle “uluslararası bir konuma sahip olan bir Ekümenik Patrikhane” söz konusudur. “Ekümenik Patrikhane”nin uluslararası konumu hayati öneme sahiptir. Bu önemi Kilise ve kilise kuralları bakımından değildir. Uluslararası siyaset, dış politika, uluslararası hukuk ve Yunan tarihi bakımından önemlidir. Yunanistan’la ilgili olarak, Yunanistan’ın tarihi, Yunan milli öz bilinci, Türkiye ile Yunanistan ilişkilerinin düzgünlüğü, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının uygulanması bakımından önem arz etmektedir⁹⁷.

Oysa Lozan Konferansında varılan “Patrikhanenin idari ve siyasi yetkileri olmaması ve münhasıran, sadece mübadeleye tabi tutulmayıp, İstanbul’da kalan Türk vatandaşı Rumların dini lideri olması” mutabakatı çerçevesinde Türkiye’de Yunanlıların iddia ettiği gibi ne “Patrikhane” ne de

⁹⁶ <http://www.omogeneia-turkey.com/patriarchate/patrikhane.html> (13.04.2017).

⁹⁷ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

“Ekümenik Patrkhane” mevcuttur. Münhasıran İstanbul’daki Rumların dini lideri olan İstanbul Başpiskoposu vardır. Eğer bir Başpiskoposluğun Bizans’ta ve Osmanlı’da olduğu gibi geniş bir alanda -yani Bizans ve Osmanlı Devleti sınırları içindeki bütün Ortodoks Hıristiyanların/Rumların- idari ve siyasi yetkilerine sahip olsaydı o zaman “Patrik” ve “patriklik” unvanına sahip olabilirdi. Türkiye Cumhuriyetinde, Cumhuriyetle birlikte cemaati de mübadeleye tabi tutulunca, mübadeleye tabi tutulmayan İstanbul’daki Rumların “Başpiskoposu” ve “Başpiskoposluğu” unvanı tanınmıştır. Dolayısıyla Türkiye’de yetkileri Lozan Konferansında sınırlandırılmış İstanbul Başpiskoposluğu vardır. Hukuka uygun olarak olması gereken unvan budur. Diğer taraftan Osmanlı döneminde İstanbul Başpiskoposluğu, Patrik unvanıyla Osmanlı devleti sınırları içindeki bütün “Rumlar” ya da “Rum milleti” üzerinde dini, idari ve siyasi yetkiler kullanmıştır. Cumhuriyetle birlikte ise, Lozan Konferansında yetkilerinin İstanbul ili ile sınırlandırılmasına rağmen, günümüzde Amerika, Avustralya, Avrupa ve Afrika’daki Ortodoks Hıristiyan Kiliseleri üzerinde idari ve siyasi yetkiler kullanmaya kalkışması ve savunulması, yukarıda sözü edilen Lozan Konferansında varılan mutabakata ve “Patrikhanenin” İstanbul’da kalma koşullarına aykırıdır.

Konidaris’in iddialarına göre, Türkiye tarafından “Ekümenik Patrik” unvanı ile “Patriğin uluslararası kişiliği” ve “Patrikhanenin mülkiyet” hakkı ve yetkileri tanınmamaktadır⁹⁸. Diğer taraftan Selanik Üniversitesi Hukuk Fakültesinde bu konuda *Malamati Valaku-Theodorudi* tarafından bir doktora tezi de hazırlanmıştır⁹⁹. *Venizelos*’a göre, aslında “Ekümenik Patrikhane”nin uluslararası bir kişiliğe sahip olduğunun çok güçlü argümanlarının olduğu söz konusu bu çalışmada ortaya konmuştur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilmek için, uluslararası kamu hukuku süjesi olmak, yani devlet veya uluslararası bir kuruluş olmaya gerek yoktur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilmek için, Türk iç hukukunun bir kişisi

⁹⁸ **Κονιδάρης**, I. M.: “Η τουρκική πολιτική για το Οικουμενικό Πατριαρχείο” 23.10.2005 tarihli Το ΒΗΜΑ gazetesini.; <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=169018> (26.04.2017).

⁹⁹ **Βαλάκου-Θεωδορούδη**, M.: Το νομικό περίγραμμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας, Selanik 2001.

olmak yeterlidir. Sivil Toplum Kuruluşları da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilmektedir. Yine *Venizelos*'un iddiasına göre, "Patrikhane" Türk iç hukukunun bir kişisi olarak Strasbourg Mahkemesine başvurabilir. "Ekümenik Patrikhane" uluslararası bir antlaşma akdedebilir, yapabilir mi? Uluslararası dini sözleşmeler, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin hükümlerine tabi uluslararası kamu hukuku sözleşmeleri olarak algılanabilir. "Ekümenik Patrikhanenin" Papalık, Katolik Kilisesi ile Ortodoks Kilisesi arasındaki diyalog konusu, "Ekümenik Patrikhane"nin uluslararası statüsü için çok önemlidir. Şimdi hepimizin bildiği "Papalık" ile "Vatikan Devleti" arasındaki çok ince, hassas ayrıma ve meseleye burada girmeye gerek yoktur. *Venizelos*'a göre, aslında Papalık ile diyalogu standartlaştırmak, İstanbul "Ekümenik Patrikhanenin uluslararası kişilik pozisyonunu geliştirmesi bakımından önemlidir". "Ekümenik Patrik", Avrupa Parlamentosuna konuşmak için davet ediliyor mu? Ediliyor! Patrik, Avrupa Konseyi Parlamentolar Meclisine Davet ediliyor mu? Ediliyor! Yarın, Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna da çağrılabilir! Yunanlıların iddiasına göre, İstanbul "Ekümenik Patrikhane" Avrupa Kamu Hukuku Örgütünün ve uluslararası hukukun bir süjesidir. İki devlet bir antlaşma yapmak suretiyle "Ekümenik Patrikhane uluslararası kişilik"¹⁰⁰ kazanır". Yine *Venizelos*'un iddiasına göre,

¹⁰⁰ Uluslararası hukuk kişilerinin iki özelliği olduğu kabul edilmektedir: "i) uluslararası hukuktan kaynaklanan haklara ve yükümlülüklerle sahip olma yeteneği; ii) uluslararası hukuktan doğan haklarını uluslararası düzeyde doğrudan koruyabilme yeteneği... Uluslararası kişiliğe sahip olmak için ayrıca bu kurallardan herhangi bir aracıya gereksinme duymadan, doğrudan doğruya yararlanma yeteneği gereklidir. Ulusal devletlerine bağlı olan özel hukuk kişileri uluslararası hukuk kişiliğine hak kazanmamış olmaktadır. Bir birimin uluslararası kişiliğe sahip olabilmesi için, yazarların genellikle bunların uluslararası antlaşmalar yapabilmelerini ve öteki devletlerde yargı bağıışıklığından yararlanmalarını gerekli gördükleri anlaşılmaktadır... yalnızca devletler ve uluslararası örgütler uluslararası kişiliğe sahip görülmektedir. Uygulamada bir uluslararası örgütün uluslararası kişiliğinin kanıtı olarak şu yetkilerden bir bölümünün var olup olmadığına bakılmaktadır: i) anlaşma yapma; ii) temsil ilişkileri kurma; iii) örgütün iç düzenlemesini serbestçe oluşturma; iv) örgütün ve görevlilerinin devletler nezdinde ayrıcalık ve dokünlmazlıklara sahip olması; v) uluslararası sorumluluğa sahip olma ve öteki uluslararası hukuk kişilerinin uluslararası sorumluluğunu ileri sürebilme... uluslararası kişilik kavramı, dar ve teknik anlamında değerlendirildiği zaman, yalnızca devletlere ve uluslararası örgütlere haklarını uluslararası düzende koruma olanağı tanıyan bir kavram-

Yunanistan, “Kıbrıs Cumhuriyeti”, Bulgaristan ve Romanya ile birlikte antlaşmalar imzalayarak İstanbul “Ekümenik Patrikhane”nin bu çok arzu duyulan uluslararası kişiliğini, uluslararası hukukta hukuki statüsünü şekillendirebilir. Bu duruma Türkiye Lozan Antlaşması temelinde itiraz edecek mi? Bu durumda Lozan Antlaşmasını yorumlamak gerekecektir. Yani bu açıdan çok hassas bir konudur. Yunanistan Kilisesi ile “Ekümenik Patrikhane” arasındaki sorunun büyük anlaşmazlığın ve diğer konuların anayasada düzenlenmesi gerekir mi? Bunların hepsi tarihsel olarak açıklanabilir. Yunanistan Anayasasının 3. maddesinin varlığı yeni Yunan Devletinin bağımsızlığının ilânıyla ilgilidir¹⁰¹.

Tüm Avrupa Birliği Üyesi Devletlerin ortak anayasal başlangıç noktasını din özgürlüğüne saygı ve dini ayrımcılık yasağı oluşturmaktadır. Ancak, din özgürlüğü ile ilgili hakların tanınması ve saygı derecesi devletten devlete değişiklik göstermektedir. İlgili anayasalarda öngörülen hükümler, her zaman devlet ile dinler arasındaki ilişkiyi, mevcut yasal düzenlemeleri doğru bir biçimde yansıtmamaktadır. Ayrıca Devlet ile Kiliseler veya dinler arası belirli anlaşmalar da yapılmaktadır. Bu konuda Devletler ile Kiliseler arasında devletlerarası anlaşmaların tipik bir örneği olarak Konkordate¹⁰² (Concordats) gösterilebilir. Birçok devlet, Roma Katolik Kilisesinin yasal temsilcisi olan Vatikan ile anlaşmalar imzalamış ve bu anlaşmalara taraf olmuştur¹⁰³.

---

dır.”Bkz. **Pazarıcı, H.:** Uluslararası Hukuk, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2004, s. 137-139.

¹⁰¹ <https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

¹⁰² Papalık, birçok devletlerarası konferansa katılmakta ve gerek güncel gerekse konkorda (concordat, konkordate) adı verilen dinsel konulara ilişkin birçok antlaşmaya taraf olmaktadır. Bkz. **Pazarıcı**, s. 180.

¹⁰³ Bu konuda geniş bilgi için ayrıca bkz. **Richard Puza-Norman Doe** (ed.), Religion and law in dialogue: covenantal and non-covenantal cooperation between state and religion in Europe - Religion et droit en dialogue: collaboration conventionnelle et non-conventionnelle entre état et religion en Europe, European Consortium for Church and State Research, Proceedings of the Conference, Tübingen (18-21 November 2004) - Actes du colloque, Tübingen (18-21 Novembre 2004), Peeters, Leuven-Paris-Dudley, MA 2006; **Damián Némec**, Concordat Agreements between the Holy See and the post-communist countries (1990-2010), “Law and Religion Studies 8”, editions: Peeters,

Aslında “Ekümenik Patrikhane” iddiasında bulunan İstanbul Başpiskoposluğunun Yunanistan Bağımsız Kilisesi ile dahi arasında “Yeni Ülkeler”in yönetiminin/idaresinin kime ait olacağı konusunda ve Avrupa Birliğinde, Brüksel’de İstanbul Başpiskoposluğu tarafından “Ortodoks Ekümenik Ofisi” oluşturulmasından sonra, Yunanistan Kilisesinin de 2002 yılında Avrupa Birliğinde “Yunanistan Kilisesinin Temsilciliği”ni açması anlaşmazlığın ve sıkıntının artmasına neden olmuştur¹⁰⁴. Bu konularda özellikle 2003-2004 yıllarında büyük kriz yaşandı ve Yunanistan Hükümetinin devreye girme- siyle ancak Yunanistan Kilisesi ile İstanbul Başpiskoposluğu arasında karşılıklı kabul edilebilir, ortak bir çözüm bulunabildi¹⁰⁵.

Yunanlı yazar *Troyanos*’a göre, Katolik Kilisesi, heterodoks Kiliselerin en büyüğüdür. Vatikan, sadece dünya çapında Katoliklerin ruhani merkezi değildir. Aynı zamanda devletlerarası düzeyde ve ciddi bir siyasi iktidara da sahiptir¹⁰⁶. Genellikle Roma Katolik Kilisesinin organizasyonu ve özellikle Vatikan Devleti için önemlidir. Diyalog konusunda Papanın muhatabı Ortodoksluğu temsilen -evrenselliğin ifadesi olarak- İstanbul’daki “Ekümenik Patriktir”¹⁰⁷.

Yunanlıların iddiasına göre, Fener şimdi “Ekümenik Patrikhane” olarak hizmet vermektedir. “Ekümenik Patrikhane”, Türkiye’de bir dini kamu hukuku kurumu olarak görev yapmaktadır. Fener “Patrikhane”si şu anda Türkiye’de ve Dünya sahnesinde meydana gelen çok sayıda ve çok önemli yeniden yapılanmanın tam ortasında bulunmaktadır. Yine Yunanlıların iddiasına göre, bugünkü “Ekümenik Patrikhane”, Avrupa’daki 320 milyon Ortodoks Hıristiyan’ın manevi ve idari liderliğinin ötesinde, Doğu Avrupa’nın en eski, en önemli, köklü din ve kültür kurumlarından¹⁰⁸.

Leuven Belgium 2012, s. 27-45 (“Outlook and typology of concordat agreements”), s. 45-52 (“Parties to concordat agreements”), s. 53-64 (“Position of concordat agreements in hierarchy of sources of law”).

¹⁰⁴ **Μπαΐλης**, Π.: “Ἐκκαθάρισμα ρόλων”, 22.05.1999 tarihli Τα Νέα gazetesi; **Βασιλάκης**, Μ.: Η μάστιγα του Θεού, Γνώσεις, Atina 2006, s. 535 vd.

¹⁰⁵ **Αντωνιάδου**, Μ.: “Σα πρόσωπα της σύγκρουσης και της προσέγγισης”, 12.06.2005 tarihli Το Βήμα gazetesi.

¹⁰⁶ **Τρωιάνος**, s. 121-133.

¹⁰⁷ **Τρωιάνος**, s. 132.

¹⁰⁸ <http://www.omogeneia-turkey.com/patriarchate/patrikhane.html> (13.04.2017).

“Ekümenik Patrikhane”, İstanbul Başpiskoposluğunun, Yeni Roma’nın adıdır. Diğer Ortodoks Kiliseler arasında, İstanbul “Ekümenik Patrikhane” ilk sırada gelmektedir. Yani eşitler arasında birinci sırada yer almaktadır. “Ekümenik Patrikhane”, yerel kilise idarelerinin bağımsızlığını belirleme ve tarihi ayrıcalığına sahiptir. Esasen “Küçük Asya Felaketi” ve nüfus mübadelesi sonucu, Lozan Konferansında varılan mutabakatla Fener Rum “Patrikhane”nin yetkileri ciddi bir biçimde sınırlandırıldı.

Türkler ve Türkiye Cumhuriyeti bakımından Osmanlı Döneminin Patrikhane, Lozan Konferansında varılan mutabakatla idari ve siyasi yetkileri kaldırılmış ve tamamen dini konularla sınırlandırılmıştır. Bunun hukuki anlamı; Osmanlı döneminin Patrikhane, Cumhuriyet döneminde artık Başpiskoposluktur. Fakat Lozan Konferansında varılan bu mutabakata rağmen “Patrik” ve “Patrikhane” demeye eğer devam edilmekteyse Türkiye’de bunun hukuki anlam ve neticesi İstanbul Fenerdeki Başpiskoposluğa ya da Başpiskoposa Lozan Konferansında varılan mutabakatı ihlâl ederek, olmayan idari ve siyasi yetkileri yeniden tanımaktır. Yani “Patrikhane” ve “Patriklik” unvanını yeniden tanımak anlamına gelmektedir. Bu nedenle Türklerin, İstanbul Başpiskoposluğu yerine “Patrik”, “Patrikhane”, “Ekümenik Patrikhane” kavramlarını kullanırken bunun doğurabileceği siyasi ve hukuki neticelerini düşünerek hareket etmesi gerekmektedir.

V. YUNANİSTAN’DA BAŞMÜFTÜ İLE MÜFTÜLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

Tarihi nedenlerden Avrupa Birliği üyesi Yunanistan’da, Yunanistan ülkesindeki Ortodoks Kiliselerinin¹⁰⁹ ve Musevi cemaatinin kamu tüzel kişiliği tanınmaktadır¹¹⁰. Oysa Yunanistan’daki Müslüman Türk cemaatinin

¹⁰⁹ Bunlar: Menteşe Adaları Despotları/Metropolitleri [Rodos, İstanköy (Kos), İncirli (Nisiros), İleriye/İleryoz (Leros), Kilimli (Kalimnos), İstanbulya (Astipalya, Astipalea), Kerpe Adası (Karpathos), Çoban Adası (Kassos), Sömbeki (Simi)] “Patriklik” Eksarlığı Patmos, Yunanistan’daki “Patriklik” ve Stavropigiakes Manastırları ile diğer Yunanistan Bağımsız Kiliseleridir.

¹¹⁰ Bkz. 590/1977(A’146) sayı ve tarihli Yasanın 4/1.md., 349/1976(A’149) sayı ve tarihli Yasanın 1. md., 2456/1920(A’173) sayı ve tarihli Yasanın 1. md., 4149/1961(A’41) sayı ve tarihli Yasa, 301/1969(A’195) sayı ve tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 1. md. ve 29.03.1949(A’79) tarihli Krallık Kararnamesinin 1. md.

Müftülükleri (Gümölcine, İskeçe ve Dedeğaç) “kamu hizmeti” kategorisine tabi tutulmaktadır, “kamu görevlisi¹¹¹” ve Genel Müdür kadrosundadırlar¹¹². Yani özel nitelikli, “sui generis” kamu tüzel kişiliği tanınmaktadır demek mümkündür. Çünkü Ortodoks Hıristiyan ve Musevi Cemaati için doğrudan “kamu tüzel kişiliği” kavramı kullanılırken, yasada Müslüman Türk cemaatinin Müftülükleri için “kamu hizmeti”, “kamu görevlisi” kavramı kullanılması her ne kadar kamu tüzel kişiliği anlamına gelse de, yasada direk olarak “kamu tüzel kişi” kavramı kullanılmaması böyle bir düşünce ve algı oluşturmaktadır. Ancak Yunanistan’daki diğer Hıristiyan dini cemaatlerin - Katoliklerin, Protestanların, Yehova şahitlerinin ve diğerlerinin- kamu tüzel kişiliği 2014 yılına kadar kabul edilmemekteydi ve Yunanistan’daki Ortodoks Kilisesi dışındaki diğer tüm Kiliseler -Katolik, Protestan- özel hukuk tüzel kişiliğine sahipti. Yani dernek, sendika statüsündeydiler ve Yunanistan Medeni Kanun hükümlerine tabi olmaktadır.

Yunanistan Mahkemeleri tarafından, Yunanistan’daki bir Katolik Kilisesinin kendisiyle ilgili bir davasında duruşmalara katılma hakkının tanınmaması, reddedilmesi üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurdu ve dava Yunanistan’ın mahkûmiyetiyle sonuçlandı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi “*Holy Monasteries c. Greece*” davası kararında Kiliselerin “kamu tüzel kişisi” olduğunu ve “hükümet dışı sivil toplum teşkilatı

¹¹¹ Tüzel kişiler, “özel hukuk tüzel kişileri ve kamu tüzel kişileri olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan özel hukuk tüzel kişileri, bireylerin serbest iradesiyle kurulur ve özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösterirler. Bunların bir kısmı kâr amacı güderler (örneğin ticaret şirketleri, kooperatifler gibi) bir kısmı kâr amacı kavramına yabancıdırlar (vakıflar, dernekler gibi)... kamu hukuku tüzel kişileri ise, kamu hizmet ve faaliyetleri görmek amacıyla kurulurlar... kamu gücünü kullanan yetkileri vardır. Malları, kamu malı sayılır. Personeli kamu personeli statüsündedir.” Bkz. **Anayurt, Ö.:** Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Seçkin, Ankara 2005, s. 251; Diğer taraftan, “Kamu tüzel kişilerinin sahip oldukları mallara kamu malı, özel hukuk kişilerinin sahip buldukları mallara da özel mal denilir. Özel mallar hakkında, başta Medeni Kanun olmak üzere özel hukuk hükümleri uygulanır... Kamu tüzel kişilerinin, kamu malları üzerindeki haklarının niteliğini tayin meselesi de idare hukukuna aittir.” **Bilge, N.:** Hukuk Başlangıcı, Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, Mevzuattaki son değişikliklere göre düzenlenmiştir, 27. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2009, s. 250.

¹¹² Bkz. Yunanistan’da yürürlükteki 1920/1991(A’182) sayı ve tarihli Yasanın 7. maddesi.

(organizasyonları)” olduğu yönünde karar verdi¹¹³. Avrupa’nın büyük tepkisini çeken Avrupa Birliği üyesi Yunanistan bu konuda bir yasal düzenleme yapmak mecburiyetinde kaldı. 2014 yılında kabul edilen 4301 sayılı Yasa ile Yunanistan Kilisesi, Musevi cemaati ve Yunanistan’daki Müslüman Türk azınlığı Müftülükleri dışında kalan Yunanistan’daki diğer büyük Kiliselerin ve isteyen her dini cemaatin bahse konu 2014 tarihli ve 4301 sayılı Yasada öngörülen koşulları yerine getirmesi durumunda kamu tüzel kişiliği kazanmalarının yolu açıldı. Sonuç olarak Yunanistan, 4301 sayılı Yasayı çıkarak; a) Dini tüzel kişilik yani dini cemaatlere mahsus bir özel tüzel kişiliği, b) Anayasa ve Yasaya saygılı olma koşuluyla dini tüzel kişiliğin kendi içinde tam bir özyönetime sahip olma ve c) Mahkeme yoluyla bu tüzel kişiliğin tanınması yoluyla bu sorunu çözme yoluna gitti.

Yunanistan Meclisi tarafından İlk kez 07.10.2014 tarihinde 4301/2014 sayılı ve tarihli Yasanın¹¹⁴ kabul edilmesi ile tarihsel nedenlerden dolayı seçilmiş spesifik Kiliseler - Katolik Kilisesi, Ortodoks Ermeniler, Kıptiler, Etiyopya Ortodoksları, Asurlular, Anglikanlar, Yunan Protestan Kilisesi- eğer isterlerse artık kamu tüzel kişilik hakkından yararlanabileceklerdir. Yunanistan her zaman dini özgürlükler konusunda hukukun üstünlüğünü benimseyen bir devlet değildi, bugün de değildir. Tekrarlayalım ki bu yasal düzenleme ile artık Yunanistan’daki bütün dini cemaatler, Müslüman Türk cemaati Müftülükleri dışındaki bütün dini cemaatler eğer isterlerse ve Yasada aranan koşulları yerine getiriyorlarsa kamu hukuku tüzel kişiliği kazanacaklardır. Fakat Avrupa Birliği üyesi Yunanistan, Yunanistan’daki Müslüman Türk cemaatinin antlaşmalarla öngörülmüş ve tanınmış bulunan Başmüftülük Kurumunun açılmasına izin vermezken, mevcut Müftülüklerin de kamu tüzel kişiliğini “kamu hizmeti” kavramıyla ifade ettiği ve adeta özel bir kategori ihdas etmişçesine böyle bir intiba uyandırırken... Aynı Yunanistan, Türkiye’deki İstanbul Başpiskoposluğu için ise, “Ekümenik/ Evrensel Patrikhane” iddiasında bulunup, “kamu tüzel kişiliği”ne ve “ulus-

¹¹³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin benzer konuda verdiği kararlardan bazıları da şunlardır: a) “Holy Synod of the Bulgarian Orthodox Church c. Bulgaria”, b) “Siebenhar c. Allemagne”, c) “Reuter c. Allemagne”, d) “Müller c. Allemagne”, e) “Fernandez Martine v. Spain”, f) “Schüth c. Allemagne”, h) “Obst c. Allemagne”.

¹¹⁴ Yunanistan Resmi gazetesinde ΦΕΚ 223 Α’ 7-10-2014 yayımlandı.

lararası tüzel kişiliğe” sahip olduğunu¹¹⁵ iddia etmektedir. Bununla ilgili olarak; siyasi ve hukuki alt yapıyı Türkiye’nin tepkilerini gözlemleyerek “salam politikası” çerçevesinde zamana yayarak ve eğer Türkiye tarafından ciddi bir biçimde itiraz edilmezse, yavaş yavaş hayallerine ulaşabileceği bir yapıyı, varlığı, birimi, hazırlamaktadır.

Sonuç olarak, 4301/2014 sayı ve tarihli Yasa ile Yunanistan Kilisesi, Musevi cemaati ve Müftülerin eski yasal statülerini korumaya devam ederken, diğer kiliseler -Katolik, Protestan- ise dini tüzel kişilik statüsüne hak kazanmaktadır. 4301/2014 sayı ve tarihli Yasanın 2. maddesi uyarınca bir dini tüzel kişiliği oluşturmak için en az üç yüz kişiye ihtiyaç vardır. 4301/2014 sayı ve tarihli Yasanın 1. maddesine göre ise, aynı dine mensup kişilerin ve belirli bir coğrafi alanda daimi ikamet edenlerin olması gerekmektedir.

SONUÇ

Yunanistan’da Devlet ile Kilise ilişkilerinde ne “Katolik” ne de “Protestan” sistemleri uygulanmaktadır. Yunanistan’da uygulanan “Anayasa ile düzenlenmiş” sistemdir. *Kelsen*’in devlet tanımı çerçevesinde “Devlet” deyince “tüzel kişilik” anlaşılıyorsa, o zaman Kilisenin Anayasal hukuk içinde Kilise ve Devlet ilişkilerinin düzenlenmesi gerekmektedir. Devletteki ve devleti oluşturan bütün birimler (varlıklar) hukuk düzeniyle bağlıdır. Başka bir deyişle mevcut hukuk düzenine uymak zorundadırlar. Burada önemli olan devlet tüzel kişiliği söz konusu ise “hukuk düzeninin” olması bir zorunluluktur. Diğer taraftan hukuk düzeni söz konusu olduğunda her dinin hukuk içinde olması gerekmektedir ve hukuki denetim şarttır. Bu bakımdan değiştirilmesi düşünülen Yunanistan Anayasasının 3., 13., 105. maddeleri ve Yunanistan Anayasasının 94. ve devamı maddeleri yargısal denetim bakımından önemlidir. Devletin, Kilise işlerine müdahale etmemesi gerektiği gibi, Kilisenin de Devletin işlerine müdahale etmemesi gerekir. Bu durumda

¹¹⁵ Bu konuda bkz. CİN, T.: “Yunan Basınına Yansıdığı Şekliyle, Atina İle İstanbul Rum Başpiskoposları Arasındaki Yönetim Krizi, ‘Evrensellik’ ve Türkiye”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, İzmir 2006, s. 47-86; CİN, T.: “İstanbul Rum Başpiskoposu İle Atina Başpiskoposunun Mücadeleleri ve Türkiye”, Prof. Dr. İrfan Baştuğ Anısına Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Özel Sayı, İzmir 2005, s. 447-472.

Devlet-Kilise ayrılığında değil, Devlet ile Kilisenin görev ve yetkilerinin düzenlenmesinden söz edilir.

Yunanlıların düşüncelerine göre, Anayasa değişiklikleri siyasi ve toplumsal uzlaşma ile kurumlara saygıyı gerektirmektedir. Yunanistan'daki baskın görüşe göre, 3. madde kaldırılmamalıdır, değiştirilmemelidir. Çünkü Yunanistan Devleti ile Yunanistan Kilisesi ve "Ekümenik Patrikhane" arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.

Yunanistan Anayasasında Kilise ile Devlet ilişkisi; a) Yunanistan Devleti ile Yunanistan Kilisesi arasında ikili, b) Yunanistan Devleti, Yunanistan Kilisesi ve "Ekümenik Patrikhane" arasında üçlü, c) Yunanistan Devleti, Yunanistan Kilisesi ve "Ekümenik Patrikhane" arasında üçlü bir mesele gibi görünse de aslında bu mesele Türkiye'yi de yakından ilgilendirmesi nedeniyle dörtlü, dört taraflı bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan Lozan Konferansında varılan mutabakat uyarınca Yunanlıların tabiriyle "Ekümenik Patrikhane" ya da Osmanlı döneminin "Patrikhane"si günümüzde Cumhuriyetle birlikte Başpiskoposluk statüsünde olması ve Türkiye'deki bir dini kurum olması nedeniyle Türkiye'yi de çok yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda a) Türk Devleti ile İstanbul Başpiskoposluğu arasında ikili b) Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde İstanbul Başpiskoposluğu faktörünün de etkili olması durumunda -Türkiye, Yunanistan ve İstanbul Başpiskoposluğu- üçlü bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olması, Türkiye'nin de Avrupa Birliği üyesi olma arzu ve talepleri bahse konu meselenin taraflarını bir taraftan çoğaltırken, çeşitlendirirken diğer taraftan da çok boyutlu, karmaşık ve adeta içinden çıkılmaz bir hale getirmektedir. Velhasıl meselenin tarafları çoktur, mesele çok boyutludur ve Yunanlıların "Ekümenik Patrikhane" demelerinin sebebinin aslında dinle ilgili olmasından değil, siyasetle ilgili olmasından, bir yönüyle Yunanlıların ifadesiyle "kaybedilen ama unutulmayan vatan"larının günümüzde hesabının görülmesi arzularından kaynaklandığı görülmektedir. Yunanlılar bakımından "Patrikhane" ya da "Ekümenik Patrikhane" deyince bu kavramlara yüklenen anlamlar doğrultusunda Türkler ve Türkiye bakımından da İstanbul Başpiskoposluğu meslesinin üç-dört boyutlu olarak ve hatta daha çok boyutlarıyla, "devletlerarası hukuk", "uluslararası hukuk tüzel kişiliği" olma hayalleri ve belki de henüz

fark edemediğimiz muhtemel diğer tehlikeler ve boyutlarıyla ele alınıp, incelenmesi gereken dikkat çekici bir konu olduğu görülmektedir.

Yunanlılar tarafından Yunanistan Anayasasının Başlangıç bölümündeki “Üçlü Teslis”in, 3., 13. ve 105. madde düzenlemelerinin nasıl ortaya çıktığının ve Anayasada yerini nasıl aldığı yani tarihi öneminin ve bilincinin farkında olunması gereğinin altı çiziliyor ve deniyor ki, 105. madde din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili değildir. Yunanistan Devletinin egemenliği meselesidir. “Ekümenik Patrikhane” uluslararası hukuk rejimi meselesidir. Yunanistan Anayasasının 3. ve 105. maddeleri değişikliğinin dış politika ve Yunanistan’ın “ulusal güvenliği” ile ilgili yönlerinin bulunduğu iddia edilmektedir. Diğer taraftan 3. maddenin değiştirilmesi düşüncesinin nedeni Devlet ile Kilisenin rollerinin düzenlenmesi, din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması olduğu da Yunanlılarca ifade edilmektedir.

Yunanistan Anayasasının 3. ve 13. madde hükümleri değiştirilmeden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına uygun bir biçimde yorumlanmalıdır düşüncesi Yunanistan’da baskın görüş olarak kabul edilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye bakımından Yunanistan’ın iddia ettiği gibi Türkiye’de ne “Patrikhane” ne “Ekümenik Patrikhane” ne de “uluslararası kişiliğe sahip Ekümenik Patrikhane” vardır. Türkiye’de, Türk iç hukukuna tabi olan ve bir Türk Kurumu olan Fener Rum Başpiskoposluğu vardır. Fakat Yunanistan’daki Müslüman Türk azınlığın antlaşmalar uyarınca açılması gereken Başmüftülük Kurumuna izin verilmemesi ve yine antlaşmalar gereği Yunanistan’daki Müftülerin Müslüman Türk cemaatine seçilmesine Yunanistan’ın izin vermemesi konusu da göz önünde bulundurularak, İstanbul Başpiskoposluğu meselesi değerlendirilmelidir.

Yunanistan, Yunanistan’daki Müslüman Türk azınlığın antlaşmalarla garanti altına alınmış olan, var olan haklarını tanımaktan ve uygulamaktan kaçınmaktadır. Buna karşılık Türkiye’nin ve Türklerin ise, Lozan Konferansında varılan mutabakatla Osmanlı’nın Patrikhanesinin idari ve siyasi yetkileri sınırlandırıldığı, eksiltildiği ve böylece Başpiskoposluk statüsü tanındığı halde, “Patrikhane” demeye devam etmesindeki ısrarı anlamak mümkün değildir. Çünkü Lozan Konferansında varılan mutabakata rağmen olmayanı -idari ve siyasi yetkileri- tanıyıormuş gibi bir yanıltıcı algıya yol

açmaktadır. Lozan Konferansında varılan mutabakatla Türkiye bakımından Yunanistan'da Başmüftülük, Türkiye'de ise Başpiskoposluk kurumları mevcut iki -Türkiye ile Yunanistan'daki- azınlık için öngörülmüştür. Anlaşmaların, hukukun, adaletin ve barışın gereği olarak bu konuda mtekabilyetin, denge politikasının, Lozan'da benimsenen "Lozan dengesinin" ya da başka bir ifade ile "Türk-Yunan dengesinin", Lozan Konferansında varılan mutabakatın uygulanma zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Yunanistan'ın "Ekümenik Patrikhane" dayatması, din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili değildir. Kiliselerin idaresi ve siyasetle ilgilidir.

KAYNAKLAR

- Anayurt, Ö.:** Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Seçkin, Ankara 2005.
- Bilge, N.:** Hukuk Başlangıcı, Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, Mevzuattaki son değişikliklere göre düzenlenmiştir, 27. Bası, Turhankitabevi, Ankara 2009.
- Charles Frazee,** Ορθόδοξος Εκκλησία και ελληνική ανεξαρτησία (1821-1852), Atina 1987.
- Cin, T.:** “İstanbul Rum Başpiskoposu İle Atina Başpiskoposunun Mücadeleleri ve Türkiye”, Prof. Dr. İrfan Baştuğ Anısına Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, Özel Sayı, İzmir 2005.
- Cin, T.:** “Yunan Basımına Yansıdığı Şekliyle, Atina İle İstanbul Rum Başpiskoposları Arasındaki Yönetim Krizi, ‘Evrensellik’ ve Türkiye”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, İzmir 2006.
- Damián Němec,** Concordat Agreements between the Holy See and the post-communist countries (1990-2010), “Law and Religion Studies 8”, editions: Peeters, Leuven Belgium 2012.
- Eralp, Y.:** Perdeyi Aralarken, Bir “monşer”in hatıratı, DK Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Hans-Georg Beck,** (çeviri Α. Αναγνώστου), Ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στη βυζαντινή αυτοκρατορία, τόμ. I-II, Atina 2004.
- Hans-Georg Beck,** Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich, Münih 1959.
- Pazarıcı, H.:** Uluslararası Hukuk, 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2004.
- Richard Puza-Norman Doe** (ed.), Religion and law in dialogue: covenantal and non-covenantal cooperation between state and religion in Europe - Religion et droit en dialogue: collaboration conventionnelle et non-conventionnelle entre état et religion en Europe, European Consortium for Church and State Research, Proceedings of the Conference, Tübingen (18-21 November 2004) - Actes du colloque, Tübingen (18-21 Novembre 2004), Peeters, Leuven-Paris-Dudley, MA 2006.

- Runciman, St.:** Η βυζαντινή θεοκρατία, Ατina 1982.
- Αλιβιζάτος, Αμ.:** “Αι σχέσεις της εκκλησιαστικής νομοθεσίας του Ιουστινιανού προς τους εκκλησιαστικούς κανόνες”, ΕΕΘεολ. Σχ. Παν., Ατina 1935-1936.
- Αλιβιζάτος, Ν.:** Το Σύνταγμα και οι εχθροί του στη νεοελληνική ιστορία (1800-2010), Ατina 2011.
- Άμαντος, Κ.:** “Οι προνομιακοί ορισμοί του μουσουλμανισμού υπέρ των χριστιανών”, Ελληνικά 9, 1936.
- Αντωνιάδου, Μ.:** “Σα πρόσωπα της σύγκρουσης και της προσέγγισης”, 12.06.2005 tarihli Το Βήμα gazetesı.
- Βαλάκου/Θεωδορούδη, Μ.:** Το νομικό περίγραμμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας, Selanik 2001.
- Βαρθολομαίος, Αρ.:** Το οικουμενικόν πατριαρχείον εν το συνταγμα της Ελλάδος και εν το καταστατικό χαρτί της Εκκλησίας της Ελλάδος, σε μνήμη Μητροπολίτου Ικονίου Ιακώβου, Εστια Θεολογών 1984.
- Βασιλάκης, Μ.:** Η μάστιγα του Θεού, Γνώσεις, Ατina 2006.
- Βενιζέλος, Ε.:** “Σημεία Ερμηνευτικής τριβής στη συνταγματική διαρρύθμιση των σχέσεων Κράτους και Εκκλησίας”, Δίκαιο και Πολιτική, τομ. 15, 1988.
- Βενιζέλος, Ε.:** Οι Σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας, Παρατηρητής, Selanik 2000.
- Γιανναράς, Χ.:** Ορθοδοξία και Δύση στη Νεώτερη Ελλάδα, Δόμος, Ατina 1996.
- Γλύκατζη-Αρβελέρ, Ε.:** Γιατί το Βυζάντιο; Ατina 2009.
- Γλύκατζη-Αρβελέρ, Ε.:** Η πολιτική ιδεολογία της βυζαντινής αυτοκρατορίας, Ατina 1988.
- Δαγτόγλου, Π.:** Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α', Αντ.Ν.Σάκκουλα, Ατina 2005.
- Δημακοπούλου, Χ.:** Νεώτερα στοιχεία περί της ανακηρύξεως της Ελληνικής Εκκλησίας ως Αυτοκεφάλου κατά το 1833, Μνημοσύνη 12, 1991-1993.
- Δημητρόπουλος, Α.:** Συνταγματικά Δικαιώματα, τόμος Γ τεύχ I-III, εκδ. Σάκκουλα, Ατina-Selanik 2008.

- Δήμου, Β.:** Η πολιτική θεωρία του Δημητρίου Χωματηνού, Κανονικό δίκαιο και πολιτική στο ύστερο Βυζάντιο, “Νομοκανονική Βιβλιοθήκη 18”, Katerini 2006.
- Διακοφωτάκης, Γ.:** Το Οικουμενικό Πατριαρχείο μετά τη Λωζάννη. Ζητήματα θρησκευτικής ελευθερίας, Atina 2007.
- Διαμαντούρος, Ν.:** Οι απαρχές της συγκρότησης του σύγχρονου κράτους στην Ελλάδα (1821-1828), MIET, Atina 2006.
- Ζώης, Κ./Λασθιωτάκη, Γ./Γιαννόπουλος, Π.:** Η ιστορική εξέλιξη των διατάξεων του Συντάγματος, 1822-2001, Ινστιτούτο Συνταγματικών Ερευνών, Πηγές του Ελληνικού Δημοσίου Δικαίου 11, Atina-Gümülçine 2003.
- Ηλιάδου, Α.:** “Το προοίμιο των Συνταγμάτων”, ΔτΑ 16, 2002.
- Καραγιαννόπουλος, Ι.:** Η πολιτική ιδεολογία των βυζαντινών, (α’ ανατύπωση), Selanik 1992.
- Καραγιώργης, Βασ. Χρ.:** Το ζήτημα της σχέσεως Εκκλησίας και Πολιτείας κατά την περίοδο της Επανάστασεως 1821, εκδ. Διήγηση, Atina 1988.
- Καρυκοπούλου, Χρ.:** Το Διεθνές καθεστώς του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Atina 1979.
- Κασιματς, Γ.:** “Το προοίμιο του Συντάγματος”, Ερμηνεία του Συντάγματος, Atina 1999.
- Κιουσοπούλου, Τ.:** Βασιλεύς ή Οικονόμος; Πολιτική εξουσία και ιδεολογία πριν την Άλωση, Atina 2007.
- Κιτρομιλίδης, Π.:** Νεοελληνικός διαφωτισμός. Οι πολιτικές και κοινωνικές ιδέες, Atina 1996.
- Κονιδάρης, Ι. Μ.:** “Η τουρκική πολιτική για το Οικουμενικό Πατριαρχείο” 23.10.2005 tarihli To BHEMA gazetesi.; <http://www.tovima.gr/relatedarticles/article/?aid=169018> (26.04.2017).
- Κονιδάρης, Ι. Μ.:** Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Atina-Gümülçine 2000.
- Κονιδάρης, Ι. Μ.:** Ο Νόμος 1700/1987 και η πρόσφατη κρίση στις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας, Αθήνα: Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Atina 1991.

- Κονόρτας, Π.:** Οθωμανικές θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο: βεράτια για τους προκαθήμενους της Μεγάλης Εκκλησίας (17ος-αρχές 20ού αιώνα), Atina 1998.
- Κουκουσάς, Β.:** Σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας στο Βυζάντιο. Από την περίοδο της Μακεδονικής δυναστείας έως την απελευθέρωση της Κωνσταντινουπόλεως από τους Φράγκους: Συνοπτική παρουσίαση με βάση τις πηγές, Selanik 2010.
- Κυριαζόπουλος, Κ.:** Περιορισμοί στην ελευθερία της διδασκαλίας των μειονοτικών θρησκευμάτων, Selanik 1999.
- Κωνσταντινίδης, Εμ.:** Ιωάννης Καποδίστριας και η εκκλησιαστική του πολιτική, Atina 1977.
- Μαγγιώρος, Ν.:** Ο Μέγας Κωνσταντίνος και η Δονατιστική έριδα. Συμβολή στη μελέτη των σχέσεων Εκκλησίας - Πολιτείας κατά την κωνσταντινεία περίοδο, Selanik 2001.
- Μάνεσης, Α.:** Συνταγματικά Δικαιώματα Α', Ατομικές Ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα, Selanik 1982.
- Μαρίνος, Α.:** Εκκλησία και Δίκαιο, Θεωρία και νομολογία, Atina 2000.
- Μαυριάς, Κ./Παντελής, Αντ.:** Συνταγματικά κείμενα, τόμ. Α', Atina - Gümülçine 2007.
- Μπαϊλής, Π.:** “Ξεκαθάρισμα ρόλων”, 22.05.1999 tarihli Ta Nέα gazetesi.
- Ορφανουδάκης, Σ.:** “Ο χωρισμός Κράτους-Εκκλησίας. Αναγκαιότητα ή παλιλλογία;”, στο συλλογικό έργο: Σχέσεις Κράτους-Εκκλησίας ενόψει της αναθεώρησης του Συντάγματος, ENOBE 59, Atina-Selanik 2008.
- Παναγιωτάκος, Π.:** “Αι σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας εν τη βυζαντινή αυτοκρατορία”, ΑΕΚΔ 22, 1967.
- Πανταζόπουλος, Ν.:** “Εκκλησία και δίκαιον εις την χερσόνησον του Αίμου επί τουρκοκρατίας”, ΕΕΣχ. Νομ. Επ. Selanik 8, 1960-1963.
- Πανταζόπουλος, Ν.:** “Τα ‘προνόμια’ ως πολιτιστικός παράγων εις τας σχέσεις χριστιανών-μουσουλμάνων”, ΕΕΣχ. Νομ. Επ. Selanik 9, 1975.
- Παντελής, Α. Μ.:** Τα Ελληνικά εκλογικά συστήματα και οι εκλογές (1926-1985) στον ηλεκτρονικό υπολογιστή, Νέα σύνορα, Atina 1988.
- Παντελής, Α. Μ.:** Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, Αντ. Ν. Σάκκουλας Yayınları, Atina 1984.

- Παπαγεωργίου, Κ.:** Ορθόδοξη Εκκλησία της Κρήτης. Θεσμοί και διοικητική οργάνωση κατά τον Καταστατικό της Νόμο (Ν. 4149/1961), Ινστιτούτο Κρητικού Δικαίου, Χανιά 2001.
- Παπαστάθης, Χ.:** “Ελευθερία της λατρείας και επικρατούσα θρησκεία”, στον τόμο της Εταιρείας Νομικών Βορείου Ελλάδος «Θρησκευτική ελευθερία και επικρατούσα θρησκεία», Selanik 2000.
- Παπαστάθης, Χ.:** “Το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εσωτερική διοίκηση του Γένους κατά την περίοδο του Τανζιμάτ”, Χαριστήριο Τόμος προς τιμήν του Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, Ατina 2000.
- Παπαστάθης, Χ.:** Η ειδική νομική μεταχείριση των Αγιορειτών, Αφοί Κυριακίδη Yayimlari, Ατina 1988.; Το καθεστώς του Αγίου Όρους Άθω. Έκδοσις Ιεράς Κοινότητας Αγίου Όρους Άθω, 1996.
- Παπαστάθης, Χ.:** Οι Κανονισμοί των Ορθοδόξων Ελληνικών Κοινοτήτων του Οθωμανικού Κράτους και της Διασποράς, τόμ. Α΄, Selanik 1984.
- Πετρόπουλος, Ι.:** Πολιτική και συγκρότηση κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-1843), τόμ. Α΄ - Β΄, Ατina 1985.
- Πρίντζιπας, Γ./Καραγιάννης, Γ.:** Εκκλησία και ελληνισμός από το 1821 έως σήμερα: ιστορική επισκόπηση, Ατina 2005.
- Ράφτης, Ελ.:** Ο οικουμενικός θρόνος ως θεσμός δικαίου (το νομικό καθεστώς του Οικουμενικού Πατριαρχείου), ανάπτυπο από το περιοδικό Κληρονομία 16, τ.χ. Α, 1984.
- Σβώλος, Αλ.:** “Τα πρώτα ελληνικά πολιτεύματα και η επίδρασις της Γαλλικής Επανάστασεως”, EEN 2, 1935.
- Σβώλος, Αλ.:** Τα Ελληνικά συντάγματα 1822 – 1952, Η συνταγματική ιστορία της Ελλάδος, τρίτη έκδοση, εκδόσεις στοχαστης, Ατina 1972.
- Σκοπετέα, Ελ.:** Το “Πρότυπο Βασίλειο” και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880), Ατina 1988.
- Σπυρόπουλος, Φ.:** “Το σύστημα των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας στην Ελλάδα”, Ε.Δ.Δ.Δ. 25, 1981.
- Σταθόπουλος, Π. Μ.:** Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας. (Η αυτοτέλειά τους στις μεταξύ τους σχέσεις και οι επιπτώσεις στο δημόσιο και το ιδιωτικό δίκαιο), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Ατina-Gümülçine 1993.

Σταμάτης, Κ.: Η θεμελίωση των νομικών κρίσεων. Εισαγωγή στη μεθοδολογία του δικαίου, Atina-Selanik 2002, s. 186.

Σταματόπουλος, Γ.: Μεταρρύθμιση και εκκοσμίκευση. Προς μια ανασύνθεση της ιστορίας του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον 19ο αιώνα, Atina 2003.

Τουρτόγλου, Μ.: “Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας”, (Φύλλον δώρημα εις τον Τάσον Αθ. Γριτσόπουλον), Πελοποννησιακά 16, 1985-1986.

Τρωιάνος, Σπ Ν.: Παραδόσεις τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Atina-Gümülcine 1984.

Τρωιάνος, Σπ. Ν./Βελισσαροπούλου-Καράκωστα, Ι.: Ιστορία Δικαίου, Atina 2010.

Τρωιάνος, Σπ. Ν./Δημακοπούλου, Χ. Γ.: Εκκλησία και Πολιτεία: Οι σχέσεις τους κατά τον 19ο αιώνα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Atina-Gümülcine 1999.

Τρωιάνος, Σπ. Ν.: “Θεσπίζομεν, τοίνυν, τάξιν νόμων επέχειν τους αγίους εκκλησιαστικούς κανόνας...”, Βυζαντινά 13, 1985.

Φιλιππίδης, Χρ.: “Οι Γενικοί Κανονισμοί του Οικουμενικού Πατριαρχείου επί τη βάσει του Κώδικος ΤΕ΄ του Πατριαρχικού Αρχιεπισκοπικού, Πρακτικά Εθνοσυνελεύσεως, 1858-1860”, ΠΑΑ 1946.

<http://www.arthro-13.com/products/papageorgioug-konstantinos-epikouyros-kathigitis-ekklisiastikoy-dikaioug-toy-apth5/> (19.03.2017).

<https://www.evenizelos.gr/speeches/conferences-events/407-conferencespeech2016/5502-2016-12-08-11-45-26.html> (04.04.2017).

<http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=129147> (28.03.2017).

https://photos.state.gov/libraries/greece/231771/pdf/religiousfreedom_2015_greek.pdf (06.04.2017).

Λεξικό Τριανταφυλλίδης: http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%AC%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1&sin=triantafyllides (19.04.2017).

<http://www.omogeneia-turkey.com/patriarchate/patrikhane.html> (13.04.2017).

**TİCARİ İŞLEMLERDE
TAŞINIR REHNİ KANUNU UYARINCA KURULMUŞ OLAN
REHİNLİ TAŞINIR SİCİLİNİN TAPU SİCİLİ İLE
KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ**

Yrd. Doç. Dr. Damla GÜRPİNAR*

Öz

Taşınmaz üzerindeki rehin haklarının açıklığı, tapu siciline tescil ile sağlanırken taşınır üzerindeki rehin hakları bakımından, kural olarak, malikin taşınır üzerindeki dolaysız zilyetliğinin sonlandırılması gerekir. Taşınır rehni bakımından geçerli olan bu kural, çeşitli sakıncaları da beraberinde getirmektedir. Ticari yaşamda finansmana erişimi kolaylaştırmak amacıyla çıkarılmış olan Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu ile bu sakıncalar giderilmeye çalışılmış ve Kanun'da sayılan taşınır varlıkların rehne konu olabilmeleri için, yine Kanun'da sayılan kişiler arasında kurulacak rehin sözleşmelerinin bir sicile tescil edilebilmeleri olanağı getirilmiştir. Bu makalede, "Rehinli Taşınır Sicili" adını taşıyan bu sicilin işleyişi ve bu sicile yapılan tescillerin hükmü, taşınmaz rehni bakımından benzer rol oynayan tapu sicilinin işleyişiyle ve tapu sicili işlemlerine bağlanan hükümlerle karşılaştırılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Rehinli taşınır sicili, ticari işlemlerde taşınır rehni, tapu sicili, tescil, iyiniyetin korunması

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: damlagurpinar@hotmail.com) (Makale Gönderim Tarihleri: 18.09.2017-18.09.2017/Makale Kabul Tarihleri: 12.10.2017-19.10.2017)

**ANALYSING OF THE REGISTRY FOR PLEDGED MOVABLE
GOODS, WHICH HAS BEEN ESTABLISHED ACCORDING
TO THE ACT ABOUT PLEDGE ON MOVABLE GOODS IN
TRADE TRANSACTIONS, COMPARED
TO THE LAND REGISTRY**

Abstract

Clearness of pledge on movable goods can be reached by registration on the land registry. On the other side it is necessary that owner has to lose his direct possession on movable goods, if he wants to put them in pledge; but this rule is bringing some problems in itself. By the Act about Pledge on Movable Goods in Trade Transactions, which has been regulated in order to make easy finding finances in trade life, has been aimed to solve this problems. It means, some movable goods would be pledged by this Act, if the pledge agreements had been registered on “the registry for pledged movable goods”. On this article, this registry will be analyzed compared to the land registry.

Keywords

Registry for pledged movable goods, pledge on movable goods in trade transactions, land registry, registration, protecting of good faith

GİRİŞ

Ticari yaşamda finansmana erişimi kolaylaştırmak amacıyla kabul edilen 6750 sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu, 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Bu Kanun kapsamında kurulacak rehinlere ilişkin tüm iş ve işlemleri gerçekleştirmek üzere bir sicil kurulması da öngörülmüştür (TİTRK m. 2/I.k). “Rehinli Taşınır Sicili”nin kurulma amacı, Kanun’un 8. maddesinin birinci fıkrasında, “rehin hakkının tesisi ve üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmesi, rehinli alacaklılar arasında öncelik hakkının belirlenmesi, rehinli taşınır varlık ile alacağın devrinin tescili” olarak belirlenmiştir. Aynı maddenin dördüncü fıkrası uyarınca, Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca hazırlanan Rehlinli Taşınır Sicili Yönetmeliği de, 1 Ocak 2017 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır¹.

Makalemizde söz konusu sicilin işleyişini ve bu sicile bağlanan hukuki sonuçları, tapu sicilinin işleyişi ve tapu sicili işlemlerine bağlanan hukuki sonuçlarla karşılaştırarak incelemeyi amaçlıyoruz. Rehlinli taşınır sicili, sadece Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu çerçevesinde kurulacak rehin sözleşmelerinin tescil edildiği bir sicil olarak, şüphesiz ki tapu sicilinden çok daha dar kapsamlıdır. Bu nedenle tapu siciline bağlanacak her hukuki sonucun bu sicile de bağlanması beklenemez; ama her iki sicil de farklı kapsamlarda da olsa aynî hakların açıklığı ilkesine hizmet etmekte olduğu için aralarındaki benzerlik de inkâr edilemez. Hukuk yaşamımıza yeni girmiş olan bu sicilin işleyişini kavramak için, tapu sicilinin işleyişi ile ilgili bazı ilkeleri göz önünde bulundurmak bu yüzden yararlı olabilecektir.

Makalemizin ilk kısmında rehinli taşınır sicili hakkında genel bilgiler vereceğiz; ikinci kısmında sicile yapılacak işlemler üzerinde duracağız. Makalemizin tapu sicili ile karşılaştırmalı olarak incelemeye en elverişli olan temel kısmı ise, sicile bağlanan hukuki sonuçları ele alacağımız üçüncü ve son kısmı olacaktır.

---

¹ 31 Aralık 2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmış olan Rehlinli Taşınır Sicili Yönetmeliği, “Yön.” olarak kısaltılacaktır.

I. REHİNLİ TAŞINIR SİCİLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Rehinli taşınır sicilinin tanımı, Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinin (k) bendinde yapılmış bulunmaktadır. Buna göre, rehinli taşınır sicili, mevzuatı uyarınca kendi özel siciline tescili zorunlu olanlar dışındaki taşınır varlıklar üzerinde Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu uyarınca tesis edilecek rehinlere ilişkin tescil, terkin, değişiklik gibi tüm iş ve işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirildiği ve sunulduğu merkezi ve aleni bir sicildir.

Rehinli taşınır sicili, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na kurulur ya da kurdurulur (TİTRK m. 2.k)². Sicilin kuruluş ve işleyişine yönelik usul ve esaslar, Bakanlıkça çıkarılan Rehlinli Taşınır Sicili Yönetmeliği ile belirlenir (TİTRK m. 8/III). Bakanlık, sicilin faaliyetlerini denetleme ve gerekli önlemleri alma yetkisine de sahiptir. Sicil ise, Bakanlıkça alınan önlemlere ve verilen talimatlara uymakla yükümlüdür (TİTRK m. 8/II). Dolayısıyla rehinli taşınır sicilinin resmi bir sicil olduğu da söylenmelidir³. Bu da Türk Medeni Kanunu'nda hükme bağlanmış olan, resmi sicillerin belgeledikleri olguların doğru olduğuna ilişkin karinenin, rehinli taşınır sicili bakımından da geçerli olacağı anlamına gelmektedir (TMK m. 7/I).

Sicil; sicil merkezi, sicil birimleri, sicil yetkilisi ve yardımcıları ile diğer personelden oluşur (Yön. m. 6/I). Rehlinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 7. maddesinde sicil merkezinin görevleri şöyle sayılmıştır:

"a. Sicil hizmetlerine elektronik ortamda erişim yollarını kurmak ve yürütmek⁴,

² Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, rehinli taşınır sicilinin kurulması ve sicil hizmetlerinin gerçekleştirilmesi için Türkiye Noterler Birliği ile bir protokol imzalamış bulunmaktadır. Bu çerçevede noterlikler sicil birimi olarak hareket etmeye yetkilendirilmişlerdir. Sicil merkezi ise Türkiye Noterler Birliği'dir. (bkz. <http://cdn01.tnb.org.tr/uygulama/tares/genelyazi195.pdf>).

³ **Antalya**, O. Gökhan/Acar, Faruk: Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni, Aristo Yayınevi, İstanbul 2017, s. 50.

⁴ Türkiye Noterler Birliği'nin bu amaçla kurmuş olduğu sistem, kısaca TARES olarak ifade edilen "Taşınır Rehin Sicil Sistemi"dir. Sisteme ait web sayfası için bkz. <https://www.tares.org.tr>.

- b. Sicil hizmetlerine erişim yolları ile sicilin çalışma gün, saat ve yerini duyurmak,*
- c. Sicil birimleri tarafından yapılan işlemlere ilişkin elektronik ortamda tutulan sicil kayıtlarının güvenli olarak saklanması ve yedeklenmesini sağlamak,*
- ç. Diğer Kanunlar uyarınca tutulması gereken sicillerde yer alan rehin kayıtlarına elektronik ortamda ulaşılması için gerekli teknik altyapıları sağlamak,*
- d. Sicilde yer alan rehin kayıtlarına diğer sicillerin elektronik ortamda erişimi için gerekli altyapıları sağlamak,*
- e. Elektronik ortamda tutulan sicil kayıtlarının aleniyetini sağlamak,*
- f. Sicil internet portalını hazırlamak.”*

Görüldüğü gibi, sicil merkezi sicil hizmetlerinin işleyişini sağlamak için gerekli altyapıyı sağlamakla yükümlüdür; sicil hizmetlerinin doğrudan doğruya yürütülmesi ise, sicil birimlerine bırakılmıştır. Bir yerleşim yerinde birden çok sicil birimi oluşturulabilir (Yön. m. 6/III). Sicil birimi, sicil yetkilisi tarafından yönetilir (Yön. m. 8/I). Sicil yetkilisinin görevleri ise, Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 9. maddesinde sayılmıştır. Bu görevler arasında inceleme konumuzu doğrudan doğruya ilgilendirenleri şöylece sıralayabiliriz:

1. Rehin sözleşmelerinin tescil, değişiklik, terkin ve diğer tescil talepleri ile ilgililer tarafından yapılan bildirimlerin alınmasını sağlamak (Yön. m. 9.c),
2. Rehin işlemlerine ilişkin taleplerin mevzuata uygunluğunu incelemek (Yön. m. 9.ç),
3. Rehin işlemlerine ilişkin taleplerdeki hata ve eksikliklerin giderilmesini sağlamak (Yön. m. 9.d),
4. Gerekli şartları taşınması halinde talepleri sicile tescil etmek (Yön. m. 9.f),
5. Mahkemelerce verilen tescil, değişiklik veya terkin kararlarını tescil etmek (Yön. m. 9.g),
6. Sicil kayıtlarına esas belgelerin saklanması sağlamak (Yön. m.9.ı),

7. Fiziki ve elektronik ortamdaki her türlü belge ve kayıtların doğruluğu ile güvenliğini sağlamak (Yön. m. 9.i).

Yönetmelik'te, sicil yetkilisinin yapacağı işlemler nedeniyle doğacak zararlardan sorumlu olduğuna ilişkin açık bir hüküm yer almamaktadır; ama sicil yetkilisinin yokluğunda sicil hizmetlerini yerine getirmekle görevli olan yardımcılarının bu görevlerinden dolayı sicil yetkilisi gibi sorumlu oldukları ifade edildiğinden (Yön. m. 8/II), sicil yetkilisinin de, yapacağı işlemler nedeniyle doğacak zararlardan sorumlu olduğu sonucu çıkarılmak zorundadır. Kaldı ki; sicil yetkilisinin, yardımcılarının yapacağı işlemler nedeniyle doğan zararlardan, rücu hakkı saklı kalmak kaydıyla, sorumlu olduğu da Yönetmelikte hükme bağlanmıştır (Yön. m. 8/IV). Yardımcısının eyleminden bile sorumlu tutulan sicil yetkilisinin kendi eyleminden sorumlu olmaması her hâlde düşünülemez. Kaldı ki, Bakanlık, sicilin tutulması görevini Türkiye Noterler Birliğine bırakmış olduğundan ve noterlikler de sicil birimi olarak hareket edeceğinden, sicil yetkilisi sayılacak olan noterlerin, Noterlik Kanunu çerçevesinde de sorumlulukları bulunmaktadır. Noterlik Kanunu'nun 162. maddesine göre *"stajyer, kâtip ve kâtip adayları tarafından yapılmış olsa bile noterler, bir işin yapılmamasından veya hatalı yahut eksik yapılmasından dolayı zarar görmüş olanlara karşı sorumludurlar. Noter, birinci fıkra gereğince ödediği miktar için, işin yapılmaması, hatalı yahut eksik yapılmasına sebep olan stajyer veya noterlik personeline rücu edebilir"*.

Türk Medeni Kanunu'nun 1007. maddesine göre, Devlet tapu sicilinin tutulmasından doğan bütün zararlardan sorumludur, yalnız kusuru bulunan görevlilere rücu eder. Rehinli taşınır sicili bakımından ise, sicil yetkilisi ve yardımcılarının eylemlerinden Devlet'in sorumlu olduğuna ilişkin açık bir hüküm, Kanun'da bulunmamaktadır. Yalnız, sicil yetkilisi veya yardımcılarının eylemlerinin İdare Hukuku anlamında hizmet kusuru olarak nitelendirilebileceği kabul edilirse⁵, idarenin sorumluluğundan söz etmek yine de mümkün olabilecektir⁶.

⁵ Hizmet kusuru kavramı için bkz. örneğin **Gözler**, Kemal/**Kaplan**, Gürsel: İdare Hukuku Dersleri, 17. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2015, s. 749; **Gözübüyük**, A. Şeref/

Rehinli taşınır sicili, tıpkı tapu sicili gibi aleni bir sicildir. Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun 8. maddesinin ikinci fıkrasının ilk cümlesinde ifade edilen bu özellik, sicilin kuruluş amacından kaynaklanmaktadır (ayrıca bkz. Yön. m. 17/II). Ticari işlemlerde taşınır varlıkları rehnedecek olan malikin, bu varlıkların dolaysız zilyetliğini kaybetmesini engelleyecek; ama yine de rehinli alacaklının bu varlıklar üzerindeki aynî hakkını üçüncü kişilere bildirecek mekanizma, bu hakkın rehinli taşınır siciline tescili ile sağlanmıştır. O halde, üçüncü kişiler, bu sicili inceleyerek belli kişilere ait belli taşınır varlıkların rehin yükü altında olduğunu anlayabilmelidirler. Üçüncü kişiler, Yönetmelik'in 17. maddesinde hükme bağlanan sorgulama hizmetlerinden yararlanarak, rehin verenin ticari işlemlerde taşınır rehnine konu edilen taşınır varlıkları, rehinin tescil tarihi, rehinli alacaklıların derece ve sırası, borç ve güvence miktarları, kabul edilen derece sistemi ve rehinli alacaklının boşalan dereceye geçme hakkının bulunup bulunmadığı konusunda bilgi edinebilirler (Yön. m. 32/I). Sicil, sorgulama sonuçlarını gösteren belge düzenlemeye yetkilidir. Elektronik ortamda yapılan başvuru sonucunda düzenlenen belgeler, güvenli elektronik imza ile imzalanarak kayıtlı elektronik posta⁷ aracılığıyla da iletilebilir. Bu şekilde veya ıslak imzalı olarak ve posta yoluyla ilgiliye iletilen belgeler, sicil birimleri tarafından verilen belge ile aynı işleve sahip olur (Yön. m. 32/III). Yönetmelik'in 26. maddesine göre, ilgisini ispat eden herkes, rehin verenin rehinli işlemleri ile ticari işlemlerde taşınır rehnine konu edilebilecek varlıklar üzerindeki rehin haklarını ve bu rehinlere ilişkin diğer hususları görmek amacıyla sicilden onaylı belge talebinde bulunabilir. Gerek 26. madde çerçevesinde sicil biriminden onaylı belge talep etmek gerek 30. madde ve devamındaki hükümler çerçevesinde bir sicil birimi aracılığıyla ya da elektronik ortamda sorgulama yapmak için

---

Tan, Turgut: İdare Hukuku, Cilt I Genel Esaslar, 11. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2016, s. 750 vd.

⁶ **Antalya/Acar**, s. 56; **Göle**, Celal/**Aydoğan**, Gökhan: "Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Ankara 2017, Cilt: 33, Sayı: 1, s. 37.

⁷ Rehlinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 4. maddesinin (d) bendine göre, "kayıtlı elektronik posta (KEP): 25/8/2011 tarihli ve 28036 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Kayıtlı Elektronik Posta Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (i) bendinde tanımlanan elektronik postayı ifade eder".

aranan koşul, talepte bulunan kişinin ilgisini ispat etmesidir. Türk Medeni Kanunu'nun 1020. maddesinin ikinci fıkrasına göre de, ilgisini inanılır kılan herkes, tapu kütüğündeki ilgili sayfanın ve belgelerin tapu memuru önünde kendisine gösterilmesini veya bunların örneklerinin verilmesini isteyebilir. Her iki sicil bakımından da sorulması gereken sorular, ispat edilmesi veya inanılır kılınması aranan ilginin içeriğinin ne olduğu ve sicil yetkilisini inandırmaya ilişkin bu faaliyetin nasıl gerçekleştirilebileceğidir. Herhalde rehinli taşınır üzerine yeni bir rehin daha koydurmak isteyen bir kişi, Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu kapsamında alacaklı sıfatına sahip olabilecek kişilerden biri olduğu takdirde, salt bu durumu açıklamakla yetinebilir; ama bu taşınır varlığı devralma niyetinde olan kişinin belli bir sığata sahip olması şart değildir. Taşınır varlığı devralan kişi, bu varlığı üzerindeki rehinlerle yüklü olarak edineceği için, bu kişinin sicili incelemekte yararı olduğu söylenebilir; ama onun salt bu niyetini ifade etmesinin ilgisini "ispatlama" veya "inanılır kılma" kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusu tartışmaya açıktır⁸. Kanaatimizce sicilin elektronik ortamda tutulması gerçeği göz önünde tutularak bu konuda fazla katı bir tutum takınmamak doğru olacaktır⁹. Elektronik ortamda tutulan bir sicil, sorgulama taleplerini fazlaca zaman kaybetmeksizin yanıtlayabilecek durumda olup, sorgulamayı elektronik ortamda yapabilecek olan ilgililerin ancak çok azının doğrudan

⁸ Tapu sicili bakımından "ilgisini inanılır kılma" hususunun nasıl yorumlandığı hakkında bkz. **Şengül**, Mehmet: Tapu Sicilinin Aleniyeti, Adalet Yayınevi, Ankara 2013, s. 167 vd.; **Tekinay**, Selâhattin Sulhi/**Akman**, Sermet/**Burcuoğlu**, Halûk/**Altıp**, Atilla: Tekinay Eşya Hukuku, Cilt I: Zilyetlik-Tapu Sicili-Mülkiyet, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989, s. 242-243; **Akipek**, Jale/**Akıntürk**, Turgut:Eşya Hukuku, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2009, s. 274-275; **Oğuzman**, M. Kemal/**Seliçi**, Özer/**Oktay Özdemir**, Saibe: Eşya Hukuku, 18. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2015, no: 669-671; **Ünal**, Mehmet/**Başpınar**, Veysel: Şekli Eşya Hukuku, 7. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2015, s. 244-245; **Esener**, Turhan/**Güven**, Kudret: Eşya Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2105, s. 118-119; **Sirmen**, A. Lâle: Eşya Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 116; **Ayan**, Mehmet: Eşya Hukuku I, Zilyetlik ve Tapu Sicili, 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 196, 222-224. Tapu sicilinin aleniyetini sağlamak bakımından ilginin inanılır kılınması koşulunun bertaraf edilmesi gerekliliği hakkında **Şengül**, s. 126. vd.

⁹ **Antalya** ve **Acar**'ın, hukuken himaye edilebilir ilgisi olan herkesin sicili inceleyebileceğine ilişkin yaklaşımlarına biz de katılıyoruz (Bkz. **Antalya/Acar**, s. 51).

sicil birimlerine müracaat edeceği de göz ardı edilmemelidir. Bu durumda, işlevi taşınır varlık üzerindeki rehin hakkına açıklık kazandırmak olan bir sicilin verilerine ulaşmayı zorlaştıracak yönde yorum yapmanın hiçbir haklı yanı olamaz. Kaldı ki, sorgulama hizmetleri için “sicil hizmet ücreti” adı altında bir ücret talep edilebilecek olması, gerçekten ilgili olmayan kişilerin herhangi bir başvuruda bulunmasını engelleyici rol de oynayacaktır (bkz Yön. m. 9.2, 26/II).

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, rehinli taşınır sicili, elektronik ortamda tutulan bir sicil olup bu yönüyle tapu sicilinden ayrılmaktadır. Gerçi Tapu Sicil Tüzüğü’nün 12-15. maddeleri arasında yapılmış olan düzenleme, “tapu sicilinin elektronik ortamda tutulması” başlığını taşımaktadır ve 12. maddeye göre, tapu kayıtlarının elektronik ortamda tutulması halinde, ana ve yardımcı siciller TAKBİS (Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi)¹⁰ içerisinde saklanır ve yönetilir. Yalnız, TAKBİS’in teknik anlamda bir elektronik tapu sicili değil de, bilgisayar destekli bir tapu sicili niteliği taşıdığı ifade edilmektedir¹¹.

Rehinli taşınır sicili, tapu sicilinden başka bir yönüyle daha ayrılır ki; bu da sicilin ayın esasına göre değil, işlem esasına göre tutuluyor olmasıdır. Bu sicile her nevi taşınır tescil edilmiş ve her taşınır için bir sayfa açılmış değildir¹². Ticari işlemlerde taşınır rehni kapsamında rehin verebilecek her kişinin bu rehne konu etmeye yetkili olduğu her taşınır varlığı da belli bir sayfaya kaydedilmiş değildir. Bu Kanun kapsamındaki bir kişi, bir ya da birkaç taşınır varlığını ya da işletmesinin tümünü rehnettiği zaman, yapılan tescilin konusu, rehne ilişkin sözleşmenin kendisidir. Rehnedilen taşınır varlıklar ayırt edici özellikleri ile birlikte, bu rehin sözleşmesinde yazılı olmak zorundadırlar (TİTRK m. 4/VI.c). Böylece sözleşmenin tescili ile somut olarak rehne konu olmuş her taşınır varlık, sicilden takip edilebilecek nitelik kazanır. Oysa tapu sicili ayın esasına göre tutulur¹³. Her taşınmaz için tapu

¹⁰ TAKBİS hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şengül, s. 69 vd.

¹¹ Ünal/Başpınar, s. 255; Şengül, s. 58.

¹² Antalya/Acar, s. 55.

¹³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona/Arpacı, Abdülkadir: Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 1991; Hatemi, s. 413; Akipek/Akıntürk, s. 269 vd.; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, no: 657; Ünal/Başpınar, s.

kütüğünde tek bir sayfa açılır ve o taşınmazın ayırt edici özellikleri ile birlikte, o taşınmaz üzerinde sahip olunan her tür aynî hak, kuvvetlendirilmiş kişisel haklar, malikin tasarruf yetkisini kısıtlayan şerhler veya kanundan doğan kısıtlamaları açıklayan beyanlar ve başkaca hususlara ilişkin beyanlar görülür. Üstelik sadece güncel durum değil, taşınmazın geçmişteki hukuki durumu da bu sayfadan anlaşılabilir. Her iki sicil arasındaki bu fark, tapu sicilinin sadece rehin haklarına açıklık kazandırmaya hizmet etmekle kalmayıp, taşınmaz üzerindeki haklar bakımından daha geniş ölçüde bir açıklık sağlamayı hedeflemesinde yatar. Taşınır varlıkların rehnedilmesi için öngörülen sicilin bu esasa uygun olarak tutulması gerekli değildir. Rehin hakkı bir kere kurulduktan sonra tarafları ve üçüncü kişileri, sona erene kadar ilgilendirir. Geçmişte kurulmuş da sona ermiş bir rehin ile ilgili açıklığa ihtiyaç zaten duyulmaz¹⁴. Taşınır üzerindeki diğer aynî haklara ise, zilyetlik, açıklık kazandırmaya devam etmektedir. O haklar bakımından da bu sicille bir açıklık sağlanması beklenemez ve gerekmez. Kaldı ki, ülkedeki her taşınmaza tapu kütüğünde bir sayfa açılması mümkündür; ama her taşınıra bir sayfa açılmasını gerektirecek bir sistem düşünülemez. Böyle bir ihtiyaç da yoktur.

Rehinli taşınır sicilinin işlem esasına göre tutulan ve rehne konu olabilecek taşınır varlıklar hakkında her nevi açıklığı sağlamaya hizmet etmeyen bir sicil olmasının doğurduğu bir sonuç da, bu sicilin hukuk düzenimizde ikincil nitelik taşımasıdır. Hukukumuzda taşınır eşya üzerindeki aynî haklara açıklık sağlayan unsur zilyetlik olsa da, bazı taşınır varlıkların belli bir sicile tescil edilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Örneğin motorlu taşıtlar böyledir. Eşya Hukuku anlamında eşya bile sayılamayan; ama Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu çerçevesinde taşınır varlık olarak değerlendirilen ve rehne konu olabileceği kabul edilen malvarlıksal değerlerin¹⁵ bazıları da bir sicile tescil edilerek koruma altına alınabilmektedir ve bu değerlerin söz konusu sicillere tescil yoluyla rehnedilmeleri de mümkündür. Örneğin

---

243-244; **Esener/Güven**, s. 118; **Sirmen**, s. 114; **Ertaş**, Şeref: Eşya Hukuku, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 13. Baskı, İzmir 2016, no: 436; **Ayan**, s. 196, 219.

¹⁴ Yine de sicilden terkin edilen kayıtlar, sicil tarafından yirmi süreyle arşivlenir (Yön. m. 29/VII).

¹⁵ Bu malvarlıksal değerlerin listesi için bkz. TİTRK m. 5/I.

tescilli markalar böyledir. Bu tür taşınır varlıklar bakımından, açıklığı daha geniş ölçüde sağlamaya hizmet eden, bir bakıma tapu sicilinin taşınmazlar için sağladığı hizmeti sağlayan bir sicil mevcut olduğundan, bu varlıklar, kural olarak, ticari işlemlerde taşınır rehnine konu bile edilemez (TİTRK m. 8/III). Bunlar üzerinde rehin kurmak isteniliyorsa, ilgili sicillere müracaat edilmesi gerekir¹⁶. Kaldı ki bu siciller, sadece ticari işlemlerde taşınır rehninin tarafı olabilecek kişiler arasında kurulacak rehin ilişkilerine özel de değildir. Bu taşınırlara ilişkin zilyetlik durumunu gözlemleyip bu taşınırlara özgü sicili de inceleyen kişilerin bir de rehinli taşınır sicilini incelemelerini beklemenin hiçbir olumlu sonucu olmaz. Gerçi ticari işlemlerde taşınır rehni, işletmenin tümü üzerinde kurulduğunda, işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş her tür taşınır varlık rehnedilmiş sayılır¹⁷; ama bu durumda bile, rehnedil-

¹⁶ **Antalya ve Acar**, ticari işlemlerde taşınır rehninin mevzuatı uyarınca kendi özel siciline tescilli zorunlu olanlar dışındaki taşınır varlıklar üzerinde kurulacak olmasına ilişkin hükümden (TİTRK m. 2.k) yola çıkarak, rehinli taşınır sicilinin tescil yoluyla kurulan menkul rehni türleri içinde “genel sicil” özelliği taşıdığı sonucuna ulaşmaktadırlar (**Antalya/Acar**, s. 50). Yalnız, yazarların görüşünün aksine, bu hüküm, kanaatimizce, rehinli taşınır siciline tüm teslimsiz taşınır rehinleri içinde bir genellik sağlamaz; çünkü sicile sadece ticari işlemlerde taşınır rehni kapsamında kurulacak rehinler tescil edilebilecektir.

¹⁷ Ticari İşlemlerde Rehin Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik’in 19. maddesinin birinci fıkrasına göre, ticari işletme ve esnaf işletmesinin tamamı üzerinde rehin kurulması hâlinde, rehinin kuruluşu anında işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş olan taşınır ve taşınmaz varlıklar rehnedilmiş sayılır. Yalnız tapu kütüğüne herhangi bir nedenle tescil edilen taşınırların bile ticari işlemlerde taşınır rehnine konu edilemeyeceğinin (TİTRK m. 5) hükme bağlandığı Kanun’a dayalı olarak çıkartılmış olan Yönetmelik’in bu hükmünün Kanun’a aykırı olduğu açıktır (Bkz. **Şit İmamoglu**, Başak: Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Üzerine Bir İnceleme, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2017, s. 34). Böyle bir sonuç, yukarıda açıkladığımız sebeplerle kesinlikle kabul edilemez. Taşınmazlar üzerindeki aynı haklar, ancak ve ancak tapu sicili ile açıklık kazanır. İşletmenin tümü rehnedilse ve taşınmaz da o işletmenin faaliyetine özgülenmiş olsa bile, taşınmazların bu Kanun kapsamında rehnedilmesi kabul edilemez (aynı yönde **Arkan**, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 23. Bası, Ankara 2017, s. 61; **Göle/Aydoğan**, s. 33). Gerçi söz konusu rehinin de tapu siciline bildirim yoluyla ve orada çoktan tescilli diğer taşınmaz rehinlerinden sonra gelecek şekilde tescil edilmesi teknik olarak mümkündür. Bu durumda tapu sicili taşınmazlarda aynı haklara açıklık kazandırmadaki tekeline korumaya yine devam eder; ama Ticari İşlemlerde **Taşınır**

mesi diğer kanunlarca bir sicile tescili gerekli olan taşınır varlıklar söz konusu ise, bu rehin ilgili sicillere bildirilir (TİTRK m. 5/II.c.2). Üstelik bu varlıklar üzerinde bu yolla kurulan rehin hakkı, özel sicillerde daha önce kurulmuş rehin hakları varsa, sıra itibarıyla de onlardan sonra gelir (TİTRK m. 5/II.c.3). İşletmenin tümü üzerinde rehin kurulduğunda, bu durum ticaret siciline veya esnaf siciline de bildirilir (TİTRK m. 5/II.c.4). Bu bildirimler sayesinde, ticari işlemlerde taşınır rehminin varlığının öğrenilmesi olanağı arttırılmaktadır¹⁸.

Rehlinli taşınır sicilinin, hukuk düzenimizde diğer bazı sicillere göre ikincil bir yönü olsa da, diğer sicillerle sağlanan açıklığı güçlendiren bir yönü olduğu da söylenebilir. Şöyle ki, mevzuatı gereği özel sicillerine kaydı gereken gemi, hava aracı, iş makinesi, maden ve cevher ile motorlu taşıtlar üzerinde tesis edilen rehin hakları, ilgili siciller tarafından sicil merkezine bildirilir (TİTRK m. 5/VIII, Yön. m. 13/IV). Bu sayede, örneğin bir ticari işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş bir motorlu taşıt, daha önce motorlu taşıtlar siciline tescil yoluyla rehedilmiş bulunuyorsa, bu husus, rehlinli taşınır sicilinin sorgulanması ile de anlaşılacaktır. Böylece işletmenin tümü üzerinde rehin kazanma niyetinde olan alacaklı, ayrıca motorlu taşıtlar sicilinde bir inceleme yapmaksızın, söz konusu motorlu taşıt üzerinde ilk sıradaki rehlinli alacaklı olamayacağını öğrenebilecektir¹⁹.

Rehni Kanunu'nun, taşınmazlar üzerinde dolaylı yoldan da olsa yeni bir rehin türü yaratmak amacıyla kabul edilmediği açıktır. Zaten işletmenin tümü bu rehne konu olsa bile, işletmenin faaliyetlerine tahsis edilmiş taşınmazın mülkiyetinin mutlaka tacir veya esnafta olması zorunluluğu yoktur. Kanun koyucunun, "işletmenin faaliyetine tahsis edilmiş unsurlar" ibaresinden söz ederken, sadece 5. maddede saydığı taşınır varlıklardan hareket ettiğini kabul etmek çok daha isabetli olacaktır.

¹⁸ **Antalya/Acar**, s. 61; **Arkan** ise bu bildirimler sayesinde üçüncü kişilerin iyiniyet iddiasında bulunmalarının engelleneceğini ifade etmektedir (**Arkan**, s. 60). Yazara bu noktada katılmıyoruz. Rehlinli taşınır siciline yapılan tescil, üçüncü kişilerin iyiniyet iddialarını zaten engeller; ama üçüncü kişilerin gerçekten rehmin varlığını öğrenmelerini sağlamak için bu önlemlerin de alınması tabii ki yararlıdır (aynı yönde **Antalya/Acar**, s. 61-62; **Göle/Aydoğan**, s. 20, 40).

¹⁹ **Arkan** ise, bu bildirim sayesinde, bu rehlinlerin sonradan kurulacak ticari işlemlerde taşınır rehlinlerinden önce gelmesinin sağlanmış olacağı düşüncesindedir (**Arkan**, s. 61). Yazarın bu düşüncesine katılmamız mümkün değildir; çünkü ticari işlemlerde taşınır rehni yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, herhangi bir taşınır varlık üzerindeki aynı haklara

II. REHİNLİ TAŞINIR SİCİLİNDE YAPILACAK İŞLEMLER

Rehinli taşınır sicilinde yapılacak işlemler, Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 18. maddesinin birinci fıkrasında ifade edilmiştir. Buna göre; rehinli taşınır sicilinde, rehin sözleşmelerinin tescili, değişikliği ve terkini, rehinli taşınır varlık ile rehin hakkının devri, boşalan dereceye geçme hakkının tescili, tescil edilen hususların sorgulanması ve bunlara ilişkin belge oluşturulması işlemleri yapılır.

Tapu siciline yapılacak işlemler denildiğinde ise, akla gelen ilk işlem, taşınmazlara ilişkin birer sayfanın açılması ve taşınmazlara ilişkin sınır ve yüzölçümü gibi bazı bilgilerin bu sayfalar üzerinde gösterilmesidir²⁰. Taşınmazın niteliğine ilişkin bir değişiklik gündeme gelmediği sürece yapılmış olan bu işlem, bir defaya mahsustur. Tapu sicilinin kurulma amacı, elbette ki, sadece bu işlemin yapılması değildir. Bu işlem, sicilin bundan sonraki işleyişi için gerekli zeminin hazırlanmasından başka bir anlam taşımaz. Benzer bir işlem, ayın esasına değil de işlem esasına göre tutulan rehinli taşınır sicili bakımından söz konusu bile olmaz. Tapu sicilinin taşınmaz üzerindeki aynî haklara açıklık kazandırmasına hizmet eden işlem ise, tescildir²¹. Yalnız tapu sicilinin tek fonksiyonu aynî haklara açıklık kazandırmak da değildir. Aynî hakkın malike sağladığı yetkiler çeşitli sebeplerle

---

açıklık sağlamak bakımından ancak ikincil sırada rol oynar. Bu varlıklar üzerinde daha önce kurulmuş olan rehinlerin bu sicile bildirilmemiş olması, sonradan kurulan ticari işlemlerde taşınır rehni nedeniyle sıralarını kaybetmelerini gerektirmez. Bilakis, sonradan kurulan ticari işlemlerde taşınır rehinleri de, bu sicillere bildirilmek zorundadır ve bu bildirimle rağmen söz konusu sicillerde yer alan rehinlerden sonraki sırada gelecekleri Kanun'da açıkça hükme bağlanmış bulunmaktadır (bkz. TİTRK m. 5/II.c.3).

²⁰ Taşınmazı ayırt etmeye yarayan bilgilerin tapu kütüğündeki sayfaya yazılması hakkında bkz. **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 823-824; **Ünal/Başpınar**, s. 285; **Sirmen**, s. 165; **Nomer**, Halûk Nami/**Ergüne**, Mehmet Serkan: Eşya Hukuku-Zilyetlik ve Tapu Sicili, İkinci Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 114-115.

²¹ Tapu sicilindeki tescil işlemleri hakkında bkz. **Gürsoy**, Kemal Tahir: Türk Eşya Hukukunda Zilyetlik ve Tapu Sicili, Sevinç Matbaası, Ankara 1970, s. 248 vd.; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 323 vd.; **Hatemi**, s. 422 vd.; **Akipek/Akıntürk**, s. 284 vd.; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 825 vd.; **Ünal/Başpınar**, s. 285 vd.; **Esener/Güven**, s. 129 vd.; **Sirmen**, s. 167 vd.; **Ertaş**, no: 698 vd.; **Ayan**, s. 366 vd.; **Nomer/Ergüne**, s. 115 vd.

sınırlanmış olabilir. Örneğin malikin tasarruf yetkisi kısıtlanmış olabilir, ya da malik taşınmazı üzerinde bir kişiye tanıdığı kişisel hakkı kuvvetlendirmiş olabilir. Bu gibi durumların açıklığa kavuşması, tapu sicilinde yapılan şerh işlemine bağlıdır²². Taşınmaza ve malike ilişkin bazı bilgilerin üçüncü kişilerce öğrenilmesini sağlamak ya da kolaylaştırmak, taşınmaza ilişkin bazı hususlara açıklık kazandırmak için de beyan işlemi yapılır²³. Tescil, şerh veya beyan edilen hususların tapu sicilinde kalmasını gerektiren sebepler ortadan kalktığında, terkin işlemi²⁴; bu hususlar ortadan kalkmasa da değiştiğinde ya da değişmesi gerektiğinde değişiklik işlemi de yapılabilir²⁵. Tüm bu işlemlerden tescil, terkin ve değişiklik işlemini rehinli taşınır sicilinde de gözlemlemek mümkündür; ama rehinli taşınır sicilinde şerh veya beyan edilecek herhangi bir husus Kanun'da da ilgili Yönetmelik'te de düzenlenmiş değildir. Yalnız kanaatimizce mevzuatı gereği özel sicillerine kaydı gereken gemi, hava aracı, iş makinesi, maden ve cevher ile motorlu taşıtlar üzerinde tesis edilen rehin haklarının ilgili siciller tarafından sicil merkezine bildirilmesi (Yön. m. 13/IV), tapu sicili bakımından beyanların sağladığı sonuca benzer bir sonuç doğurmaya elverişlidir. Sicil merkezi kendisine bildirilen bu hususu, elektronik ortamda tutulan sicilde bir şekilde kayıt altına alacaktır

²² Tapu sicilindeki şerh işlemleri hakkında bkz. **Gürsoy**, s. 317 vd.; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 378 vd.; **Hatemi**, s. 424 vd.; **Akıpek/Akıntürk**, s. 313 vd.; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 889 vd.; **Ünal/Başpınar**, s. 303 vd.; **Esener/Güven**, s. 159 vd.; **Sirmen**, s. 198 vd.; **Ertaş**, no: 795 vd.; **Ayan**, s. 401 vd.; **Nomer/Ergüne**, s. 129 vd.

²³ Tapu sicilindeki beyan işlemleri hakkında bkz. **Gürsoy**, s. 489 vd.; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 404 vd.; **Hatemi**, s. 434 vd.; **Akıpek/Akıntürk**, s. 332 vd.; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 946 vd.; **Ünal/Başpınar**, s. 314 vd.; **Esener/Güven**, s. 168-169; **Sirmen**, s. 213 vd.; **Ertaş**, no: 826 vd.; **Ayan**, s. 422 vd.; **Nomer/Ergüne**, s. 148 vd.

²⁴ Tapu sicilindeki terkin işlemleri hakkında bkz. **Gürsoy**, s. 462 vd.; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 342; **Hatemi**, s. 452 vd.; **Akıpek/Akıntürk**, s. 339 vd.; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 878 vd.; **Ünal/Başpınar**, s. 288 vd.; **Esener/Güven**, s. 134 vd.; **Sirmen**, s. 183 vd.; **Ertaş**, no: 788 vd.; **Ayan**, s. 397 vd.; **Nomer/Ergüne**, s. 127 vd.

²⁵ Tapu sicilindeki değişiklik işlemleri hakkında bkz. **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 342; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 888; **Ünal/Başpınar**, s. 301-302; **Sirmen**, s. 185; **Ertaş**, no: 794.; **Nomer/Ergüne**, s. 129.

ki, sorgulama sonucunda bu varlıkların üzerinde özel sicillerine kaydedilmiş bir rehin olduğu üçüncü kişilerce anlaşılabilir. Aynı şekilde terkin edilen kayıtların yirmi yıl süreyle arşivlenmesi de (Yön. m. 29/VII), kanaatimizce, tapu sicilindeki beyan işlemi ile benzer bir nitelik taşımaktadır.

Rehinli taşınır sicilinde yapılan tescilli hususların sorgulanması ve bunlara ilişkin belge oluşturulması işlemleri de, karşılığı tapu sicilinde de görülen hizmetler olarak nitelendirilebilir. Nihayetinde her iki sicil de açıklığı sağlama işlevini bu işlemler sayesinde yerine getirebilmektedir. Aradaki farklılık, esas itibarıyla olmaktan ziyade, sicilin elektronik ortamda tutulabilmesinden kaynaklanan teknik bir farklılıktan öteye gitmez. Bu yüzden aşağıda tapu sicil işlemleri ile karşılaştırarak açıklayacağımız işlemler; tescil, terkin ve değişiklikten ibaret olacaktır.

A. Tescil İşlemi

Rehinli taşınır sicilinde yapılan tescil işlemi; konusu, koşulları ve gerçekleşmesi bakımından üç başlık altında inceleyebiliriz.

1. Tescilin Konusu

Tapu sicili bakımından “tescil” kavramının, teknik olarak kullanılmadığı durumlarda, sicile yapılan her tür kaydı ifade ettiği görülür; teknik anlamda “tescil” denildiğinde ise, kurucu ve açıklayıcı olmak üzere iki tür tescil akla gelir. Kurucu tescil, taşınmazlar üzerindeki aynî hakların kurulmasına ya da devredilmesine hizmet eder iken (TMK. m. 705/I, m. 780/I, m. 795/I, m. 840/I, m. 856/I, m. 1021, m. 1022/I), açıklayıcı tescil (TMK m. 705/II), aynî hakkın tapu dışı yollarla kazanıldığı istisnâî durumlarda, bu hakkın tapu sicilinden de anlaşılabilir olmasına hizmet eden bir kayıttır. Kurucu tescil de açıklayıcı tescil de sonuçta aynî hakkın açıklık kazanmasına hizmet eder. Tescilin konusu, mutlaka bir aynî haktır.

Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 16. maddesine göre de, tescil hizmetleri denildiğinde de, sadece teknik anlamda tescilden söz edilmiş olmaz. Bu hükme göre, tescil hizmetleri; rehin sözleşmelerinin tescil, değişiklik ve terkin, rehinli taşınır varlık ve rehin hakkının devri ile boşalan dereceye geçme hakkının sicile tescil edilmesini kapsar. Teknik anlamda

tescil denildiğinde, terkin ve değişiklik işlemlerinin kapsamda olmadığı söylenmelidir.

Rehinli taşınır sicili bakımından da kural, kurucu tescildir. Rehin hakkı, rehin sözleşmesinin sicile tescil edilmesiyle kurulur (TİTRK m. 4/I). Aynı sözleşmede, alacaklıya boşalan dereceye geçme hakkı da verilmiş olabilir; ama bu hak sonradan ayrı bir sözleşme ile tanınacaksa bu durumda, bu sözleşmenin geçerliliği de sicile tescil edilmesine bağlıdır. O halde, boşalan dereceye geçme hakkı bakımından da tescil kurucu etkiye sahiptir. Rehinli taşınır varlığın da rehin hakkının da başkasına devri sicil dışında gerçekleşecektir. Rehinli taşınır varlığın devri hakkında, duruma göre taşınır eşyanın mülkiyetinin devren kazanılmasına ilişkin genel kurallar ya da hak ve alacakların devrine ilişkin kurallar uygulama alanı bulacaktır. Rehin hakkının devri ise, rehinle güvence altına alınan alacağın devrine bağlı olarak kendiliğinden gerçekleşir. Alacağın devri de, kural olarak, eski alacaklı ile yeni alacaklı arasında yapılan yazılı bir anlaşmaya ihtiyaç gösterir (TBK m. 184). Böylelikle rehin hakkı da yeni alacaklıya geçer (TBK m. 189/I). Gerek rehinli taşınır varlığın gerek rehin hakkının devredildiği hususları, rehinli taşınır siciline tescil edilmelidir. Hatta rehin veren bu tescili yaptırmayacak olursa, adli para cezası ile de karşı karşıya kalabilir (TİTRK m. 16/I.ç). Bu devirler, söz konusu sicile tescilden önce hüküm ifade etmeye başladığına göre, bunlar açısından yapılan tescil, sadece açıklayıcı bir nitelik taşır.

Tapu sicili bakımından tescilin konusu, taşınmaz üzerindeki her tür aynî hak iken rehinli taşınır sicili bakımından tescilin konusu, sadece rehin hakkı ve boşalan dereceye ilerleme hakkıdır. Rehinli taşınır sicili işlem esasına uygun olarak tutulduğu için, rehin hakkını kuran sözleşmenin veya boşalan dereceye ilerleme hakkını ayrıca tanıyan sözleşmenin sicile tescilinden söz edilir. Oysa tapu sicili her tür aynî hakka aleniyet kazandırabildiği için, taşınmaza ait sayfada her tür aynî hak, ilgili sütuna ayrı ayrı tescil edilir. Elbette ki, bu hakların tesciline esas olan hukuki sebeplere ait belgeler, tapu sicilinde tutulmakta olan resmi belgeler arasında saklanır; ama tapu sicili bakımından sözleşmelerin sicile tescilinden söz edilmez.

Boşalan dereceye ilerleme hakkı, taşınmaz rehinleri bakımından da söz konusu olup, bu hakların geçerli bir şekilde alacaklıya tanınması, tapu sicilinde herhangi bir işlem yapılmasını gerektirmez. Bu sözleşmelerin geçerliliği, sadece resmi şekilde yapılmasına bağlıdır (TMK m. 871/III). Bu

yüzden boşalan dereceye ilerleme hakkının tapu siciline tescilinden söz edilemez. Yalnız boşalan dereceye ilerleme hakkının alacaklıya tanınmış olması, tek başına, öndeki derece boşaldığında, bu hakka sahip olan alacaklının rehin hakkının kendiliğinden o dereceye ilerlemesini sağlamaz. Bu hak, malik karşısında, rehinli alacaklıya, sadece rehin hakkının boşalan dereceye tesciline ilişkin kişisel bir talep hakkı sağlar. Malik, öndeki derece boşaldan önce, taşınmaz bir başkasına devredebilir veya öndeki derece boşalır boşalmaz, ilerleme hakkı tanıdığı alacaklıdan bir başkası lehine bu dereceye yeni bir rehin hakkı kurabilir. Bu durumda, sadece kişisel bir talep hakkına sahip olan rehinli alacaklı, yeni malike veya bu dereceye hakkı tescil edilen yeni rehinli alacaklıya karşı hiçbir talepte bulunamaz. En fazla kendisine boşalan dereceye ilerleme hakkı tanımış olan malikten, borca aykırı davranması nedeniyle uğradığı zararının tazminini isteyebilir (TBK m. 112). Eğer hakkını sonraki malike ya da kendisine o derecede rehin hakkı tanınmış olan alacaklıya karşı da ileri sürebilmek istiyorsa, bu kişisel hakkının kuvvetlendirilmiş olması gerekir ki; tapu sicilinde bu sonuç, bu hakkın sicile şerh edilmesi ile sağlanır (TMK m. 871/III). Ticari işlemlerde taşınır rehni bakımından boşalan dereceye ilerleme hakkının ise, rehinli taşınır siciline şerhine ilişkin hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Hakkın, buna ilişkin sözleşmenin sicile tescil edilmesi ile doğacağı hükme bağlanmıştır; ama doğan bu hakkın, kişisel bir talep hakkı olmaktan öteye gitmediği Kanun'da vurgulanmış değildir. Bu durumda ortaya çıkan soru, boşalan dereceye ilerlemenin, derecenin boşalması ile sicil yetkilisi tarafından re'sen mi gerçekleştirileceği, yoksa malikin bu yönde bir talebinin olmasının gerekip gerekmediğidir. Eğer derece boşalır boşalmaz, ilerleme hakkına sahip olan alacaklıyı bu dereceye ilerletmek hususunda sicil yetkilisi harekete geçebiliyorsa; bu durumda bu hakkın sicile tescilinin aynî etkiye de sahip olduğu söylenebilir. Bu da, rehin hakkının doğumundan sonra rehinli taşınırın maliki değişse de, ilerleme hakkının gereğinin, öndeki derecenin boşalması üzerine mutlaka yapılacağı anlamına gelir. Bu ihtimalde, boşalan dereceye malikin başka bir alacaklı için rehin kurma olanağı da bulunmaz. Diğer ihtimalde, öndeki derece boşaldığında malikin ilerleme hakkı tanımış olduğu alacaklının hakkını bu dereceye tescil ettirmek konusunda talepte bulunması gerekir. Bu da ilerleme hakkının kişisel bir talep hakkından öteye gitmediği anlamına gelir. Yalnız rehinli taşınır sicilinde kişisel talepleri kuvvetlendirecek bir şerh işlemine yer

verilmiş değildir. Bu da malikin değişmesi veya boşalan dereceye yeni bir rehin kurması halinde, ilerleme hakkı edinmiş olan alacaklının aleyhine sonuç doğuracaktır. Öyle ki, rehinli taşınır siciline tescil suretiyle ilerleme hakkının kendisine tanınmış olmasının pratik hiçbir sonucu olmayacaktır.

Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun "derece sistemi" başlıklı 10. maddesinin son cümlesine göre, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 871-876. maddelerinin Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'na aykırı olmayan hükümleri kıyasen uygulama alanı bulacaktır. Yalnız Türk Medeni Kanunu'nun 871. maddesi, boşalan dereceye geçme hakkı veren sözleşmelerin geçerliliğini resmi şekle bağlamakla birlikte bu sözleşmelerin aynı etki sağlamasını tapu kütüğüne şerh verilmelerine bağladığından, şerh işlemi tanımayan rehinli taşınır sicili bakımından uygulama kabiliyetine sahip değildir. Bu yüzden yukarıdaki soruyu, sicil yetkilisinin derece boşaldığında ilerleme hakkına sahip alacaklıyı bu dereceye re'sen ilerletmesi gerektiği yönünde yanıtlamak gerekir²⁶. Hatta sicilin elektronik ortamda tutulması, sicil yetkilisinin bir katılımı bile olmaksızın otomatik ilerlemeye elverişli görünmektedir.

2. Tescilin Koşulları

Taşınmazlar üzerinde bir aynı hakkın tapu siciline tescil edilmesi için, taşınmaz üzerinde tasarruf yetkisine sahip olan kişinin yazılı tescil talebinde bulunması gereklidir; ama yeterli değildir. Bu talep, mutlaka geçerli bir hukuki sebebe de dayandırılmış olmalıdır (TMK m. 1013/I, m. 1015/I).

Rehinli taşınır siciline yapılacak tesciller ise, kural olarak, tarafların talebi üzerine yapılır (TİTRK m. 21/III.c.1; Yön. m. 22/I). Tescilin konusu rehin sözleşmesinin kendisi olduğunda, sadece rehin verenin değil de alacaklının da bu talepte bulunmasının aranması, tapu sicilinde yapılan tescillerden farklı bir durumdur. Tescilin konusu boşalan dereceye ilerleme sözleşmesi olduğunda da aynı durum söz konusudur (Yön. m. 22/V). Rehlinli taşınır varlığın devri halinde, bu durumun sicile tescil edilmesi için de rehin veren

²⁶ **Antalya** ve **Acar** da, rehinli taşınır sicilinde boşalan dereceye geçme hakkına ilişkin sözleşmenin tescilinin, hem hakkı doğuran hem de üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi imkânını veren bir tescil olarak şerh işlevi de taşıdığını kabul etmenin sisteme daha uygun bir yaklaşım olacağı düşüncesindedirler (**Antalya/Acar**, s. 115).

ile rehinli varlığı devralan kişinin birlikte tescil talebinde bulunması gerekecektir (Yön. m. 22/III). Rehlinli bir taşınmazın devri zaten tapu siciline tescil ile gerçekleşeceğinden, rehinli taşınır sicili bakımından görülen bu talebe tapu sicili bakımından ihtiyaç olmaz. Rehlin sözleşmesinin veya boşalan dereceye geçme hakkının tescili için her iki tarafın da talebinin aranması kanaatimizce pek gerekli değilse de, rehinli taşınırın devri halinde rehin verenin de rehinli taşınır devralanın da talepte bulunması isabetlidir. Rehlinle güvence altına alınmış olan alacağı devralmış bulunan üçüncü kişiler de, alacağın devrine bağlı olarak rehin hakkını da devralmış olurlar ve bu devrin rehinli taşınır siciline tescilini talep etmeye yetkili bulunurlar (Yön. m. 22/IV)²⁷. Rehlinli taşınır sicili, bu bakımdan tapu siciline göre büyük bir farklılık göstermez. Gerçi alacak hakkının devri, tapu kütüğünde yeni alacaklı adına bir tescil yapılmasını gerektirmese de (TMK m. 891), alacağın devrine ilişkin sözleşmenin düşünceler sütununda belirtilmesi mümkündür

²⁷ Ne var ki Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun 16. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendine göre, alacağın devrini sicile tescil ettirmeyen rehin verene, bu sebeple alacağını tamamen veya kısmen tahsil edemeyen rehinli alacaklının şikayeti üzerine adli para cezası uygulanabileceği hükme bağlanmıştır. Eğer alacağın devrinde bu durumu sicile tescil ettirme yetkisi zaten yeni alacaklıda olacaksa, Kanun'da yer alan bu yaptırımın hiçbir anlamı olmayacaktır. Kanun'a ters düşen bir Yönetmelik hükmünün uygulanmaması gerekse de, burada Yönetmelik hükmünün esasen Kanun hükmünden daha isabetli bulunduğunu ifade etmek gerekir. Zira rehin veren, hele de borçtan kişisel olarak sorumlu değilse, alacağın devrinden haberdar olamayabilir. Rehlin verenin borçtan kişisel olarak sorumlu olduğu durumlarda bile, alacağın temliki, borçluya bildirilmeksizin hüküm ifade etmeye başlayan bir işlemdir (TBK m. 186). Bu yüzden söz konusu tescili isteme yetkisinin Yönetmelik'te olduğu gibi yeni alacaklıya tek başına verilmesi, daha uygundur. Kanun'da rehin veren için öngörülen yaptırım, rehin veren de tescili isteme konusunda hiç olmazsa yeni alacaklı ile birlikte hareket etme hususunda yetkilendirilmediği sürece, anlamsız kalacaktır (benzer yönde **Şit İmamoğlu**, s. 20). **Göle** ve **Aydoğan** ise, Kanun'un 16. maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde söz edilen alacağın rehinle teminat altına alınan alacak değil de rehne konu olan alacağı ifade ettiği düşüncesindedirler. Kanaatimizce, rehne konu alacağın devri, söz konusu bendin ilk kısmında ifade edilen "rehinli taşınır varlığın devri" ibaresi ile zaten karşılanmış bulunmaktadır. Yine de kanun koyucunun burada gerçekten de rehne konu alaktan söz etmek istediği kabul edilirse, bu alacağın devri halinde, rehin verene de alacağı devralana da tescili isteme yükümlülüğünün yüklenmesi anlaşılabilir (aksi yönde **Göle/Aydoğan**, s. 43).

(Tapu Sicili Tüzüğü m. 31/II)²⁸. Alacağı ve dolayısıyla rehin hakkını sicil dışında devralmış olan alacaklı, bu hususun düşünceler sütununda belirtilmesini istemeye yetkili olan kişidir (TMK m. 1013/III; Tapu Sicili Tüzüğü m. 17/I).

Rehlinli taşınır siciline yapılacak tescillerin konusu, tapu siciline yapılacak tescilin konusundan farklı olunca, tescil talebine eklenecek bilgi ve belgeler de kendine özgü bir görünüm taşımaktadır. Her bir tescil talebi için, rehlinli taşınır siciline sunulması gereken bilgi ve belgeler Rehlinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 23. maddesinde sayılmıştır. Bunlar hem talepte bulunanın yetkisini hem de tescile konu işlemi kanıtlamaya ve bu işlemin konu aldığı taşınır varlığı ayırt etmeye hizmet eden bilgi ve belgelerdir. Tapu sicilinde yapılacak tesciller bakımından da, talepte bulunan kişinin gerek tasarruf yetkisini gerek tescile esas teşkil edecek hukuki işlemi kanıtlaması gerekli olduğundan iki sicilin bu açıdan önemli bir farklılık gösterdiği söylenebilir²⁹. Kanaatimizce en önemli farklılık, ilerleme sisteminin benimsen-

²⁸ Taşınmaz rehni, kütük sayfasının ilgili sütununa her bir rehin hakkı için, "A" harfinden başlamak üzere alfabenin tüm harfleri (A, B, C, Ç, ... G, Ğ, ... I, İ, J... gibi) kullanılarak tescil edilir. Tescilde, ipotek "İ", ipotekli borç senedi "İ.B.S.", irat senedi "İ.S." harfleriyle gösterilir. Alacaklının adı, soyadı ve baba adı, tüzel kişinin unvanı tam olarak yazılır, ipotekli borç senedi hamiline yazılı ise bu durum belirtilir. Rehin miktarı, varsa faiz oranı, rehin derecesi, rehin süresi ile tescil tarihi ve yevmiye numarası yazılır (Tapu Sicili Tüzüğü m. 31). Rehlinli alacağın devri hâlinde; kütük sayfasının ilgili sütununda eski alacaklının adı, soyadı ve baba adı kırmızı mürekkepli kalemle çizilir ve üzerine "düşüncelere bakınız" anlamına gelen "D.B." harfleri, düşünceler sütununda da rehlinle ilgili harfle yeni alacaklının adı, soyadı, baba adı ile işleme ait tarih ve yevmiye numarası yazılır (Tapu Sicili Tüzüğü m. 73).

²⁹ Böylelikle rehlinli taşınır siciline tescilin de tıpkı tapu sicilindeki tescil gibi, sebebe bağlı olduğu söylenebilir. **Antalya** ve **Acar** da rehin sözleşmesinin sicile tescil edilmesinden yola çıkarak tescilin sebebe bağlılığı ilkesinin rehlinli taşınır sicili için de geçerli olduğu sonucuna varılmasını mümkün görmektedirler (**Antalya/Acar**, s. 56); ama yazarlar, tescilin sebebe bağlı olduğuna ilişkin açık bir hükmün bulunmamasına da bir sonuç bağlamaktadırlar. Onlara göre tapu sicili bakımından bu yönde açık bir hükmün varlığı, yolsuz tescile olan güvenin korunması gerekliliğine götürür; oysa rehlinli taşınır sicili için böyle açık bir hüküm olmaması, açık bir hükmün güvenin korunmasını gerekli kılmak bakımından yapacağı katkıyı sağlayamaz. Bu açıdan yazarlara katılıyoruz. Zira açık hükmün olmaması tescilin sebebe bağlı olmadığı anlamına gelecek olursa, sebebin geçersizliği, tescili yolsuz kılamaz ki, korunması gereken bir iyiniyetten söz edilsin.

mesi hâlinde bile boşalan dereceye geçme hakkının tapu siciline tescil edilmesi ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Tapu sicilinde zaten sadece derece sistemi söz konusu olduğu için bu durum şaşırtıcı değildir. İlerleme sistemi, aynı taşınır varlık üzerinde kurulan birden fazla rehin hakkı arasındaki sıranın hakkın kuruluş tarihine göre belirlendiği sistemdir. Bu sistemde, önceki derece yer alan rehin hakkının sona ermesi üzerine sonraki sırada yer alan rehin hakları sırayla boşalan dereceye ilerler. Boşalan bir dereceye sıra itibarıyla arkasından gelen değil de daha gerideki bir rehin hakkının ilerlemesi ise, boşalan dereceye ilerleme sözleşmesi ile sağlanabilir. Yalnız bu sözleşmenin geçerliliği, bu hakkı kazanacak rehinli alacaklıdan önce gelen tüm diğer rehinli alacaklıların muvafakatine bağlıdır (bkz. Ticari İşlemlerde Rehni Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik m. 25). İşte bu sebeptir ki, ilerleme sistemine göre kurulmuş olan bir rehin hakkı bakımından rehinli alacaklıya boşalan dereceye ilerleme hakkı tanınmışsa, tescil talebine, ön sıradaki alacaklıların muvafakatini gösteren belgeler de eklenmelidir.

3. Tescil İşleminin Gerçekleştirilmesi

Tescil için aranan şartların eksik olması halinde, sicil yetkilisi tescil talebini reddedecektir (Yön. m. 27). Sicil, rehin sözleşmesinin tescil edilmesi ile rehin sözleşmesine bir tescil numarası verir. Tescil edilen rehne ilişkin diğer her tür işlem bu tescil numarası üzerinden yürütülür (Yön. m. 24). O halde, bir rehin sözleşmesinin tescili için müracaat edilmesi halinde, taraflara bu numaranın verilmesini, tescil işleminin yapılması olarak nitelendirmek mümkündür. Boşalan dereceye ilerleme hakkının veya taşınır varlığın ya da rehni güvence altına alınmış olan alacak hakkının tescili istenildiğinde ise, yeni bir tescil numarası verilmeyecektir; ama rehne ilişkin tescil numarası kullanılarak talebin gereği yapılacaktır. Bu noktada tescilin nasıl bir görünüm arz edeceği Yönetmelik'te açık olarak ortaya konulmuş değildir; ama elektronik ortamda tutulan bir sicilden söz edildiğine göre, herhalde ilgili tescil numarasının girilmesi üzerine açılacak ortamda talebin koşullarının

---

Yalnız, kanaatimizce tescilin konusunun doğrudan doğruya rehin sözleşmesi olması, bu konudaki her tür tereddütü gidermeye elverişlidir ve bu yönde daha açık başka bir hükmün varlığını gereksiz kılmaktadır.

karşılandığına ilişkin bir kutucuğun işaretlenmesi ile tescil işleminin tamamlanacağı düşünülebilir. Tapu sicilindeyse, kütük sayfasındaki ilgili sütunda, her rehin hakkı için bir harf kullanılarak tescil yapılmaktadır³⁰.

Rehinli taşınır sicilinde, tescil işleminin gerçekleşmesi ile rehin sözleşmesi taraflarına verilmek üzere bir tescil belgesi düzenlenir. Elektronik ortamda yapılan başvurular neticesinde de bir tescil belgesi düzenlenip güvenli elektronik imza ile imzalanarak kayıtlı elektronik posta ya da ıslak imzalı olarak posta aracılığıyla taraflara iletilir (Yön. m. 25). Rehinli taşınır sicili bu yönüyle tapu sicilinden pek farklı değildir. Tapu sicilindeki kayıtların da bir örneği isteyen ilgiliye verilir (TMK m. 1017/II); ayrıca tapu memuru istem üzerine alacaklıya ipoteği gösteren bir belge verir. Tescilin yapıldığının sözleşme üzerine yazılıp onaylanması da ipotek belgesi yerine geçer (TMK m. 882/II ve III). Tapu işlemleri ile ilgili olarak düzenlenen istem belgesi, resmî senet, tapu senedi ve ipotek belgelerinin birer örneğinin, müdürlük tarafından hak sahiplerine verileceği, Tapu Sicil Tüzüğü'nün 85. maddesinde de hükme bağlanmıştır. Aradaki tek fark, rehinli taşınır sicilinin elektronik ortamda tutuluyor olmasından ve sicil işlemlerinin elektronik ortamda yapılan başvurular üzerine de gerçekleşebiliyor olmasından kaynaklanan teknik bir farklılıktır.

B. Değişiklik İşlemi

Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin "Tescil Hizmetleri" başlıklı 16. maddesi, değişiklik ve terkin işlemlerini de "tescil hizmeti" olarak nitelendirmiş olsa da buradaki tescil teriminin teknik anlamda kullanılmadığını kabul etmek gerekir. Yine de değişiklik işlemi, rehin hakkının konusunun, güvence altına alınan alacak miktarının, güvencenin kapsamının ve süresinin değişmesi sonucunu doğurması itibarıyla hakkın kapsamında genişlemeye yol açtığına tescil, daralmaya yol açtığına da aşağıda ele alacağımız terkin işlemiyle paralellik gösterecektir³¹.

³⁰ Bkz. dn. 28.

³¹ Tapu sicilinde yapılan değişiklik işlemleri için aynı yorum hakkında bkz. **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 342; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 888; **Ünal/Başpınar**, s. 301; **Sirmen**, s. 185; **Ertaş**, no: 794.

Değişiklik işleminin tescile paralel nitelik taşıması, değişiklik işlemi talebinde bulunmaya yetkili kişiler açısından da kendisini gösterir. Rehin sözleşmesinin tesciline ilişkin talep gibi, rehin sözleşmesinde değişiklik talebini de, rehin alacaklısı ve rehin veren sıfatına sahip kişilerin birlikte yapmaları gerekmektedir (Yön. m. 22/I). Rehin sözleşmesinin değişikliğinin tescilinde, tescil işlemlerinde izlenen usul de aynen uygulanır (Yön. m. 28/VII). Kural olarak, değiştirilen sözleşme için verilmiş olan tescil numarası değişiklikten sonra da kullanılır (Yön. m. 28/I-II). Yalnız rehni güvence altına alınan borç miktarı veya güvence miktarı, diğer alacaklılar aleyhine arttırılacaksa, artırım miktarı kadar yeni sözleşme hazırlanarak tescil edilmesi gerektiği, Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nde ifade edilmiştir (Yön. m. 28/V-VI). Bundan çıkardığımız sonuç, bu yeni sözleşmelerin yeni birer tescil numarası alacağı yönündedir.

Değişiklik işleminin konusu da Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 28. maddesinde belirlenmiştir. Buna göre, borç miktarı, güvence miktarı ve sözleşme süresinde değişiklik yapılması mümkündür (Yön. m. 28/I). Değişikliğin konusu, rehinli taşınır varlığın yerine başka bir varlığın gösterilmesi de olabilir, birden fazla taşınır varlığın rehne konu olduğu durumlarda, bunlardan bazılarının rehin kapsamından çıkarılması da olabilir. Borç miktarının veya güvence miktarının değiştirilmesi, bunların azaltılması yönünde olacaksa (Yön. m. 28/II), bu durum diğer rehinli alacaklılar için bir sakınca yaratmaz; ama bunların arttırılması, diğer rehinli alacaklıların aleyhine sonuç doğurabilir. Bu yüzden bu türden bir değişiklik yapıldığında artırım miktarı kadar yeni bir rehin sözleşmesinin hazırlanarak tescil edilmesi gerekmektedir (TMK Yön. m. 28/V-VI). Zira rehin sözleşmesinde, sonradan gelen rehinli alacaklılar aleyhine bir değişiklik yapılmasına izin verilmemiştir (Yön. m. 28/IV). Yönetmelik'in 27. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendine göre de, ilerleme sisteminin kabul edilmesi halinde, rehin sözleşmesinde yer alan güvence miktarının diğer alacaklılar aleyhine muvafakatsız olarak arttırılmasının tescili talep edilmiş ise, sicil bu talebi reddeder. Taraflar bu tescil talebinde ısrar edecek olurlarsa, değişiklik talep edilen rehin sözleşmesi sicilden terkin edilerek farklı bir tescil numarası ile yeniden tescil edilir; ama bu yeni rehin alacaklıları aynı taşınır varlık üzerindeki tüm diğer rehinli alacaklıların ardından gelen sırayı alır (Yön. m. 29/II). Benzer bir hareket tarzı, derece sisteminin kabul edildiği rehin sözleşmeleri için geçerli

değildir; çünkü derece sisteminde taşınır varlığın değeri rehin veren taraftan itibari değerlere ayrılarak dereceler oluşturulmuştur (bkz. Ticari İşlemlerde Rehın Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik m. 26/I). Bu yüzden herhangi bir dereceye vaktinde tescil edilmiş olan rehin sözleşmesindeki güvence miktarı eğer bu derecenin değerinden düşük ise, sonradan en fazla bu derecenin değerine kadar arttırılabilir. Sonraki derecelerde yer alan alacaklılar, bu kapsamdaki bir değişikliğe katlanmak zorundadırlar.

Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 28. maddesinin üçüncü fıkrası şöyledir: *“Aynı taşınır varlıkların birden fazla rehin alacaklısına rehin gösterilmesi halinde bir rehin alacaklısı lehine varlıklarda azaltılma yapılması durumunda bu değişiklik diğer rehin alacaklılarının rehinli taşınır varlıkları kapsamında değişiklik meydana getirmez.”* Bu hükmü yorumlamak çok güç görünmektedir. Öncelikle aynı taşınır varlıkların birden fazla rehin alacaklısı lehine rehin gösterilmesi durumunda, rehinli alacaklılardan biri ile rehin verenin birlikte başvurusu üzerine bu taşınır varlıklardan biri rehın kapsamında çıkarılıyorsa, bu durumun o taşınır varlık üzerinde rehinli alacaklı olan diğer kişilerin haklarını ihlâl etmesi elbette ki kabul edilemez. Bu sonuca ulaşmak için Yönetmelik ile bir hüküm sevk edilmesi bile kanaatimizce gerekli değildir. Ne var ki, Yönetmelik'te birden fazla rehin alacaklısına rehin gösterilmiş taşınır varlıklarda, bir rehin alacaklısı lehine azaltımdan söz edilmektedir. Rehne konu olan varlıkların azaltılmasının nasıl olup da herhangi bir rehin alacaklısının yararına sonuç doğurabileceği hususu, anlaşılır değildir.

Rehinli taşınır sicilinde gündeme gelebilecek değişikliklerden birinin konusu da, rehin sözleşmesinin süresinin uzatılmasıdır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Rehınli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 28. maddesinin dördüncü fıkrasında, rehin sözleşmesinde kendinden sonra gelen rehinli alacaklılar aleyhine herhangi bir değişiklik yapılamayacağı hükme bağlanmıştır. Yalnız Ticari İşlemlerde Rehın Hakkının Kurulması ve Temerrüt Sonrası Hakların Kullanılması Hakkında Yönetmelik'in “rehin hakkının geçerlilik süresi” başlıklı 21. maddesinin üçüncü fıkrası, ikinci cümlesi itibarıyla bu hükümle çelişir niteliktedir. Gerçekten de birinci cümle de, rehin hakkının geçerlilik süresinin taraflarca uzatılması halinde ilerleme sisteminde sonraki sırada başka rehin alacaklısı varsa lehine geçerlilik süresi uzatılan rehin

alacaklısının sırasının son sıraya düşeceği açıklanmış; ama ikinci cümlede sabit derece sisteminde rehin alacaklısının derece ve sırasının korunacağı ifade edilmiştir. Sabit derece sistemi bakımından sonraki derecede bulunan alacaklının önceki derecede yer alan rehlin süresinin uzatılmasından olumsuz etkilenmesi kural olarak söz konusu olamasa da, eğer sonraki alacaklıya boşalan dereceye ilerleme hakkı tanınmış ise, önceki rehlin süresinin uzatılması bu alacaklının zararına sonuç doğuracaktır. Bu yüzden kanaatimizce, bu ihtimalde, önceki rehlin süresini uzatırken boşalan dereceye ilerleme hakkına sahip olan sonraki rehinli alacaklının muvafakatinin de aranması gerekir. Aksi takdirde süre uzatımına ilişkin olarak yapılan bu değişikliğin sonra gelen rehinli alacaklı aleyhine sonuç doğuracak olması nedeniyle geçersiz olduğunun kabul edilmesi gerekecektir. Hele de boşalan dereceye ilerleme hakkının tescilinin sadece bu hakkı kurmak değil de kişisel hakkı kuvvetlendirmek ve ona üçüncü kişilere karşı da ileri sürülebilme gücü vermek işlevine de sahip olduğu³² düşünülecek olursa, bu önerimizin önemi daha da artar.

Tapu sicilinde yapılacak değişiklikler ile ilgili olarak bir karşılaştırma yapmak gerekirse, değişikliğin içeriğine göre tescil için yukarıda söylediğimiz ve terkin için aşağıda söyleyeceğimiz, her iki sicilin yapısal farklılığından doğan usul farklılıkları, değişiklik işlemleri bakımından da geçerli olacaktır³³. Tapu sicilinde değişiklik isteminde bulunmaya yetkili kişi ise, kural olarak hak sahibinin kendisidir; ama yetkili makam veya mahkeme kararına istinaden de değişiklik yapılması mümkündür (Tapu Sicili Tüzüğü m. 72). Taşınmaz rehni ile güvence altına alınmış alacağa uygulanacak sözleşme faizinin oranının, sonradan gelen alacaklıların zararına olarak arttırılmayacağı, Türk Medeni Kanunu'nun 875. maddesinin ikinci fıkrasında hükme bağlanmıştır. Tapu sicili bakımından sonraki alacaklıları daha geniş kapsamlı olarak korumaya elverişli bir hüküm bulunmamaktadır; ama

³² Bkz. yukarıda dn. 26.

³³ Tapu Sicil Tüzüğü'nün 72. maddesinde, değişikliklerin usulü şu şekilde hükme bağlanmıştır: *"Tapu sicilindeki değişiklikler, üzerinin kırmızı mürekkepli kalemle çizilip, değişiklik tarih ve yevmiye numarasıyla yeni kaydın yazılması suretiyle yapılır. Önceki kayıt bir harfle yazılı ise, değişiklikte de aynı harf kullanılır. Rehinli alacağın kısmen ödenmesi veya rehlin miktar, faiz, derece, süre gibi unsurlarında yapılacak değişiklikler, düşünceler sütununda ilgili rehlin harfi kullanılmak suretiyle belirtilir."*

taşınmazlar bakımından sadece derece sisteminin geçerli olması ve her rehin derecesi ile güvence altına alınacak alacağın miktarının belirli olması, başkaca bir korumaya zaten ihtiyaç bırakmamaktadır. Bir rehin hakkında ortaya çıkan değişikliğin arka sıradaki rehinli alacaklıya zarar vermesi ihtimali, sadece anapara ipoteği bakımından faizlerin ayrıca hesaplanıyor olması nedeniyle (TMK m. 875/I), faiz oranının sonradan arttırılmasında gündeme gelebilir ki kanun koyucu bu ihtimale karşı gerekli önlemi zaten almış bulunmaktadır. Sonraki derecede yer alan rehinli alacaklının boşalan dereceye ilerleme hakkının bulunması ihtimalinde de, önceki derecede bulunan rehin hakkının süresinin uzatılmasının, sonraki alacaklıya zarar vereceğinden söz edilemez. Zira sonraki alacaklının hakkı kişisel bir hak olup şerh edilerek boşalan dereceye sonradan kurulacak rehin haklarının sahiplerine karşı da ileri sürülebilir hâle getirilmiş ise, önceki rehin hakkının süresinin uzatılmasından da etkilenmez; ama kişisel hak şerh edilmemiş ise, boşalan dereceye sonradan kurulan rehin hakkının sahibine karşı ileri sürülebilecek güçte değildir. Bu ihtimalde malik, önceki rehinli alacaklının süresini uzatabileceği gibi, boşalan önceki dereceye sonraki alacaklıyı iletmeden önce başkası lehine de rehin hakkı tanımaya yetkilidir. Bu durum, sadece kendisine boşalan dereceye ilerleme hakkı tanımış olduğu alacaklı karşısında malikin sorumlu olması sonucunu doğurur (TBK m. 112).

C. Terkin İşlemi

Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nin 29. maddesi, "rehin sözleşmesinin terkinini" başlığını taşımaktadır. Terkin işlemi, tapu sicilinde de olduğu gibi sicile daha önce yapılan kayıtların silinmesi, yani hükümden düşürülmesi amacı ile yapılır. Yalnız hemen belirtelim ki, rehinli taşınır sicili bakımında da terkin, tıpkı tapu sicilinde olduğu gibi³⁴, sadece kurucu rol oynamaz, sicil dışında sona ermiş olan rehin hakları için açıklayıcı etki de gösterebilir.

Rehin sözleşmesi, kural olarak alacağın son bulması üzerine rehin alacaklısının talebi ile terkin edilir (Yön. m. 29/I.a). Burada terkin açıklayıcıdır,

³⁴ Gürsoy, s. 467,477; Akipek/Akıntürk, s. 340; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, no: 878; Ünal/Başpınar, s. 298; Esener/Güven, s. 134; Sirmen, s. 183; Ertaş, no: 788; Ayan, s. 397-398; Nomer/Ergüne, s. 128.

çünkü alacağın sona ermesi, fer'i bir hak olan rehin hakkını da kendiliğinden sona erdirmiştir. Bu yüzden rehin hakkına ilişkin olarak sicilde mevcut olan tescil, artık sadece şekli bir nitelik taşımakta olup hak durumuna ilişkin gerçeği yansıtamaz hâle gelmiştir. Sicilin açıklık fonksiyonunu sağlaması, sicildeki kayıtların da sür'atle gerçek duruma uygun hâle getirilmesini gerektirir. Bu yüzden alacak hakkı ve dolayısıyla rehin hakkı sona ermiş olan alacaklının terkin talebinde bulunması gerekir. Eğer alacaklı, alacak hakkının sona ermesinden itibaren üç işgünü içinde terkin talebinde bulunmaz ise (Yön. m. 29/III), rehin verenin bu durumu sicile bildirmesi mümkündür. Rehin verenin bu bildirim üzerine terkin yapılabilmesi için, rehin verenin borcunun sona erdiğini gösteren bir mahkeme kararını da talebine ekleyebilmesi gerekir (Yön. m. 29/I.b ve IV). Yönetmelik'in 29. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine göre, mahkemeler tarafından rehin sözleşmesinin terkin edilmesine karar verildiğinde de terkin işlemi gerçekleştirilebilir. Alacağın sona erdiğini gösteren bir karar ekleyerek rehin verenin terkin talebinde bulunmasına ilişkin bir düzenleme bulunur iken bu son düzenlemenin amacı, olsa olsa alacak sona ermediği halde rehlin terkinine karar verilebileceği hallere ilişkin olabilir. Bu da kanaatimizce, rehin sözleşmesinin tesciline ilişkin kurallara uyulmaksızın bir tescil yapılmış olmasına dayanan terkinlerle ilgili bir durumdur. Örneğin, ilerleme sisteminde öndeki rehlinli alacaklının güvence miktarının sonraki alacaklının onayı olmaksızın arttırılmasına rağmen, bu değişikliğin aynı tescil numarasıyla ve sırasını korumak üzere yapıldığı durumlarda, sonraki alacaklının açacağı bir dava ile bu rehin hakkının terkinine karar verilebilir. O halde, burada yolsuz tescil veya değişikliklerin terkininden söz edilebilir. Yönetmelik, bu durumlarda terkin talebinde bulunmaya yetkili kişinin kim olduğunu açıklamış değildir. Bu da, yolsuz tescil veya değişikliğin düzeltilmesi amacıyla dava açan kişinin terkin talebinde bulunabileceği kadar, terkin kararı veren mahkemenin sicile bu yönde emir verebileceğini de düşündürmektedir. Yönetmelik'in terkin işlemini de geniş anlamda tescil hizmeti olarak değerlendirdiği hatırlanacak olursa, 21. maddesinin üçüncü fıkrasında, tescil işleminin kural olarak tarafların talebi üzerine yapıldığının açıklanmasından hemen sonra, mahkeme kararlarına istinaden yapılacak tescillere ilişkin hükmün saklı tutulması, burada terkin işleminin mahkemenin emri üzerine gerçekleştirileceği yönündeki yorumumuzu güçlendirecek niteliktedir. Yalnız kanaatimizce, mahkeme

bu yönde bir emir vermeyi ihmal edecek olursa, davacının da terkin talebinde bulunmaya yetkili olduğu kabul edilmelidir.

Rehinli taşınır sicilinde yapılan terkin; sonuçları, konusu ve terkin talebinde bulunmaya yetkili kişiler bakımından tapu sicilindeki terkin işleminden pek farklılık göstermese de, diğer sicil işlemlerinde olduğu gibi burada da, sicilin elektronik ortamda tutuluyor olması, terkin işlemi usul bakımından tapu sicilindeki terkin işleminden farklılaştırır. Tapu Sicili Tüzüğü'nün 70. maddesine göre, terkin; terkin edilecek hakla ilgili kaydın üzerinin kırmızı mürekkepli kalemle çizilmesi ve altındaki satıra yine kırmızı mürekkepli kalemle "terkin edildi" ibaresi ile tarih ve yevmiye numarasının yazılması ve müdürün veya görevlendireceği tapu görevlisinin imzalamasıyla olur. Rehinli taşınır sicilinde ise, bu usule uyulması beklenemez, yalnız rehinli taşınır sicilinin elektronik ortamda tutuluyor olması, terkin edilen kayıtların dahi arşivlenmesine yine de olanak sağlar. Tapu sicilinde, üzeri mürekkepli kalemle çizilse de terkinin halen okunabilir olması, taşınmaz üzerindeki hak durumuna ilişkin geçmiş kayıtların takip edilebilmesini mümkün kılarken, rehinli taşınır sicilinde aynı sonuca terkin edilen kayıtlarının arşivlenmesi ile ulaşılır. Sicilden terkin edilen kayıtlar yirmi yıl süreyle sicil tarafından arşivlenir (Yön. m. 29/VII). Böylece rehinli taşınır sicilinin geçmişe ilişkin durumu, tapu sicilindeki gibi süresiz olarak değil en fazla yirmi yıllık bir süre ile sınırlı olarak takip edilebilmektedir. Bu sicilin taşınır varlık üzerindeki tüm aynî haklara değil de, sadece er ya da geç sona erecek bir alacak hakkına bağlı olarak kurulan rehin hakkına açıklık kazandırmayı amaçlıyor olması, bu farklılığı anlaşılır kılmaktadır.

III. REHİNLİ TAŞINIR SİCİLİNE BAĞLANAN HUKUKİ SONUÇLAR

Rehinli taşınır sicilinin kurulma amacı, Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun 8. maddesinin birinci fıkrasında; rehin hakkının tesisi ve üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmesi, rehinli alacaklılar arasında öncelik hakkının belirlenmesi ile rehinli taşınır varlık ve alacağın devrinin tescili olarak ifade edilmiştir. Kurulma amacı göz önünde tutulduğunda rehinli taşınır siciline bağlanan sonuçlar, hakkın kazanılmasına ve hakkın korunmasına ilişkin sonuçlar olmak üzere iki alt başlık altında toplanabilir.

A. Hakkın Kazanılmasına İlişkin Sonuçlar

Hakkın kazanılmasına ilişkin sonuçları, kendi içinde, hakkın kazanılmasına engel bir durumun bulunmadığı haller ve hakkın kazanılmasına engel bir durumun bulunduğu haller bakımından ikiye ayırarak incelemek mümkündür.

1. Hakkın Kazanılmasına Engel Bir Durumun Bulunmadığı Hallerde Sicile Bağlanan Hukuki Sonuçlar

Rehin hakkının mutlak bir hak olması nedeniyle, herkese karşı hüküm ifade etmeye elverişli bir şekilde kurulması gereklidir. Bu da hakkın varlığının herkes tarafından anlaşılabilir olmasını gerekli kılar. Aynî hakların açıklığı³⁵ denilen bu ilkeye uygun olarak, ticari işlemlerde taşınır rehni açıklığı, hakkın doğumunun sicile yapılacak tescile bağlanması ile sağlanmıştır.

Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasına göre; rehin hakkı, rehin sözleşmesinin rehinli taşınır siciline tescil edilmesiyle kurulur. Taşınmazlar üzerindeki aynî hakların kazanılması için tapu sicilinde tescilin yapılmasının zorunlu olması gibi, ticari işlemlerde taşınır rehni hakkının kazanılması için de, rehin sözleşmesinin sicile tescili şarttır. Tescil yapılmadıkça hak kazanılmış olmaz. O halde, tapu sicili bakımından, tescilin olumsuz hükmü³⁶ olarak ifade edilen bu sonuç, rehinli taşınır sicili bakımından da geçerlidir.

Rehinli taşınır sicilinde, tescilin olumsuz hükmünü, sadece rehin hakkının doğması ile ilişkilendirmek doğru olmaz. Boşalan dereceye ilerleme hakkının doğması da sicile tescili gerektirir (TİTRK m. 10/II.c.2), yani tescil yoksa boşalan dereceye ilerleme hakkından da söz edilemez. Hatta yukarıda

³⁵ Cansel, Erol: Tapu Siciline İtimat Prensibi, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1964, s. 3-4; Gürsoy, s. 5; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 13; Hatemi, s. 393-394; Akipek/Akıntürk, s. 12-13; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, no:124-125; Ünal/Başpınar, s. 65; Sirmen, s. 33-34; Ertaş, no: 70-73; Ayan, s. 58.

³⁶ Cansel, s. 4-5; Gürsoy, s. 241; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 343; Akipek/Akıntürk, s. 306 vd.; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, no: 985 vd.; Ünal/Başpınar, s. 336 vd.; Esener/Güven, s. 144; Sirmen, s. 186 vd.; Ertaş, no:745 vd.; Ayan, s. 394-395; Nomer/Ergüne, s. 121-123.

ifade ettiğimiz gibi, bu hak, sicile tescil edilmekle, kuvvetlendirilmiş ve gerek taşınmazın sonraki maliklerine gerek boşalan dereceye sonradan kurulan rehin haklarının sahiplerine karşı da ileri sürülebilecek bir hak olarak doğmaktadır. Zira şerh işlemi tanımayan bir sicilde, boşalan dereceye ilerleme yetkisinin salt kişisel bir hak olarak tanınmasının, alacaklıya bir fayda sağladığından söz etmek güçtür. Üstelik taşınmazlar bakımından bu kişisel hakkın doğumu için tapu siciline tescil aranmayıp bu hakkı tanıyan sözleşmenin resmi şekilde yapılması ile yetinilmiş iken ticari işlemlerde taşınır rehni söz konusu olduğunda sicile tescilin zorunlu tutulmuş olması, bu düşüncemizi desteklemektedir.

2. Hakkın Kazanılmasına Engel Bir Durumun Bulunduğu Hallerde Sicile Bağlanan Hukuki Sonuçlar

Hukuk düzenimiz, hakların kazanılmasına engel bir durumun bulunduğu hallerde, zaman zaman iyiniyete sonuç bağlar. Taşınmazlar üzerinde aynî hakların kazanılması ile ilgili olarak iyiniyete iki noktada sonuç bağlanmıştır. Bunlardan biri, tescilin olumlu hükmü olarak da nitelendirilen durum iken diğeri, aynî hakların olağan kazandırıcı zamanaşımı ile kazanılmasıdır. Bu iki durumun rehinli taşınır sicili bakımından söz konusu olup olmayacağına aşağıda ayrı başlıklar altında değerlendireceğiz.

a. Tescilin Olumlu Hükmü (!)

Taşınmazlar üzerindeki aynî haklar, kural olarak, tapu siciline tescil yapılmaksızın kazanılmadığına göre, tapu sicilindeki bir tescilin varlığı da taşınmaz üzerindeki aynî hakkın varlığına işaret etmelidir. Öyle ki; bir taşınmaz üzerinde bir kişinin aynî hakkı bulunduğu ilişkin bir tescil söz konusu ise, bu tescil yolsuz bile olsa, tescilin doğruluğuna güvenerek bu taşınmaz üzerinde mülkiyet veya sınırlı bir aynî hak kazanmaya çalışan üçüncü kişilerin bu kazanımları korunur (TMK m. 1023). Sicile olan güvenin korunması ilkesi olarak da ifade edilen bu sonuç, tapu sicilindeki tescilin olumlu hükmü³⁷ olarak da nitelendirilir.

³⁷ Cansel, s. 5 vd.; Gürsoy, s. 242, 311 vd.; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 343 vd.; Akipek/Akıntürk, s. 311 vd.; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, no: 995 vd.;

İyiniyetin korunması, hakkı kazanmasının koşulları gerçekte oluşmamış bulunan bir kişiye avantaj sağlarken gerçek hak sahibinin bu hakkının sona ermesi sonucunu doğuracağından ötürü, ancak ve ancak Kanun'un iyiniyete açıkça bu sonucu bağlamış olması halinde mümkündür (TMK m. 3/I). Tapu sicili ile ilgili olarak Türk Medeni Kanunu bu yönde açık bir hüküm (bkz. TMK m. 1023) içerdiği halde, Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nda bu yönde herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, tapu sicilinin aksine, rehinli taşınır sicilinde tescilin olumlu hükmünden söz edilemez. Bu demektir ki; yolsuz tescile dayanarak rehin hakkını devralan kişinin iyiniyeti korunmaz³⁸. Yalnız hemen belirtelim ki, tapu sicilindeki tescilin olumlu hükmünün dahi, taşınmaz rehinleri bakımından uygulama alanı oldukça sınırlıdır. Şöyle ki, tescilin yolsuzluğu, taşınmaz rehni ile güvence altına alınmak istenen alacağın yokluğundan kaynaklanıyorsa, salt sicile olan güven, var olmayan bir alacak hakkına vücut veremeyeceğinden, rehin hakkının geçerli bir şekilde kazanılması söz konusu olamaz³⁹. Bu yüzden, olay bu noktada düğümlendiğinde, tapu sicili ile rehinli taşınır sicili arasındaki farklılık silikleşir.

Tescilin olumlu hükmünün, rehinli taşınır sicili bakımından söz konusu olmaması, Kanun'da bu yönde açık bir hüküm bulunmamasına dayanmaktadır; ama kanun koyucunun bu yöndeki tercihinin nedeni üzerinde de durmakta yarar vardır. Bu tercihin Kanun'un gerekçesinden anlaşılamayan nedeni⁴⁰, öğretiyeye göre⁴¹, rehinli taşınır sicilinin, tapu sicili gibi genel amaçlı

Ünal/Başpınar, s. 339 vd.; Esener/Güven, s. 145, 147 vd.; Sirmen, s. 190 vd.; Ertaş, no:751 vd.; Ayan, s. 396-397; Nomer/Ergüne, s. 123 vd.

³⁸ Rehinli taşınır sicilinde yolsuz bir tescil ile rehin yükü altında görülen bir taşınır varlığı devralan kişinin durumu ise, bu konuyla hiç ilgili değildir. Bu kişi, aslında yüklü olmayan bir taşınırı yüklü sanarak edinmektedir. Bu durum onun hakkı kazanmasına engel olmadığı için, bu yanlışlığının ona bir zararı da olmaz.

³⁹ Cansel, s. 140-141; Gürsoy, s. 315; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 360-361; Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, no: 1004; Sirmen, s. 193; Ayan, s. 229.

⁴⁰ Esasen Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun gerekçesi, mevcut hükümlerin bile nedenini açıklamaya elverişli değildir (Gerekçe için bkz. Şit İmamoğlu, s. 65-68). Bu durumda, tescilin olumlu hükmünü içeren bir hükmün Kanun'a neden alınmamış olduğu sorusuna, gerekçede yanıt aramak nafile bir çaba olur.

⁴¹ Bkz. Antalya/Acar, s. 54-55.

bir sicil olmayıp taşınır varlıklar üzerinde rehin hakkının kazanıldığı tek ve asıl ortamı oluşturmamasıdır. Taşınır varlıklar üzerindeki aynı haklara açıklığı zilyetlik sağlarken, ticari işlemlerde taşınır rehnine konu olabilen; ama Eşya Hukuku anlamında taşınır sayılmayan malvarlıksal değerler bakımından bu açıklık ya başka sicillerle sağlanır⁴² ya da bunu sağlayacak herhangi bir mekanizma yoktur⁴³. Taşınır eşya niteliğindeki taşınır varlıklar, teslim bağli rehin yoluyla da rehne konu olabildikleri gibi, bazı taşınır varlıklar başkaca sicillere tescil yoluyla da rehne konu edilebilmektedirler. Bu nedenle, bir taşınır varlığın rehinli taşınır sicili bakımından herhangi bir yük altında görünmüyor olması, hiçbir başka yük altında olmadığı sonucunu çıkarmak için yeterli değildir. Bu da, rehinli taşınır sicilinin açıklık fonksiyonunun zayıf olması anlamına gelmektedir⁴⁴. Bu fonksiyonu yerine getirmeye elverişli olmayan bir sicil ise, kendisine güven duyulmasını hak etmez⁴⁵. Bu yüzden, taşınır varlık üzerinde rehinli taşınır siciline tescil yoluyla rehin hakkı kazanmak isteyen kişiler, taşınır varlık hakkındaki araştırmalarını bu sicilden başka ortamlarda yürütmek zorundadırlar. Bir başka kişiye teslim edilerek rehin verilmiş bir taşınır varlık hakkında, malik bir de rehinli taşınır sicilinde tescil yoluyla rehin hakkı kurmuş olsa⁴⁶, rehinli alacaklı zaten sıra

⁴² Tescilli markalar bakımından olduğu gibi.

⁴³ Tescilsiz markalar veya know how gibi malvarlıksal değerler bakımından olduğu gibi.

⁴⁴ Esasen tapu sicilinde bile tek taşınmaz için tek sayfa kuralı ihlâl edilir de çifte tapu oluşursa, tescilin olumlu hükmü, tapu sicili bakımından da uygulama alanı bulmaz; çünkü bu durumda tapu sicili güvenilirliğini yitirmiş olur ve ilgilinin araştırmasını derinleştirmesi gereği doğar. Yolsuz kaydı görüp ona uygun hareket ettiğini iddia eden ilgili, geçerli kaydı neden görmediği sorusuna kabul edilebilir bir yanıt veremez (**Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 372 vd.; **Hatemi**, s. 588 vd.; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 1026 vd.; **Ünal/Başpınar**, s. 341-342; **Esener/Güven**, s. 151; **Sirmen**, s. 195-196; **Ertaş**, no: 773-775; **Nomer/Ergüne**, s. 127; Yargıtay'ın kararları da bu yöndedir. Örneğin bkz. YHGK., 22.02.1969, 7-274/140 (Resmi Kararlar Dergisi, 1970, II/I, s. 36); YHGK., 11.04.1970, 7-748/191 (Resmi Kararlar Dergisi, 1970, II/I, s. 97); 1.HD., 21.01.1980, 48/30 (Yargıtay Kararları Dergisi, 1980/8, s. 1069); 1. HD., 12.02.1993, 1407/1598 (Yargıtay Kararları Dergisi, 1993/4, s. 510-512).

⁴⁵ **Antalya/Acar**, s. 55.

⁴⁶ Örnek için bkz. **Antalya/Acar**, s. 54. Gerçi yazarlar, taşınırı teslim bağli rehin yoluyla bir kez rehin vermiş olan malikin aynı taşınır varlık üzerinde bir de rehinli taşınır siciline tescil yoluyla başkası lehine rehin hakkı kurmasından söz ederek, bu ikinci rehinin şekli bir rehin olarak kaldığını ifade etmişlerdir. Bu ifadeden, yazarların ikinci

itibariyle teslimine bağlı rehin hakkı sahibinden sonra gelmek zorunda olacaktır. Aynı şekilde, örneğin marka siciline tescil yoluyla rehnedilmiş bir markanın, ticari işletmenin bütün olarak rehne konu olması nedeniyle ticari işlemlerde taşınır rehni kapsamına girdiği hallerde de, bu rehin marka siciline tescil edilen rehinden sıra itibariyle sonra gelecektir (TİTRK m.5/II). Bu bakımdan, sicili incelemekle yetinmeyerek gerçek durumu öğrenen ile öğrenmeyen arasında hiçbir fark bulunmayacaktır.

Yalnız, rehinli taşınır sicilinin, tapu sicili kadar güven duyulmaya layık bir ortam oluşturamadığı gerçeği; bu sicilde bulunan tescilin doğru olduğu karinesini (TMK m. 7/I) hüküm dışı bırakmaz. Bu da, sicilde bulunan herhangi bir tescilin yolsuz olduğunu düşünmek için, somut sebeplerin varlığını gerektirir. Üzerine düşen özen borcuna uygun hareket eden kişi, tescilin yolsuzluğunu anlayamadığı zaman, bu sicile dayanarak hak kazanmaya çalışacaktır; ama gerçek hak sahibi sicilin yolsuzluğunu ispatlayarak karineyi çürüttüğünde, hak kazanmaya çalışan kişinin iyiniyeti korunmayacaktır; çünkü Kanun'da onun iyiniyetinin korunacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Hemen belirtelim ki, bu kişi, yolsuz olarak tescil edilmiş olan rehin hakkını, bu hakla güvence altına alınmaya çalışılan alacağı devralmak yoluyla kazanmaya çalışan kişidir, yani üçüncü kişidir. Şimdi sorulması gereken soru; bu sicilin açıklık fonksiyonunun zayıf olmasının, üçüncü kişinin, sicilde gördüğü tescilin doğruluğunu denetlemek için başka birtakım olanakları bulunduğu anlamına da gelip gelmeyeceğidir. Eğer böyle olanaklar mevcut ise, bu kişinin iyiniyetinden zaten söz edilemez; aksi takdirde bu kişinin iyiniyetini korumamak, kanaatimizce, sicilin güvenilir olmaması ile açıklanamaz. Sicilin kapsamının dar olması, işlevinin sınırlı bulunması ayrı bir şeydir; Devlet eliyle tutulan sicilde hata yapılabileceğinin beklenilmesi gerekliliği ayrı bir şeydir.

---

rehne sırf teslimine bağlı taşınır rehinden sonra kurulduğu için geçersiz bir rehin gözüyle baktıkları anlamı da çıkartılabilir; ama cümlelerinin başında “örneğin” ifadesini kullandıkları için, ikinci rehni başkaca bir sebeple geçersiz olduğunu kabul ettiklerini düşünmüyoruz. Zira diğer düşünceye katılmamız mümkün olamaz; çünkü bir taşınır eşyanın üzerinde daha önce teslimine bağlı taşınır rehni kurulmuş olması, kanaatimizce, aynı taşınır eşyanın ticari işlemlerde taşınır rehni de konu olmasına engel değildir. Böyle bir ihtimalde, ticari işlemlerde taşınır rehni geçersiz kılan başkaca bir sebep yok ise, bu rehin sadece teslimine bağlı taşınır rehinden sıra itibariyle sonra gelecektir.

Bu soruyu ihtimaller üzerinden yanıtlamaya çalışalım. Tescilin yolsuzluğu, rehin sözleşmesinin şekle aykırı olmasına, rehin verenin tasarruf yetkisine sahip bulunmamasına, tescile konu taşınır varlığın ticari işlemlerde taşınır rehni kapsamında rehne elverişli olmamasına dayanıyor olabilir. Taşınır varlığın daha önce başka bir yöntemle kurulmuş olan bir rehin hakkına konu edilmiş olması ise, tescili yolsuz kılacak bir sebep değildir. Yalnız, alacağı ve buna bağlı olarak rehin hakkını devralmak isteyen kişiyi, bu son hususun da ilgilendirdiği açıktır; çünkü kazanacağı rehin hakkının sırası, onun için önemli olacaktır.

İncelediği sicilde gördüğü tescile güvendiğini iddia eden kişi, tescile konu olan sözleşmeyi de incelemek ve şekle aykırı olup olmadığını anlayabilmek olanağına sahiptir. Bu yüzden bu ihtimalde, bu kişinin iyiniyetinden söz etmek mümkün olmaz. Sicilin açıklık fonksiyonunun zayıf olması nedeniyle, taşınır varlığın üzerinde başka yüklerin de bulunup bulunmadığının araştırılması bir gereklilik olup bu kapsamda yapılacak bir zilyetlik araştırması sonucunda, sicile tescil edilmiş olan rehin sözleşmesinde rehin veren olarak görünen kişinin tasarruf yetkisine gerçekten sahip olup olmadığı da öğrenilebilir. O halde bu araştırmayı yapsaydı tescilin yolsuz olduğunu anlayabilecek olan kişinin de iyiniyetinden söz edilemez. Tasarruf yetkisinin eksikliğinden kaynaklanan yolsuzluk, rehin verenin gerçek malik olmaması değil de, temsilci sıfatıyla hareket eden kişinin yetkisiz olması noktasında da ortaya çıkmış olabilir. Asil sıfatıyla hareket eden rehin verenin tasarruf yetkisini bile, zilyetlik kontrolü ile araştırmasını beklediğimiz üçüncü kişinin, temsilci sıfatıyla hareket eden kişiye körü körüne itibar etmesini bekleyemeyiz. O halde gereken araştırmayı yapmadığı takdirde, üçüncü kişi yine kötüniyetli sayılacaktır. Tescilin konusu olan taşınır varlığın, ticari işlemlerde taşınır rehnine konu edilemeyecek bir varlık olduğunu bilmediğini de hiç kimse ileri süremez⁴⁷; çünkü bu sicile tescil yoluyla rehnedilebilecek taşınır varlıklar, Kanun'da açıkça sayılmıştır (TİTRK m. 5). Sicilde yolsuz olarak rehnedilmiş olduğu görülen taşınır varlık, alacak hakkı gibi üzerinde zilyetlik kurmaya elverişli bulunmayan, herhangi bir özel sicile de kaydedilemeyen bir malvarlıksal değer olsa bile, bunun varlığını ve üzerinde tasar-

⁴⁷ Aynı yönde **Antalya/Acar**, s. 58 ve dn. 93.

ruf yetkisine sahip olan kişinin kimliğini tespit etmeye yarayan başkaca olanaklar mevcuttur. Örnekler üzerinden ulaştığımız bu sonuçlar, kanun koyucunun tescilin olumlu hükmünü Kanun'a almama nedeninin, rehinli taşınır sicilinde bir yolsuzluk söz konusu olsa bile, üçüncü kişinin iyiniyetinden söz etmenin imkânsız bulunması olduğunu göstermektedir. Varlığından söz edilemeyecek olan iyiniyetin korunmasından söz edilemez ki, rehinli taşınır sicili bakımından tescilin olumlu hükmünü Kanun'da öngörme gereği doğsun⁴⁸.

b. Hakkın Olağan Kazandırıcı Zamanaşımı ile Kazanılması (!)

Tapu sicili bakımından iyiniyetin korunduğu tek durum, tescilin olumlu hükmünde görülenden ibaret değildir. Lehine yolsuz tescil yapılan kişi bile, bu tescilin yolsuz olduğunu bilmeksizin ve bilmesi de gerekmeksizin on yıl boyunca bu taşınmaza zilyet kalmış olmak koşuluyla, taşınmazın mülkiyetini kazanabilir (TMK m. 712). Olağan kazandırıcı zamanaşımı denilen bu yolla mülkiyeti elde edilebilecek olan her taşınmaz üzerinde, aynı yolla eşyaya bağlı irtifak hakları da kazanılabilir (TMK. m. 780/III). Taşınmazlarda, intifa hakkının kazanılması ve tescilinde, aksine düzenleme olmadıkça, mülkiyete ilişkin hükümler uygulanacağından, intifa hakkı da bu yolla kazanılabilir (TMK m. 795/II). Son olarak diğer kişisel irtifak hakları için de, taşınmaz lehine irtifaklara ilişkin hükümlerin ve bu arada Türk Medeni Kanunu'nun 780. maddesinin üçüncü fıkrasının da uygulanabilecek olması nedeniyle, bu hakların da olağan kazandırıcı zamanaşımı ile kazanılması mümkündür. Yalnız taşınmaz rehniyle olağan kazandırıcı zamanaşımı yoluyla kazanılmasına ilişkin olarak Kanun'da ne doğrudan bir hüküm ne de bir yollama bulunmaktadır. Bu yüzden taşınmaz üzerinde bu hakların olağan kazandırıcı zamanaşımı yoluyla kazanılması mümkün değildir⁴⁹.

Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu da, rehinli taşınır sicilinde lehine yolsuz bir kayıt oluşan kişinin rehin hakkını olağan kazandırıcı

⁴⁸ Aksi yönde **Antalya/Acar**, s. 58.

⁴⁹ **Akıpek/Akıntürk**, s. 764; **Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir**, no: 3251; **Sirmen**, s. 560; **Ertay**, no: 2587; **Ayan**, Mehmet: Eşya Hukuku III, Sınırlı Aynî Haklar, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 209.

zamanaşımıyla kazanmasına ilişkin bir hüküm içermemektedir. Dolayısıyla rehinli taşınır sicili, sırf bu sicilde bir tescil oluştu diye, lehine yolsuz tescil oluşmuş bulunan kişinin iyiniyetini belli bir süre korumak koşuluyla rehin hakkı kazanmasına olanak sağlayan bir sicil değildir.

B. Hakkın Korunmasına İlişkin Sonuç

Aynî hakların açıklığı ilkesi, bu hakkın herkese karşı ileri sürülebilirliğinin kabul edilebilir olması gereğine dayanır. Bu yüzden aynî hakların kazanılması, bu açıklığın sağlanmasına bağlı olduğu gibi, bu hakların varlığını sürdürmesi de açıklığın devamını gerektirir. Böylece üçüncü kişiler, aynî hakların varlığından haberdar olabilecek ve hak sahibinin yetkilerini ihlâl edici davranışlardan kaçınabileceklerdir. O halde açıklık ilkesinin hakkın korunmasına hizmet ettiği söylenebilir. Taşınmazlar üzerindeki aynî haklar bakımından tapu sicilinin oynadığı bu rolü, ticari işlemlerde taşınır rehni bakımından da rehinli taşınır sicili oynar. Hatta hakkın korunmasını sağlamak bakımından rehinli taşınır sicilinin tapu sicilinden kapsam veya işlev bakımından hiçbir farkı da bulunmaz. İki sicil arasında bu bakımdan söz konusu olan tek fark, sicillere ilişkin hukuki düzenlemelerde konunun hükme bağlanma tarzındadır ki, bu da sonuca etki edecek bir fark değildir.

Türk Medeni Kanunu'nun 1020. maddesinin son fıkrasında, kimsenin tapu sicilindeki bir kaydı bilmediğini ileri süremeyeceği hususu, açıkça hükme bağlanmıştır. Böyle bir ifade, ne Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nda ne de Rehinli Taşınır Sicili Yönetmeliği'nde bulunmaktadır; ama Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun 9. maddesinin birinci fıkrasında şu hükme yer verilmiştir: "*Rehin hakkı, rehin sözleşmesinin sicile tescil edilmesiyle üçüncü kişilere karşı hüküm ifade eder.*" Aleni olarak tutulacağı Kanun ile hükme bağlanmış bulunan (TİTRK m. 8/II) ve ilgisini ispat eden herkese sorgulama hizmetinin verildiği (Yön. m. 30/I) bir sicilde, rehin sözleşmesinin tesciliyle rehin hakkının üçüncü kişilere karşı hüküm ifade edeceğinin açıklanması, tescilin üçüncü kişilerin iyiniyetini ortadan kaldırdığının açıklanmasından başka bir şey değildir⁵⁰. Bu yüzden rehinli taşınır sicilindeki bir kaydı da bilmediğini kimse ileri süremez.

⁵⁰ Antalya/Acar, s. 51.

Bu demektir ki, sicile tescil üçüncü kişilerin rehin hakkının varlığı hakkında bilgisizliklerini ortadan kaldıracaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki, bu tescil kişilerin iyiniyetini ortadan kaldırırsa da, onların bu varlıklar üzerinde hak kazanmalarına engel değildir. Sadece kişiler bu varlıklar üzerindeki hakkı, rehin yüküyle birlikte kazanacaklardır. Sicil nedeniyle iyiniyetli sayılmayacakları için, devraldıkları taşınır varlık üzerindeki rehin hakkının bertaraf edilmesini isteyemeyeceklerdir. Sicil işte, böylece rehin hakkının korunmasını sağlamış olmaktadır.

Yalnız bu sonuç, rehne konu olabilen bazı taşınır varlıklar bakımından, hiç de kabul edilemeyecek bir nitelik taşır⁵¹. Ticari işlemlerde taşınır rehnine konu olabilecek taşınır varlıklar arasında hammadde, sarf malzemesi, tarımsal ürün ve stoklar gibi “işletmenin döner malvarlığı” olarak nitelendirilen değerler de bulunur. Bu değerlerin doğrudan doğruya veya başka taşınır varlıklarla birleşip karıştıktan sonra elden çıkartılması ticari faaliyetin bir gereğidir. Rehni verenin rehin konusu taşınır varlıkları elden çıkarması, bu varlıklar üzerindeki rehin hakkını sona da erdirmez. Taşınır varlığı devralan kişi, rehinli taşınır sicilini inceleyerek devraldığı taşınırın rehinle yüklü olduğunu öğrenebilecek durumdadır. Ne var ki, döner malvarlığı değerleri ticari faaliyetin bir gereği olarak elden çıkarıldıklarında, çoğu zaman bir tüketici işlemine konu olurlar. Tüketicilerin ise, edinecekleri her taşınır mal hakkında rehinli taşınır sicilini incelemek zorunda bırakılmaları kabul edilemez⁵². Bu yüzden döner malvarlığı söz konusu olduğunda, sicilin üçüncü kişilere etkisi bakımından ya tüketiciler lehine bir istisna öngörülmesi⁵³ ya da bu varlıklar

⁵¹ **Antalya** ve **Acar**, bu gibi taşınır varlıklar hakkındaki tescilin üçüncü kişilerin iyiniyetini bertaraf edemeyeceğini, çünkü sicilin bu varlıklar üzerindeki açıklığı sağlama işlevini göremediğini ifade etmişler; ama durumun tartışmaya açık olduğunu da belirtmişlerdir (**Antalya/Acar**, s. 51-52, dn. 84).

⁵² Tüketicilere özgü bir daraltma yapmaksızın aynı yönde **Göle/Aydoğan**, s. 39.

⁵³ Tüketicilere özgü bir istisna tanıma yönünde değil de, sicilin üçüncü kişilere karşı hüküm ifade etmesinin rehinli taşınır siciline bakma yükümlülüğünü beraberinde getirmeye ilişkin açık bir hüküm sevk edilmesi gerektiği yönünde **Göle/Aydoğan**, s. 39. Hemen belirtelim ki, yazarların önerisine katılmamız mümkün değildir. Yazarların sicile bakma yükümlülüğü ile kast ettikleri husus, hiç kimsenin sicildeki tescili bilmediğini ileri süremeyeceğidir. Şüphesiz ki yazarlar bu öneriyi yaparken mevcut kuralların tüketiciler bakımından yarattığı zorlukları da aşmayı amaçlamışlardır; ama bu sorunun çözümünü sicili inceleme yükümlülüğünü ortadan kaldırmak değildir. Aksi takdirde sicile

üzerindeki rehin hakkının değişken rehin hakkı olduğunun kabul edilmesi gerekir⁵⁴. Kanun'da bu yönde bir istisna olmaması, kanunun eksikliği olarak örtülü bir kanun boşluğuna işaret edeceğinden⁵⁵, kanun koyucu bu hususu yeni bir bakış açısıyla tekrar ele alana kadar, boşluğun tüketiciler lehine bir istisna tanıma yönünde doldurulması önerilebilir. Kanun koyucunun açıkça bir istisna hükmü öngörmesi ise, esasen döner malvarlığının rehne konu edilebilirliğini büyük ölçüde engelleyecektir. Bu yüzden döner malvarlığı bakımından değişken rehin sisteminin açıkça kabul edilmesi, yani borcun vadesi veya takibin başlatılması gibi belli bir an itibarıyla rehin verenin elinde bulunmayan varlıkların rehin hakkının kapsamından çıktığının kabulü⁵⁶, daha isabetli sonuçlar verecektir.

---

aleniyet fonksiyonunun verilmiş olmasının hiçbir anlamı kalmaz. Yazarlar, ayrıca çeşitli taşınır varlıklardan örnekler vererek rehnedilmiş bu taşınır varlıklar üzerinde aynı hak kazanmak isteyenleri iyiniyetli kabul etmek için sicile bakma yükümlülüğünün söz konusu olmaması gerektiğini ifade etmektedirler (Bkz. **Göle/Aydoğan**, s. 39). Yazarların bu yaklaşımlarına da katılmamız mümkün değildir; çünkü sicile bakan kişi zaten iyiniyetli olamaz. Yazarlar rehinden haberdar olmaksızın rehinli varlığın mülkiyetini geçerli şekilde devralan kişileri korumak için, Türk Medeni Kanunu'ndaki emin sıfatıyla zilyetten iyiniyetle aynı hak iktisabına ilişkin hükümden yararlanılıp yararlanılmayacağı sorusunun Medeni Hukuk teorisi çerçevesinde yanıtlanması gerektiğini de ifade etmişlerdir (Bkz. **Göle/Aydoğan**, s. 38-39). Hemen vurgulayalım ki bu soru olumsuz yanıtlanacaktır. Bir kere, burada iyiniyetli kişilerin varlığından söz edilemeyeceği gibi, kişilerin taşınır varlık üzerinde mülkiyet hakkı kazanmalarına engel bir durum da yoktur. Kişiler rehinli olduğunu bilmediklerini iddia edemeyecekleri taşınırı sadece emin sıfatıyla zilyedinden değil, bizzat malikinden edinmektedirler ve bu edinimlerinin geçerli sayılması için, malın rehin yükü altında olması hususunda iyiniyetli sayılmamaları bir engel oluşturmaz. Kanun ile teslimsiz bir rehin türü öngörerek, aynı hakka açıklığı sicille sağlayan bir sistem kurulmuş olmasının bedeli, kişilerin bu sicili incelemeseler de, rehinli taşınırı ister malikenden edinsinler ister emin sıfatıyla zilyedinden iyiniyetle edinsinler, taşınırı ancak rehinle yüklü olarak kazanacak olmalarıdır.

⁵⁴ Değişken rehin hakkında bkz. **Şit İmamoğlu**, s. 29-30.

⁵⁵ Bkz. **Göle/Aydoğan**, s. 38; örtülü boşluklar ve doldurulması hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. **Serozan**, Rona: Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku, Vedat Kitapçılık, 6. Bası, İstanbul 2015, s. 157 vd.

⁵⁶ Bkz. **Şit İmamoğlu**, s. 30.

SONUÇ

Ticari işlemlerde taşınır rehnine açıklık kazandırmak üzere kurulmuş olan rehinli taşınır sicili, elektronik ortamda tutulan, resmi ve aleni bir sicildir. Resmi bir sicil olduğu için sicildeki kayıtların doğru olduğuna ilişkin karine geçerlidir. Aleni bir sicil olduğu için ilgisini ispat eden herkes bu sicilden sorgulama hizmeti alabilir. İlginin ispat edilmesi noktasında katı davranmamak isabetli olacaktır, zira sorgulama işlemleri çoğu zaman elektronik ortamda yürütülüp aynı zamanda da ücretlendirileceği için, hem kolaylıkla gerçekleştirilebilecek hem de gereksiz talepler önlenebilecektir.

Rehinli taşınır sicili, tapu sicili gibi geniş kapsamlı bir sicil olmadığı gibi, taşınır üzerindeki rehin haklarına bile açıklık kazandırmak bakımından ancak ikincil bir nitelik taşır. Yine de bir sicile tescili zorunlu taşınır için bu sicillere tescil yoluyla kurulan rehinlerin de, rehinli taşınır siciline bildirilmek zorunda tutulması, rehinli taşınır sicilinin bu taşınır varlıklar hakkında diğer sicillerle sağlanan açıklığı güçlendirici bir rolü bulunduğunu da ortaya koyar.

Sicil yetkilisi durumundaki noterler, Noterlik Kanunu'nun 162. maddesi gereği, sicil işlemlerinin hatalı veya eksik yapılmasından dolayı zarar görenlere karşı sorumludurlar. Ayrıca sicilin tutulmasındaki aksaklıklar, İdare Hukuku anlamında hizmet kusuru olarak nitelendirilebilecek olursa, ortaya çıkan zarardan Devlet'in sorumluluğu da gündeme gelebilir.

Sicile yapılacak kayıtlar; tescil, değişiklik ve terkin olarak gruplandırılabilir. Tapu sicilinde söz konusu olan şerhler ve beyanlar bu sicil bakımından söz konusu değildir; ama terkin edilen kayıtların arşivlenmesinde olduğu gibi sicil bünyesinde gerçekleştirilen bazı işlemlerde tapu sicilindeki beyanların işlevini gözlemlemek mümkündür. Boşalan dereceye ilerleme hakkının tescilinin de, tapu sicilindeki şerhlerin etkisini de içeren bir sonuç doğurduğu söylenmelidir.

Rehinli taşınır siciline tescil edilen husus; rehin hakkı veya boşalan dereceye ilerleme hakkı değil de bu hakkın kurulmasına ilişkin sözleşmenin kendisidir. Bu da, sicildeki tescil işlemlerinin sebebe bağlılığı konusunda tereddüte yer bırakmamaktadır.

Rehinli taşınır sicilinde tescilin olumsuz hükmü geçerlidir, yani tescil yoksa hakkın varlığından da söz edilemez; ama tescilin olumlu hükmü

bulunmamaktadır, yani yolsuz bir tescilin doğru olduğuna duyulan güven korunmaz. Zira üçüncü kişiler, sicilin açıklığı sağlama işlevinin kısıtlı olması nedeniyle sicil dışı araştırmalar da yapmak zorundadırlar. Bu araştırmalar da onların sicildeki yolsuzluğu anlamalarını sağlayabilecektir. Yolsuz tescil sahibinin olağan kazandırıcı zamanaşımı ile rehin hakkını kazanması da mümkün değildir.

Sicil sadece taraflar için değil, üçüncü kişiler için de hüküm ifade eder. Dolayısıyla hiç kimse bu sicilde yazılı bir hususu bilmediğini iddia edemez. Yalnız bu durum döner malvarlığı değerlerinin de rehne konu olabilmeleri nedeniyle, rehinli taşınır varlığın özellikle tüketici işlemleri çerçevesinde el değiştirmesi ihtimalinde kabul edilemeyecek sonuçlar doğurmaktadır. Bu sorunun çözülmesi, borcun vadesi veya takibin başlaması anı itibarıyla, rehin verenin elinden çıkmış bulunan döner malvarlığı değerlerinin rehmin kapsamından da çıktığını öngören bir düzenlemenin Kanun'a alınmasından geçecektir.

KAYNAKÇA

- Akipek**, Jale/**Akıntürk**, Turgut: Eşya Hukuku, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 2009.
- Antalya**, O. Gökhan/**Acar**, Faruk: Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni, Aristo Yayınevi, İstanbul 2017.
- Arkan**, Sabih: Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 23. Bası, Ankara 2017.
- Ayan**, Mehmet: Eşya Hukuku I, Zilyetlik ve Tapu Sicili, 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.
- Ayan**, Mehmet: Eşya Hukuku III, Sınırlı Aynî Haklar, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Cansel**, Erol: Tapu siciline İtimat Prensibi, Ajans Türk Matbaası, Ankara 1964.
- Ertaş**, Şeref: Eşya Hukuku, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 13. Baskı, İzmir 2016.
- Esener**, Turhan/**Güven**, Kudret: Eşya Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2015.
- Göle**, Celal/**Aydoğan**, Gökhan: “*Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'nun Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Ankara 2017, Cilt: 33, Sayı: 1, s. 5-51.
- Gözler**, Kemal/**Kaplan**, Gürsel: İdare Hukuku Dersleri, 17. Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2015.
- Gözübüyük**, A. Şeref/**Tan**, Turgut: İdare Hukuku, Cilt I Genel Esaslar, 11. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2016.
- Gürsoy**, Kemal Tahir: Türk Eşya Hukukunda Zilyetlik ve Tapu Sicili, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.
- Hatemi**, Hüseyin/**Serozan**, Rona/**Arpacı**, Abdülkadir: Eşya Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul 1991 (Hatemi).
- Nomer**, Halûk Nami/**Ergüne**, Mehmet Serkan: Eşya Hukuku-Zilyetlik ve Tapu Sicili, İkinci Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2015.

- Oğuzman**, M. Kemal/**Seliçi**, Özer/**Oktay Özdemir**, Saibe: Eşya Hukuku, 18. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2015.
- Serozan**, Rona: Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku, Vedat Kitapçılık, 6. Bası, İstanbul 2015.
- Sirmen**, A. Lâle: Eşya Hukuku, 3. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2015.
- Şengül**, Mehmet: Tapu Sicilinin Aleniyeti, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.
- Şit İmamoğlu**, Başak: Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu Üzerine Bir İnceleme, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2017.
- Tekinay**, Selâhattin Sulhi/**Akman**, Sermet/**Burcuoğlu**, Halûk/**Altıp**, Attila: Tekinay Eşya Hukuku, Cilt I: Zilyetlik-Tapu Sicili-Mülkiyet, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.
- Ünal**, Mehmet/**Başpınar**, Veysel: Şekli Eşya Hukuku, 7. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2015.

**YABANCI KARARLARIN
TÜRK HUKUKUNDA TANINMASI KONUSUNDA
690 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME İLE
DÜZENLENEN YENİLİKLER**

Yrd. Doç. Dr. Uğur TÜTÜNCÜBAŞI*

Öz

Yabancı bir mahkeme tarafından verilen kararların Türkiye’de etki doğurması için bunların tanınması gereklidir. Kural olarak tanıma kararı Asliye Hukuk Mahkemeleri tarafından verilir. Türk hukukunda tanıma için aranan şartlar 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanunda (MÖHUK) düzenlenmiştir. Uygulamada en çok yabancı mahkemelerin boşanma kararlarının Türk nüfus kütüğüne tescili için tanıma talebinde bulunmaktadır. İşte boşanma başta olmak üzere, evliliği sona erdiren yabancı mahkeme kararların nüfus kütüğüne tescili için MÖHUK’da yer alan düzenlemenin yanında 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yeni bir imkân daha getirilmiştir. Bu yeni kanuni düzenlemeyle taraflara kolaylık sağlanması amaçlanmış ve tanıma davası açmadan yabancı kararlarının nüfusa tescil edilebilmesine dair yeni bir yol açılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Yabancı boşanma kararı, Tanıma, 690 sayılı Kanun Hükmünde Kararname

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (e-posta: ugur.tutuncubasi@deu.edu.tr) (Makale Gönderim Tarihleri: 06.10.2017-06.10.2017/Makale Kabul Tarihleri: 10.10.2017-13.10.2017)

**REFORMATIONS REGULATED BY STATUTORY DECREE
NO 690 RELATING TO RECOGNITION OF FOREIGN
DECISION IN TURKISH LAW**

Abstract

In order for a judgment rendered by a foreign court to have an effect in Turkey, recognition is required. In principle, recognition is endowed by Turkish Civil Courts of First Instance. Conditions required for recognition in Turkish Law are set forth by International Private and Civil Procedure Law No 5718 (IPCPL). In practice, recognition is mostly demanded to record the divorce judgments of foreign courts to Turkish Registry of Persons. A new opportunity is provided for the registration of termination of marriages, particularly due to divorce before foreign administrative authorities, with the SD no 690. Simplicity for the parties is intended by the new legal regulation and a new proceeding is established to record the foreign decisions to Registry of Persons without recognition case, as well.

Keywords

Foreign decisions regarding to divorce, Recognition, Statutory Decree 690

GİRİŞ

Milletlerarası özel hukuktan doğan problemlerin en önemlilerinden birisini, yabancı mahkemeler tarafından verilmiş kararların tanınması ve tenfizi sorunu oluşturmaktadır¹. Yabancı mahkeme kararlarının kesin hüküm etkisinin ve icra kabiliyetinin kabul edilerek yerli mahkeme kararları gibi sonuç doğurmasının benimsenmesi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi kurumlarını meydana getirmektedir.

Türk hukukunda tanıma ve tenfiz şartları esas itibariyle 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanunun (MÖHUK) 50-59. maddeleri arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu hükümlere göre yabancı kararların Türkiye’de tanınması ve tenfizi için aranan şartlar büyük oranda paralellik göstermekle beraber, tenfizden farklı olarak tanıma kararının verilebilmesi için “karşılıklılık” şartının varlığı aranmamıştır (m. 58/1).

17.04.2017 tarih ve 690 karar sayılı “Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemelerin Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin 4. maddesiyle 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununa 27 nci maddesinden sonra gelmek üzere 27/A maddesi eklenmiştir. Yapılan bu yeni düzenleme ile MÖHUK’un yanında evliliğin ortadan kaldırılması ve bu bağlamda boşanma konuları ile sınırlı olmak üzere yabancı kararların ülkemizde tanınabilmesi hususunda bazı kolaylıklar getirilmiştir. Söz konusu bu yeni düzenleme MÖHUK’un ilgili hükümlerini ortadan kaldırmamakla beraber, istisnaî bazı durumlarda kolaylık sağlanmasını amaçlamıştır. Bu bağlamda çalışmamızda önce MÖHUK’un yürürlükte olan tanımaya ilişkin şartlarını genel hatlarıyla açıkladıktan sonra 690 karar sayılı KHK ile Nüfus Hizmetleri Kanununda konuya ilişkin yapılan düzenleme ile getirilen yenilikler ve şartlar aktarılıp bir kıyaslama yapılmaya çalışılacaktır.

---

¹ “Devletler Hususi Hukuku ile alakalı en eski İngiliz mahkeme içtihatları, yabancı ilamların tanıma ve tenfizi meselesine taalluk etmektedir”, Umar, s. 473, dn. 1; Çelikel, Ahkâmı Şahsiye, s. 1-2 ve dn. 2.

I. TANIMA KAVRAMI VE KOŞULLARI

A. Kavram

Tanımaya, yabancı mahkemeler tarafından verilmiş olan kararın kesin hüküm kuvvetinin diğer ülkelerde kabul edilmesidir². Yabancı bir ülkede verilen mahkeme kararının etkisi kural olarak verildiği ülke ile sınırlıdır. Yabancı bir mahkeme kararının Türkiye’de etki doğurabilmesi için bu karara istinaden tanıma veya tenfiz kararı verilmesi gerekir. Türk mahkemelerince hakkında tanıma veya tenfiz kararı verilmeyen yabancı mahkeme kararının hukuki sonuç doğurması ve kanıt olarak kullanılması mümkün değildir. Bununla beraber takdiri delil olarak mahkemeye sunulması mümkündür³. Yabancı mahkemeler tarafından verilen tespit kararları ile inşaî nitelikteki (yenilik doğurucu) kararların Türk mahkemelerinde tanınmaları mümkün olacaktır⁴.

B. Tanımının Koşulları

Tanıma ile yabancı bir ülkede alınan mahkeme kararı, alındığı ülkedeki etkisini bir başka ülkede de gösterecektir. Fakat devletlerin, yabancı kararı hiçbir koşula bağlı tutmadan doğrudan tanımaları sözkonusu değildir. Bu sebeple Türk hukukunda da tanıma ve tenfiz için belirli koşulların yerine getirilmesi aranmaktadır. Türk hâkimi aşağıda genel hatlarıyla açıklanacak şartların, tanınması istenen yabancı mahkeme kararında birlikte bulunması durumunda tanıma kararı verecektir. Hâkimin, şartların yerine gelmiş oldu-

² Nomer, s. 497; Çelikel/Erdem, s. 651; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 484; Doğan, s. 103; Schütze, § 328, kn. 1.

³ “Yabancı kararla ilgili tanıma ve tenfiz kararı verilmedikçe veya bu yönde açılan dava reddedildiği takdirde o karar, Türkiye’de Türk hukuk sistemi açısından hukukî sonuç doğurmaz.” Yar. 8. HD, 24.10.2011, E. 2010/7122, K. 2011/5363; Yar. 8. HD, 22.05.2012, E. 1905, K. 4685 (YKD 11/2012, s. 2133-2135); “Yabancı ilâm Türk yargısınca tanınmadıkça kesin hüküm veya kesin delil durumuna gelemes.” Yar. 2. HD, 9.5.1996 (YHD 192-11/1997, s. 1536); “Eda davasında, davacı, tanınmamış ve tenfizi istenmemiş yabancı mahkeme ilâmına takdiri delil olarak dayanabilir” Yar. HGK, 24.10.2001, E. 4-462, K. 750 (YASA 243-02/2002, s. 257). Nomer, s. 499-500; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 488.

⁴ Nomer, s. 500; Çelikel/Erdem, s. 652-653; Özbakan, s. 13.

ğunun kontrolü hakkında her ne kadar takdir hakkı bulunsa da, şartların yerine gelmiş olması durumunda artık tanıma (tenfiz) kararı vermek konusunda bir takdir hakkı bulunmayıp, tanıma kararı vermek zorundadır⁵.

1. Tanımadaki Aranılan Ön Koşullar

MÖHUK madde 50'ye göre tanıma için aranacak ön koşullar; “*Yabancı mahkemelerden hukuk davalarına ilişkin olarak verilmiş ve o devlet kanunlarına göre kesinleşmiş bulunan ilâmın*” olmasıdır.

a. MÖHUK m. 50 gereğince Türk mahkemesi tarafından tanıma kararı verilebilmesi için öncelikle yabancı mahkemeler tarafından verilmiş bir ilâmın olması gerekir. Yabancı mahkeme ilâmı, yabancı bir devletin yargı organı tarafından verilen ve o ülkenin hukukuna göre kesinleşmiş olan karardır. Mahkeme ile kastedilen, kanunlar çerçevesinde ihtilafları çözmesi için devlet otoritesi ile görevlendirilen resmi makamdır. Burada önemli olan mahkemenin egemen bir devlet adına karar vermiş olmasıdır⁶. Yabancı kararı veren bir mahkeme değil de bir adlî, idarî veya dinî bir makam da olabilir. Fakat MÖHUK'un açık düzenlemesi karşısında, mahkeme dışında herhangi bir makam tarafından verilen kararların Türkiye'de tanınması kural olarak mümkün değildir⁷.

b. MÖHUK m. 50'nin ilk cümlesinde açıkça ifade edildiği üzere, yabancı mahkemeler tarafından verilen bir karar ile ilgili olarak tanıma

⁵ “Hâkim bu şartların hepsinin yerine gelmiş olması halinde zorunlu olarak tenfiz kararını verecek ve bu konuda bir takdir hakkına sahip bulunmayacaktır”. 2675 sayılı MÖHUK gerekçesi s. 11. **Sakmar**, s. 114; **Çelikel/Erdem**, s. 660; **Kuru**, C. VI, s. 5807; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 488.

⁶ **Sakmar**, s. 17; **Çelikel/Erdem**, s. 649-650.

⁷ **Sakmar**, Boşanma, s. 216-217, **Çelikel/Erdem**, s. 654-655; **Özbakan**, s. 120; **Tiryakioğlu**, s. 37; **Ertas**, s. 380; **Eksi**, Tenfiz, s. 109-112; **Eksi**, Boşanmaların Tanınması, s. 77-80; **Güven**, s. 28-38.

İngiliz hukukuna göre, milletlerarası yetkiye sahip bir devletin makamları tarafından verilen ve verildiği devlet hukukuna göre geçerli olan yargısal veya yargı dışı boşanma kararlarının tanınması mümkündür. **Tiryakioğlu**, s. 37, dn. 100, 101. Alman ve İsviçre hukuklarında da yabancı idarî makamlar tarafından verilen kararların tanınması mümkündür. **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, § 157, kn. 26, ve kn. 51-52; **Rauscher**, § 108, kn. 8-10; **Zürcher Kom.-Volken**, Vor. Art. 25-32, kn. 25 ve Art. 25, kn. 17.

kararı verilebilmesi için kararın hukuk davalarına ilişkin olması gerekir. Hukuk davalarına ilişkin verilmiş karar ile kastedilen; kararın özel hukuk ilişkilerinden doğan bir uyuşmazlığı çözmek için verilmiş olmasıdır. Hangi kararların hukuk davalarına ilişkin olduğu vasıflandırma sonucu tespit edilecektir ve bu vasıflandırma hâkimin hukukuna (lex fori'ye) göre, yani Türk hukukuna göre yapılacaktır⁸.

Ayrıca MÖHUK 50'nci maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenlemeye göre, yabancı mahkemelerin ceza ilâmlarında yer alan kişisel haklarla ilgili hükümler hakkında da tenfiz (ve tanıma) kararı istenebilir. Kural olarak ceza hukukuna ait olan yabancı ilamlar, mülki olmaları sebebiyle aslında tanınıp tenfiz edilememektedir. Ama burada kast edilen ceza ilamlarının içerisinde yer alan ve özel hukuka ilişkin olan hükümleridir⁹.

c. Bir yabancı mahkeme kararının Türkiye'de tanınabilmesi için sahip olması gereken niteliklerden birisi de kesinleşmiş olmasıdır (m. 50/1). Kesin hüküm, şekli ve maddi kesin hüküm olarak ikiye ayrılmaktadır. Şekli anlamda kesin hüküm, verilen karar hakkında tüm itiraz ve olağan kanun yollarının tüketilmiş olmasını ifade eder. Maddi anlamda kesin hüküm ise, kararın bağlayıcı bir etkiye sahip olmasını, yani aynı hukuki sonuçların, tarafları ve dava sebebi aynı olan ikinci bir davaya konu yapılması halinde farklı bir hükme varılması yasağını ve aynı kararın dikkate alınması zorunluluğunu ifade eder. Bir hükmün maddi anlamda kesinleşmesi için şekli anlamda da kesinleşmiş olması şarttır¹⁰.

⁸ Nomer, Kuzey Kıbrıs, s. 286; Tiryakioğlu, s. 34; Ekşi, Tenfiz, s. 120-123.

⁹ Sakmar, s. 21-23; Nomer, s. 501 vd. ; Çelikel/Erdem, s. 654; Özbakan, s. 141.

Aynı şekilde idare hukukuna ilişkin olan yabancı mahkeme kararlarının, mülki olmaları sebebiyle tanınmaları mümkün değildir ve kanunda bu tür kararlara ilişkin yukarıdaki gibi bir düzenleme de yoktur. Ancak burada bir kıyas yapılarak idare hukukuna ilişkin bu kararların da ceza ilamlarında olduğu gibi, kişisel haklara ilişkin olan hükümleri için tanıma ve tenfiz kararı istenebileceği kanısındayız. Sonuç olarak yabancı adli, idari veya mali mahkemelerin maddi hukuka ilişkin verdikleri kararların Türk hukukunda aranan şartları taşımaları durumunda tanınmaları ve tenfizi mümkündür. Nomer, s. 501; Çelikel/Erdem, 654; Ertaş, s. 391; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 495. Ayrıca karşı. Ekşi, Tenfiz, s. 123-125.

¹⁰ "Düzenlediği hak ve çıkar ilişkileri yönünden yasal gerçeklik sayılan "kesin hüküm" tarafları bağlar. Tarafların anlaşmaları ile ortadan kaldırılamadığı gibi, mahkemece de

MÖHUK'un 50. maddesinde Tanıma için yabancı ilamlarda aranması gereken "kesin hüküm teşkil etme" şartının, şeklî anlamda kesin hükme mi ilişkin bulunduğu, yoksa şeklî anlamda kesinlik yanında, maddî anlamda kesin hüküm de mi kapsadığı konusu öğretide tartışmalıdır¹¹.

Tanıma ile yabancı ülkede kesinleşmiş olan bir kararın sahip olduğu kesin hüküm kuvvetinin Türkiye'ye teşmili söz konusudur¹². Bu sebeple de kanımızca, yabancı mahkeme kararının şeklî anlamda kesinleşmesi, Türk tanıma ve tenfiz hukuku bakımından da yeterlidir. Tanıma ve tenfiz dilekçesine eklenecek belgeler arasında kanunun 53/2 maddesinde "*İlâmın kesinleştiğini gösteren ve o ülke makamlarınca usulen onanmış yazı veya belge...*"nin eklenmiş olması aranacağından bu durumun tespiti de bir zorluk teşkil etmez. Zira kararın kesinleştiği, kararı veren mahkeme kalemi tarafından, bu hususun kaydedilerek onaylanması ile ispat edilebilir¹³.

---

re'sen göz önünde tutulur", Yar.1. HD, 09.04.2001, E. 2001/3741, K. 2001/4242 (YKD, C. 28, S. 1, Ocak 2002, s. 17-18). **Atalı**, Pekcanitez Usûl, s. 2055 vd.; **Budak**, s. 18; **Nomer**, s. 497 vd.; **Çelikel/Erdem**, s. 656; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 498; **Doğan**, s. 111; **Tütüncübaşı**, s. 71-87. "*...Maddi anlamda kesin hükmün taraflar yönünden bağlayıcılığı tartışmasızdır. Ancak, maddi anlamda kesin hükmün varlığını kabul edebilmek için, hükmün şekli anlamda kesinleşmesi gerekir...*". Yar 16. HD, 15.07.1991, E. 1990/12819, K. 1991/10931 (YKD, C. 18, S. 5, Mayıs 1992, s. 741-743).

¹¹ Bir görüşe göre; yabancı mahkeme kararının tanınması (ve tenfizi) için kararın hem şeklî anlamda hem de maddî anlamda kesinleşmiş olması gereklidir. Zira hukukî güven açısından hem şeklî hem de maddî anlamda kesinleşmemiş olan kararların tanınması ve tenfizi doğru değildir. **Göger**, s. 386; **Nomer**, Çekişmesiz Yargı, s. 911; **Çelikel**, Ahkâmî Şahsiye, s. 101-102; **Çelikel/Erdem**, s. 656 ve s. 728-729; **Şanlı**, Yabancı Veraset İlamları, s. 296-297; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 499.

Diğer bir görüşe göre ise; yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi için şeklî anlamda kesinlik yeterlidir ve bu şekilde de sonradan bozulabilecek kararların tanınmaları halinde ortaya çıkabilecek sakıncalar önenebilecektir. **Sakmar**, s. 57, s. 112-113; **Sakmar**, Boşanma, s. 235; **Ertaş**, s. 391; **Kuru**, C. VI, s. 5771; **Tiryakioğlu**, s. 38; **Doğan**, s. 111; **Demir-Gökyayla**, Mirasçılık Belgeleri, s. 566-569.

¹² **Nomer**, Çekişmesiz Yargı, s. 910.

¹³ **Göger**, s. 386; **Sakmar**, s. 58, 113; **Tiryakioğlu**, s. 38. "*...Yabancı bir mahkeme kararının başka bir ülkede yerine getirilebilmesi, yerine getirecek ülke hâkiminin kararına, bu kararın verilebilmesi de, yerine getirilmesi istenen kararı veren devletin kendi kanunlarına göre kesinleşmesi ön koşuluna bağlıdır...*". Yar 14. HD. 30.09.1985, E. 1985/5537, K. 1985/7505 (YKD, C. 12, S. 1, Ocak 1986, s. 39-41).

2. Tanımada Aranana Aslı Koşullar

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız ön koşulları taşıyan mahkeme kararlarının, Türkiye’de tanınabilmesi için MÖHUK’un 58. maddesinin atfı ile 54. maddede (a bendi hariç) yer alan tenfiz şartlarını da taşıması gerekmektedir.

a. İlâmın Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisine Giren Bir Konuda Verilmemiş Olması

Milletlerarası özel hukuk alanında bir yetki kuralının münhasır yetki kuralı oluşturabilmesi için, bir davanın mutlak şekilde ve sadece Türk mahkemelerinde görülmesini sağlamak amacıyla konulmuş olması gerekir. Bu davalar açısından yetki sözleşmesi yolu ile de başka bir ülke mahkemesi yetkili kılınmaz. Bu sebeple MÖHUK m. 54/b anlamında bir milletlerarası münhasır (kesin) yetki kuralından bahsedebilmek için bu yetki kuralının ifadesi ve konuluş amacı dikkate alınarak ilgili yetki kuralı ile getirilmek istenen düzenlemenin, bu tür davaların mutlak surette ve sadece Türk mahkemelerinde görülmesinin amaçlanıp amaçlanmadığına bakılmalıdır¹⁴.

Milletlerarası usûl hukuku anlamında “münhasır (kesin) yetki” olarak öğretilen¹⁵ ittifakla kabul edilen tek yetki kuralı, Türkiye’deki taşınmazlar üzerindeki **aynî hak** davalarında “taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin yetkisini” kesin yetki olarak kabul eden HMK m. 12’de düzenlenen kuraldır. Bu sebeple Türkiye’deki taşınmazların aynına ilişkin verilmiş yabancı mahkeme kararlarının tanınması ve tenfizi mümkün değildir¹⁶.

¹⁴ **Sakmar**, s. 98-100; **Nomer**, s. 513-515; **Kuru**, C. VI, s. 5779; **Çelikel/Erdem**, s. 683; **Şanlı**, Uluslararası Ticari Akitler, s. 225; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 512-513; **Doğan**, s. 115-116; **Ekşi**, s. 212 vd.; **Sargın**, s. 151-152; **Uyanık**, s. 65.

¹⁵ **Kuru**, C. I, s. 634 vd.; **Sakmar**, s. 100; **Nomer**, s. 515; **Nomer**, Yargıtay Kararları, s. 715; **Çelikel**, Tenfiz şartları, s. 9; **Çelikel/Erdem**, s. 683; **Şanlı**, Uluslararası Ticari Akitler, s. 192; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 513; **Sargın**, s. 161-162; **Erdem**, Yetki Kuralları, s. 206; **Doğan**, s. 116; **Ekşi**, Tenfiz, s. 179 vd.; **Güven**, s. 95-97.

¹⁶ **Nomer**, s. 15, s. 516; **Çelikel/Erdem**, s. 683-684; **Akkan**, Pekcanitez Usûl, s. 293-296; **Ekşi**, s. 100. Ayrıca bkz. **Ekşi**, Milletlerarası Miras, s. 143-145. Diğer dava türleri hakkındaki münhasır yetki tartışmaları için bkz. **Esen**, s. 189 vd.; **Tütüncübaşı**, s. 155-169.

***b. İlâmın Dava Konusu veya Taraflarla Gerçek Bir İlişkisi
Bulunmadığı Halde Kendisine Yetki Tanyan Bir Devlet
Mahkemesince Verilmiş Olmaması***

Milletlerarası hukukta kabul edilmiş olan ve mahkemelerin yetkilerini tesis eden olağan bağlanma noktalarını kullanmayan yetki kurallarına, “aşırı yetki” (“exorbitant jurisdiction”) kuralları denilmektedir. Aşırı yetki kurallarının temelinde yatan amacın, devletin yargılama otoritesini milletlerarası alana yaymak veya vatandaşını himaye etme düşüncesi olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla, Türk usûl hukukunun yetkiye ilişkin temel ilkelerine, özellikle eşit ve adil yargılanma ilkesine aykırılık teşkil eden “aşırı yetki” kurallarına dayanarak kendini yetkili kabul etmiş olan yabancı bir mahkemenin vermiş olduğu kararın Türkiye’de tanınması ve tenfizi mümkün değildir (m.54/b). Ayrıca, bu şekilde verilmiş olan bir kararın tanınması ve tenfizi Türk usûl hukukuna ait kamu düzeninin müdahalesiyle de karşılaşabilir¹⁷.

c. Kararın Kamu Düzenine Açıkça Aykırı Bulunmaması

Kamu düzeninin bütün özelliklerini ifade edecek tam bir tanımını yapmak güçtür¹⁸. Genel olarak kamu düzeni kavramı zamana ve yere göre değişen, içeriği ve sınırları kesin olarak çizilemeyen bir kavramdır. Kamu düzenini bir toplumun siyasi, sosyal, ekonomik ve hukuki açıdan temel yapısını ve temel menfaatlerini ilgilendiren kurallar teşkil etmektedir. Bu esaslara göre Türk hukukunun temel ilkelerine, Türk adap ve ahlak anlayışı ile Anayasa’da yer alan temel hak ve özgürlüklere aykırılık kamu düzenine aykırılık teşkil edecektir¹⁹.

¹⁷ Nomer, s. 517-518; Çelikel/Erdem, s. 690; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 519-520; Doğan, s. 118- 119

¹⁸ Kamu düzenini devletler özel hukuku açısından inceleyen Ökçün, kamu düzeni kavramını ihtiyatlı olarak şöyle tanımlamıştır, “Genel olarak denilebilir ki, belirli bir ülkede, belirli bir zamanda kamu yararlarını, kamu vicdanı ile genel ahlâkı çok yakından ilgilendiren hususlar kamu düzeninin içine girer”. Ökçün, s. 9.

¹⁹ Sakmar, s. 132; Çelikel, Ahkâmî Şahsiye, s. 120; Nomer, s. 163; Çelikel/Erdem, s. 138 vd., s. 690; Yargıtay’a göre, “ahlak ve dürüstlük kurallarını, toplumun, hukukun temel ilke ve yargılarını, adaleti, ahlak anlayışını, Anayasada yer alan temel hakları ciddi şekilde sarsan ve aykırılık oluşturan olaylar kamu düzenini ihlal eden olgulardır”. Yar. HGK, 6.5.1998, E. 12-287/K. 325: Nomer, (16. Bası), s. 167, dn. 163.

MÖHUK m. 54/(c)'de yabancı mahkemenin vermiş olduğu "hükümün" kamu düzenine aykırılığında söz edilmesi ve ayrıca bu aykırılığın "açıkça"²⁰ olmasının aranılması, Türk tenfiz hukukunda, kamu düzeni kavramının izin verdiği ölçüde, yabancı kararın tanıma ve tenfizi lehine bir eğilim olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan, özellikle, yabancı mahkemenin Türk hukukunun emredici hükümlerini dikkate almamış olması veya uygulanan yabancı hukukun Türk hukukundan farklı olması, tek başına yabancı mahkeme kararının tanıma ve tenfizini engelleyici bir neden değildir. Türk kamu düzeni, Türk hukukunun dayandığı temel prensipleri ve kendisinden vazgeçilemeyecek değerlerin korunması için ve sadece kamu düzenine açık bir aykırılığın sözkonusu olduğu hallerde müdahale eder²¹.

Öğretide ağırlıklı olarak savunulan görüşe göre²², MÖHUK'un 54/(c) maddesindeki "hükümün" kamu düzenine aykırı bulunmaması kavramından anlaşılması gerekenin, verilen kararın Türkiye'deki hukukî sonuç veya sonuçlarının, Türk kamu düzenine aykırı olmamasıdır. Buna karşılık kararın elde edilmesinde uygulanan yabancı hukukun Türk kamu düzenine aykırılığının incelenmesi söz konusu değildir²³.

²⁰ Schütze, Alman tenfiz hukuku bakımından "açıkça" kavramının bir anlam ifade etmeyeceği görüşündedir. Zira bir karar ya kamu düzenine aykırıdır ya da değildir. **Schütze**, § 328, kn. 60.

²¹ Yar. 2. HD, 4.11.2004, E. 10683/K. 13120 (İBD 2/2007, s. 708 vd.). Ayrıca bkz. **Nomer**, s. 520-521 ve dn. 269; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 520; **Schütze**, § 328, kn. 63 vd.

²² **Nomer**, s. 519 vd.; **Nomer**, Kamu Düzeni, s. 95 vd.; **Çelikel/Erdem**, s. 690-691; **Tiryakioğlu**, s. 47.

²³ Kanımızca, maddede yer alan "hüküm" ifadesinden, yabancı mahkemede esasa uygulanan yabancı hukukun Türk kamu düzenine karşı ağır bir aykırılık taşıması durumunda yabancı mahkeme kararının tanınması ve tenfizinin mümkün olacağı sonucuna varmak mümkün değildir. Aksi takdirde, Türk kamu düzeni için tahammül edilemez aykırılıklar içeren yabancı mahkeme kararlarının Türkiye'de hukuki sonuçlar doğurmasına göz yumulmuş olur. Bu sebeple yabancı mahkeme "hükümüne" esas olan yabancı hukuk kuralının da Türk kamu düzenine aykırılığı dar bir yorumla dikkatle alınmalıdır. Bkz. **Demir-Gökyayla**, s. 190 vd. "Ancak kamu düzeni kapsamında inceleme yapılırken kamu düzeni ile revizyon yasası arasındaki çizgiyi hassas bir şekilde belirlemek gerekir" **Eksi**, Tenfiz, s. 281. Ayrıca bkz. **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 524-525.

d. Savunma Haklarının İhlal Edilmemiş Olması

Savunma hakkı ve bu bağlamda hukukî dinlenilme hakkı, HMK'nın 27. maddesinde temel yargısal bir hak olarak düzenlenmiştir. Buna göre, davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler (m.27/1)²⁴. Maddenin devamında bu hakkın içeriği de ortaya konulmuştur. Buna göre: 1- Yargılama ile ilgili bilgi sahibi olunması, 2- Açıklama ve ispat hakkı, 3- Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesi ve kararları somut ve açık olarak gerekçelendirmesi, bu hakkın temel unsurlarını oluşturmaktadır (m. 27/2)²⁵.

Olumsuz şekilde kaleme alınmış olan 54. maddenin (ç) bendi ile aleyhine tanıma veya tenfiz istenen kişinin yabancı mahkeme önünde savunma haklarına riayet edilmiş olması şartı aranmaktadır. Usulüne aykırı şekilde kişinin gıyabında veya yokluğunda hüküm verilmiş olması, savunma haklarının ihlal edilmiş olabileceği ihtimalini doğurmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, savunma hakkının m. 54/(ç)'de sayılan şekillerde ihlâl edilip edilmediğinin, hükmü veren mahkemenin hukukuna göre tespit edilmesi gerekeceğidir. Zira bu husus usûle ilişkindir ve usûle ilişkin konularda da hâkimin hukuku uygulanır²⁶.

54. maddenin (ç) bendinde sayılan hususların varlığının bir tanıma-tenfiz engeli olarak incelenebilmesi, ancak aleyhine tanıma-tenfiz talep edilen kişinin bu konuda "itiraz" etmiş olması şartına bağlı olup hâkimin re'sen dikkate alacağı bir şart değildir²⁷.

²⁴ Bu bağlamda, çekişmesiz yargıda şekli ve maddî anlamda ilgili sayılan herkesin hukukî dinlenilme hakkı vardır. Duruşmasız yapılan incelemelerde de bu hak geçerlidir. **Kuru**, Nizasız Kaza, s. 160, s. 166; **Özekes**, s. 268-273.

²⁵ **Erdönmez**, Pekcanitez Usûl, s. 862-885. Ayrıca bkz. **Pekcanitez**, s. 754, s. 760, s. 765-766; **Özekes**, s. 60, 86 vd.

²⁶ **Nomer**, s. 526-528; **Çelikel/Erdem**, s. 707; **Tiryakioğlu**, s. 82; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 535-536; **Doğan**, s. 124.

²⁷ **Nomer**, s. 527; **Çelikel/Erdem**, s. 707-708; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 534; **Doğan**, s. 124. Yar. 2. HD, 25.6.1987, E. 4539/K. 5571 (YHD, 10/1988, s. 1457-1458). Öğretide haklı olarak bu durum eleştirilmiş ve Anayasamızın 36. maddesi ile teminat alınmış olan savunma haklarının, ağır bir şekilde ihlal edilmesinin kamu düzenine

II. TANIMA VE TENFİZ DAVALARINDA USÛL

MÖHUK sistematiği içerisinde tenfiz usûlünün kapsamlı olarak düzenlendiği görölmektedir. Tanıma ise yalnızca 58. maddede düzenlenmiş olup bu maddede tenfiz hükümlerine atıf yapılmıştır²⁸. Tanıma ve tenfiz davaları basit yargılama usûlüne tâbi olup yabancı kararların kesin hüküm kuvvetinin kabulü amacıyla açılacak tanıma davası bir tespit davası niteliğindedir. Türk mahkemesinde tanıma şartlarına sahip olduğu tespit edilen bir yabancı karara dayanılarak Türkiye’de idari bir işlemin yapılabilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca yabancı kararın kesin hüküm veya kesin delil etkisinden yararlanılmak istenirse, Türkiye’de görölmekte olan bir davada da bu yabancı kararın tanınması talep edilebilir²⁹.

Tanıma ve tenfiz davalarında görevli mahkeme “asliye mahkemele-ridir” (m. 51/1). Aile hukukuna ilişkin davalarda ise, görevli mahkeme Aile mahkemeleridir³⁰. Ayrıca m. 51/2 gereğince; kendisine karşı tanıma-tenfiz istenen (davalı) tarafın Türkiye’deki yerleşim yeri, yoksa sâkin olduğu yer mahkemesinin, Türkiye’de yerleşim yeri veya sâkin olduğu bir yer mevcut değilse Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinin yetkili olacağı düzenlenmiştir.

---

açıkça aykırılık teşkil edeceği ve bu durumun Türk hâkimi tarafından re’sen gözetilmesi gerektiği savunulmuştur. **Kuru**, C. IV, s. 3926; **Tiryakioğlu**, s. 82-83; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 535.

²⁸ **elikel/Erdem**, s. 726-727; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 563 vd.; **Doğan**, s. 128. Ayrıca bkz. **Sargın/Erten**, s. 70 vd. KrŐ. **Nomer**, s. 539.

²⁹ **Nomer**, s. 539-540; **elikel/Erdem**, s. 726 vd.; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 564 ve dn. 447; **Doğan**, s. 133; **Güven**, s. 176-177.

³⁰ **elikel/Erdem**, s. 661; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 569-570; **Doğan**, s. 128-129.

Konusu ticari olan yabancı mahkeme kararlarının tenfizine ilişkin davalarda ise görevli mahkeme “asliye ticaret mahkemeleri”dir. 6335 sayılı Kanunla (RG. 30/06/2012, S. 28339) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 5. Maddesinin 3. Fıkrasında yapılan değişiklikten sonra asliye hukuk ve asliye ticaret mahkemeleri arasındaki ilişki artık “işbölümü” yerine “görev” ilişkisine dönüŐtürülmüŐtür. Bu sebeple konusu ticari olan yabancı mahkeme kararlarının da tenfizi konusunda asliye hukuk değil asliye ticaret mahkemeleri görevli olacaklardır. **elikel/Erdem**, s. 662; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 570-572.

Tanıma veya tenfiz talebi neticesinde Türk mahkemesi kanunda aranan şartların varlığını inceledikten sonra MÖHUK m. 56 uyarınca, yabancı ilâmın kısmen veya tamamen tanınması veya tenfizine veya istemin reddine karar verebilir. Mahkemenin bunun dışında başka bir karar verme yetkisi bulunmamaktadır. Tanıma veya tenfiz kararı verilmesi durumunda, bu karar yabancı mahkeme ilâmının altına yazılır ve hâkim tarafından mühürlenip imzalanır³¹. Ayrıca kanunda yabancı ilâmların Türk hukukunda tanınması veya tenfizi için herhangi bir süre öngörülmesi değildir. Bu sebeple her zaman yabancı ilâmın tanınması ve tenfizi Türk mahkemesinden talep edilebilecektir³².

III. 690 KARAR SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNA-MEYLE GETİRİLEN YENİLİKLER

A. Genel Olarak

Türk idarî makamları ancak Türk mahkemelerinden verilen kararlara uyabileceklerinden³³, kişi hallerine ilişkin yabancı kararlara dayanılarak Türkiye’de nüfus kütüğüne tescil gibi idarî bir işlem yapılmak istenmesi durumunda, kural olarak yabancı kararın Türk mahkemesi tarafından tanınması gerekir. Böylece açılacak bir tanıma davası ile MÖHUK madde 50-59 arasında düzenlenen şartlara sahip olduğu mahkemece tespit edilen yabancı kararlara dayanılarak Türkiye’de idarî bir işlemin yapılması mümkün olacaktır (m. 58/3)³⁴.

Ancak bu kurala milletlerarası sözleşmelerde yer alan düzenlemeler dışında, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununa eklenen bir hükümlerle önemli bir yeni³⁵ istisna getirilmiştir.

³¹ Ayrıca bkz. **Sakmar**, s. 144 vd.; **Çelikel/Erdem**, s. 716.

³² **Doğan**, s. 134.

³³ 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu 35/1 maddesinin birinci cümlesine göre; “*Kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinin hiçbir kaydı düzeltilemez ve kayıtların anlamını ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhler konulamaz*”.

³⁴ **Nomer**, s. 539-541, **Çelikel/Erdem**, s. 726. Ayrıca milletlerarası sözleşmelerde düzenlenen doğrudan tanıma usulleri hakkında bkz. **Şensöz**, s. 389-444; **Süral**, s. 79 vd.

³⁵ Kanun koyucusu, sadece mahkeme (adli) kararlarının tanınmasını öngören MÖHUK m. 50’de yer alan kurala, evlât edinme işlemleri açısından bir istisna getirmiştir. 2006

17.04.2017 tarih ve 690 karar sayılı ‘‘Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname’’nin³⁶ 4. maddesi ile 25/4/2006 tarih ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 27. maddesinde sonra gelmek üzere, ‘‘Yabancı ÷lke adli veya idarî makamlarınca verilen boşanma kararlarının nüfus kütüğüne tescili’’ başlıklı 27/A maddesi eklenmiştir. Bu maddeye göre;

‘‘27/A – (1) Yabancı ÷lke adli veya idarî makamlarınca boşanmaya, evliliğin butlanına, iptaline veya mevcut olup olmadığının tespitine ilişkin olarak verilen kararlar; bizzat veya vekilleri aracılığıyla tarafların birlikte başvurusu, verildiği devlet kanunlarına göre konusunda yetkili adli veya idarî makam tarafından verilmiş ve usulen kesinleşmiş olması ve Türk kamu düzenine açıkça aykırı bulunmaması şartlarıyla nüfus kütüğüne tescil edilir.

(2) Nüfus kütüğüne yapılacak tescil işlemleri, yurt dışında kararın verildiği ÷lke'deki dış temsilcilikler, yurt içinde ise Bakanlık tarafından belirlenen nüfus müdürlükleri tarafından yapılır.

(3) Bu maddede sayılan şartlar yerine getirilmediği gerekçesiyle tescil talebi reddedilen kararların Türkiye’de tanınması, 27/11/2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun uyarınca yapılır.

(4) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlık tarafından yönetmelikle belirlenir.’’

---

yılında yürürlüğe giren 5490 sayılı ‘‘Nüfus Hizmetleri Kanunu’’nun 30’uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre ‘‘Evlât edinme olaylarına ilişkin yabancı adli veya idarî makamlarca verilen ve o ÷lkenin hukukuna göre kesinleşmiş olan veya kesin hüküm gibi sonuç doğuran karar ve belgelerin Türkiye’de icra olunabilmesi, yetkili Türk mahkemesi tarafından tenfiz veya tanıma kararı verilmesine bağlıdır’’. Böylece evlat edinme işlemleri ile sınırlı olmak üzere, yabancı adli makamlar yanında idarî makamlar tarafından verilen karar ve belgelerin de Türkiye’de tanınmasına imkân verilmişti. Ayrıca bkz. Nomer, s. 534-535; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 493.

³⁶ RG. 29/4/2017, S. 30052.

B. Kararda Aranılan Şartlar

Nüfus Hizmetleri Kanununa eklenen 27/A maddesinin başlığı her ne kadar “*boşanma kararlarının nüfus kütüğüne tescili*” olarak kaleme alınmış olsa da, maddenin içeriğinden boşanmanın yanında evliliğin butlanına, iptaline veya mevcut olup olmadığına ilişkin verilen yabancı kararların da bu madde uyarınca nüfus kütüğüne tescil edilebileceği hüküm altına alınmıştır.

1. Adlî veya İdarî Makam Kararı Olma Şartı

MÖHUK madde 50’de açıkça ve sadece “yabancı mahkeme kararları”nın tanınması öngörülmüşken, 27/A maddesinde getirilen yeni düzenlemeyle beraber mahkeme kararları yanında yabancı ülke idarî makamlarınca verilmiş kararların da tanınabileceği kabul edilmiştir. Böylece öğretilerde³⁷ uzun zamandır savunulan görüşe paralel olarak kolaylık getiren bir düzenleme yapılmıştır. Ancak idarî makamların yabancı ülkedeki dinî makamlar tarafından verilen kararlarının da tanınabilmesinin mümkün olup olmadığı açıkça ifade edilmemiştir. Bu durumda yabancı ülkedeki dinî bir makam tarafından boşanmaya ilişkin verilen kararın o ülke yetkili idarî makamları tarafından da onaylanması durumunda ülkemizde tanınmasının mümkün olabileceği düşüncesindeyiz.

2. Birlikte Başvuru Şartı

Nüfus Hizmetleri Kanununun 27/A maddesinin getirdiği bir diğer önemli yenilik ise, artık evliliği ortadan kaldıran yabancı kararın tanınması için yetkili aile mahkemesinde bir tanıma davası açmaya gerek olmayacaktır. Zira yabancı kararın taraflarının bizzat veya vekilleri aracılığıyla bakanlık tarafından belirlenen nüfus müdürlüklerine **birlikte** başvurmaları durumunda, şartların sağlanmış olması halinde, yabancı kararın nüfus kütüğüne tescili mümkün olacaktır. Bu sayede bir mahkeme tarafından tanıma kararı alabilmek için yapılması gereken usûli işlemlerin ve bu bağlamda kaybedilecek zamanın da önüne geçilmiş olunacaktır.

³⁷ Sakmar, Boşanma, s. 217 vd.; Ertaş, s. 380; Tiryakioğlu, s. 36 vd. Ayrıca bkz. Doğan, s. 108-109.

Evliliğın sona ermiş olduğuna ilişkin yabancı kararın Nüfus kütüğüne tescil edilebilmesi için maddede aranan “ tarafların birlikte başvurusu” gerekeceğı hususundaki düzenleme, MÖHUK’te öngörülen düzenlemeden ayrılmaktadır. Zira MÖHUK m. 52/1 uyarınca, yabancı kararın tenfizinde (tanınmasında) hukuki yararı bulunan herkes tenfiz (tanıma) isteminde bulunabilmektedir. Bu bağlamda, yabancı kararda taraf olarak gösterilmiş ve özellikle lehine karar verilen kişiler dışında, yabancı ilâmda taraf olarak gösterilmemiş olmasına rağmen, yabancı ilamın tanınması veya tenfizinde hukuki yararı olan diğer kişiler de bu yönde Türk mahkemesinden talepte bulunabilmektedir. Bu kişiler arasında yabancı kararın taraflarının, örneğın boşanan çiftin mirasçılarını gösterilebilir³⁸.

Bu sebeple 27/A maddesine gereğince, eşlerin yabancı ülkede boşanmış olmalarından sonra ve fakat kararın Türk hukukunda tanınmasından önce eşlerden birinin ölmesi durumunda, sağ kalan ve tanıma gerçekleşmediğı için halen nüfus kütüğünde ölen kişinin eşi gözükken kişinin, ölenin terekisinden pay almasını engellemek isteyen diğer mirasçılarının Nüfus müdürlüğüne başvurup yabancı kararın tescilini talep etmeleri mümkün olamayacaktır. Bu durumda ilgili mirasçılar hukuki yararı bulunmaları sebebiyle ancak MÖHUK uyarınca, yabancı kararın tanınmasını mahkemeden talep edebileceklerdir³⁹.

3. Kesinleşme Şartı

Söz konusu yabancı kararların nüfus kütüğüne tescili için tarafların birlikte başvurmaları yanında aranan diğer bir şart ise, kararın verildiğı devlet kanunlarına göre kesinleşmiş olması gerekeceğidir. MÖHUK madde 50’de de yabancı kararların tanınması için, verildiğı devlet kanunlarına göre kesinleşmiş olması şartı aranmaktadır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, MÖHUK gibi Nüfus Hizmetleri Kanununda da aranan kesinliğın şekli kesinlik mi yoksa maddi kesinlik mi olduğı hususunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu durumda yine 27/A maddesi uyarınca da yabancı kararın nüfus

³⁸ Nomer, s. 541-542; Çelikel/Erdem, s. 666-667; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 566-569; Güven, s. 180.

³⁹ Nomer, s. 541-542; Çelikel/Erdem, s. 666; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 567.

kütüğüne tescili için şekli anlamda kesinleşmiş bir kararın varlığının yeterli olacağı kanaatindeyiz⁴⁰.

4. Kamu Düzeni Şartı

Yabancı kararın nüfus kütüğüne kaydedilebilmesi için aranan son şart ise, yabancı kararın Türk kamu düzenine açıkça aykırılık oluşturmamasıdır. Görüldüğü üzere burada da kanun koyucu kamu düzenine aykırılık şartının “açıkça” olmasını arayarak Türk hukukunda, kamu düzeni kavramının izin verdiği ölçüde, yabancı kararın tanınması lehine bir amaç taşıdığını göstermektedir. Bu sebeple yabancı kararın Türk kamu düzenine aykırılık gerekçesiyle reddi için, Anayasamızda yer alan temel hak ve özgürlüklere, milletlerarası hukukun temel ilkelerine, adil yargılanma ve savunma hakkına, Türk toplumunun genel ahlâk ve örf-adet kurallarına açıkça aykırılık teşkil etmesi gerekir⁴¹.

Bu bakımdan, özellikle, yabancı kararda Türk hukukunun emredici hükümlerinin dikkate alınmamış olması veya uygulanan yabancı hukukun, Türk hukukundan farklı maddî ve usûlî kurallar içermesi, tek başına yabancı mahkeme kararının tanınmasına engelleyici bir neden değildir⁴².

⁴⁰ MÖHUK m. 50 bakımından şekli kesinliğin yeterli olduğuna ilişkin bkz. **Sakmar**, s. 57, s. 112-113; **Sakmar**, Boşanma, s. 235; **Ertaş**, s. 391; **Kuru**, C. VI, s. 5771; **Tiryakioğlu**, s. 38; **Doğan**, s. 111; **Demir-Gökyayla**, Mirasçılık Belgeleri, s. 566-569.

⁴¹ **Çelikel/Erdem**, s. 695-696; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 520-522. “*Kamu düzeni, niteliği gereği zamana, yere göre değişen, içeriğinin tespiti zor bir her somut olaya göre değişiklik gösteren bir kavramdır. İlmi açıklamalara ve yargısal kararlara rağmen gelişen hukuk sistemlerinde bile tanımı olmamasına rağmen “toplumun temel yapısını ve çıkarlarını koruyan kuralların bütünü” olarak tanım yapılabilir*”. Yar. İBHGK, 10.2.2012, E. 2010/1, K. 2012/1: RG 20.9.2012-28417.

⁴² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 26.11.2014 tarihli kararına göre; “... *hâkim, takdir yetkisini kullanırken milletlerarası özel hukukun varlık sebebini ve bu hukukun genel prensiplerini dikkate almak durumundadır. Bu itibarla tenfiz hâkimi, sırf Türk hukukundakinden farklı maddî ve usul kuralları uygulanarak verildiği için yabancı bir kararı kamu düzenine aykırı sayıp tenfizini ret edemez*.” E. 2013/11-1135 K. 2014/973 (www.kazanci.com). Aynı yönde bkz. Yar.2. HD, 4.11.2004, E. 10683/K. 13120 (İBD 2/2007, s. 708 vd.). **Çelikel/Erdem**, s. 693-694; **Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe**, s. 520.

Kamu dÛzeni kavramının niteliği gereği değişken olması sebebiyle, kanun koyucunun, kamu dÛzenine aykırı hususları önceden tek tek belirlemesi mÛmkÛn olmadığından, MÖHUK kapsamında kamu dÛzeninin hangi hallerde yabancı mahkeme kararının tanınması ve tenfizine engel olacağı meselesi hâkimin takdirine bırakılmıştır. Ancak, tanıma-tenfiz hâkimi bu takdir hakkını dikkatli bir Şekilde kullanmalı ve kamu dÛzenine aykırılığın “açıkça” olmasını aramalıdır⁴³. Yine MÖHUK uyarınca TÛrk hâkimi, yabancı kararın kamu dÛzenine açıkça aykırı olup olmadığını re’sen inceleyecektir. Bu konuda tarafların bir itirazda bulunmasına gerek yoktur. Kararın tamamının değil de sadece bir kısmının kamu dÛzenine aykırı olması durumunda, aykırı olmayan kısmının tanınıp-tenfiz edilebileceği de ifade edilmiştir. Zira davacının hukuki yararı olması durumunda yabancı mahkeme kararının sadece bir kısmının tenfiz davasının konusu yapılabilmesi mÛmkÛndÛr (m. 52/I-c)⁴⁴.

NÛfus Hizmetleri Kanunu 27/A maddesi kapsamında da nÛfus kÛtÛğÛne tescilli talep edilen kararlar ićin de aynı hususlar gećerli olacaktır. Yetkili nÛfus mÛdÛrlÛğÛ re’sen yapacağı inceleme sonucunda yabancı kararın sadece açıkça TÛrk kamu dÛzenine aykırı olması durumunda tescil talebini reddedebilecektir. Ancak Tanıma hâkimi bakımından dahi kamu dÛzenine aykırılığın var olup olmadığının belirlenmesi her zaman kolay olmazken, nÛfus mÛdÛrlÛğÛnÛn bu aykırılığın varlığını nasıl tespit edeceği sorusu kanımızca uygulamada muhtemel zorluklara sebep olacaktır.

C. Tescil Talebine İlişkin Verilebilecek Karar

NÛfus kÛtÛğÛne yapılacak tescil iŐlemleri, yurt dıŐında kararın verildiği Ûlkedeki dıŐ temsilcilikler, yurt ićinde ise Bakanlık tarafından belirlenen NÛfus mÛdÛrlÛkleri tarafından yapılacaktır (NHK m. 27/A(2))⁴⁵. NÛfus mÛdÛrlÛğÛ yabancı kararın, sadece kanunda sayılan Őartlara sahip olup olmadığını belirlemekten ibaret bir inceleme yapacaktır. MÛdÛrlÛk tarafından,

⁴³ Gøger, s. 98; ŐkćÛn, s. 98-99, s. 108 vd.; Sakmar, s. 77, s. 81; Sakmar, BoŐanma, s. 240; Dođan, s. 119.

⁴⁴ Nomer, s. 531; ćelikel/Erdem, s. 708; Őzbakan, s. 170 ve dn. 145; Őanlı/Esen/Ataman-FıganmeŐe, s. 533; Dođan, s. 119; Demir-Gøkyayla, s. 52; Huysal, s. 79-84.

⁴⁵ ćalıŐmamızı hazırladığımız tarih itibariyle henÛz ilgili yonetmelik yayımlanmamıŐtı.

yabancı kararın aranan şartları taşıdığıının belirlenmesi durumunda, evliliğin ortadan kalktığı nüfus kütüğüne tescil edilecektir. Yabancı kararda sayılan şartlardan birinin eksik olması durumunda, talebin reddine karar verilecektir.

Yabancı kararın sayılan şartları taşıması durumunda verilen tescil kararının hangi andan itibaren hüküm ifade edeceği konusunda Nüfus Hizmetleri Kanununda bir açıklık yoktur. Bu durumda MÖHUK m. 59'da yer alan "Yabancı ilamın kesin hüküm veya kesin delil etkisi yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren hüküm ifade eder" şeklindeki hükmünün burada kıyasen uygulanması gerekecektir. Zira, yabancı kararın tanınması, kararın verildiği andan itibaren var olan kesin hüküm kuvvetinin, Türkiye'de kabul edilmesi anlamına gelmektedir⁴⁶. Bu esastan hareketle yabancı kararın nüfus kütüğüne tescilinde de aynı kuralı uygulamak amaca uygun düşecektir. Böylece, bir yabancı boşanma kararı Nüfus müdürlüğü tarafından 27/A maddesi uyarınca nüfus kütüğüne tescil edilmişse, bu karar hukuki sonuçlarını yabancı adli veya idarî makamın kararı verdiği andan itibaren doğuracaktır. Yani eşler, yabancı mahkeme kararının kesinleştiği andan itibaren boşanmış sayılacaklardır.

27/A maddesinde sayılan şartların yerine getirilmediği gerekçesiyle tescil talebi reddedilen yabancı kararlar hakkında, MÖHUK uyarınca yabancı kararın Türkiye'de tanınması talep edilecektir (27/A(3)). Bu durumda ise, yabancı kararı veren makamın mutlaka bir mahkeme olması gerekecektir (MÖHUK m. 50/1). Aksi takdirde, yani kararı veren yabancı bir idarî makam ise, verilen kararın MÖHUK uyarınca tanınması mümkün olamayacaktır.

SONUÇ

Yabancı kararların Türk hukukunda etki doğurabilmesi kural olarak MÖHUK uyarınca Türk hâkimi tarafından verilecek bir tanıma kararı ile mümkündür. Bunun için yabancı kararın taraflarından birinin veya tarafların birlikte dava açmaları gerekecektir. Türk hâkimince MÖHUK uyarınca tanıma kararının verilebilmesi için diğer şartların yanında kararın mutlaka

⁴⁶ Sakmar, s. 182; Çelikel/Erdem, s. 730; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 579; Doğan, s. 134.

bir yabancı mahkeme (adli makam) tarafından verilmiş olması gerekmektedir.

Türkiye’de tanınması talep edilen kararların ağırlığını yabancı ülkeden alınmış boşanma kararları oluşturmakta ve tarafların Türk nüfus kütüğüne yabancı boşanma kararının tescilini sağlamak için mutlaka Türk mahkemesinden bir tanıma kararı almaları gerekmektedir. İşte 690 karar sayılı KHK ile yapılan düzenlemeyle kanun koyucu bu durumu dikkate almış ve taraflara kolaylık sağlanması amacıyla mahkemeden tanıma kararı alınması yerine doğrudan Nüfus Müdürlüğüne veya dış temsilcilikler tarafından Nüfus Hizmetleri Kanununa eklenen 27/A maddesindeki şartlar altında, yurt dışında sona erdirilen evliliklerin nüfus kütüğüne tesciline olanak sağlamıştır.

27/A maddesiyle bu hususta getirilen en önemli yenilik, evliliğin sona erdirilmesine ilişkin verilen yabancı kararın mutlaka bir mahkeme tarafından verilmiş olmasının aranmayacak olmasıdır. Böylece yetkili yabancı idari makamlarınca verilen bu yöndeki kararların da kesinleşmiş olması ve Türk kamu düzenine açıkça aykırı olmamaları durumunda nüfus kütüğüne tescil edilebilecektir. Bunun için yeni düzenlemede aranan diğer bir önemli şart, yabancı kararın sadece tarafların birlikte başvurmaları durumunda tescil edilebilecek olmasıdır. Böylece MÖHUK’dan farklı olarak hukuki yararı olan herkesin bu yönde talepte bulunması engellenmiştir. Böyle bir durumda, yani tarafların birlikte başvurmak konusunda anlaşamamaları veya hukuki yararı olan bir üçüncü kişinin (örneğin taraflardan birinin mirasçısının) yabancı boşanma kararının nüfus kütüğüne tescilini talep etmesi durumunda, yine MÖHUK uyarınca tanıma davası açması gerekecektir.

690 karar sayılı KHK ile Nüfus Hizmetleri Kanununa eklenen 27/A maddesi ile getirilen bu yenilik kanımızca olumlu bir gelişmedir. Zira bu sayede düzenlenen konularda, yabancı kararın Türkiye’de etki doğurabilmesi için dava yoluna gidilmesine gerek kalmayarak usul ekonomisi ve zaman yönünden büyük faydalar sağlanacaktır. Özellikle boşanmış çiftlerin ortak menfaatlerine hizmet edecek bu kanuni düzenlemeyle mahkemelerin gereksiz yere meşgul edilmesinin önüne geçilmiş olacaktır. Ayrıca yaşadıkları ülkeden almış oldukları boşanma kararının sırf bir mahkeme yerine idari makamca verilmiş olması sebebiyle ellerindeki kararın, Türk mahkemesine birlikte başvursalar dahi MÖHUK uyarınca tanınmasını sağlayamayan

tarafların bu sebeple tekrar Türkiye’de müstakil bir boşanma davası açmalarının da önüne geçilmiş olacaktır.

Unutulmamalı ki, 690 karar sayılı KHK ile getirilen düzenlemeyle MÖHUK’de düzenlenen tanıma müessesesi ortadan kaldırılmış değildir. Sadece nüfus kütüğüne tescil işlemlerinin hızlandırılması ve kolaylaştırılması için evliliklerin sona erdirilmesi ile sınırlı olarak ek bir düzenleme getirilmiştir. Böylece talebi nüfus müdürlüğüne red edilen tarafların yine de MÖHUK uyarınca tanıma davası açmaları mümkün olacaktır.

Nüfus Hizmetleri Kanununa eklenen 27/A maddesi içerisinde yer alan “*yabancı ülke adli veya idarî makamlarınca ... verilen kararlar*” ibaresinin MÖHUK m. 50’ye de eklenerek uygulama alanının genişletilmesinin faydalı olacağı kanısındayız. Böylece özellikle yabancı idarî makamlarca verilen boşanma kararlarında, çiftlerin anlaşamaması sebebiyle nüfus müdürlüğüne birlikte başvuramamaları durumunda taraflardan birinin mahkemeye başvurarak (kanunda aranan diğer şartların da yerine getirilmesi durumunda) yine de yabancı kararın tanınmasının sağlanması ile müstakil bir boşanma davası açılması gereğinin de önüne geçilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkan**, Mine: Pekcanitez Usûl-Medeni Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.
- Atalı**, Murat: Pekcanitez Usûl-Medeni Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.
- Budak**, Ali Cem: Kara Avrupası ve Anglo Amerikan Medeni Usul Hukuklarında Kesin Hüküm-Türkiye ile İngiltere Örnekleri, İstanbul 1991 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Çelikel**, Aysel/**Erdem**, B. Bahadır: Milletlerarası Özel Hukuk, 14. Bası, İstanbul 2016.
- Çelikel**, Aysel/**Nomer**, Ergin/**Giray**, F. Kerem/**Esen**, Emre: Milletlerarası Özel Hukuk Pratik Çalışma Kitabı, 13. Baskı, İstanbul 2016.
- Çelikel**, Aysel: “Yeni Kanuna Göre Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfiz Şartları”, MHB, Yıl 2, S. 2, 1982, s. 7-13. (Tenfiz Şartları)
- Çelikel**, Aysel: Ahkâmı Şahsiye Konusundaki Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması, İstanbul 1963. (Ahkâmı Şahsiye)
- Demir-Gökyayla**, Cemile: “Yabancı Mahkemelerden Alınan Mirasçılık Belgelerinin Türkiye’de Hüküm ve Sonuç Doğurması”, Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan, Ankara 2006, s. 559-583. (Mirasçılık Belgeleri)
- Demir-Gökyayla**, Cemile: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Kamu Düzeni, Ankara 2001.
- Doğan**, Vahit: Milletlerarası Özel Hukuk, 4. Baskı, Ankara 2016.
- Ekşi**, Nuray: Milletlerarası Özel Hukukta Medenî Olmayan Evliliklerin ve Adlî Olmayan Boşanmaların Tanınması, İstanbul 2012. (Boşanmaların Tanınması)
- Ekşi**, Nuray: Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi, 2. Bası, İstanbul 2000.
- Ekşi**, Nuray: Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, İstanbul 2013. (Tenfiz)

- Ekşi**, Nuray: Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Miras Hukuku, İstanbul 2013. (Milletlerarası Miras)
- Erdem**, B. Bahadır: “Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında 1968 Tarihli Brüksel Antlaşması’nın Hükümlerinin Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetki Kuralları ile Karşılaştırılması”, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ’a Armağan, MHB, Yıl 17-18, S. 1-2, İstanbul 1997-1998, s. 183-215. (Yetki Kuralları)
- Erdönmez**, Güray: Pekcanitez Usûl-Medeni Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.
- Ertaş**, Şeref: “Yabancı İlamların Tanınması ve Tenfizi”, Prof. Dr. Kudret Ayiter Armağanı, Ankara 1987, s. 365-438.
- Esen**, Emre: “Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Münhasır Yetki Kavramı”, Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan, MHB, Yıl 22, S. 2, İstanbul 2002, s. 183-206.
- Göğer**, Erdoğan: Devletler Hususi Hukuku, Kanunlar İhtilafı, 4. Bası, Ankara 1977.
- Güven**, Pelin: Tanıma-Tenfiz (Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi), Ankara 2013.
- Huysal**, Burak: “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler Işığında Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Konusunda Bazı Tespitler”, MHB, Yıl. 32, S. 1, İstanbul 2012, s. 71-101.
- Kuru**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, Altıncı Baskı, İstanbul 2001.
- Kuru**, Baki: Nizasız Kaza, Ankara 1961. (Nizasız Kaza)
- Nomer**, Ergin: “Rızaî Boşanma ve Kamu Düzeni”, MHB, Yıl 4, S. 2, İstanbul 1984, s. 94-98. (Kamu Düzeni)
- Nomer**, Ergin: “Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesinde Mahkeme İlâmlarının Tanınması ve Tenfizi”, MHB, Yıl 17-18, S. 1-2, İstanbul 1998, s. 285-294. (Kuzey Kıbrıs)

- Nomer**, Ergin: “Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Tanınmasında Kesinleşme Şartı”, Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu’na 65. Yaş Günü Armağanı, 2. Baskı, İstanbul 2001, s. 909-922. (Çekişmesiz Yargı)
- Nomer**, Ergin: “Yargıtay Kararlarında Devletler Özel Hukuku Kanunu”, Prof. Dr. Oğuz İmregün’e Armağan, İstanbul 1998. (Yargıtay Kararları)
- Nomer**, Ergin: Devletler Hususî Hukuku, 21. Bası, İstanbul 2015.
- Ökçün**, A. Gündüz: Devletler Hususî Hukukunun Kaynakları ve Kamu Düzeni, 2. Baskı, Ankara 1997.
- Özbakan**, Işıl: Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Ankara 1987.
- Özekes**, Muhammet: Medeni Usûl Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Ankara 2003.
- Pekcanitez**, Hakan: “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, Prof. Dr. Seyfullah EDİS’e Armağan, İzmir 2000, s. 753-791.
- Rauscher**, Thomas: Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 4, München 2010.
- Rosenberg**, Leo/**Schwab**, K. Heinz/**Gottwald**, Peter: Zivilprozessrecht, 17. Auflage, München 2010.
- Sakmar**, Atâ: Devletler Hususî Hukukunda Boşanma, İstanbul 1976. (Boşanma)
- Sakmar**, Atâ: Yabancı İlâmların Türkiye’deki Sonuçları, İstanbul 1982.
- Sargın**, Fügen/**Erten**, Rifat: “MÖHUK Hükümleri Dairesinde Tanımanın Hukuki Niteliği, Usûlü ve Karşılaşılan Bazı Sorunlar: Yeni Bir Düzenleme Yapma Gereği”, Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, İstanbul 2014, C.3, S.2, s. 37-136.
- Sargın**, Fügen: Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları, Ankara 1996.
- Schütze**, Rolf A.: Das internationale Zivilprozessrecht in der ZPO, Berlin 2008.
- Süral**, Ceyda: Avrupa Birliği’nde Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, İzmir 2007.

- Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman-Figanmeşe, İnci:** Milletlerarası Özel Hukuk, 5. Bası, İstanbul 2016.
- Şanlı, Cemal:** “Yabancı Veraset İlamlarının Türk Mahkemelerinde “Tanınması” veya “Delil” Olarak Kullanılması”, Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu’na Armağan, İstanbul 1990, s. 291-307. (Yabancı Veraset İlamları)
- Şanlı, Cemal:** Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, 5. Baskı, İstanbul 2013. (Uluslararası Ticari Akitler)
- Sensöz, Ebru:** “Türkiye’nin Taraf Olduğu Milletlerarası Sözleşmeler Çerçevesinde Doğrudan Tanıma Usulü”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sos. Bil. Dergisi, Y. 11, S. 22, 2012/2. s. 389-444.
- Tiryakioğlu, Bilgin:** Yabancı Boşanma Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi, Ankara 1996.
- Tütüncübaşı, Uğur:** Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması, Ankara 2014.
- Umar, Bilge:** “Yabancı ve Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, Adalet Dergisi, Yıl 51, S. 8, Ankara 1960, s. 472-492.
- Uyanık, Ayfer:** Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri, İstanbul 1994 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Zürcher Kommentar zum IPRG:** Hrsg. von Girsberger, Daniel/Heini, Anton/Keller, Max/Kostkiewicz, Jolanta K./Siehr, Kurt/Vischer, Frank/Volken, Paul, 2. Auflage, Zürich 2004.

SENDİKALARIN YARGILAMA ALANINA İLİŞKİN BİREYSEL NİTELİKLİ FAALİYETLERİ

Öğr. Gör. Dr. Ayça İZMİRLİOĞLU*

Öz

Sendikalar gerek çalışma hayatına gerek sosyal faaliyetlere ilişkin olmak üzere faaliyetlerde bulunabilirler. Sendikaların çalışma hayatına ilişkin faaliyetleri arasında yargılama alanına ilişkin bireysel nitelikli faaliyetler de yer almaktadır. İlgili faaliyetler 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 26/2 maddesinde düzenlenmiş olup, sendikalar üyelerinin yazılı başvurusu üzerine, üyelerini ve mirasçılarını temsilen iş sözleşmesinden ve çalışma ilişkisinden doğan hakları ile sosyal güvenlik haklarında dava açmak ve bu nedenle açılmış davada davayı takip yetkisini haizdir. Sözü geçen davaların takibi için sendikaların taraf ve dava ehliyetine sahip olması zorunlu olup, üyenin yazılı başvurusu da gereklidir. Çalışmamızda hem davayı takip yetkisi hem de yazılı başvurunun hukukî niteliği ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yazılı başvurunun hukukî niteliği hakkında doktrinde farklı görüşler ileri sürüldüğü için, görüşler ayrı ayrı irdelenmiştir. Ayrıca, yazılı başvuru neticesinde doğan hukukî ilişkinin hüküm ve sonuçları da ortaya konmuştur. Çalışmamızda hem Türk toplu iş hukuku hem

---

* Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi (e-posta: ayca.izmirliloglu@yasar.edu.tr) (Makale Gönderim Tarihleri: 17.07.2017-17.07.2017/Makale Kabul Tarihleri: 17.10.2017-04.08.2017)
Eser, yazara ait “Sendikaların Yargılama Alanına İlişkin Faaliyetleri” konulu yayımlanmamış yüksek lisans tezinin bir kısmının 6356 sayılı Kanun ve sair ilgili mevzuat değişiklikleri ile güncel eserler gözetilerek güncellenmesi suretiyle üretilmiştir.

de medeni yargılama hukuku kaynaklarından yararlanılmış olup, konuya ilişkin yargı içtihatlarından da örnekler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Sendika, Yargılama Alanına İlişkin Faaliyetler, Sendika Üye ve Mirasçıları, Dava

INDIVIDUAL ACTIVITIES OF TRADE UNIONS RELATED TO JUDICIARY

Abstract

Trade unions may take action both in labour-related matters and social activities. One of the activities in labour-related matters is individual activities related to judiciary. The aforementioned activities are regulated in the law of Unions and Collective Labour Contract Code No 6356 in Article 26/2. According to the article, the trade unions can sue and also be engaged in a lawsuit on the rights of the employment agreement, work relationship and social security rights upon written application representing their members and inheritors. The trade union must have side license and right of litigation to follow the case and the written application of the member is necessary as well. In our study, the legal character of both the right of litigation of the case and the written application has been examined in detail. Due to differing opinions existing in doctrine, these opinions have been discussed separately. Moreover, the provision and results of legal relationship that had been rised as a result of written application has been presented. In our study both Turkish collective labour law and procedural law have been referenced as sources and examples of courts decisions have been given on the subject as well.

Keywords

Trade union, Judiciary Activities, Union Members and Their Inheritors, Case

GİRİŞ

Sendikaların faaliyetleri arasında yargılama alanına ilişkin faaliyetler de mevcut olup, ilgili faaliyetler 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun “Faaliyetler” kısmının “Kuruluşların Faaliyetleri” başlıklı 26. maddesinde hüküm altına alınmıştır. Sözü geçen maddede sendikaların hem bireysel hem de kolektif nitelikli faaliyetleri düzenlenmekte olup, çalışmamızda sendikaların yargılama alanına ilişkin bireysel nitelikli faaliyetleri incelenecektir. Bireysel nitelikli faaliyetler kapsamında sendikalar, üyesi bulunan işçi ve işverenlerin yazılı başvuruları üzerine, iş sözleşmesinden ve çalışma ilişkisinden doğan hakları ile sosyal güvenlik haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen dava açmak ve bu nedenle açılmış davada davayı takip yetkisine sahiptir. Bu bağlamda, ilgili hüküm ile bağlantılı olan yargı kararlarına da yer verilmek suretiyle, öncelikle sendikaların taraf ve dava ehliyetleri üzerinde durulacak ve yazılı başvuruda kimlerin bulunabileceği incelenecektir. Akabinde, üye ya da mirasçının yazılı başvurusunun hukukî niteliğine dair doktrinde ileri sürülen kanunî temsil, ikinci derece davacılık ve iradî temsil görüşleri tartışılacak ve son olarak yazılı başvuru neticesinde doğan hukukî ilişkinin hüküm ve sonuçlarına yer verilecektir.

I. GENEL OLARAK

Sendikaların yargılama alanına ilişkin faaliyetleri, 18 Ekim 2012 Kabul Tarih ve 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun Beşinci Bölümünü oluşturan “Faaliyetler” kısmının “Kuruluşların Faaliyetleri” başlıklı 26. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmekte olup, bahsi geçen hüküm uyarınca: *“Kuruluşlar, çalışma hayatından, mevzuattan, örf ve âdetten doğan uyumsuzluklarda işçi ve işverenleri temsilen; sendikalar, yazılı başvuruları üzerine iş sözleşmesinden ve çalışma ilişkisinden doğan hakları ile sosyal güvenlik haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen dava açmak ve bu nedenle açılmış davada davayı takip yetkisine sahiptir. Yargılama sürecinde üyeliğin sona ermesi üyenin yazılı onay vermesi kaydıyla bu yetkiyi etkilemez¹.”* Sözü geçen hüküm sendikaların, üyeleri ve mirasçılarını

¹ 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu döneminde ise, ilgili faaliyet, “Sendikaların Çalışma Hayatına İlişkin Faaliyetleri” başlığı altında düzenlenen 32. maddesinin 3. bendinde

temsil etmesine ilişkin bireysel nitelikli yargılama faaliyetlerini düzenlemektedir.

Eski 2821 sayılı Sendikalar Kanununda ise, sendikaların çalışma hayatına ilişkin faaliyetleri sözü geçen Kanunun 32. maddesinde, sosyal faaliyetleri ise, 33. maddede düzenlenmişti. Konfederasyonların yalnızca 33. maddedeki sosyal faaliyetlerde bulunabilmesi düzenlenmekteydi. Oysa 6356 sayılı Kanunun 26. maddesi ile sözü edilen ayırım kaldırılmıştır². Yeni Kanun hükmünün ilk cümlesi ile önceki Sendikalar Kanunundan farklı olarak getirilen bir yenilik ile, kuruluşlara da *çalışma hayatından, mevzuattan, örf ve adetten doğan uyumsuzluklarda işçi ve işverenleri temsilen dava açmak ve bu nedenle açılmış davada davayı takip etmek yetkisi verildiği görülmektedir*.

Bahsi geçen düzenleme ile, çalışma hayatına ilişkin konularda işçi veya işverenleri temsilen dava açabilme ehliyeti sadece sendikalara değil, “kuruluşlar” sözcüğü ile konfederasyonlara da tanınmıştır. ŞAHLANAN’a göre, ilgili yasal düzenleme mevcut olmasaydı dahi, konfederasyonların bu tür bir dava ehliyetinin bulunduğu genel usul hukuku kuralları gözetilerek kabulü gerekmekteydi³. Bir başka ifadeyle, 6356 sayılı Kanun ile sendikaların yanı sıra, konfederasyonlar da işçi ve işverenlerin menfaatlerini ilgilendiren konularda üyelerini temsilen dava ehliyetine sahip kılınmıştır⁴.

düzenlenmekte idi. İlgili düzenlemeye göre sendikalar: “*Çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden, örf ve âdetten doğan hususlarda işçileri ve işverenleri temsilen veya yazılı başvuruları üzerine, nakliye, neşir veya adi şirket mukaveleleri ile hizmet akdinden doğan hakları ve sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davadan ötürü husumete ehil olmak*” faaliyetinde bulunabilirlerdi.

² **Önsal**, Naci: 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Üzerine Notlar, Türk Metal Yayınları, Ekim 2013, s. 60-61.

³ **Şahlanan**, Fevzi: “6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun Sendikalara İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi”, Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, S. 39, Y.2013/IV, Kanun, s. 138.

⁴ **Sur**, Melda: “6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun Uluslararası Normlar Açısından Değerlendirilmesi”, Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, S. 39, Y. 2013/4, Uluslararası, s. 335; **Dereli**, Toker: “6356 Sayılı Yeni Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu: Genel Bir Değerlendirme”, Çalışma Ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, S. 36, Y.2013/I, s. 52-53.

Önemle belirtilmelidir ki, söz konusu ehliyet kolektif davalara ilişkin olup, üyeler ile mirasçılardan yazılı başvurusu üzerine sahip olunan dava ehliyetinden farklıdır⁵. Nitekim Kanunun Gerekçesinde de ifade edildiği üzere; “bu dava ehliyeti üyelerin veya mirasçılarının yazılı başvurusu üzerine verilen maddi vakalar için öngörülen dava ehliyetinden farklıdır.”

Hükmün son cümlesinde ise, bireysel nitelikli davalar bakımından üyenin yazılı onay vermesi kaydıyla yargılama sürecinde sendika üyeliğinin son bulması hâlinde sendikandan dava ehliyetinin devam edeceği hususu açıkça hüküm altına alınmıştır⁶. Yazılı onay, sendika üyeliği sona eren bireyin iradesi dışında temsil edilmesini önlemektedir⁷. Bu durumda ilgili düzenleme üyelerin yalnızca iş sözleşmesinden kaynaklanan uyumsuzlukları için sendikalara dava açma yetkisi vermektedir⁸. Eski Kanuna paralel olarak yapılan düzenlemede bir eklemeye gidilerek, “*yargılama sürecinde üyeliğin sona ermesi bu ehliyeti etkilemez*” hükmüne yer verilmesi ile özellikle sendikaların üyelerini temsilen açtıkları davalarda, üye sendikadan herhangi bir nedenle ayrılrsa dahi, sendikandan eski üyesini davada temsil etmeye devam etmesi mümkün kılınmış ve böylece sendikandan eski üyeyi yarı yolda bırakmasına engel olunmak istenmiştir⁹. Dolayısıyla, yapılan ekleme uygulamada karşılaşılan bir sorunu gidermiştir¹⁰. Nitekim Kanunun Gerekçesinde de iş sözleşmesinden ve çalışma ilişkisinden doğan haklar ile sosyal güvenlik haklarından üyelerini temsilen sendikandan açtığı davanın devamı süresince sendika üyeliğinin sona ermesi hâlinde, sendikandan dava ehliyetinin devam etmesinin sağlandığı belirtilmiştir. Öte yandan, sendika üyeliği sona eren işçi veya işverenin yazılı onayı alınarak kişinin iradesi dışında temsilinin önlenmediği de yine Kanunun Gerekçesinde vurgulanmıştır.

⁵ **Sur**, Uluslararası, s. 335.

⁶ **Sur**, Uluslararası, s. 335.

⁷ **Dereli**, s. 53; **Tuncay Can/Savaş Kutsal**, Burcu: Toplu İş Hukuku, Beta Yayınları, 4. Bası, İstanbul 2015, s. 124.

⁸ **Sümer**, Haluk Hadi: İş Hukuku, 17. Baskı, Konya 2013, s. 210.

⁹ **Tuncay**, A. Can: “Sendikalara İlişkin Son Kanun Taslağının Getirdikleri”, SİCİL, S. 21, Y.6, Mart 2011, Sendika, s. 161.

¹⁰ **Şahlanan**, Kanun, s. 138.

Ayrıca, kuruluşların çalışma hayatından, mevzuattan, örf ve âdetten doğan uyumsuzluklarda işçi ve işverenleri temsilen açtıkları davalar veya bu nedenle açılmış olup takip edecekleri davalar, Hukuk Muhakemeleri Kanunu¹¹ 113. maddesi uyarınca topluluk davaları olarak nitelendirilmektedir. Topluluk davaları, sendikaların kolektif nitelikte yargı faaliyetleri kapsamında olduğu için, bu çalışmamızda ayrıntılı olarak incelenmeyecektir.

II. SENDİKALARIN TARAF VE DAVA EHLİYETLERİ

Yukarıdaki açıklamalarımızda, sendika kavramı ile sendikaların unsur ve işlevlerine değinilmiş olup, çalışmamızın konusunu teşkil eden sendikaların yargılama alanına ilişkin bireysel nitelikli faaliyetlerine geçmeden önce, sendikaların taraf ve dava ehliyetleri incelenecektir. Çünkü sendikaların yargı faaliyetlerinde bulunabilmeleri için öncelikle taraf ve dava ehliyetini haiz olmaları gerekmektedir.

Dava şartları, bir davanın esasına geçilerek incelenebilmesi için gerekli olan şartlardır. Dava şartları türlere ayrılmaktadır. İşte bu türlerden “genel dava şartları” arasında “taraf ve dava şartları” kapsamında taraf ve dava ehliyeti karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, iki tarafın da taraf ve dava ehliyetine sahip olması davanın esasının incelenmesine geçilmesi için şarttır. Kaldı ki, taraf ve dava ehliyetinin birinin yokluğu davanın usûl yönünden reddine sebep olacaktır¹².

Önemle belirtmelidir ki, dava şartlarının bulunup bulunmadığı hakim tarafından yargılamanın her safhasında re’sen dikkate alınır. Tarafların dava şartlarının bulunmaması veya şartlarda eksiklik olmasına muvafakatı olsa bile hakim davayı esasa girmeksizin, başka bir ifadeyle, dinlenilme şartının

¹¹ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, RG. T. 4/2/2011, S. 27836.

¹² **Kuru**, Baki: “Dava Şartları”, Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan, Dava, Ankara 1964, s. 111, 120; **Işık**, Rüçhan: İşçi Sendikalarının Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi, Ankara 1977, s. 96; **Umar**, Bilge: “Medeni Usul Hukukunda Dinleme Şartı Olarak Ehliyet”, İÜHFİM, C. XXIX, S. 3, Y. 1963, s. 598; **Postacıoğlu**, İlhan: Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Baskı, İstanbul 1975, s. 216; **Pekcanitez**, Hakan/**Atalay**, Oğuz/**Özkes**, Muhammet: Medenî Usûl Hukuku, 6. Bası, Ankara 2007, s. 221-222.

yokluğu nedeniyle reddetmekle yükümlüdür¹³. Konuyu sendikalar bakımından değerlendirdiğimizde, bir sendikanın tüzel kişiliği baştan haiz olmaması ya da dava açıldıktan sonra tüzel kişiliğini kaybetmesi hâlinde yine davanın, usûl yönünden taraf ehliyetinin bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmesi gerekir¹⁴. Tabii, sendikanın baştan beri tüzel kişilik kazanmadığı iddiasıyla bir dava açılması halinde, ilgili davanın çekişmeli yargı kapsamında bir tespit davası niteliğinde olduğu kabul edilerek, tüzel kişiliği bulunmadığı iddia edilen sendikanın savunma hakkını ihlal etmemek için ve sadece bu dava bakımından sendikanın “pasif” taraf ehliyetinin olduğu varsayılmalıdır¹⁵.

A. Taraf Ehliyeti

1. Genel Olarak

Bir davanın taraflarının öncelikle dava ve taraf ehliyetine sahip olması gerekmektedir. Başka bir anlatımla “bir usûl işleminin süjesi” olabilmek için taraf ehliyetinin mevcut olması gereklidir¹⁶. Taraf ehliyetinin hak ehliyetini karşılamak üzere kullanılan bir terim olduğunu söylemek mümkündür¹⁷.

Sendikalar, Anayasa m. 51 ve Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 3/1 uyarınca, önceden izin almaksızın kurulabilmekte ve sözü geçen Kanunun 7. maddesinin 1. bendine göre, yazılı olarak kurucular tarafından hazırlanacak tüzük ve kanunda belirtilen diğer belgeleri Valiliğe sunmakla tüzel kişilik kazanmaktadır. Dolayısıyla, tüzel kişilik kazanmış olan bir sendika artık taraf ehliyetine sahip olur¹⁸. Diğer bir deyişle, sendi-

¹³ **Kuru**, Dava, s. 111, 120, 123; **Umar**, s. 600, 615; **Hatemi**, Kezban: “İşçi Sendikalarının Usul Hukuk Açısından Ehliyet Durumu, İstanbul Barosu Dergisi”, S.1-2, Y. 1975, s. 38; **Işık**, s. 96, 99.

¹⁴ **Umar**, s. 39.

¹⁵ **Hatemi**, s. 39.

¹⁶ **Kuru**, Dava, s. 118; **Umar**, s. 592.

¹⁷ **Kuru**, Dava, s. 118; **Umar**, s. 592; **Hatemi**, s. 36-37.

¹⁸ **Işık**, s. 96; **Günay**, Cevdet İlhan: Sendikalar Kanunu Şerhi, Ankara 1999, s. 205; **Hatemi**, s. 38; **Aker**, Halit: “İşçi ve İşveren Sendikalarının Dava Açabilecekleri Haller ve Özellikle Sendikanın Üye veya Mirasçısının Yazılı Başvurusu Üzerine Dava Açması”, Kazancı Hukuk Dergisi, S: 37-38, Y: Eylül-Ekim 2007, s. 35; **Erişir**, Evrim: Medeni Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti, İzmir 2007, s. 206.

kaların taraf ehliyetine sahip olabilmesi için başlıca şart tüzel kişiliğin kazanılmasıdır¹⁹.

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 26. maddesinde²⁰ sendikanın taraf olabileceği toplu nitelik taşıyan davaların tahdidî olarak çerçevesi çizilmiş olup, sadece çalışma hayatı, örf ve âdet, mevzuat veya toplu iş sözleşmesinden kaynaklanabileceği düzenlenmiştir²¹. Bahsi geçen davaları ilgili sendika kendi adına açar ve böylece davanın tarafı da kendisi olur²².

Diğer taraftan, sendikanın tarafı olmadığı bir sözleşmenin iptali istemi ile dava açması bir başka deyişle, üçüncü kişi konumunda olan bir sendikanın üyeleri adına dava açması için hukuki yararı da dava ehliyeti de bulunmamaktadır. Örneğin, bir Yargıtay kararında²³ ilgili husus şöyle ifade edilmiştir: “6356 Sayılı Kanun’un 26. maddesinde kuruluşların, çalışma hayatından, mevzuattan, örf ve adetten doğan uyumsuzluklarda üyelerini temsilen davaya açmaya ehil olduğunun açık şekilde düzenlendiği, davanın çalışma hayatından kaynaklandığı, dolayısıyla sendikanın böyle bir davayı açma hak ve yetkisini kanundan aldığı, böyle bir istemde bulunmakta hukuki yararı bulunduğu ileri sürülmesi mümkündür. Gerçekten de, sendikanın böyle bir dava açması mümkündür. Ancak bu istemin hangi halde yapılabileceği önem taşımaktadır. Örneğin açılacak bir Toplu İş Sözleşmesi yetki uyumsuzluğu davasında işyerindeki bütün alt işverenlik ilişkilerinin muvazaalı işleme dayandığı ve alt işveren işçilerinin başlangıçtan itibaren asıl işveren işçisi sayılmak suretiyle karar verilmesi talep edilebilecektir. Ancak somut olaydaki gibi mücerret bir biçimde açılan davanın dinlenmesi ve hüküm altına alınması mümkün değildir. Öte yandan sendikanın taraf olmadığı asıl işveren ile alt işveren arasında kurulmuş bir sözleşmenin iptalini isteme hakkı

¹⁹ Postacıoğlu, s. 209; Işık, s. 97; Hatemi, s. 37; Narmanhoğlu, Ünal: İş Hukuku II Toplu İş İlişkileri, B. 3, İstanbul 2016, s. 252; Sur, s. 166.

²⁰ Eski Sendikalar Kanunu, m. 32.

²¹ Narmanhoğlu, s. 253; Kutal, Metin: “Sendikaların “Mesleğin Ortak Çıkarlarını” Koruma İşlevi”, Kenan Tunçomağ’a Armağan, İstanbul 1997, s. 277; Tuncay, s. 84; Erişir, s. 209.

²² Kutal, s. 281; Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. Baskı, İstanbul 2001, C.1, s. 1180; Erişir, s. 209.

²³ Yargıtay 7. HD. 12.02.2015 T., 2015/3273 E., 2015/1860 K., <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>

yoktur. Sözleşmenin iptali ancak o sözleşmenin tarafları arasında tartışılabilir. Üçüncü kişi konumunda olan sendika bu davayı açamaz. Bu sebeple davacı sendikanın davalının dava dışı şirketlerle yaptığı hizmet alım sözleşmelerinin muvazaalı olduğunu, 4857 Sayılı İş Kanunu'nun 2/6. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmesi mümkün olmadığından davanın aktif dava ehliyeti ve hukuki yarar yokluğundan reddi yerine hatalı değerlendirmeye kabulü isabetsiz olmuştur.”

Tüzel kişinin organları, tüzel kişiliği haiz sendikanın kanunî temsilcisi durumundadır²⁴. Bu sebeple, tüzel kişinin organlarının sendikanın taraf olduğu bir yargılama derdest iken değişmesi davayı etkilemeyecektir. Çünkü davada taraf olan, sendikanın tüzel kişiliğidir. Diğer bir deyişle, taraf, sendika organlarında görevli kişiler değildir. Sendika organlarında yer alan kişiler davanın tarafı olmadığı için, aynı davada müdahil olabilirler. Hatta tanıklık yapmalarına dahi bir engel yoktur. Davaya ilişkin mahkeme ilamı onlar için kesin hüküm teşkil etmez, sendikanın davası nedeniyle şahsî davalarında derdestlik itirazı öne sürülemez²⁵.

2. Sendika Şubelerinin Durumu

Gözden kaçırılmaması gereken nokta, sendika şubelerinin tüzel kişiliğinin olmadığı ve bu nedenle taraf ehliyetlerinin de bulunmadığıdır²⁶. Sendika şubelerinin tüzel kişiliği olmadığı ve bu nedenle husumetle yer alamayacağı, HGK 1989/9-153 E. 1989/283 K. sayılı kararda²⁷ şöyle ifade edilmiştir: “Sendikalar Kanunu hükümleri karşısında Sendika Şubelerinin tüzel kişiliği söz konusu olamayacağına göre, Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken önceki kararda direnilmesi usul ve kanuna aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır.”²⁸

²⁴ Umar, s. 597; Işık, s. 98.

²⁵ Umar, s. 597; Işık, s. 98.

²⁶ Umar, s. 596-597; Işık, s. 97; Tuncay, s. 83; Erişir, s. 206.

²⁷ İlgili Yargıtay Hukuk Genel Kurulu için bkz. <http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlight/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/hgk-1989-9-153.htm&query=K.%20%201989/283%20#fm>

²⁸ Kılıçoğlu, s. 44-45.

Dolayısıyla, sendika şubelerinin hukukî anlamda kişi olarak kabul edilmemeleri nedeniyle hak ehliyeti bulunmadığından, şubelere taraf olabilme hakkı tanınmamakta olup, şubelerin taraf ehliyetleri yoktur. Sendika şubelerinin taraf ehliyetinin olmaması, sendika şubesinin bir işlemi nedeniyle yargı yoluna başvurulması, davacı bakımından, davalı taraf olarak şube yerine sendikayı göstermeyi gerekli kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, taraf olarak, şubenin bağlı bulunduğu genel merkez gösterilmelidir. Keza davanın sendika şubesine karşı açılması, davanın usûl yönünden taraf ehliyeti eksikliği sebebiyle reddi sonucunu doğuracaktır²⁹. Yargıtay 9. HD.'nin 20.12.1993 Tarih 16662/19058 sayılı kararında: “*Dava sendika şubesi aleyhine açılmış ve mahkemece de şube aleyhine hüküm kurulmuştur. Oysa sendika şubeleri tüzel kişiliği sahip kuruluşlar değildir. Bu nedenle davada taraf olma ehliyetini haiz değildir. Bu nedenle şube aleyhine açılan davanın taraf ehliyeti yönünden reddine karar vermek gerekirken işin esasına girilerek yazılı şekilde hüküm kurulmuş olması isabetsiz olup, bozmayı gerektirmiştir*” ifadeleriyle anılan husus ortaya konmaktadır. Benzer şekilde Yargıtay 9. H.D.'nin 27.3.1990 Tarih 595/4071 sayılı kararında³⁰: “*Sendika şubesinin tüzel kişiliği yoktur. Bu nedenle, sendika şubesi davada taraf olma ehliyetine sahip değildir. Nitekim, mahkemece de böyle kabul edilerek sendika şubesince aynı istekle açılmış olan dava husumet yönünden reddedilmiştir.*”

Türk hukukunda sendika şubelerine tüzel kişilik tanınmaması, şubelerin sadece taraf ehliyeti değil, aktif ve pasif dava ehliyetlerinin de bulunmaması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle sendika şubeleri hem genel hükümlere göre açılacak davalarda hem de Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 26 uyarınca açılacak davalarda dava ehliyetinden yoksundur. Nitekim, şubelerin dava ehliyetinin bulunmadığına dair Yargıtayın yerleşmiş bir içtihadının olduğunu söylemek mümkündür³¹. Örneğin, Yargıtay 9.

²⁹ **Işık**, s. 97; **Erişir**, s. 206.

³⁰ İlgili Yargıtay kararı için bkz. [http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1990-595.htm&query=K.%20"1990/595"#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1990-595.htm&query=K.%20)

³¹ 9. HD, 27.3.1990 T. 595/4071, YKD, Aralık 1990, s. 1787/1788; **Şahlanan**, Fevzi: Sendikalar Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1995, s. 223. (Aynı sayfada konuya ilişkin zikredilen Yargıtay kararları: 9 HD., 31.12.1987 T. 12075/11999, TÜHİS, Şubat 1988, s. 20;

Hukuk Dairesinin 19.4.1989 Tarih 1989/9-153 E. 1989/283 K. sayılı kararına göre³²: "... (Sendika şubesinin tüzel kişiliği yoktur. Bu bakımdan dava açmaya ehil değildir. Bu itibarla Çelik İş Sendikası'nın İskenderun Şube Başkanlığı'nın Çelik İş Sendikası ve işveren İ.D.Ç. Fabrikaları Müessesesi müdürlüğü aleyhine açmış olduğu davanın husumetten reddine karar vermek gerekirdi. Yazılı şekilde işin esası hakkında hüküm tesisi usul ve kanuna aykırıdır) gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir... Sendikalar Kanunu hükümleri karşısında Sendika Şubelerinin tüzel kişiliği sözkonusu olamayacağına göre, Hukuk Genel Kurulu'nca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken önceki kararda direnilmesi usul ve kanuna aykırıdır. Bu nedenle direnme karar bozulmalıdır." Benzer şekilde, Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 20.12.1993 Tarih 1993/16662 E. 1993/19058 K. sayılı kararında³³: "Dava sendika şubesi aleyhine açılmış ve mahkemece de şube aleyhine hüküm kurulmuştur. Oysa sendika şubeleri tüzel kişiliği sahip kuruluşlar değildir. Bu nedenle davada taraf olma ehliyetine haiz değildir. Bu nedenle şube aleyhine açılan davanın taraf ehliyeti yönünden reddine karar vermek gerekirken işin esasına girilerek yazılı şekilde hüküm kurulmuş olması isabetsiz olup, bozmayı gerektirmiştir" ifadesi ile sendika şubelerinin dava ehliyetinin bulunmadığına işaret edilmiştir.

Doktrinde de konuya ilişkin Yargıtay'ın içtihadı tasvip edilmektedir³⁴. Ancak, sendika şubesi ile genel merkez arasında çıkan uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda ŞAHLANAN'a göre, şubelerin dava ehliyetlerinin bulunmaması bazı haksızlıkların oluşmasına yol açabileceği için, ya tüzükte hüküm bulunması koşuluyla şube yönetim kuruluna sendikayı temsilen dava açma yetkisi tanımak ya da şubenin genel merkez ile arasında olan uyuşmazlıklarda şubenin genel merkeze karşı dava yetkisi olduğunu veya açılmış

9. HD, 30.10.1987 T. 9401/9694, Çimento İşv. D., S. 34-35; 9. HD, 23.1.1989 136/313, Yasa D., Eylül 1989, S. 1300-1300; **Tuncay**, s. 103.

³² İlgili Yargıtay kararı için bkz. [http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/hgk-1989-9-153.htm&query=K.%20"1989/283"#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/hgk-1989-9-153.htm&query=K.%20)

³³ İlgili Yargıtay kararı için bkz. [http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1993-16662.htm&query=K.%20"1993/19058"#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1993-16662.htm&query=K.%20)

³⁴ Bu görüşü tasvip eden yazarlar için bkz. **Şahlanan**, s. 223.

bir davaya müdahil olabileceğini kabul etmek, meydana gelen haksızlıkları sona erdirecektir³⁵. Aksi hâlde şubelerin genel merkez karşısındaki demokratik etkinliği de son bulacaktır. Nitekim Yargıtay 9. HD'nin 23.01.1989 T. ve 136/313 sayılı kararında görüldüğü üzere, yapılan bir seçimde genel merkezden farklı görüşteki bir grup şube, seçimleri kazanmışsa o şubedeki seçimin veya genel kurulun iptali talepli bir dava açılması hâlinde şubenin husumet ehliyeti olmamasından ötürü dava genel merkeze yöneltilmektedir. Çoğu zaman davanın danışıklı olarak açtırıldığı gözetildiğinde, genel merkezin açılan davayı kasıtlı olarak gereği gibi savunmayarak veya davayı kabul ederek kendisine muhalefet eden şube yönetimini mahkeme kararı ile görevden uzaklaştırabildiği görülmektedir³⁶.

Diğer yandan, Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 1990/595 E. 1990/4071 K. sayılı kararına göre: “*Sendika şubesinin tüzel kişiliği yoktur. Bu nedenle, sendika şubesi davada taraf olma ehliyetine sahip değildir. Nitekim, mahkemece de böyle kabul edilerek sendika şubesince aynı istekle açılmış olan dava husumet yönünden reddedilmiştir. Bu durumda sendika şubesi yönetim kurulu başkan ve üyelerinin sendika şubesi adına dava açmaya hakları olmadığı gibi, kendi adlarına da böyle bir dava açmaya hakları yoktur. O halde, adı geçen davacıların da davasının reddi gerekir.*” Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 07.06.2005 T. 18621/20550 sayılı kararına göre ise, şube yönetim kurulu üyesi ve şube başkan vekili olarak görev yapmakta olan davacının görevine merkez yönetim kurulunca son verilemeyeceği, SK'da merkez yönetim kuruluna bu yönde bir yetki verilmediğine, bu nedenle kararın iptali için iş mahkemesinde genel merkeze karşı dava açabileceğine karar verilmiştir³⁷.

Taraf ehliyetinin var olup olmadığı konusunda bir ihtilâf bulunması bir hâdise teşkil etmekte olup, hakimin bu ihtilafı bir karara bağlaması icap eder. Hakimin taraf ehliyetinin varlığını kabul ettiğine ilişkin kararı bir ara karar; taraf ehliyetinin yokluğunu kabul ederek davayı reddetmesi nihai karardır.

³⁵ Şahlanan, s. 224; Tuncay/Savaş Kutsal, s. 121.

³⁶ İlgili Yargıtay kararı için bkz. Yasa Dergisi, Eylül 1989, s. 1500; Şahlanan, s. 223-224.

³⁷ İlgili Yargıtay kararı için bkz. TÜHİS, Ağustos 2006, s. 102; Benzer bir karar örneği: Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 08.02.2005 Tarih 985/3647 sayılı karar, Çalışma ve Toplum, 2005/2, s. 227; Tuncay, s. 103.

Dolayısıyla hakim tarafından taraf ehliyeti konusunda yanlış karar verilmesi bir temyiz sebebi olacaktır³⁸.

3. Sendikanın Faaliyetinin Durdurulması Hâlinde

6356 sayılı Kanun m. 7/3 uyarınca, “Tüzüğün veya bu maddede sayılan belgelerin içerdikleri bilgilerin kanuna aykırılığının tespit edilmesi ya da bu Kanunda öngörülen kuruluş şartlarının sağlanmadığının anlaşılması hâlinde ilgili valilik kanuna aykırılık veya eksikliklerin bir ay içinde giderilmesini ister. Bu süre içinde kanuna aykırılığın veya eksikliğin giderilmemesi hâlinde, Bakanlığın veya ilgili valiliğin başvurusu üzerine mahkeme, gerekli gördüğü takdirde kurucuları da dinleyerek üç iş günü içinde kuruluşun faaliyetinin durdurulmasına karar verebilir. Mahkeme kanuna aykırılığın veya eksikliğin giderilmesi için altmış günü aşmayan bir süre verir.”

İlgili düzenleme doğrultusunda sendikanın faaliyetinin durdurulduğu esnada sendikanın taraf olduğu derdest bir dava mevcut ise, faaliyeti durdurulan sendika dava ehliyetini de kaybettiği için HMK m. 56 uyarınca hakim tarafından yargılanmanın ertelenmesi icap eder. Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 31/3 maddesine göre, 4721 sayılı Türk Medeni Kanun³⁹ hükümlerine göre atanacak olan bir ya da üç kayyım tarafından faaliyeti durdurulan sendikanın mallarının idaresi ve menfaatlerinin korunması sağlanır⁴⁰. Bununla birlikte GÜNAY’a göre ise, sendikanın faaliyetinin durdurulması sendikaya kayyım tayin edilmesini gerektirmez⁴¹. İlgili davanın hakimi, kayyım tayini konusunda sulh hukuk mahkemesi hakimleri yetkili olduğu için ilgili atama sulh hakimi tarafından yapılan kadar yargılamayı ertelemelidir. Kayyım, tayin edilmekle artık sendikanın taraf olduğu davaları takip etmekle yükümlü olur. Tabii davanın tarafı, tüzel kişiliği devam eden sendika olup, kayyım davayı, sendikayı temsil etmek suretiyle yürütmekle yükümlüdür⁴².

³⁸ Umar, s. 600-601.

³⁹ RG. T. 8 Aralık 2001, S. 24607.

⁴⁰ Erişir, s. 207.

⁴¹ Günay, Sendika, s. 821.

⁴² Erişir, s. 207-208.

4. Müeyyide Olarak Kapatma

Sendikaların tüzel kişiliklerini ve dolayısıyla taraf ehliyetlerini kaybetmelerine yol açan durumlar arasında sendikanın kapatılması da yer almakta olup, 6356 sayılı Kanununun m. 7/4 bendine göre, “*Tüzük ve belgelerin kanuna uygun hâle getirilmesi üzerine mahkeme durdurma kararını kaldırır. Verilen süre sonunda tüzük ve belgelerin kanuna uygun hâle getirilmemesi hâlinde ise mahkeme kuruluşun kapatılmasına karar verir.*”

Sözü geçen hüküm uyarınca, sendikaların kuruluş şartlarındaki eksiklikleri veya aykırılıkları gidermek için kendilerine verilen süre içinde tüzüklerini ve belgelerini uygun hâle getirmedikleri takdirde, mahkeme tarafından sendikanın kapatılmasına karar verilmesi sayılabilir. Bu süre altmış günü geçemez⁴³.

Bir başka kapatma hâli ise, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 31/1 maddesine göre şöyledir: “*Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı faaliyetlerde bulunan kuruluş, merkezlerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine mahkeme kararı ile kapatılır.*”

Yukarıda belirtilen Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 7/3 ile aynı Kanun m. 7/4 hükümleri doğrultusunda, mahkemeye yapılan başvuru, davalı sendikanın kapatılması ile sonuçlanabileceğine göre, yapılan başvuruyu “kapatma davası” olarak nitelendirmek mümkündür. Başvurunun müeyyidesinin ilgili sendikanın kapatılması olduğu nazara alınır, ortada bir dava mevcuttur ve sendikanın taraf olarak görülmesi ve savunmasının alınması gerekmektedir. Bu davanın tarafları ise, bildirim neticesinde tüzel kişilik kazanmış olan sendika ile kamu tüzel kişisidir⁴⁴. Hemen belirtilmelidir ki, sendikanın tüzel kişiliğinin olmadığı yahut tüzel kişiliği meydana getiren işlemin batıl olduğu iddiasıyla açılan davalarda mahkeme tarafından karar verilene kadar o tüzel kişinin taraf ehliyetinin mevcut olduğu kabul edilmelidir⁴⁵.

⁴³ Erişir, s. 206.

⁴⁴ Erişir, s. 207.

⁴⁵ Işık, s. 98.

Diğer taraftan, kapatılma ile beraber sendikanın tüzel kişiliği ve taraf ehliyeti sona ermiş olur⁴⁶. Bu sebeple, kollektif nitelikli davalar bakımından, sendikanın tüzel kişiliği baştan haiz olmaması ya da dava açıldıktan sonra tüzel kişiliğini kaybetmesi hâlinde, davanın, usûl yönünden sendikanın taraf ehliyetinin bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddedilmesi gerekmektedir⁴⁷. Ancak, hemen belirtilmelidir ki, söz konusu dava, işçi hakkında bireysel nitelikli bir dava ise, mahkemenin işçinin bizzat kendisinin de takip yetkisi olduğunu gözeterek, işçiye süre vermesi ve işçinin mahkeme tarafından verilecek süre içerisinde davayı takip edeceğini beyan etmesi durumunda, HMK'nın 114. maddesinde hüküm altına alınan dava şartları yerine gelmiş olacaktır. Böylece, yargılamaya kaldığı yerden işçi taraf üzerinden devam edilecektir.

5. Sendikanın Katılma veya Birleşmesi

Sendikaların bir başka sendikaya katılması veya birleşmesi 6356 sayılı Kanunun 22. maddesinde düzenlenmiştir. Adı geçen hükmün birinci ve ikinci fıkraları uyarınca: *“(1) Bir kuruluşun aynı nitelikteki bir kuruluşu katılması hâlinde, katılan kuruluşun bütün hak, borç, yetki ve çıkarları katıldığı kuruluşu kendiliğinden geçer. (2) Aynı nitelikteki bir kuruluşla birleşen kuruluşların bütün hak, borç, yetki ve çıkarları birleşme sonucu meydana getirdikleri yeni tüzel kişiliğe kendiliğinden geçer.”*

Bahsi geçen hüküm ile, sendika veya konfederasyonların katılma ya da birleşmesi tüzel kişiliklerini kaybetmeleri anlamına gelmektedir. Tüzel kişiliği sona eren sendikanın katılma veya birleşme durumunda tüm hak, borç, menfaat ve yetkileri katıldığı ya da birleştiği sendika veya konfederasyona geçmektedir⁴⁸.

Bir sendika, tarafı bulunduğu dava veya davalar derdest iken katılma veya birleşme ile tüzel kişiliğini kaybetmiş olursa, aynı zamanda taraf ehliyetini de yitirir. Ancak birleşme neticesinde tüm hak alacak ve borçlar kül halinde bir başka sendika ya da konfederasyona intikal edeceğinden,

⁴⁶ Narmanhoğlu, s. 306.

⁴⁷ Umar, s. 39.

⁴⁸ 9. HD. 3.2.1987, 10722/952; Tuncay, s. 81; Günay, s. 452; Erişir, s. 208.

yargılamanın başında tüzel kişiliği mevcut iken birleşme sonucunda taraf ehliyetinin yokluğu davanın reddine sebep olmaz. Böyle bir durumda katıldığı sendika yahut tüzel kişilik kazanan sendika, tüzel kişiliği sona eren sendikanın yerine taraf olacak, diğer bir deyişle kanundan doğan bir taraf değişikliği gündeme gelecektir⁴⁹.

6. Konfederasyonların Taraf Ehliyeti

Konfederasyonlar bakımından da yukarıda değindiğimiz esaslar geçerlidir. Konfederasyonların farklılığı sadece tüzel kişi olanlar tarafından kurulabilen kuruluşlar olmasıdır. Oysa işveren sendikalarının tüzel kişi işverenlerin yanı sıra gerçek kişi işverenler tarafından da kurulması mümkündür.

Konfederasyonu oluşturan kurucu sendikaların tüzel kişilikleri devam etmekte olup, işçilerin sendikaya üye olması gibi sendikalar da konfederasyona üye olmaktadır. Dolayısıyla tüzel kişiliği mevcut olan bu sendikaların taraf ehliyeti de devam ettiği için açmış oldukları veya aleyhlerinde açılan davalar sürmektedir⁵⁰.

7. Fiilî İşçi Topluluklarının Durumu

Fiilî işçi topluluklarının da tüzel kişilikleri bulunmadığını ve bu nedenle taraf ehliyetlerinin olmadığını belirtmek gerekir⁵¹. Fiilî işçi topluluklarına dair Yargıtay 9. HD.'nin 21.12.2000 Tarih 19723/19481 sayılı kararı uyarınca: “2821 sayılı Sendikalar Kanununun işçiler ve işverenler tarafından meydana getirilen sendikalar ile konfederasyonların kapsamına aldığı fiilî topluluklarının ise sendika halinde kurulabilmesi olanağı bulunmamaktadır. Bu husus mahkemenin de kabulündedir. 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 63. maddesinde bu kanunun uygulanmasından doğan uyuşmazlıkların iş mahkemelerinde çözümlenmesi kuralını koymuştur. Davaya konu olayda kurulmuş bulunan toplulukların sendika kapsamı içinde buldukları düşünülemez olduğundan, onlar tarafından kurulmuş olan temsilciliklerinin de kapatılması ya da faaliyetlerinin durdurulması gibi, isteklerin iş mahkeme-

⁴⁹ Erişir, s. 208.

⁵⁰ Yargıtay 9. HD. 24.10.1975, 28372/48144; Erişir, s. 208.

⁵¹ Işık, s. 97.

lerinde görülmesi olanağı bulunmamaktadır. Böyle bir uyumsuzluğu çözümlenemeye görevli mahkeme Asliye Hukuk Mahkemesidir. Böyle olunca dava dilekçesinin görev yönünden reddine karar verilmelidir.”⁵²

B. Dava Ehliyeti

Bir kişinin bizzat veya kendisinin tayin edeceği bir temsilci aracılığıyla usul işlemlerinin muhatabı olabilmesi ve bu işlemleri yapabilmesi ile davayı takip edebilmesini sağlayan ehliyet, dava ehliyetidir⁵³. Kimi yazarlara⁵⁴ göre dava ehliyeti medenî hakları kullanma ehliyetinin Medeni Usûl Hukukundaki görünüş biçimidir⁵⁵. Sendikanın dava ehliyeti diğer bir deyişle fiil ehliyeti, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ve tüzüğüne göre gerekli organlara sahip olmasıyla başlamaktadır⁵⁶.

Ayrıca, dava ehliyeti de taraf ehliyeti gibi dava şartlarından birini teşkil etmekte ve dava ehliyetine sahip olmadan açılan bir dava esasa girilmeksizin usul yönünden reddedilmeye mahkum olmaktadır⁵⁷. Aynı zamanda hatırlatılmı ki, dava ehliyetinin de taraflarca davanın herhangi bir aşamasında ileri sürülmesi mümkündür⁵⁸. Dava şartları arasında HMK m.114/d uyarınca, “*Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin sözü konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması*” da düzenlendiği için, hakimin davayı kesin olarak reddetmeden önce şartın sağlanıp sağlanmadığını incelemesi gerekmektedir⁵⁹. Davacının dava ehliyetinin olmadığı konusunda davalının itirazda bulunmasına gerek yoktur. Çünkü hakimin incelemeyi re’sen yapması gerekmektedir. Eğer mahkeme

⁵² İlgili Yargıtay kararı için bkz. [http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-2000-19723.htm&query=E.%20"2000/19723"#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-2000-19723.htm&query=E.%20)

⁵³ **Kuru**, Dava, s. 120; **Umar**, s. 602; **Postacıoğlu**, s. 205; **Işık**, s. 98; **Aker**, s. 35.

⁵⁴ **Kuru**, Dava, s. 120; **Umar**, s. 602; **Postacıoğlu**, s. 205; **Hatemi**, s. 39.

⁵⁵ **Kuru**, Dava, s. 120; **Işık**, s. 98; **Hatemi**, s. 40.

⁵⁶ **Hatemi**, s. 40.

⁵⁷ **Kuru**, Dava, s. 123; **Umar**, s. 614; **Postacıoğlu**, s. 216; **Aker**, s. 36.

⁵⁸ **Kuru**, Dava, s. 123; **Umar**, s. 615; **Işık**, s. 99.

⁵⁹ Eski HUMK m. 39/II’de belirtildiği üzere, hakimin davayı kesin olarak reddetmeden önce şartın sağlanıp sağlanmadığını incelemesi gerekmektedir. **Kuru**, Dava, s. 123; **Umar**, s. 614-615-616; **Üstündağ**, Saim: Medeni Yargılama Hukuku, c. I-II, 5. Baskı, İstanbul 1992, s. 289; **Aker**, s. 36.

tarafından dava ehliyeti re'sen incelemeye alınmamış ise, bu durumda davalının itirazı mahkemeyi inceleme yapmaya sevk edecektir⁶⁰.

Türk Medeni Kanununun 49. maddesine göre: “Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar.” Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 9/1'e göre, “Kuruluşun ve şubelerinin organları; genel kurul, yönetim kurulu, denetleme kurulu ve disiplin kuruludur.” Bahsi geçen hüküm ile zorunlu organların neler olduğu sayılmaktadır. HMK m. 52'ye göre ise, zorunlu organlar arasında bulunan Yönetim Kurulu sendikayı temsil eden organdır. Uygulamaya baktığımızda, özellikle tüzük maddeleri doğrultusunda yetkiyi sendika genel başkanı veya genel sekreterinin kullandığını söylemek mümkündür⁶¹.

Diğer taraftan, belirtmek gerekir ki, eğer sendikanın Yönetim Kurulu'nun tamamı istifa eder veya azledilerek geçici olarak organ niteliğini kaybederse, sendikanın dava ehliyeti sona ermez. Bu durumda sendikanın davacı ya da davalı olarak bulunduğu davaları MK. m. 427 bent 4 uyarınca sulh hukuk mahkemesi tarafından atanacak bir kayyım takip edecektir⁶².

Bir sendikanın dava ehliyetinin bulunmaması, taraf ehliyetinde olduğu şekilde mahkeme tarafından davanın kesin olarak dinlenmeyeceği gerekçeyle davanın reddedilmesine yol açmamaktadır. Hakim böyle bir durumda ya sulh hukuk mahkemesi tarafından bir kayyım tayin edilmesi ya da eksikliğin tüzel kişiliğin bünyesi içinde tamamlanması için davayı ileriki bir tarihe erteleyecektir⁶³. Atanacak kayyımın sendika organı sayılıp sayılmayacağı tartışmalı olup, ÖZTAN'a göre, kayyım geçici bir süre için bile olsa tüzel kişi bakımından çok önemli olan işlemleri üçüncü kişilerle yapma yetkisine sahiptir. Dolayısıyla kayyım organ niteliğinde sayılabilir. Buna karşılık HATEMİ'ye göre, sendikanın bünyesi dışında olan bir kişiyi sendika organı olarak kabul etmek doğru değildir. Çünkü kayyım yalnızca bir kanuni temsilcidir⁶⁴.

⁶⁰ **Kuru**, Dava, s. 123.

⁶¹ **Tunçomağ**, Kenan: İş Hukuku, C. II, Bası 2, İstanbul 1985, s. 298; **Aker**, s. 36.

⁶² **Umar**, s. 603; **Aker**, s. 36.

⁶³ **Kuru**, Dava, s. 125-126; **Umar**, s. 615; **Işık**, s. 99; **Hatemi**, s. 41.

⁶⁴ **Hatemi**, s. 41.

Sendikaların tüzel kişilikleri neticesinde taraf ve dava ehliyetlerine sahip olmaları onların her türlü hak nedeniyle dava açabilmelerini sağlar. Örneğin, sendika tüzel kişiliğine verilen maddi ve manevi zararların tazmininden dolayı açılan tazminat davaları, üyelik aidatı ödemek ve sair üyelik yükümlülüklerini yerine getirmek gibi pek çok davada haklarını korumak için olanak sağlamaktadır⁶⁵. Şüphesiz ki, bir sendikanın tüzel kişiliğinin sona ermesi halinde, dava ehliyeti de son bulacaktır.

C. Sendikaların Davacı Olma Sıfatı

1. Genel Olarak

Bir davayı takip yetkisi ile sıfat birbirinden farklı kavramlardır. Çünkü davayı takip yetkisi dava şartlarından ve yokluğu halinde dava usûlden reddedilir. Oysa davada sıfat dava şartlarından değildir ve bu nedenle sıfatın bulunmadığı bir davada davanın esasına girilir ve mahkemenin sıfatın bulunmadığını tespiti halinde vereceği karar, davanın esasına ilişkin bir karardır⁶⁶. Dolayısıyla, bir davanın esas yönünden başarıya ulaşması için ilk şart, dava dilekçesinde davacı ya da davalı olarak gösterilen gerçek veya tüzel kişilerin gerçekten davacı veya davalı sıfatlarını haiz olmalarıdır. Davanın tarafı olan kişilerin taraf ve dava ehliyeti ile dava takip yetkisine sahip olmaları yetmemekte, aynı zamanda davacı ve davalı olma sıfatlarının da bulunması gerekmektedir. Aksi halde dava re'sen ya da davalının itirazı üzerine esastan reddedilecektir⁶⁷. Örneğin, bir işçi sendikasının tüzel kişilik kazanması ve gerekli organlara sahip olması o işçi sendikasının taraf ve dava ehliyetini haiz olduğunu gösterir. Ancak somut bir olayda aynı sendikanın dava ve taraf ehliyetinin var olması o sendikada davalı veya davacı sıfatının mevcut olduğunu göstermez. Sıfatın varlığının tespiti için her somut olaydaki durum ayrı ayrı incelenecektir. Zira maddî hukuk için de aynı durum geçerlidir. Çünkü hak ve fiil ehliyetine sahip olmak ile somut bir hak üzerinde tasarruf yetkisini haiz olmak birbirinden farklı durumlardır⁶⁸.

⁶⁵ **Esener**, Turhan: Sendikalar Kanununa Göre Sendikaların Dava Ehliyeti, TÜRK-İŞ Şubat 1966, No:3, s. 111; **Işık**, s. 99.

⁶⁶ **Kuru**, Dava, s. 128, 132; **Hatemi**, s. 42.

⁶⁷ **Kuru**, Dava, s. 128, 132.

⁶⁸ **Hatemi**, s. 42.

Daha önce sıkça belirttiğimiz üzere sendikalar tüzel kişiliği haiz olup, tüzel kişiler yalnızca kendileri ve üyeleri için davacı sıfatı ile yargılamaya katılabilmektedir. Ancak, gerek eski Sendikalar Kanunu m. 32/3, gerek Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 26/2 sendikaların dava açabilmeleri konusunda, davacı sıfatlarını genişletmiş bulunmaktadır. Çünkü anılan hükümde yer verilen tüm hususlara ilişkin sendikaların üyeleri ve mirasçılarını temsilen dava açabileceği veya açılan davaya husumete ehil oldukları ifade edilmektedir⁶⁹. Hükümde kullanılan husumet kelimesi bu hükümde de olduğu üzere özellikle sıfat anlamında kullanılmaktadır. Ancak kimi zaman dava ehliyeti ve dava takip yetkisine de husumet denildiğine rastlanmaktadır. Dolayısıyla husumet tabiri ile ne kastedildiği her hükmün ya da ifadenin ayrı ayrı incelenmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle KURU, husumet kelimesi yerine, daha açık olan “taraf ehliyeti”, “dava ehliyeti”, “dava takip yetkisi” ve “sıfat” tabirlerinin kullanılmasının doğru olacağı kanaatindedir⁷⁰.

KURU’ya göre, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda sendikaların, üyeleri ve mirasçılarını “temsil” etmesinden kasıt, teknik bir temsilin aksine aktif husumet yani davacı olma sıfatıdır⁷¹.

Sendikaların sıfat kavramı bakımından durumlarını dört başlığa ayırarak inceleyecek olursak, bu başlıkların ilki, sendikanın bizzat taraf olduğu hukukî ilişkiler ile ilgili açılan davalarda davacı veya davalı sıfatı, ikincisi, kollektif temsile dayalı davalar, üçüncüsü, sendika üyelerinin yazılı başvurusu üzerine açılacak davalarda sıfat, dördüncüsü ise, mesleğin ortak çıkarlarını korumak için sendikaya tanınan davacılık sıfatıdır⁷².

2. Sendikanın Bizzat Taraf Olduğu Hukuki İlişkiler ile İlgili Açılan Davalarda Davacı veya Davalı Sıfatı

Sendikaya ayıplı bir mal satılması hâlinde sendikanın sözleşmenin feshi veya semenin tenzili talepli bir dava açması veya çıkarılan üyenin sendikaya dava açması gibi sendikanın, üyeleri ile ilişkilerinden kaynaklanan davalar

⁶⁹ Kuru, s. 1175-1176.

⁷⁰ Kuru, Dava, s. 133.

⁷¹ Kuru, s. 763.

⁷² Hatemi, s. 43.

söz konusu olduğunda da sendikanın davacı veya davalı sıfatı bulunmaktadır⁷³.

Bir Yargıtay kararında⁷⁴ da belirtildiği üzere, sendikaların doğrudan uyuşmazlığın tarafı olduğu ihtilaflara 6356 sayılı Kanunda somut olarak yetki itirazında bulunabilme, yorum davası açabilme, grev ve lokavta katılmayacak kişilere ilişkin tespitlere itiraz veya grev ve lokavtın yasa dışı olduğunun ya da kötüye kullanıldığının tespiti gibi konuları örnek göstermek mümkündür.

3. Kollektif Temsile Dayalı Davalarda Sıfat

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi 26/2 maddesinde düzenlendiği üzere, sendikalar, çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden, örf ve âdetten doğan hususlarda işçileri ve işverenleri temsilen dava açabilir ve davalı olabilirler. Dolayısıyla, sendikaların kollektif temsile dayalı davalarında da davacı ve davalı sıfatı bulunmaktadır.

Sendikaların kollektif temsile dayalı davaları açma ve husumete ehil olma yetkileri mevzuatımızda ilk olarak 20 Şubat 1947 Kabul Tarihli ve 5018 Sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanunda⁷⁵ hüküm altına alınmış olup, 2821 Sayılı Sendikalar Kanununun 32/3 maddesi⁷⁶ ile birtakım değişikliklere uğramış ve nihayet yukarıda belirtildiği üzere, 6356 Sayılı Kanun m. 26/2 hükmü altında düzenlenmiştir.

Sendikaların davacı veya davalı sıfatı ile taraf oldukları kollektif nitelikli davalara; yetki itirazına ilişkin işkolu, işletme gibi konulardaki uyuşmazlıklar hakkında açılacak kollektif davalar, yetki belgesi alınmadan yapılan toplu iş sözleşmesinin iptali davaları, yasa dışı grev ve lokavt nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklara ilişkin kollektif nitelikli davalar örnek verilebilir.

⁷³ **Hatemi**, s. 43-44.

⁷⁴ Yargıtay 9. HD. 24.11.2014 T, 2012/30415 E. 2014/34988 sayılı kararı.

⁷⁵ RG. T. 26.02.1947, S. 6542.

⁷⁶ Sözü geçen hüküm şöyledir: Sendikalar, “Çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden, örf ve âdetten doğan hususlarda işçileri ve işverenleri temsilen dava açabilir ve davalı olabilirler.”

Belirtilmelidir ki, sendikaların, bireysel nitelikli yargılama faaliyetlerinden farklı olarak, üyelerinin belirli bir bölümünü değil de tümünü ilgilendiren “çalışma hayatı, toplu iş sözleşmesi, mevzuat ya da örf ve adetten” kaynaklanan haklarının korunması amacıyla dava açabilmek için, üyelerinin yazılı başvurularını alma zorunluluğu bulunmamaktadır⁷⁷.

4. Sendika Üyelerinin Yazılı Başvurusu Üzerine Açılacak Davalarda Sıfat

Daha önce ifade ettiğimiz üzere, 6356 sayılı Kanununun 26/2 maddesi hüküm altına alınan üyelerin hizmet akdinden doğan ve sigorta hakları kapsamındaki davalarda sendikanın, üyesinin taraf olduğu ferdî bir sözleşme hakkında dava açabilmesi için üyenin sendikaya yazılı başvurusu gerekmektedir⁷⁸. Çünkü, bireysel temsile dayalı davalarda kolektif nitelikli davalardan farklı olarak öncelik, üyelerin bireysel iradesidir. Dolayısıyla korunan, üyelerin bireysel haklarıdır⁷⁹. Bu bağlamda, toplu iş sözleşmesinin normatif hükümlerinin ihlâlinden kaynaklanan bir işçi alacağını tahsil amaçlı açılacak olan bir eda davasını işçi sendikası doğrudan açamamakta, işçi tarafından verilecek bir yazılı temsil ile davanın tarafı olabilmektedir⁸⁰. Ancak, bir Yargıtay kararında⁸¹ belirtildiği üzere, bir sendikanın salt tüzel kişiliği bulunduğu için ve hukuki yararı bulunmaksızın dava açması HMK'nun 114/e-h ve 115/2 maddesi uyarınca, dava şartı yokluğu nedeniyle davanın usulden reddini gerektirir. Çünkü, Yargıtay sözü geçen kararda HMK m. 106 ise, tespit davası açan sendikanın hukuken korunmaya değer güncel bir yararının bulunması gerektiğini belirtmektedir.

Diğer taraftan bir Yargıtay kararında⁸² zikredildiği üzere, “...davacı sendikanın geçerli Toplu İş Sözleşmesinin ve işçilere imzalatılan bireysel iş

⁷⁷ Kutal, s. 278.

⁷⁸ Şahlanan, s. 229; Hatemi, s. 44.

⁷⁹ Sur, Melda: İş Hukuku Toplu İlişkiler, Turhan Kitabevi, Güncelleştirilmiş 6. Bası, Ankara 2017, s. 168-169.

⁸⁰ Aktay, s. 135; Demir, Fevzi: En Son Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku ve Uygulaması, 10. Baskı, İzmir 2016, s. 646.

⁸¹ Yargıtay 9. HD. 24.11.2014 T., 2012/30415 E., 2014/34988 sayılı kararı.

⁸² Yargıtay 9. HD. 28.04.2015 T., 2015/ 11497 E., 2015/15217 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>

sözleşmelerinin lehe olan hükümlerinin birlikte uygulanması gerektiğinin tespitine yönelik davayı bizatihi sendika tüzel kişiliği adına açtığı görülmekle kendi tüzel kişiliği adına dava açan sendikanın HMK'nun 114/e maddesi uyarınca dava takip yetkisine sahip olmadığı gözetilmeksizin davanın dava şartı yokluğundan reddi gerekir.” Dolayısıyla, sendikalar HMK m. 114/e hükmü uyarınca, sendika tüzel kişisi adına toplu iş sözleşmesine dayalı eda davası açamazlar.

Böylece, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 53/2’de düzenlenmiş olan eda davalarında, toplu iş sözleşmesinin normatif kısmına ilişkin ihtilâf söz konusu olursa, normatif hükümlerin hizmet akitlerini ilgilendirmesi nedeniyle bu hükümlere dayalı olarak sendikanın eda davası açılabilmesi için üye işçinin sendikaya yazılı başvurusu gerekmektedir⁸³. Ayrıca, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu 53/2 maddesine göre, “*Toplu iş sözleşmesine dayanan eda davalarında, temerrüt tarihinden itibaren işletme kredilerine uygulanan en yüksek faiz oranı uygulanır.*” Dolayısıyla, eda davası açılması suretiyle talep edilecek işçi alacaklarında, yasadan kaynaklanan alacak kalemleri için yasal faiz, toplu iş sözleşmesine dayanan işçi alacakları için ise, temerrüt tarihinden itibaren işletme kredilerine uygulanan en yüksek faiz oranı uygulanarak hesaplama yapılacaktır⁸⁴. CANBOLAT, toplu iş sözleşmesi ile düzenlenen alacaklar bakımından, ilgili alacaklar farklı alacak türleri olmadığı hâlde, ayrı ayrı faiz uygulanarak farklı hesaplanmasının uygulamayı daha da karmaşık hale getireceği düşüncesindedir⁸⁵.

Bazı yazarların bu konudaki görüşleri ise, TUNCAY’ın üyenin, sendikaya “iradi temsil” yetkisi verdiği⁸⁶; ESENER’in sendikanın dava açabilmesi için işçinin yazılı olarak başvuru şartı arandığı ve işçinin başvurusunun sendikaya verilen bir talimat olarak nitelenebileceğini, yoksa sendikanın salt

⁸³ **Oğuzman**, Kemal: Hukuki Yönden İşçi- İşveren İlişkileri, İstanbul 1984, s. 79, 81; **Şahlanan**, s. 227, 229; **Demir**, s. 646; **Sur**, s. 168-169.

⁸⁴ Ayrıntılı bilgi ve çeşitli yargı kararları için bkz. **Çelik**, Nuri/**Caniklioğlu**, Nurşen/**Canbolat**, Talat: İş Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, 29. Bası, İstanbul 2016, s. 882; **Demir**, s. 646-647.

⁸⁵ **Canbolat**, Talat: “Toplu İş İlişkileri”, Yargıtayın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2011, Ankara 2013, s. 300-301; **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 883.

⁸⁶ **Tuncay**, s. 105; **Hatemi**, s. 44; **Tuncay/Savaş Kutsal**, s. 124.

kanunî temsil yetkisine sahip olmasının yeterli olmayacağı görüşünde olduğunu söylemek mümkündür⁸⁷. HATEMİ'ye göre, iradî temsil görüşü Avukatlık Kanunu bakımından kimi zorluklara yol açabilecektir. Sendikanın yetkili organı tarafından üyenin davasını takip edebilme imkânı kalmayacağından, bir avukata vekâlet verilmesi gerekecektir. Diğer yandan, üyenin yazılı başvurusu ve bu başvurunun talimat niteliğinde olduğu görüşünü de adı geçen yazar tatmin edici bulmamaktadır. Yazara göre, sendikaya ikinci derecede tanınmış olan bir davacılık sıfatı mevcuttur. Birinci derece davacı sıfatını haiz üye dava açma hakkından vazgeçerse ve bu durumu sendikaya yazılı olarak bildirerek davayı sendikanın açmasını isteyebilecektir. Eğer üye dava açmak istemezse o halde sendikanın dava açması mümkün olmayacaktır. Üye veya sendika tarafından kesin hükme bağlanan bir dava konusunda, davayı kim açmış olursa olsun aynı konu ve aynı hukukî sebep ile diğerinin tekrar dava açması davaya konu hukukî ilişkinin tarafları aynı olacağı için, mümkün değildir⁸⁸. İleride, konuya ilişkin öğretilerdeki görüşler ayrıntılı olarak incelenerek, kanaatimiz görülecektir.

5. Mesleğin Ortak Çıkarlarını Korumak İçin Sendikaya Tanınan Davacılık Sıfatı

Fransız hukukundan Türk hukukuna aktarılan ortak çıkar kavramının Türk hukukunda örnekleri daha çok işçi ve işveren sendikaları ile ilgili bilhassa idarî yargıda açılacak iptal davalarında görülmektedir. Ortak çıkar nedeniyle açılan bir davada, örnek olarak, bir idarî tasarruf iptal ettirilmiş ise alınan iptal kararının sonuçlarından bütün çalışan ilgililer yararlanacaktır. Sendikalar bu gibi durumlarda sahip oldukları sıfat nedeniyle ilgili tüzel kişilerden bağımsız şekilde dava açmaktadır. Açılan dava mevzuatta temsil olarak nitelendirilmekte ise de, aslında gerçek anlamda temsilden söz edilememekle beraber elde edilen iptal kararının sonuçları çalışanlara da yansıtılarak onların yararına olmaktadır⁸⁹.

⁸⁷ Esener, Turhan: İş Hukuku Yönünden Toplu İş Sözleşmeleri, İstanbul 1964, s. 297; Hatemi, s. 45.

⁸⁸ Hatemi, s. 45.

⁸⁹ Hatemi, s. 47.

III. SENDİKA ÜYESİ VEYA MİRASÇININ YAZILI BAŞVURUSU ÜZERİNE DAVA AÇMA

A. Genel Olarak

Yukarıda belirttiğimiz üzere, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 26/2 maddesi uyarınca, sendikalar üyelerinin iş sözleşmesinden ve çalışma ilişkisinden doğan hakları ile sosyal güvenlik hakları konusunda bireysel nitelikli yargı faaliyetlerinde bulunabilmektedir. Açıktır ki, 6356 sayılı Kanunun m. 26/2 fıkrasındaki düzenleme, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu m. 33/1de yer alan adli yardıma ilişkin düzenlemeye⁹⁰ kıyasla sendikaların çok daha gelişmiş bir faaliyetidir⁹¹.

Bahsi geçen hükme göre, sendikaların, üyelerinin bireysel nitelikte olan uyuşmazlıklarından kaynaklanan davalara taraf olabilmesi için üyenin sendikaya yazılı olarak başvurusu gerekmektedir⁹². Bir sendikanın üyelerini ya da üyelerinin mirasçılarını temsilen dava açabilmesi veya açılmış bir davaya muhatap olabilmesi sendika ile üye arasında kurulan hukukî ilişkilerden ya da sigorta ilişkisinden kaynaklanmaktadır⁹³. Bu hükümde ifade edilen sözleşme türlerinin dışında kalan sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklar ile ilgili olarak, sendikanın doğrudan dava açması yahut üyenin yazılı başvurusu üzerine davaya taraf olması mümkün değildir⁹⁴. Bir farklılık olarak hemen belirtelim ki, 6356 sayılı Kanun hükmünde, eski Kanun'da yer alan “*nakliye, neşir veya adi şirket mukaveleleri*” çıkarılmıştır.

İlgili hükmü amaçsal yorum yönteminden yararlanarak yorumladığımızda ise, işçinin işveren ile arasında iş ilişkisi çerçevesinde doğan tüm uyuşmazlıklarda, üyesi olduğu sendikanın hukukî yardımından yararlanabilmesi hedeflenmektedir. Bu nedenle uyuşmazlığın iş ilişkisi ile doğrudan veya dolaylı bir bağlantısı olmak kaydıyla sendikanın yasal yardımda bulun-

⁹⁰ Bkz. 2821 sayılı Kanun m. 33/1: “*Çalıştırmayı doğuran hukuki ilişkilerde sosyal sigortalar, emeklilik ve benzeri hakların kullanılması ile ilgili olarak üyelerine ve mirasçılarına adli yardımda bulunmak*”

⁹¹ **Şahlanan**, s. 227.

⁹² **Şahlanan**, s. 227; **Narmanlıoğlu**, s. 255; **Tuğ**, Adnan: Sendikalar Hukuku, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1992, s. 202; **Demir**, s. 545; **Sur**, s. 168.

⁹³ **Şahlanan**, s. 227; **Narmanlıoğlu**, s. 255.

⁹⁴ **Tunçomağ**, s. 333; **Aker**, s. 42.

masına izin verilmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir. Ancak, üyelerin üçüncü kişiler ile arasındaki hukukî uyumsuzluklarda sendikanın temsilci olması düşünülemez⁹⁵.

Sendikaların üyelerini yargı organlarında temsil etme hakkı tüm sendikaların sahip olduğu bir haktır. Dolayısıyla bir sendikanın toplu iş sözleşmesi yapma yetki ve faaliyetinin bulunmaması o sendikanın üye veya mirasçısını temsilen dava açma yetkisini etkilemez. Kaldı ki, belirli bir üye sınırı aranmaksızın yasalara uygun şekilde kurulmuş her sendikanın üye veya mirasçısını temsil hakkı bulunmaktadır⁹⁶.

Yazılı başvuru yapan sendika üyesi veya mirasçıların ilgili sendikaya ya da sendikanın göstereceği avukata vekalet vermesi gerekmemektedir. Sendika üyeyi temsil görevini ya kendisi ya da sendikanın avukatı veya vekalet vermek suretiyle bir avukat ile yerine getirebilecektir⁹⁷. Nitekim, sendikaların üyelerini temsilen bireysel nitelikli dava hakları konusunda ilgili tarafından verilen yazılı temsil yetkisi, üyeyi noterde vekaletname düzenleme yükünden kurtarma amacını taşımaktadır⁹⁸. Bu sebeple, yazılı başvuru koşulundan anlaşılması gereken adi yazılı şekildir⁹⁹. Ayrıca işçinin işyerinden ayrılması halinde de sendikanın üye adına dava açması mümkündür¹⁰⁰.

Konuya ilişkin bir Yargıtay kararına¹⁰¹ göre, “*Dosya içeriğine göre davacı işçinin işyerinden ayrıldığı anlaşılmaktadır. Davalı işveren savunmasında bu olgu üzerinde durarak sendikanın işçi adına dava açamayacağını savunmuştur. Davacının işten ayrıldıktan sonra aynı işkolunda bir başka*

⁹⁵ Işık, s. 110; Aker, s. 42.

⁹⁶ Narmanhoğlu, s. 255.

⁹⁷ Tunçomağ Kenan/Centel, Tankut: İş Hukukunun Esasları, 5. Bası, İstanbul 2008, s. 319; Tuğ, s. 203; Sur, s. 169; Kaya, Cemil: “Danıştay Kararları Işığında İptal Davaları Açısından Sendikaların Subjektif Dava Ehliyeti”, Prof. Dr. Ali Naim İNAN Armağanı, Ankara 2009, s. 1237; Özbay, İbrahim: Grup Davaları, Yetkin Yayınları, Ankara 2009, s. 258.

⁹⁸ Tuncay/Savaş Kutsal, s. 123.

⁹⁹ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 707.

¹⁰⁰ Özbay, s. 258.

¹⁰¹ Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 23.6.1997 T. 10915/12634 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>

işyerinde çalışıp çalışmadığı sendika üyelik aidatının kesilip kesilmediği belirlenerek sendika üyeliğinin devam edip etmediği açıklığa kavuşturularak sonucuna göre bir karar verilmelidir. Bunun içinde davacıdan delilleri sorulup inceleme ve değerlendirme yapılmalıdır.” Bir başka Yargıtay kararına göre ise, işçinin hizmet akdi sona eren bir işçi adına daha önce üyesi bulunduğu sendika tarafından dava açılıp açılmayacağıın tespiti için “işçinin üyelik durumunun araştırılması gerekmektedir. Şayet sendika üyeliği yasa kuralları uyarınca son bulmuş ise davanın reddine karar vermek gerekir¹⁰².”

Diğer yandan, sendikaların yargısal alandaki faaliyette bulunmaları zorunlu değildir. Bu tür faaliyetlerin yasal olmasının nedeni sendikaların üyelerinin haklarını üyenin kendisine nazaran daha iyi koruyabileceği ve üyeyi yargı organları önünde daha iyi savunabileceği, üyelerin davalarının takibi ve duruşmalara katılmalarının işe gidememelerine dolayısıyla ücret kaybına uğrayarak mağdur olabilecekleri gibi düşüncelerden ileri gelmektedir. Dolayısıyla sendikalar eğer isterlerse bu tür faaliyetlerde bulunabilmektedir¹⁰³.

B. Yazılı Başvuru Yapabilecek Kişiler, Başvuru Şekli ve Davanın Takibi

1. Yazılı Başvurunun Zorunluluğu

Bir sendika üyesinin ve mirasçılarının iş sözleşmesi, nakliye, neşir, adi şirket sözleşmeleri veya sigorta haklarından kaynaklanan hukukî ihtilaflarında sendika tarafından temsil edilebilmesi, ilgili üye ya da mirasçının yazılı olarak sendikaya başvuruda bulunmasına bağlıdır. Yazılı başvuru olmaksızın sendikanın üyeyi veya mirasçıyı yargı organlarında temsili söz konusu olamaz¹⁰⁴. Yazılı başvurunun bulunması zorunluluğu Yargıtay kararlarında da işaret edildiği gibi, ilgili belgenin yokluğu hâlinde sendikalara eksikliğin giderilmesi için süre verilmesi gerekmektedir¹⁰⁵.

¹⁰² Bkz. Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 16.6.1997 T. 9938/11805 sayılı kararı, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/giris.htm>

¹⁰³ Şahlanan, s. 227; Narmanlıoğlu, s. 256.

¹⁰⁴ Şahlanan, s. 229; Narmanlıoğlu, s. 255; Sur, s. 156-157.

¹⁰⁵ Yargıtay 9. HD, 28.09.1965 T. 8366 E., 8111 K.; Işık, s. 111; Aker, s. 47.

Yargıtay'ın 9. HD, 25.9.1995 T. 1995/8821 E. 1995/27947 K. sayılı kararında; "2821 sayılı Sendikalar Kanununun 32. maddesinin 3'cü bendinde sendikaların üyeleri adına çalışma hayatında mevzuattan ve hizmet akdinden doğan hakları için yetki belgesi bulunması koşuluyla dava açabileceklerini öngörmüştür. Bu kurala göre sendikaların üyeleri adına dava açabilmeleri için işyerinde TİS yapma yetkisi koşulu aranmamıştır. Bu durumda işin esasının incelenerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi hatalı olup bozmayı gerektirmiştir" gerekçesiyle üyelerin bireysel çıkarı için sendikanın yetki belgesinin olması gerektiği ve sendikaların üyeleri adına dava açabilmeleri için işyerinde TİS yapmış olmalarının aranmadığı vurgulanmıştır¹⁰⁶. Benzer şekilde, Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 28.3.1996 Tarih 1995/34084 E. 1996/6613 sayılı kararında: "Dava dilekçesinin bu içeriğine ve mahkemenin de kabulüne göre davanın, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 61. maddesinde öngörülen eda davası şeklinde açılmış olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, davacı sendika hüküm altına alınmasını istediği alacak miktarını somut rakamlar halinde bildirmemiştir. Hangi işçiler adına davanın açıldığı belli olmadığı gibi, adlarına dava açtığı üyesi işçilerden de yetki belgeleri de almış değildir. Bu şekilde açılmış olan davanın dinlenme olanağı yoktur. Bu durumda davanın reddine karar vermek gerekirken, yazılı şekilde kabulü hatalı olup bozmayı gerektirmiştir" şeklinde yazılı başvurunun gerekliliği vurgulanmıştır¹⁰⁷.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin 17.11.2008 Tarih 2008/6307 E. 2008/31013 K. sayılı kararında ise; "Öte yandan, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 32. maddesinde çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden, örf ve âdetten doğan hususlarda işçileri ve işverenleri temsilen veya yazılı başvuruları üzerine, nakliye, neşir veya adi şirket mukaveleleri ile hizmet akdinden doğan hakları ve sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davadan ötürü husumete ehil olmak da sendikaların faaliyetleri arasında sayılmıştır. Buna göre sendikanın açtığı davada sendika değil, üyesi işçi taraftır. Sendika temsilci durumundadır. Temsilci aracılığı ile açılan davada yetki belgesinin ibraz

¹⁰⁶ Kılıçoğlu, Sendikalar, s. 265; Aker, s. 47.

¹⁰⁷ İlgili Yargıtay kararı için bkz. [http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1995-34084.htm&query=K.%20"1996/6613"#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1995-34084.htm&query=K.%20).

edilmemesi durumunda davacı asile tebligat çıkarılarak davasını takip etmesi imkânı tanınmalıdır. Mahkemeye belirtilen usul hükümleri göz önünde bulundurulmadan davanın reddine karar verilmiş olması hatalı olmuştur” ifadeleriyle yazılı başvurunun zorunluluğuna işaret edilmektedir¹⁰⁸. Diğer taraftan, üyenin sendikaya davanın herhangi bir aşamasında yazılı başvuruda bulunması mümkündür¹⁰⁹.

2. Yazılı Başvuru Yapabilecek Kişiler

a. Genel Olarak

İşçi ile işveren arasında doğup da akdettikleri hizmet (iş) sözleşmesi dışında örneğin bir kira sözleşmesinden kaynaklanan bir uyumsuzluk nedeniyle de üyeyi sendikanın temsil etmesi mümkün değildir. Çünkü sendikanın böyle bir uyumsuzlukta dava ehliyeti bulunmamaktadır¹¹⁰.

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 17/1’e göre, “On beş yaşını dolduran ve bu Kanun hükümlerine göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabilir¹¹¹.” Yazılı başvuru temsil belgesi niteliğinde olduğu için küçük işçinin veli ya da vasisinin icazetine gerek olmaksızın üyesi bulunduğu sendikaya yazılı başvuru yapılmasına hiç bir engel yoktur¹¹².

b. Dayanışma Aidatı Ödeyen İşçiler Bakımından

Sendikaya dayanışma aidatı ödeyen bir işçinin sendika ile arasında bir üyelik bağı olmadığı için sendikaya temsil edilmesi konusunda yazılı başvuruda bulunması yahut bulunduğu takdirde başvurusunun kabul edilmesi mümkün değildir¹¹³. Konuya ilişkin olarak Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin

¹⁰⁸ İlgili Yargıtay kararı için bkz. [http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-2008-6307.htm&query=K.%20"2008/31013"#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-2008-6307.htm&query=K.%20).

¹⁰⁹ Aker, s. 44

¹¹⁰ Şahlanan, s. 228.

¹¹¹ Eski Sendikalar Kanunu m. 20/1’e göre ise, yaş koşulu olarak onaltı yaşın doldurulması aranmaktaydı. İlgili düzenleme şöyleydi: “Onaltı yaşını doldurmuş olup da bu Kanuna göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabilirler.”

¹¹² Aker, s. 44.

¹¹³ Aker, s. 45.

17.6.1997 Tarih 1997/8810 E. 1997/11979 K. sayılı kararında: “Davalı idare savunmasında davacının sendika üyesi olmadığını sadece dayanışma aidatı ödemek sureti ile toplu iş sözleşmesinden yararlandığını savunduğu halde üyelik konusu üzerinde mahkemece durulup araştırma ve inceleme yapılmamıştır. Şayet davacı savunulduğu gibi sendika üyesi değilse sendika onun adına dava açamaz. Eksik inceleme ile hüküm kurulması hatalıdır” ifadesiyle sadece dayanışma aidatı ödeyen bir işçinin sendika üyesi olarak kabul edilemeyeceği, bu nedenle sendikanın ilgili işçi adına dava açamayacağına işaret edilmektedir¹¹⁴.

c. Emekli Olan İşçilerin Durumu

Emekli olan işçiler adına da sendikanın dava açma hakkı bulunmamaktadır. Çünkü sendika üyeliğini emeklilik sona erdirmektedir¹¹⁵. Bir işçinin sendika üyeliği geçerli ve sendika üyesi işçi emekli olduğu esnada sendika tarafından takip edilen davası devam etmekte ise, yasa değişikliği teklifindeki hüküm uyarınca sendikaların üyeyi temsili dava kesinleşene kadar devam edeceğinden ve bu temsil yetkisi üyenin yazılı başvurusu ile geri alınamayan bir yetki olduğundan dolayı davanın takibi sendika tarafından yürütülmeye devam olunur. Kaldı ki, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 26/2 maddesi son cümlesi uyarınca, “*Yargılama sürecinde üyeliğin sona ermesi üyenin yazılı onay vermesi kaydıyla bu yetkiyi etkilemez.*” Kanımızca, sözü geçen cümle ile açık bir düzenleme getirilmeseydi dahi, genel usûl hukuku kuralları çerçevesinde değerlendirildiğinde, davanın görüldüğü esnada taraflardan birinin ölümü gibi istisnaî hâller hariç tutulduğunda, sendika üyesinin emekli olması, derdest davanın sendika tarafından devamına engel teşkil edecek bir hukukî mesele değildir. Zira davanın açıldığı tarihte işçinin sendika üyeliğinin devam etmekte olduğu açıktır.

¹¹⁴ İlgili Yargıtay kararı için bkz. [http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1997-8810.htm&query=K.%20"1997/11979"#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1997-8810.htm&query=K.%20) Aynı yönde bir karar için bkz. Aynı yönde bir Yargıtay kararı için bkz. 9. HD. 17.6.1997 8854/12023 sayılı karar; **Günay**, Cevdet İlhan: İş Hukuku Yeni İş Yasaları, 4. Baskı, Ankara 2005, s. 151.

¹¹⁵ Yargıtay 9. HD, 22.12. 1997, 20012/22156, Tekstil İşveren, Şubat 1998, s. 18; **Sur**, s. 169-170.

Ayrıca, uygulamada da, emekli olan sendika üyesi işçinin sendika üyeliğinin bir yıl sürece devam ettiği kabul edilmektedir. Sendika Üyeliğinin Sona Ermesi ile Üyelik Aidatının Tahsili Hakkında Yönetmelik m. 12/4'e göre, "Sosyal Güvenlik Kurumundan yaşlılık veya malullük aylığı ya da toptan ödeme alarak işten ayrılan işçilerin sendika üyeliği sona erer. Ancak bir yıl içerisinde aynı işkolunda çalışmaya devam edenler veya ara verdikten sonra bir yıl içerisinde tekrar çalışmaya başlayanlar ile konfederasyon, sendika ve şubelerinin yönetim, denetleme ve disiplin kurullarındaki görevleri sırasında yaşlılık veya malullük aylığı ya da toptan ödeme alanların üyeliği, görevleri süresince ve yeniden seçildikleri sürece devam eder." İlgili düzenleme doğrultusunda, emekli işçi bir yıllık süre içinde aynı işkolunda tekrar çalışmaya başlarsa sendika üyeliği devam edecektir. Nitekim, Yargıtay 22. Hukuk Dairesinin bir kararında da emekli olan sendika üyesinin bir yıla kadar çalışmamasının sendika üyeliğini sona erdirmeyeceği kabul edilmiştir¹¹⁶.

d. Geçici Olarak İşsiz Kalan İşçinin Durumu

Geçici olarak işsiz kalan işçilerin sendika üyeliğinin etkilenmeyeceği Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 19. maddesinin 9. bendinde hüküm altına alınmıştır. Başka bir deyişle, geçici olarak işsiz kalma nedeniyle işçi sıfatı sona eren bir kişinin sendika üyeliği devam edecektir. Bir işçi çalışmakta olduğu işyerinden ayrıldıktan sonra hemen başka bir işe girmediği takdirde işçi sıfatını kaybeder. Böyle bir durumda sendika tarafından işçiyi temsilen açılan davaların durumu ve yetki tespiti konusunda esas alınacak üye sayısına bu işçilerin dâhil olup olmayacağı gibi konularda işsiz kalma süresi önem arz eder¹¹⁷. Değindiğimiz işsiz kişi, gerçekten çalışma arzu ve iktidarında olduğu hâlde kendine makul ve uygun bir iş bulamayan, vaktiyle işçi sıfatını haiz sendika üyesi olup, sonradan her nasılsa işini kaybeden kimsedir¹¹⁸.

¹¹⁶ Bkz. Yargıtay 22. HD'nin 9.6.2014 T. , 15387/16184 sayılı kararı, Çalışma ve Toplum, S. 46, Y. 2015/3, s. 429-434.

¹¹⁷ **Sur**, s. 149.

¹¹⁸ **Tuncay**, İşçi, s. 311.

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 19/9'a göre, "*İşçi sendikası üyesinin bir yılı geçmemek üzere işsiz kalması üyeliğini etkilemez.*"¹¹⁹ Bahsi geçen düzenleme ile işsiz geçirilen üyelik süresine belirli bir sınır getirilmiştir¹²⁰. Fakat Yargıtay 9. H.D'nin 11.05.1998 T. 7300/8735 sayılı kararı işsizlik durumuna bir yıllık sınır getirildiğini ortaya koymaktadır¹²¹. Bu içtihat bazı yazarlar tarafından eleştirilmekte olup, ŞAHLANAN'a göre, üyeliği sona erdiren bir hukukî statü ya da konumda bulunmadığı sürece yeniden iş bulma süresinin ne kadar olduğu önem taşımamalı, işsizlik halinin "geçici" olduğu kabul edilmelidir¹²².

SUR'a göre ise, işsiz kalınan dönem, işçinin sendikaya en çok ihtiyacı olan zamandır. Diğer yandan, toplu iş sözleşmesinin yapılması sürecinde yetkili sendikanın tespitinde üye sayısının gözetildiği düşünülürse, üyeliğin sınırsız şekilde devam etmesi yanlış olacağı için kanun koyucu bahsi geçen sınırlamayı getirmiştir¹²³.

Sözü geçen askıda kalma hâli ile mevsimlik işçilerin iş sözleşmelerinin askıda kalma durumunu ayırt etmek gerekir. Şöyle ki, mevsimlik iş sözleşmesi askıda bulunan işçilerin sözleşmeleri sona ermediği için sendika üyeliği de devam eder¹²⁴. Dolayısıyla yetki tespitine dair hesaplamaya mevsimlik işçiler de dâhil olurlar. Buna karşılık, askere giden işçilerin iş sözleşmesi sona erdiği için, askerler işçi veya üye sayısına dâhil edilemezler. İş sözleşmesi sona eren işçilerin yasaya göre sendika üyelikleri de sona ermekte ise de askerler hakkında Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda özel bir düzenlemeye gidilmesinden ötürü silah altında bulunan işçilerin üyelikleri askıda kabul edilmektedir. Böylece askerden dönen işçinin tekrar aynı işye-

¹¹⁹ Önceki Sendikalar Kanunu m. 24/son fıkra uyarınca ise; "*İşçi sendikası üyesi işçinin geçici olarak işsiz kalması veya sendikanın faaliyet alanı içinde kalmak şartı ile başka bir işe geçmesi sendika üyeliğini etkilemez.*" hükmü ile ilgili yasa maddesinde işsizliğin belirli bir süre ile sınırlanmadığı görülmektedir.

¹²⁰ **Sur**, s. 149.

¹²¹ İlgili Yargıtay kararı için bkz. [http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1998-7300.htm&query=K.%20"1998/8735"#fm](http://www.kazanci.com/cgi-bin/highlt/ibb/highlight.cgi?file=ibb/files/9hd-1998-7300.htm&query=K.%20); **Günay**, s. 435; **Sur**, s. 149.

¹²² **Şahlanan**, s. 186.

¹²³ **Sur**, s. 149.

¹²⁴ **Şahlanan**, s. 187; **Demir**, s. 491; **Sur**, s. 149.

rinde ya da aynı iş kolunda çalışması halinde yeniden sendikaya üye olmak için emek ve para harcaması önlenmektedir¹²⁵.

e. İşkolu Değiştiren İşçilerin Durumu

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 19/7 uyarınca, bir işçinin işkolunu değiştirmesi hâlinde sendika üyeliğinin sona ereceği açıkça hüküm altına alınmıştır¹²⁶. Nitekim, bir Yargıtay kararında¹²⁷ da zikredildiği üzere, sendikanın işçiyi temsilen dava açabilmesi için işçinin davayı açan sendika ile aynı işkolunda çalışması gereklidir¹²⁸.

f. İşçi Sıfatının Sürekli Kaybı Hâli

İşçi sıfatının sürekli kaybı sendika üyeliğinin sona ermesine yol açmaktadır. Profesyonel olarak sendikacılık yapan kişilerin çalıştıkları işyerinden ayrılması gerekmektedir. Hâl böyle olunca, bu kişilerin işçi sıfatı sona ermektedir. Buna rağmen ilgili kişilerin sendika üyelikleri devam edeceği kabul edilmektedir¹²⁹.

Serbest meslek ile uğraşmayı tercih eden veya memur statüsüne girerek işçiliği bırakan kişilerin sendika üyeliklerinin kendiliğinden son bulması kaçınılmazdır¹³⁰. Bir sendika üyesinin ilgili kanun ve tüzük hükümlerine göre sendikal kuruluşun yetkili organı (çıkartılma kararı genel kurulca verilir¹³¹) tarafından alınan karar ile üyeliği sona erdirilebilir. Genel Kurul tüzükte yer verilen sebeplerin oluşması veya başka önemli sebepleri gerekçe göstermek suretiyle üyelikten çıkarma kararı verebilir¹³². Sendikalar ve

¹²⁵ **Demir**, s. 491-492.

¹²⁶ Örneğin, işkolu değiştiren bir mevsimlik işçinin ertesi yıl mevsim başında eski işyerinde işbaşı yapması durumunda, sendikaya yeniden üye olması gerekecektir. Yargıtay 9. HD'nin 11.02.2014 T., 5911/3976 sayılı kararı, Çalışma ve Toplum, S. 41, Y. 2014/2, s. 320-325; **Sur**, s. 150.

¹²⁷ Bkz. Yargıtay 9. HD'nin 22.05.2006 T. 10869/15169 sayılı kararı, Çalışma ve Toplum, S. 10, Y. 2006/3, s. 142.

¹²⁸ **Sur**, s. 169.

¹²⁹ **Narmanhoğlu**, s. 203.

¹³⁰ **Sur**, s. 150, 155.

¹³¹ Bkz. Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 19/4.

¹³² Üyelikten çıkarma nedenlerine ilişkin bkz. **Eyrenci**, s. 127; **Şahlanan**, s. 197 vd.

Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 19. maddesinin 1. fıkrası uyarınca: “İşçi veya işveren, sendikada üye kalmaya veya üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.” Bu hüküm ile, Anayasanın 51. maddesinde düzenlenen negatif sendika özgürlüğü tekrarlanmıştır¹³³. Böylece, kişiye istenildiği zaman sendikadan ayrılabilme hakkı tanınmış olup, üyelikten çekilme, bozucu yenilik doğuran bir hak olarak ortaya çıkmıştır¹³⁴.

g. Mirasçılarının Durumu

Sendika üyelerinin mirasçılarının temsili de dayanağını Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 26/2’de almış olup, anılan hükümde bir sendika üyesinin sosyal güvenlik ilişkisinden doğan bir hak ya da Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun anlamında işçi sıfatını üyeye sağlayan sözleşmelerin mirasçılara geçmesi aranmaktadır. Dolayısıyla, hak sahibi üye hayatta iken sendika üyesi değilse ortaya çıkan uyuşmazlık şahsi bir dava niteliğindedir. Hâl böyle olunca, mirasçılar sendikaya kendilerinin temsil edilmesini talep edemezler¹³⁵. Kaldı ki, sadece mirasçılar bakımından değil sendika üyesi işçi için de işçinin geçerli bir sendika üyeliğinin bulunması ve dava açılırken devamı şarttır. Aynı zamanda sendikanın bağlı olduğu işkolunda üyenin çalışmayı sürdürmesi gerekmektedir¹³⁶.

h. Sigortadan Doğan Haklar Yönünden

Sendikanın üye ya da mirasçılarını sigortadan, bir başka deyişle sosyal güvenlik mevzuatından doğan haklarda temsili ile isteğe bağlı sigorta, zorunlu sosyal sigorta, topluluk sigortasından doğan bir sigorta ilişkisi arasında fark bulunmamaktadır. Dolayısıyla, başta Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu olmak üzere ilgili mevzuatta belirlenen haklar doğrultusunda başvuru mümkündür¹³⁷.

¹³³ Demir, s. 493; Demir, Fevzi: Sendikalar Hukuku, Sendika, 3. Bası, İzmir 2007, s. 97.

¹³⁴ Tunçomağ, s. 126; Tuncay, İşçi, s. 260; Eyrenci, s. 124; Narmanlıoğlu, s. 207; Demir, Sendika, s. 97; Sur, s. 151.

¹³⁵ Işık, s. 108; Şahlanan, s. 228; Aker, s. 45.

¹³⁶ Yargıtay 9. HD, 22.5.2006, 10869/15169, Çalışma ve Toplum, 2006/3, S. 10, s. 142; Sur, s. 169.

¹³⁷ Şahlanan, s. 228; Tuncay, s. 85; Tuncay/Savaş Kutsal, s. 123.

1. Toplu İş Sözleşmesinden Doğan Eda Davaları Bakımından

Toplu iş sözleşmelerine dayalı olan eda davalarında her sendika üyesinin ayrı ayrı yazılı başvuruda bulunması ileride de ayrıntılı olarak inceleneceği üzere, şarttır¹³⁸. Sendikanın birden çok üyeyi temsil ettiği davalarda dava arkadaşlığından bahsedilemez. Çünkü üyelerin hakları birbirinden bağımsız olarak korunmalıdır. Davanın toplu açılması halinde yargılamanın her davacı işçi bakımından ayrılması ve ayrı ayrı yürütülmesi gerekmektedir¹³⁹. Kaldı ki, her üye için ayrı ayrı alacak miktarlarının dava dilekçesinde belirtilmesi gereklidir¹⁴⁰. Diğer yandan, mirasçılar arasında mecburi dava arkadaşlığının bulunduğu durumlar söz konusu ise, mirasçıların sendikaya birlikte başvuruda bulunması gerekecektir¹⁴¹.

3. Başvurunun Şekli

Yazılı başvuru için sendika genel başkanlığına yöneltilen bir dilekçenin sendikaya sunulması yeterli olup, noterde düzenlenmiş bir vekâletnameye ihtiyaç duyulmaz¹⁴². Dilekçede, başvuruda bulunan üye veya mirasçının kimliği, adresi, hangi davanın takibi için sendikaya yetki verildiği belirtilmelidir. Eğer HMK m. 74 (eski HUMK 63. madde) uyarınca özel yetki verilmesini gerektiren bir hâl söz konusu ise, bu özel yetkinin verilip verilmediği hususu da dilekçede yer almalıdır¹⁴³. Yazılı başvurusunda üyenin haklarının tümüne dair başvuruda bulunması hâlinde, bu haklardan ilk davada saklı tutulanlar için artık ikinci davada üyenin yeniden başvurusu aranmayacaktır¹⁴⁴.

¹³⁸ Yargıtay 9. HD, 30.10.1987 9401/9694, **Berksun**, Abdullah/Eşmeliöğlü, İbrahim: Sendikalar Kanunu, Ankara 1989, s. 633-634; **Çelik/Canikliöğlü/Canbolat**, s. 472; **Demir**, s. 545; **Demir**, Sendika, s. 182; **Sur**, s. 169; **Tunca/Savaş Kutsal**, s. 123.

¹³⁹ Yargıtay 9. HD, 21.10.1993, 5055/14952, Çimento İşveren, Ocak 1994, s. 29; HGK, 8.6.1992, 9-319/386; **Narmanlıöğlü**; s. 256; **Çelik/Canikliöğlü/Canbolat**, s. 473; **Demir**, s. 546; **Sur**, s. 169; **Aker**, s. 47.

¹⁴⁰ **Çelik/Canikliöğlü/Canbolat**, s. 472-473; **Demir**, s. 546; **Sur**, s. 169; 9. HD, 28.12.1988, 12912/12922, YKD, Temmuz 1989, s. 971; **Aker**, s. 47.

¹⁴¹ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 146; **Aker**, s. 45.

¹⁴² **Demir**, s. 545; **Demir**, Sendika, s. 182; **Sur**, s. 169.

¹⁴³ **Demir**, Sendika, s. 182; **Aker**, s. 44.

¹⁴⁴ Yargıtay 9. HD, 16.08.1971 T., 21102 E., 19153 K.; **Aker**, s. 46.

4. Davanın Takibi

Sendikanın üye veya mirasçının yazılı başvurusu üzerine ilgiliyi temsili gerek bir avukat vasıtasıyla gerekse sendikanın görevlileri eliyle yürütülebilmektedir. Ancak uygulamada sıklıkla görülen ya sendikanın kendi avukatları ya da sendikanın dışarıdan avukat tutması aracılığıyla davanın takip edilmesidir. Tabii sendikanın avukat tutması halinde avukatlık ücretini sendikanın ödemesi gerekir¹⁴⁵.

Sendikanın avukat tutmak suretiyle davayı takip etmesi hâlinde yapılacak olan, sendikanın üye tarafından yapılan yazılı başvuruya dayanarak avukata vekâlet vermesidir; yoksa sendika üyesinin sendikanın yönlendirdiği bir avukata vekâlet çıkartması değildir. Kaldı ki, bu durum sendikaların yargılama alanına ilişkin bireysel nitelikli faaliyetlerini, adli yardımdan ayıran en önemli yönlerden birini teşkil etmektedir¹⁴⁶.

İŞİK'a göre, gerek başvuru hakkı ve hukukî yardımdan faydalanma hakkının özüne dokunmadan ve eşit işlem ilkesini ihlâl etmeden yazılı başvuru sendika tüzüğünde bazı koşullara bağlanabilmelidir. Örneğin, üyenin sendikaya aidat borcunun bulunmaması veya üyelikten sonra belli bir süre aidatların ödenmiş olması koşulunun aranması halinde üyenin hukuki yardım talebine karşılık vermemek tüzük serbestisi çerçevesinde hukuka aykırılık teşkil etmeyecektir. Fakat tüzük hükmünün işçinin içinde bulunduğu somut şartlara itibar edilerek uygulanması daha yerinde olacaktır. Diğer yandan, sendikanın üyenin başvurusunu kabul etmek ve davayı takip etmek zorunluluğu bulunmamaktadır. Hatta başlangıçta temsili kabul ettiği bir davanın takibinden sonradan vazgeçebilmesi dahi mümkündür. Keza davanın kazanılma şansının düşük olması veya hakkın kötüye kullanılması niteliği taşıması söz konusu ise, sendikanın davayı takip etmeyi reddetmesi mümkün olmalıdır¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Yargıtay 3. HD, 23.9.1975 T., 5429/4482; Şahlanan, s. 228; Tunçomağ/Centel, s. 319; Sur, s. 169.

¹⁴⁶ Şahlanan, s. 228; Kocaoğlu, s. 71.

¹⁴⁷ Işık, s. 112; Aker, s. 46.

C. Üye ya da Mirasçının Yazılı Başvurusunun Hukukî Niteliğine Dair Doktrinde İleri Sürülen Görüşler

Yazılı başvurunun hukukî niteliği konusunda doktrinde çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Bu görüşleri, kanunî temsil, ikinci derece davacılık ve iradî temsil görüşü olarak belirtmek mümkündür.

1. Kanunî Temsil Görüşü

Kanunî temsil görüşünde sendikanın üyesi adına dava açabilmesi için sadece kanunî temsil yetkisi yetmemekte aynı zamanda yazılı bir başvurunun bulunması da zorunlu olmaktadır. Zira üyenin bağlı olduğu sendikaya başvurusunu “talimat” olarak nitelendirmek mümkündür¹⁴⁸.

Doktrinde pek çok yazarın yazılı başvurunun hukukî niteliği hakkında kanunî temsil görüşünü benimsediği görülmektedir¹⁴⁹. Örneğin ÇELİK, kanunun lafzı ve anlamı değerlendirildiğinde kanunî temsili ifade ettiğini, iradî temsile itibar edilirse hükümden çıkarılan anlamın gözden kaçırılmış olacağını vurgulamaktadır¹⁵⁰. Kanımızca da, üyenin sendikaya başvurusu sendikaya verilen bir talimat olup, sendikanın üye ve mirasçıyı temsil etmesi bir kanunî temsildir.

2. İkinci Derece Davacılık Görüşü

İkinci derece davacılık görüşü ile ifade edilmek istenen, davacı sıfatının asıl hak sahibi yanında üçüncü kişiye de tanınmış olmasıdır. Bu görüşü benimseyen yazarlar Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 26/2. fıkra hükmünde geçen temsil ifadesi ile anlatılmak istenenin davacı olma sıfatı olduğu düşüncesindedir. Dolayısıyla yazılı başvuru temsil yetkisi

¹⁴⁸ **Esener**, Turhan: “Sendikalar Kanununa Göre Sendikaların Dava Ehliyeti”, Sendikalar, Türk- İş Dergisi, İş Hukuku, 1966, No:3, s. 21; **Esener**, s. 293; **Tunçomağ/Centel**, s. 462; **Çelik**, Nuri: İş Hukuku II, Kollektif İş Hukuku, Sendikalar, 2. Bası, İstanbul 1979, s. 330-331; **Eyrenci**, s. 152; **Şahlanan**, s. 229; **Demir**, Sendika, s. 182; **Sur**, s. 169; **Aker**, s. 48.

¹⁴⁹ **Tunçomağ**, s. 152; **Esener**, s. 310; **Çelik**, Sendikalar, s. 330-331; **Çelik**, s. 472; **Şahlanan**, s. 224; **Tuğ**, s. 203; **Narmanhoğlu**, s. 255; **Demir**, s. 545; **Sur**, s. 169, 225; **Kocaoğlu**, s. 68; **Aker**, s. 48.

¹⁵⁰ **Çelik**, Sendikalar, s. 330-331; **Aker**, s. 48.

verme maksadıyla değil, ikinci derece davacılık sıfatı doğması için aranmaktadır. Çünkü sendika, davayı mirasçı veya üye adına değil, bizzat kendi adına davacı sıfatı ile davayı açabilme hakkına sahip kılınmıştır¹⁵¹. Tabii, burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, sendikanın üye adına dava açabilmesi için üyenin, dava açma hakkından birinci derecede davacı olarak vazgeçmiş olması ve bu durumu yazılı olarak sendikaya bildirmesi ve aynı zamanda sendikadan dava açmasını istemesi gerekmektedir¹⁵². Diğer taraftan, dava, üyenin ya da mirasçının hakları ile ilgili açıldığı için mahkeme kararı işçi bakımından kesin hüküm oluşturmaktadır¹⁵³.

3. İradî Temsil Görüşü

Sendika üyesinin ya da mirasçılarının temsilinin bir iradî temsil olduğunu, yazılı başvuru ile sendika üyesinin, dava açma hakkını sendikaya devrettiği yahut kanuni temsil için yazılı başvuru yapılması gibi şartların bulunmasının kabul edilemeyeceğini savunan bir kısım yazar da mevcuttur. Nitekim IŞIK, TUNCAY, İZVEREN gibi yazarlar yazılı başvurunun sendikaya üye tarafından verilen bir iradî temsil yetkisi olduğu görüşündedir. Bu görüşe göre, kanun tarafından sendikalara tanınan bir hak bulunmamakta olup, üyenin kendi iradesi ile sendikaya yetki vermesi söz konusudur¹⁵⁴.

Kanımızca, üye veya mirasçının yazılı başvuruda bulunması, sendikaya kanun tarafından tanınan bir yükümlülük, başka bir ifadeyle, sendikalara verilen bir görevi yerine getirmesi için gerçekleştirilen bir hukukî işlemdir. Dolayısıyla, kanunun sendikaya üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davadan ötürü husumete ehil olma hakkı tanınması karşısında iradî temsil görüşüne katılmıyoruz.

4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Kanunî temsile ilişkin açıklamalarımızda belirttiğimiz üzere, yazılı başvurunun hukukî niteliği, öğretilerdeki baskın görüşe göre, sendikaya üye

¹⁵¹ Kuru, s. 763; Çelik, Sendikalar, s. 330-331; Aker, s. 48; Hatemi, s. 45.

¹⁵² Hatemi, s. 45; Aker, s. 48-49.

¹⁵³ Hatemi, s. 45; Kuru, 766; Aker, s. 49.

¹⁵⁴ Işık, s. 113; Tuncay, s. 85; Aker, s. 49.

tarafından verilen bir talimat olarak karşımıza çıkar. Böylece, sendika, kanunun verdiği imkân ile üyenin ya da mirasçının temsilcisi sıfatıyla dava açma yetkisine kavuşur¹⁵⁵.

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 26/2 bendinde, iki ayrı dava türünden söz edilmekte olup, kanuni temsil görüşünü benimseyen yazarlar bu dava türlerinin aynı kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Hâlbuki AKER'e göre, yazılı başvuru sonucunda açılan davada üyenin veya mirasçının bireysel hakları korunmakta iken; çalışma hayatı, örf ve âdet, mevzuat, TİS'den doğan uyumsuzluklarla ilgili davalarda sendikanın kendi hakkını koruması söz konusudur. Dolayısıyla, yazar, yazılı başvurunun hukukî niteliğinin kanunî temsil olarak kabul edilemeyeceğini, ilgili hükümde Medeni Hukukta yer alan kanunî temsil ifadesinin kullanılmasının doğru olmayacağını belirtmektedir. Çünkü yazara göre, "Kanunî temsili kanun açıkça öngörür, kapsamını ve çerçevesini belirler, yargı makamları ifa aşamasında müdahil olabilir. Aynı zamanda temsilin doğması ve kullanılabilmesi için temsilin iradesi ve talimatlarına bağlı olmayan kimi özellikler mevcuttur. Ancak yazılı başvuru üzerine sendikanın dava açması hâlinde bu özellikler bulunmamaktadır. Zira burada ancak sendikanın kanundan doğan temsil yetkisinden bahsedilebilir. Nitekim yapılmış olan terim hatası karmaşaya yol açmış olup kanunî temsil görüşüne itirazların doğmasına yol açmıştır. Diğer yandan, ilgili kanun maddesi uygulamada anlam ve kapsam yönünden açıklığa kavuşturulmadığı için kanunî temsil görüşünün kabulü halinde bazı işçilerin aynı anda iki kanunî temsilciye sahip olacağı göz önüne alındığında kanun koyucu tarafından istenmeyen sonuçlar doğuracaktır¹⁵⁶".

TUNCAY ise, sendikanın kanunî temsil yetkisine sahip olması halinde, üyenin talimatına ya da başvurusuna gerek kalmaksızın üye adına dava açabilmesi gerektiği düşüncesinde olup, kanunî temsil görüşünü eleştirmektedir¹⁵⁷.

¹⁵⁵ Esener, Sendikalar, s. 21; Esener, s. 293; Tunçomağ/Centel, s. 462; Çelik, Sendikalar, s. 330-331; Eyrenci, s. 152; Şahlanan, s. 229; Narmanlıoğlu, s. 255; Demir, Sendika, s. 182; Sur, s. 169; Kocaoğlu, s. 68, Aker, s. 48.

¹⁵⁶ Aker, s. 50.

¹⁵⁷ Tuncay, İHU, Sen. K. IV, (No:1), s. 3.

Yazılı başvuruyu sendikanın kabul etme zorunluluğu yoktur. AKER, sendika üyesinin dava devam ederken sendikaya verdiği yetkiyi geri alabilmesi mümkün olduğunu ve bu hususların kanunî temsilin niteliklerine aykırı olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, Medeni Usûl Hukukundaki kanunî temsil terimi ile Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 26/2. bendinde geçen “*dava açmak ve bu nedenle açılmış davada davayı takip yetkisine sahip olmak*” kavramlarının anlamları farklıdır. Anılan hükümde ifade edilmek istenen, sendikaların çalışma hayatına ilişkin olarak üye veya mirasçılarının yazılı başvurusu olması şartı ile üyelerini davalarda temsil etmek şeklinde bir faaliyetinin de yasa tarafından kabul edilmiş olduğudur. Yoksa sendikalara herhangi bir temsil yetkisi verilmiş değildir. Ancak yukarıda da değinildiği üzere, “yanlış” terimler kullanılması nedeniyle temsil yetkisinin verildiği izlenimi yaratılmıştır¹⁵⁸. Kanımızca, kanun teklifinde de yer verildiği üzere, sendika üyesinin dava devam ederken sendikaya verdiği yetkiyi normal şartlarda geri alması söz konusu olmayacağına göre, kanunî temsile aykırı kabul edilebilecek bir çelişki bulunmamaktadır. Ancak sendikanın, üye veya mirasçının kendisine verdiği temsil yetkisini karşı taraf ile anlaşma yoluna gitmek gibi davranışlar ile kötüye kullanması gibi hâllerde, bu durum sendikaların üyelerinin hak ve menfaatlerini koruma yükümlülüklerine aykırılık teşkil edeceğinden, üye veya mirasçı usûl hukuku hükümleri çerçevesinde sendikaya verdiği yetkiyi geri alabilecektir.

Sendikanın ikinci derece davacılığının, diğer bir deyişle, üyenin yazılı başvurusu ile dava açılmasının davacılık sıfatının devri olduğunu ileri süren görüşün, kanunun lâfzı ve ruhu ile uyumlu olmadığını ifade etmek gerekir. Diğer taraftan, sendikanın üyeyi davalı sıfatı ile temsil etmesinin, başka bir ifadeyle, pasif husumetin (davalılık sıfatının) niteliklerine de tam olarak açıklık getirilmemiştir¹⁵⁹.

Üyenin veya mirasçının yazılı başvurusu neticesinde sendikanın dava takip etmesi ile hakkın sahibi olmayan 3. kişilerin de davacılık sıfatının bulunduğu hâller ayrı şekilde değerlendirilmelidir. Çünkü hak sahibi olmayan 3. kişinin, davacıların dava açma konusunda yazılı başvuru yapılmasına

¹⁵⁸ Aker, s. 50.

¹⁵⁹ Hatemi, s.45-46; Aker, s. 50-51.

ihtiyacı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, asıl hak sahibi olmayan kişilerin birtakım kanun hükümlerine dayanarak dava açması ile sendikaların yazılı başvuru üzerine dava açması birbirinden farklı niteliktedir. Kaldı ki, kanunlarda düzenlenen istisnâî hâller, adı üzerinde davacılık sıfatına ilişkin iken, sendikalar davalı taraf olan üye ve mirasçıları yerine de dava takip edebilmektedir. Nitekim Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda yer verilen bir davanın, bir sendika üyesine karşı açılması hâlinde, davalı sendikâlinin yazılı başvuruda bulunarak, üyesi bulunduğu sendikadan davayı takip etmesini talep etmesi mümkündür¹⁶⁰.

Yazılı başvuru üzerine dava açmak, davacılık sıfatının devri veya iradi temsil olarak nitelendirildiğinde, sendika üyesinin davacı olması, sendikaya ikinci derece davacı sıfatı verirken; davalı olması ise, davayı takip etmek şeklinde farklı teknik terimler ile ifade edilmektedir. Diğer taraftan, dava açıldıktan sonra sendikaya yazılı başvuru yapılmasının davacılık sıfatının devri anlamına gelip gelmediği sorununun da açıklığa kavuşturulması gereklidir.

Yargıtay “... bu yetki yalnızca sendikanın işçiyi temsil ederek hareket etmesini aşan özel bir yetkidir.”¹⁶¹ demekle yetindiğine göre, herhangi bir görüşü red ya da kabul etmiş değildir. Belirtilmelidir ki, Yargıtay işçinin davasının sendika tarafından bir avukatla yürütülmesi halinde işçinin avukatlık ücreti ödemeyeceğine karar vermiştir¹⁶². Örneğin, Yargıtay 3. Hukuk Dairesi’nin 23.9.1975 tarihli 5429/4482 sayılı kararına göre¹⁶³: “Sendikaların, açtıkları davalar nedeni ile üyelerine yaptıkları yardımlar sendikal faaliyetin bir gereğidir. Sendikadan ayrı olarak işçinin de vekile vekâlet ücreti ödemesini gerektiren yasal veya sözleşme gereği bir zorunluluk yoktur.”

¹⁶⁰ Kuru, s. 763, 767; Aker, s. 51.

¹⁶¹ Yargıtay 9.HD, T.23.09.1975, E. 5429, K. 4482, Tuncay, İHU, Sen K. IV, (NO 1), s. 1.

¹⁶² Tunçomağ/Centel, s. 319; Işık, s. 108; Aker, s. 51; Sur, s. 169.

¹⁶³ İlgili Yargıtay kararı için bkz. Işık, s. 108.

D. Yazılı Başvuru Neticesinde Doğan Hukukî İlişkinin Hüküm ve Sonuçları

1. Genel Olarak

Hukuk Muhakemeleri Kanununun 71. maddesi¹⁶⁴ uyarınca, “(1) Dava ehliyeti bulunan herkes, davasını kendisi veya tayin ettiği vekil aracılığıyla açabilir ve takip edebilir.” HMK’ya göre iradî temsilci aracılığıyla bir kişinin dava yürütmesi, davaya vekâlet olarak ifade edilmektedir. Sendikaların üye veya mirasçıları temsilinin iradî temsil olduğu görüşünde olan yazarlara göre, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu 26. madde 2. bendi ile HMK’nun 71. maddesi birbiriyle bağdaştığı ölçüde uygulama alanı bulmalıdır¹⁶⁵. Tabii belirtilmelidir ki, sendika ile üye arasında bir vekâlet sözleşmesinin kurulması üyenin yazılı başvuru yapması ile mümkün olmamaktadır¹⁶⁶. HMK hükümleri saklı kalmak üzere, Medeni Hukuk hükümlerine tâbi olan davaya vekâlet sendikanın temsilciliği konusunda boşluk olan hallerde Türk Borçlar Kanunu¹⁶⁷ m. 502 vd.da düzenlenen vekâlet sözleşmelerine ilişkin hükümleri uygulanarak giderilmelidir¹⁶⁸. Davaya vekâlet konusu HMK 73. maddede düzenlenmekle beraber, m. 74’te ise, vekilin özel izni olmak kaydıyla yapabileceği bir kısım usûl işlemleri hüküm altına alınmıştır¹⁶⁹.

Bir davanın takibi için temsil yetkisi verildiğinde, başka herhangi bir açıklama yapılmaksızın, takip ile ilgili her türlü işlemin yapılması yetkisini hükmün kesinleşmesine kadar temsilciye sağlamaktadır¹⁷⁰.

Sendika, üye veya mirasçısının yapmış olduğu yazılı başvuru ile, yukarıda da değindiğimiz üzere, HMK m. 73 uyarınca delil gösterme, ihtiyatî

¹⁶⁴ Hukuk Usulü Muhakemesi Kanununun 59. maddesi ise, şöyleydi: “Dava ikamesine ehil olan her şahıs davasını bizzat veyahut intihap edeceği vekil vasıtasıyla ikame ve takip edebilir. Kanuni mümessiller dahi bu hakkı haizdir.”

¹⁶⁵ **Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz**, Ejder: Medeni Usul Hukuku, 16. Bası, Ankara 1989, s. 157; **Aker**, s. 53.

¹⁶⁶ Karş. **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 161; **Aker**, s. 53.

¹⁶⁷ RG. T. 4 Şubat 2011, S.: 27836.

¹⁶⁸ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 157; **Aker**, s. 53.

¹⁶⁹ **Aker**, s. 53-54.

¹⁷⁰ **Kuru/Arslan/Yılmaz**, s. 165; **Postacıoğlu**, s. 321; **Üstündağ**, s. 392; **Aker**, s. 53.

tedbir ve ihtiyatî haciz isteme, hükmü icraya koyma, davayı kısmen ıslah etme, temyiz etme ya da karar düzeltme talebinde bulunma gibi pek çok usulî işlemi yapma yetkisine sahip bulunmaktadır. Zira karşı tarafın sendikaya aynı işlemleri yapma hakkı mevcuttur¹⁷¹.

Diğer taraftan, HMK m. 74'te düzenlenmiş olan bazı usûl işlemleri için ise, sendikaya vekili olduğu üye veya mirasçı tarafından özel yetki verilmesine ihtiyaç vardır¹⁷². Örneğin, sendikanın davadan ferâgat etmesi, davayı kabul etmesi, karşı tarafı ibra etmesi, sulh olması, davayı tamamen ıslah etmesi, tahkim sözleşmesi yapması gibi birtakım usulî işlemler vekil edenin yetki belgesinde sendikaya açık şekilde izin vermesi halinde mümkündür¹⁷³. Zira maddî hukuk işlemlerinden olan sözleşmenin feshi ve dönme beyanı yahut dava konusu hak üzerinde takas yapma gibi işlemlerin de özel yetkiyle yapılabileceği söylenebilir¹⁷⁴.

2. Avukatlık Ücreti ve Yargılama Giderleri Bakımından

a. Avukatlık Ücreti

Sendika üye veya mirasçısının temsili halinde, sendikanın, temsil ettiği kişilerden ücret talep edip etmeyeceği konusuna gelince; öncelikle belirtilmelidir ki, sendika ile üyesi arasında 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 163. maddesinin 1. fıkrası anlamında bir avukatlık sözleşmesi imzalanmaz. Diğer bir deyişle, sendika ile temsil ettiği kişiler arasında herhangi bir ücret sözleşmesi yapılması ve sendikaya temsil olunanın ücret ödemesi söz konusu olamaz¹⁷⁵. Kaldı ki, üyenin sendikaya aidat ödediği unutulmamalıdır¹⁷⁶. Keza Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 26. maddesinin

¹⁷¹ Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 165; Postacıoğlu, s. 321; Üstündağ, s. 392; Aker, s. 54.

¹⁷² Aker, s. 54; Kuru, s. 834; Gürdoğan, Burhan: "Davaya Vekalette Özel Mezuniyeti Gerektiren Haller", Temsil ve Vekalette İlişkin Sorunlar, Sempozyum, (14-16 Haziran 1976), İstanbul 1977, s. 151.

¹⁷³ Aker, s. 54; Kuru, s. 834; Gürdoğan, s. 152 vd.; Üstündağ, s. 394; Postacıoğlu, s. 322 vd.

¹⁷⁴ Aker, s. 54

¹⁷⁵ Konuya ilişkin Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 9.HD, T. 23.09.1975, E. 5429, K. 4482.

¹⁷⁶ Işık, s. 108; Tuncay, İHU, Sen K. IV, (No 1), s. 4.

amacına uygun düşen de, üye ya da mirasçının ücret kaygısı olmaksızın bağlı olduğu sendika vasıtasıyla adli işlemlerini yürütebilmesidir.

b. Yargılama Giderleri

Sendikaların üye veya mirasçılarını temsili esnasında ortaya çıkan yargılama masraflarının temsil olunandan alınıp alınmayacağı konusunda ise, ilgili sendikanın tüzüğünde bu konuya ilişkin bir düzenleme yapıp yapmadığını incelemek gerekir. Tüzükte herhangi bir düzenlemenin bulunmaması hâlinde, sendikanın davanın kaybedilmesi söz konusu olduğunda, yargılama ve harç giderlerini ödemek gibi bir zorunluluğu olmamalıdır. Zira sendikanın bu tarz giderleri ödemekle yükümlü olması, 6356 sayılı Kanun m. 26/2'nin işlerliğini yitirmesine yol açacaktır. Çünkü bu giderlere sendikanın katlanacak olması sendika için ciddi bir maddi külfet yaratacaktır. Dolayısıyla, sendikanın üye veya mirasçıyı temsilen takip ettiği bir davanın kaybedilmesi durumunda yargılama ve harç giderlerini temsil olunanın karşılaması gerekir. Şayet sendika davayı kendi avukatı kanalıyla değil de, dışarıdan bir avukat ile takip etmekte ise, bu hâlde avukata ödenen ücretin üyeden/mirasçıdan talep edilmesi mümkün olmamaktadır. Nitekim, Yargıtay da aynı şekilde, üyenin/mirasçının vekâlet ücretinden sorumlu olmayacağı görüşündedir¹⁷⁷.

SONUÇ

Sendikaların yargılama alanına ilişkin hem bireysel hem de kolektif nitelikli faaliyetleri mevcuttur. Çalışmamızda sendikaların yargılama alanına ilişkin bireysel nitelikli faaliyetleri kapsamında, üyesi bulunan işçi ve işverenlerin yazılı başvuruları üzerine, iş sözleşmesinden ve çalışma ilişkisinden doğan hakları ile sosyal güvenlik haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen dava açmak ve bu nedenle açılmış davada davayı takip yetkisi irdelenmiştir. 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda işçi ve işverenler ile mirasçılara iş sözleşmesinden ve çalışma ilişkisinden doğan hakları ile sosyal güvenlik haklarında dava açmak istemeleri durumunda

¹⁷⁷ Yargıtay 9.HD, T. 23.09.1975, E. 5429, K. 4482, **Tuncay**, İHU, Sen K. IV, (No 1), s. 1; **Işık**, s. 108; **Aker**, s. 54-55.

veya haklarında açılan davalarda üye oldukları sendika tarafından temsil edilebilmelerine cevaz verilmiştir. Bu bağlamda, sendikanın üye ve mirasçılarını temsil edebilmesi için ilgili üye veya mirasçısı tarafından sendikaya yazılı başvuruda bulunulması bir koşuldur. Sendikaya verilen temsil yetkisinin hukukî niteliği ise, doktrinde tartışmalıdır. Söz konusu temsil yetkisi doktrindeki baskın görüşe göre, kanuni temsildir. Sendikaya üyenin ya da mirasçının temsilcisi sıfatıyla dava açma yetkisinin kanunun verdiği bir imkân ile sağlandığını belirtmek, diğer bir deyişle kanuni temsil görüşü kanaatimizce makuldür.

Diğer taraftan, sendikaya yazılı başvuru için üyenin veya mirasçının noter kanalıyla vekâlet vermesine gerek bulunmamaktadır. Aksine, temsil yetkisi basit bir yazılı başvuru veya yazılı onay ile mümkün kılınmıştır. Mevzuatımızın sendika üye ve mirasçılarının davalarda temsil edilebilmesi için masrafsız ve kolay bir yasal prosedür sunması, özellikle ekonomik olarak güçsüz sayılan sendika üyesi işçiler için büyük bir imkân sağladığı için sendika üyelerinin lehine ve önemli bir düzenlemedir. Ayrıca, üye veya mirasçının sendikaya ve/veya sendikanın yetki verdiği avukata ücret ödeme yükümlülüğü de yoktur. İzaha çalışılan sebeplerle, özellikler sendika üyesi işçilerin 6356 sayılı Kanununun 26. maddesinde hüküm altına alınan hususlara ilişkin davalarda yasal işlemlerini sendika aracılığıyla masrafa girmeden ve sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi önemli bir yasal imkândır.

KAYNAKÇA

- Aker**, Halit: “İşçi ve İşveren Sendikalarının Dava Açabilecekleri Haller ve Özellikle Sendikanın Üye veya Mirasçısının Yazılı Başvurusu Üzerine Dava Açması”, Kazancı Hukuk Dergisi, S. 37-38, Y. Eylül-Ekim 2007, s. 33-59.
- Aktay**, A. Nizamettin: Toplu İş Sözleşmesi, Ankara 2000.
- Berksun**, Abdullah/**Eşmeliöğlü**, İbrahim: Sendikalar Kanunu, Ankara 1989.
- Canbolat**, Talat: “Toplu İş İlişkileri”, Yargıtayın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2011, Ankara 2013, s. 253-325.
- Çelik**, Nuri/**Caniklioğlü**, Nurşen/**Canbolat**, Talat: İş Hukuku Dersleri, Beta Yayınları, 29. Bası, İstanbul 2016.
- Çelik**, Nuri: İş Hukuku II, Kollektif İş Hukuku, Sendikalar, 2. Bası, İstanbul 1979.
- Demir**, Fevzi: En Son Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku ve Uygulaması, 10. Baskı, İzmir 2016.
- Demir**, Fevzi: Sendikalar Hukuku, Sendika, 3. Bası, İzmir 2007.
- Derele**, Toker: “6356 Sayılı Yeni Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu: Genel Bir Değerlendirme”, Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, S. 36, Y.2013/I, s. 41-64.
- Erişir**, Evrim: Medeni Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 2007.
- Esener**, Turhan: İş Hukuku Yönünden Toplu İş Sözleşmeleri, İstanbul 1964.
- Esener**, Turhan: Sendikalar Kanununa Göre Sendikaların Dava Ehliyeti, Sendikalar, TÜRK-İŞ Şubat 1966, No:3.
- Eyrenci**, Öner: Sendikalar Hukuku, İstanbul 1984.
- Günay**, Cevdet İlhan: İş Hukuku Yeni İş Yasaları, 4. Baskı, Ankara 2005.
- Günay**, Cevdet İlhan: Sendikalar Kanunu Şerhi, Sendika, Ankara 1999.

- Gürdoğan**, Burhan: “Davaya Vekalette Özel Mezuniyeti Gerektiren Haller”, Temsil ve Vekalette İlişkin Sorunlar, Sempozyum, (14-16 Haziran 1976), İstanbul 1977, s. 151 vd.
- Hatemi**, Kezban: “İşçi Sendikalarının Usul Hukuk Açısından Ehliyet Durumu”, İstanbul Barosu Dergisi, S.1-2, Y. 1975, s. 31-47.
- Işık**, Rüçhan: İşçi Sendikalarının Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi, Ankara 1977.
- Işık**, Rüçhan: Sendika Hakkı Tanınması ve Kanuni Sınırları, Sendika Hakkı, Ankara 1962.
- Kaya**, Cemil: “Danıştay Kararları Işığında İptal Davaları Açısından Sendikaların Subjektif Dava Ehliyeti”, Prof. Dr. Ali Naim İNAN Armağanı, Ankara 2009, s. 1215-1250.
- Kılıçoğlu**, Mustafa: Sendikalar Hukuku ve Toplu İş Uyuşmazlıkları, Sendikalar, Ankara 1999.
- Kılıçoğlu**, Mustafa: Toplu İş Hukukundan Doğan Davalar ve Çözüm Yolları, İstanbul 2007.
- Kocaoğlu**, Mehmet: Kollektif Sendika Özgürlüğü ve Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi, Ankara 1997.
- Kuru**, Baki/**Arslan**, Ramazan/**Yılmaz**, Ejder: Medeni Usul Hukuku, 16. Bası, Ankara 1989.
- Kuru**, Baki: “Dava Şartları”, Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan, Dava, Ankara 1964, s. 109-147.
- Kuru**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6. Baskı, İstanbul 2001.
- Kutal**, Metin: “Sendikaların “Mesleğin Ortak Çıkarlarını” Koruma İşlevi”, Kenan Tunçomağ’a Armağan, İstanbul 1997, s. 277- 282.
- Narmanlıoğlu**, Ünal: İş Hukuku II Toplu İş İlişkileri, B. 3, İstanbul 2016.
- Oğuzman**, Kemal: Hukuki Yönden İşçi- İşveren İlişkileri, C.I, B.5, İstanbul 1987.
- Önsal**, Naci: 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Üzerine Notlar, Türk Metal Yayınları, Ekim 2013.
- Özbay**, İbrahim: Grup Davaları, Yetkin Yayınları, Ankara 2009.

- Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/Özekes, Muhammet:** Medenî Usûl Hukuku, 6. Bası, Ankara 2007.
- Postacioğlu, İlhan:** Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Baskı, İstanbul 1975.
- Sur, Melda:** “6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun Uluslararası Normlar Açısından Değerlendirilmesi”, Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, S. 39, Y. 2013/4, Uluslararası, s. 317-356.
- Sur, Melda:** İş Hukuku Toplu İlişkiler, Turhan Kitabevi, Güncelleştirilmiş 6. Bası, Ankara 2017.
- Sümer, Hâluk Hadi:** İş Hukuku, 17. Baskı, Konya 2013.
- Şahlanan, Fevzi:** “6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun Sendikalara İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi”, Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, S. 39, Y. 2013/IV, Kanun, s. 110-142.
- Şahlanan, Fevzi:** Sendikalar Hukuku, 2. Bası, İstanbul 1995.
- Tuğ, Adnan:** Sendikalar Hukuku, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1992.
- Tuncay, A. Can:** “Sendikalara İlişkin Son Kanun Taslağının Getirdikleri”, Sicil, S. 21, Y.6, Mart 2011, Sendika, s. 153-164.
- Tuncay, Can/Savaş Kutsal, Burcu:** Toplu İş Hukuku, Beta Yayınları, 4. Bası, İstanbul 2015.
- Tuncay, Can:** İşçi Sendikası Üyeliğinin Kazanılması ve Sona Ermesi, İşçi, İstanbul 1975.
- Tuncay, Can:** Toplu İş Hukuku, 2. Baskı, İstanbul 2009.
- Tunçomağ, Kenan/Centel, Tankut:** İş Hukukunun Esasları, 5. Bası, İstanbul 2008.
- Tunçomağ, Kenan:** İş Hukuku, C. II, Bası 2, İstanbul 1985.
- Ulucan, Devrim:** İş Güvencesi, İstanbul 2003.
- Umar, Bilge:** “Medeni Usul Hukukunda Dinleme Şartı Olarak Ehliyet”, İÜHFİM, C. XXIX, S. 3, Y. 1963, s. 591-619.
- Üstündağ, Saim:** Medeni Yargılama Hukuku, C. I-II, 5. Baskı, İstanbul 1992.

İŞ KANUNUNUN YENİ DÜZENLEMESİ KARŞISINDA GEÇİCİ İŞ İLİŞKİSİ

Aigul NURMUKHAMBETOVA*

Öz

20 Mayıs 2016 tarih ve 6715 sayılı İş Kanunu ile Türkiye İş Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 4857 sayılı İş Kanunu ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununda geçici iş ilişkisine dair önemli değişiklikler yapılmıştır. Böylece daha önce Türk Hukukunda kabul edilmeyen meslekî anlamda veya öze istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisinin kurulabileceği açıkça hüküm altına alınmıştır. Avrupa Birliğindeki düzenlemeden esinlenerek kabul edilen geçici iş ilişkisine dair yeni düzenleme Türk hukukunda güvenceli esnekliğin sağlanması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler

Geçici iş ilişkisi, meslekî anlamda geçici iş ilişkisi, geçici işçi, özel istihdam büroları

TEMPORARY EMPLOYMENT RELATIONSHIP IN VIEW OF NEW REGULATION OF LABOR LAW

Abstract

Major amendments regarding temporary employment relationship have been made in Labor Law No: 6715 dated 20 May 2016, Law on Making

---

* Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi (e-posta: a.nurmuhambet@hotmail.com) (Makale Gönderim Tarihleri: 16.02.2017-16.02.2017/Makale Kabul Tarihleri: 11.08.2017-21.07.2017)

Amendments in Turkish Labor Institution Law, Labor Law No: 4857, and Turkish Labor Institution Law No: 4904. Thus, it was clearly adjudicated that temporary employment relationship, which had not been accepted in Turkish Law before, could be established in occupational aspect or through private employment office. New regulation on temporary employment relationship accepted by being inspired from the regulation in European Union is important to ensure the flexicurity in Turkish Law.

Keywords

Temporary employment relationship, temporary agency work, temporary worker, private employment agencies

GİRİŞ

Geçici (ödünç) iş ilişkisine dair hükümler 4857 sayılı İş Kanununun 7. maddesinde düzenlenmektedir. 20 Mayıs 2016 tarihli ve 6715 sayılı İş Kanunu ile Türkiye İş Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 4857 sayılı İş Kanunu ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununda geçici iş ilişkisine dair hükümlerde önemli değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu değişiklik ile önceden Türk hukukunda kabul edilmeyen meslekî anlamda veya özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisinin kurulmasına imkân verilmiştir. Kanun metninden meslekî anlamda geçici iş ilişkisine dair hükümlerin sadece İş Kanununda değil, Türkiye İş Kurumu Kanununda da düzenlendiğini görmek mümkündür. 22/5/2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanununun 7'nci maddesi, 25/6/2003 tarihli ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununun 17'nci, 18'inci ve 19'uncu maddeleri ile 32'nci maddesinin birinci fıkrasının (i) bendine dayanılarak hazırlanmış 11 Ekim 2016 tarihli ve 29854 sayılı Özel İstihdam Büroları Yönetmeliğinde de meslekî anlamda geçici iş ilişkisine dair hükümler mevcuttur.

Çalışmamızın amacı yeni kanun ile getirilen meslekî anlamda geçici iş ilişkisine ve gerçek anlamda geçici iş ilişkisine dair hükümleri incelemek, mümkün olduğu kadarıyla uygulamada ortaya çıkabilecek sorunları tespit etmek, konuyla ilgili doktrinde tartışılan hususlara yer vermektir.

Çalışmamız üç bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde, Kanun ile değişiklik yapılan kısımlara dair genel bilgi verilmeye çalışılacaktır. İkinci bölümde Kanunda düzenlenen meslekî anlamda veya özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisine dair hükümler incelenecektir. Bu kapsamda meslekî anlamda geçici iş ilişkisinin kurulabileceği işler ve geçici iş ilişkisinin kurulabileceği hallere, geçici iş ilişkisinin kurulması yasaklanan durumlara, tarafların hak ve yükümlülüklerine, geçici işçinin geçici işverence çalıştırılmaya devam ettirilmesi durumunda doğacak sonuçlara yer verilecektir. Üçüncü bölümde gerçek anlamda (meslekî olmayan) geçici iş ilişkisine dair Kanunda yer alan hüküm irdelenecektir. Yalnızca gerçek anlamda geçici iş ilişkisini meslekî anlamda geçici iş ilişkisinden ayırt eden hususlara değinilecektir. Çalışma, bu inceleme sonunda varılan görüşlere ilişkin sonuç kısmı ile sona erecektir.

I. GENEL OLARAK

Yukarıda belirtilen 6715 sayılı Kanun ile 4857 sayılı İş Kanunu ve 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununda önemli değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu Kanun ile geçici iş ilişkisinin özel istihdam büroları aracılığıyla ya da holding bünyesi içinde veya aynı şirketler topluluğuna bağlı başka bir işyerinde görevlendirme yapmak suretiyle kurulabileceği düzenlenmiştir. Böylece kanun koyucu yalın biçimiyle (gerçek)¹ bir diğer ifadeyle “*meslekî olmayan*”² geçici iş ilişkisinin ve meslekî anlamda veya özel istihdam bürosu aracılığıyla³ geçici iş ilişkisinin kurulabileceğini hüküm altına almaktadır. Bu bağlamda eğer işçisini devreden işveren geçici iş ilişkisi kurma işini meslekî faaliyet olarak yürütmekte ise buna meslek edinilmiş geçici iş ilişkisi adı verilmekte ve ilişkinin özel istihdam büroları vasıtasıyla kurulması amaçlanmaktadır⁴. Bu itibarla, konunun iki farklı başlık altında değerlendirilmesinde yarar vardır. Çalışmamızda öncelikle meslekî anlamda

¹ **Benli**, Abdurrahman/**Yiğit**, Yusuf: “4857 sayılı İş Kanununa Göre Geçici İş İlişkisi Ve Bu İlişkinin Hukukî Sonuçları”, Kamu-İş, C. 8, S. 4/2006 s. 6/a; **Yenisey**, K. Doğan: “Yeni Bir Tasarı Işığında Mesleki Faaliyet Olarak Geçici İş İlişkisi”, Prof. Dr. Turhan Esener Armağanı, I. İş Hukuku Uluslararası Kongresi, Seçkin, Ankara, Nisan 2016, s. 142; **Odaman**, Serkan: “Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Türk İş Hukukunda Ödünç İş İlişkisi Uygulaması”, SİCİL, S. 36, 2016, s. 44 (Yeni Düzenleme); **Başmanav**, Yasemin: “Ödünç İş İlişkisi”, Prof. Dr. Fevzi Şahlanan’a Armağan, Özel Sayı, C. 1, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul 2016, s. 154.

² **Süzek**, Sarper: İş Hukuku, Yenilenmiş 12. Baskı, Beta, İstanbul 2016, s. 303 (İş Hukuku); “Türkiye’de Özel İstihdam Büroları Aracılığıyla Geçici İş İlişkisi”, Özel İstihdam Büroları Aracılığı İle Geçici İş İlişkisi, Çalışma Meclisi Hazırlık Toplantısı Raporu, Ankara 2013, s. 40; **Şen**, Murat: “Özel İstihdam Bürosu Aracılığıyla Geçici İş İlişkisi”, İşveren, C. 51, S. 5, Eylül-Ekim, 2013, s. 13. Akyiğit, basit/alelade geçici iş ilişkisi olarak ifade etmektedir. Bkz. **Akyiğit**, Ercan: İş Hukuku, 11. Basım, Seçkin, Ankara 2016, s. 167 (İş Hukuku).

³ **Süzek**, İş Hukuku, s. 303; **Benli-Yiğit**, s. 6/a; **Odaman**, Yeni Düzenleme, s. 44; **Başmanav**, s. 154; Akyiğit, “Özel İstihdam Bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisi” kavramını kullanmaktadır. Bkz. **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 167.

⁴ **Akyiğit**, Ercan: İş Hukuku Açısından Ödünç İş İlişkisi, KAMU-İŞ Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası, Ankara 1995, s. 42 (Ödünç İş İlişkisi); **Odaman**, Serkan: Türk ve Fransız Hukukunda Ödünç İş İlişkisi, Legal, İstanbul 2007, s. 25 (Ödünç İş İlişkisi); **Şen**, s.13.

geçici iş ilişkisi sonradan gerçek anlamda geçici iş ilişkisi açıklanmaya çalışılacaktır.

II. MESLEKÎ ANLAMDA VEYA ÖZEL İSTİHDAM BÜROSU ARACILIĞIYLA GEÇİCİ İŞ İLİŞKİSİ

A. Genel Olarak

Yeni düzenleme ile özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisinin kurulabileceği hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda İş Kanununun 7. maddesinin birinci fıkrasından on dördüncü fıkrasına kadar meslekî anlamda geçici iş ilişkisine dair hükümlere yer verilmiştir. İş Kanununun 7. maddesinin birinci fıkrası uyarınca geçici iş ilişkisi, özel istihdam bürosu aracılığıyla⁵ ya da holding bünyesi içinde veya aynı şirketler topluluğuna bağlı başka işyerinde görevlendirme yapılmak suretiyle kurulur. Belirtilen maddenin ikinci fıkrası uyarınca özel istihdam bürosunun geçici işçi çalıştırabilmesi için Türkiye İş Kurumu tarafından yetkilendirilmiş olması gerekir⁶. Ayrıca bu tür geçici iş ilişkisinde işçi kural olarak başkasının yanında geçici olarak çalıştırılmak üzere işe alınır⁷. Bu sebeple özel istihdam bürosu ile işçi arasında iş sözleşmesi akdedilirken, özel istihdam bürosu ile geçici işveren

⁵ 19.11.2008 tarihli ve 2008/104 sayılı “Geçici Büro Çalışması” AB Yönergesinde özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisinin kurulacağı düzenlenmiştir. Bu bağlamda Yönergede, geçici süre ile başka kullanıcıların yanında çalışmalarını için geçici işçilerle iş sözleşmesi akdeden gerçek veya tüzel kişiler, geçici istihdam büroları (*temporary-work agency*) olarak tanımlanmaktadır. **Güzel**, Ali/**Heper**, Hande: “Sürekli İstihdamdan Geçici Atipik İstihdama!...: Mesleki Amaçlı Geçici İş İlişkisi”, Çalışma ve Toplum, 2017/1, s. 28.

⁶ 2016 Ocak ayı itibarıyla İş-Kur’dan izin alarak iş ve işçi bulmaya aracılık yapan 438 adet özel istihdam bürosunun bulunduğu ve geçici iş ilişkisi kurma yetkisi için aranan yeni kanunî şartlar değerlendirildiğinde daha sınırlı sayıda özel istihdam bürolarının meslekî geçici iş ilişkisi faaliyetinde bulunabileceği belirtilmektedir. **Erol**, Hatice/**Özdemir**, Alpay: “Türkiye’de Özel İstihdam Büroları ve Geçici İş İlişkisi” Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 30, S. 5, 2016, s. 1106.

⁷ **Akyiğit**, Ödünç İş İlişkisi, s. 41-42; **Odaman**, Ödünç İş İlişkisi, s. 25; **Süzek**, İş Hukuku, s. 304; **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 172; **Çelik**, Nuri/**Caniklioğlu**, Nurşen/**Canbolat**, Talat: İş Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 29. Bası, s. 172.

arasında geçici işçi sağlama sözleşmesi akdedilir⁸. Meslekî anlamda geçici iş ilişkisini meslekî olmayan geçici iş ilişkisinden ayırt eden hususlardan biri son sözleşmeye istinaden işçinin geçici olarak geçici işverene devir edilmiş olmasıdır. Meslekî anlamda geçici iş ilişkisinin bir diğer özelliği ise işçinin özel istihdam bürosu tarafından yazılı iş sözleşmesi ile ödünç verilmek üzere işe alınmasıdır⁹. Bu şekilde istihdam edilen işçinin işvereni özel istihdam bürosudur. Özel istihdam bürosu bunu meslekî bir amaçla yani gelir getirici bir faaliyet olarak yapar. Devreden işveren olan büro işçiyi geçici olarak istihdam etmek için alan işverenden bu hizmetinin parasal karşılığını (hizmet bedeli) alır¹⁰.

Yazılı şekilde yapılacak işçi sağlama sözleşmesi iki işveren arasında akdedileceğinden, bu şeklin TBK md. 12/2 hükümleri uyarınca geçerlilik koşulu olduğu ve bu şekilde yapılmayan sözleşmenin geçersizlikle karşılaşacağı belirtilmektedir¹¹.

B. Meslekî Anlamda Geçici İş İlişkisinin Kurulması

Meslek edinilmiş geçici iş ilişkisinin tümüyle serbest bırakılması, belirsiz süreli işçi çalıştırılması yerine geniş ölçüde özel istihdam bürosu işçilerinin çalıştırılması sonucunu doğurabilir. Bir diğer ifadeyle geçici iş ilişkisi geniş ölçüde sürekli istihdamın yerini alabilir. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasının önlenmesi için hukuk sistemlerinde iki yaklaşım söz konusudur. Bunlardan biri, işverenin meslek edinilmiş iş ilişkisini kurma serbestisinin hakkın kötüye kullanılması teorisi ile sınırlandırılmasıdır. Yani işverenin meslekî faaliyet olarak geçici iş ilişkisine başvurması serbest bırakılıp, sadece hakkın kötüye kullanımının mevcut olduğu durumlara özgü bir dene-

⁸ **Akyigit**, İş Hukuku, s. 169; **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 171; **Erol/Özdemir**, s. 1106; **Güzel/Heper**, s. 19.

⁹ **Hekimler**, Alpay: “Özel İstihdam Büroları Aracılığıyla Geçici İş İlişkisine İlişkin Mevzuat ve Taslakların Genel Değerlendirilmesi”, Özel İstihdam Büroları Aracılığıyla Geçici İş İlişkisi Semineri, Tebliğler ve Görüşler, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara 2013, s. 59-60; **Güzel/Heper**, s. 19.

¹⁰ **Akyigit**, Ödünç İş İlişkisi, s. 41-42; **Odaman**, Ödünç İş İlişkisi, s. 25; **Süzek**, İş Hukuku, s. 304; **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 173; **Odaman**, Yeni Düzenleme, s. 44.

¹¹ **Akyigit**, İş Hukuku, s. 173; **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 173; **Başmanav**, s. 157.

timin öngörülebilmesidir¹². Diğeri ise hukukumuzda kabul edilen özel istihdam bürosu işçisinin hangi hallerde ve ne kadar süreyle çalışabileceğinin kanun ile belirtilmesidir¹³.

Türk Hukukumuzda hakkın kötüye kullanılması teorisinin benimsenmemesinin asıl sebebi, 1475 sayılı Kanun döneminde alt işverenlik ilişkisi vesilesiyle tecrübe edilmiş olan muvazaâ denetiminin etkin olarak gerçekleştirilememesidir. Şöyle ki, yargının açık içtihadına rağmen muvazaalı asıl işveren alt işveren ilişkileri uygulamada varlığını korumuştur, açılan davalarda bireysel olarak işçi açısından karar verildiği için işyerlerinde muvazaalı ilişkiler sürdürülmüş ve yalnızca işçiler tarafından dava açıldığında tespit edilebilmiştir¹⁴.

Yukarıda da belirtildiği üzere Türk hukukunda Fransız modeli esas alınmıştır¹⁵. Buna göre hangi hallerde geçici iş ilişkisine başvurulabileceği sınırlı bir şekilde Kanunda açıkça düzenlenmiştir. Kanun gerekçesinde bu sınırlamanın amacı olarak geçici iş ilişkisinin istismarının önlenmesi ve işgücü piyasasının işleyişinin bozulmamasını temin ederek işverenin geçici iş ilişkisini ancak işletmenin geçici ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmasını güvence altına almak belirtilmektedir. Böylece, sürekli nitelikte olan işler için zorunlu haller dışında geçici çalışmanın kullanılması engellenmiştir¹⁶.

Geçici İş ilişkisinin kurulması “*geçici iş ilişkisi kurulabilecek işler*” ve “*geçici iş ilişkisi kurulabilecek haller*” olarak Kanunda iki farklı kategoride düzenlenmiştir. İlkinde başkaca bir koşula bakılmaksızın geçici iş ilişkisi kurulabilirken, diğesinde ise işin niteliği önem taşımamakta, fakat işin işleyişi sırasında ortaya çıkan ihtiyaçlar nedeniyle işverene özel istihdam bürosu ile geçici iş ilişkisini kurma izni verilmektedir¹⁷. Her iki kategoride süre bakımından sınırlama da söz konusudur¹⁸.

¹² **Yenisey**, s. 151; **Güzel/Heper**, s. 30.

¹³ **Süzek**, İş Hukuku, s. 307; **Yenisey**, s. 151; Geçici iş ilişkisi kurulabilecek hallerin ve işlerin sınırlanması yaklaşımı, esas olarak Fransız İş Hukukunda ve 2008/104 sayılı AB Yönergesinde benimsenmiştir. **Güzel/Heper**, s. 30.

¹⁴ **Yenisey**, s. 151.

¹⁵ **Yenisey**, s. 151.

¹⁶ **Süzek**, İş Hukuku, s. 307; **Yenisey**, s. 152.

¹⁷ **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 174.

¹⁸ **Yenisey**, s. 152.

Geçici iş ilişkisi kurulabilecek işler kategorisine: mevsimlik tarım işleri, ev hizmetleri ve işletmenin günlük işlerinden sayılmayan ve aralıklı olarak gördürülen işler girmektedir. Geçici iş ilişkisi kurulabilecek haller kategorisine İş Kanununun 13. maddesinin beşinci fıkrası ile 74'üncü maddesinde belirtilen haller, işçinin askerlik hizmeti hali ve iş sözleşmesinin askıda kaldığı diğer haller; iş sağlığı ve güvenliği bakımından âcil olan işlerde ve üretimi önemli ölçüde etkileyen zorlayıcı nedenlerin ortaya çıkması hali; işletmenin ortalama mal ve hizmet üretim kapasitesinin geçici iş ilişkisi kurulmasını gerektirecek ölçüde ve öngörülmeyen şekilde artması hali; mevsimlik işler hariç dönemselik arz eden iş artışları hallerinde geçici iş ilişkisinin kurulması girmektedir. Aşağıda bu işler ve haller ayrı ayrı incelenecektir.

1. Hamilelik, Ebeveynlerin Kısmî Çalışması, Askerlik, Diğer Askı Halleri

İş Kanununun 7. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca İK'nun 74. maddesinde düzenlenen analık doğum izni hallerinde, iş akdinin askıya alındığı tüm durumlarda, askerlik hizmetinin yerine getirilmesinde ve İK md.13/5 uyarınca ebeveynlerden birinin md. 74'de öngörülen analık izninin, doğum sonrası izninin ve ücretsiz doğum izninin bitiminden sonra çocuğun ilköğretim çağına başladığı tarihi izleyen ay başına kadar kısmî çalışma yaptığı hallerde, işveren bu işçilerin yerine özel istihdam bürosu işçisini çalıştırabilecektir (Yönt. md. 5/2 (a)). Aynı maddenin 3. fıkrasına göre bu durumlarda süre sınırlaması olmaksızın bu hallerin devamı süresince geçici işçi sağlama sözleşmesi kurulabilecektir¹⁹.

Geçici iş ilişkisine gerekçe yapılan olguların aslında iki nedeninin olduğunu görmek mümkündür. Bunlardan birisi, iş sözleşmesinin askıda kaldığı (sözleşmeden doğan temel edimlerin yerine getirilmediği, fakat sözleşmenin hukuken geçerliliğini koruduğu yani devam ettiği) evredir. Diğeri ise, işçi ile akdedilen iş sözleşmesinin askıya alınması değil, tam süreliiden kısmî (yarım çalışmaya) süreliye dönüştürülmesi halidir. Bunları açmak gerekirse şunları söylemek mümkündür:

¹⁹ Süzek, İş Hukuku, s. 308; Yenisey, s. 153; Odaman, Yeni Düzenleme, s. 47.

İş sözleşmesinin askıda kalmasının nedeni kanun hükmü olabileceği gibi bir sözleşme de olabilir²⁰. Meselâ, işçinin manevra, tatbikat vs. nedeniyle geçici olarak askere çağrıldığı veya sair bir kanunî ödev nedeniyle geçici olarak askere çağrıldığı veya sair bir kanunî ödev sebebiyle iş sözleşmesinin, işçinin kıdemine göre 2 ay -90 gün arasında askıda kaldığı durum tipik kanunî askı halidir²¹. İşçinin işçi sendikası yönetim kurulu üyeliğine veya başkanlığına seçilmesi nedeniyle sözleşmeyi feshetmeden bu göreve gitmesi durumu kanun gereği gerçekleşen bir askıdır. Fakat Türk hukukunda muvazzaf askerlik görevi, iş sözleşmesini kendiliğinden askıya alamadığından, işçinin askerlik görevindeyken işten ayrılması sözleşmenin derhal ve haklı olarak feshi olarak kabul edilir. Burada ihbar öneli tanınmasına gerek olmayan kendine özgü fesih durumu söz konusudur. Bu durumda, askerdeki işçinin yeri boşaldığından Kanunun md. 7/2 (a) alt bendine göre değil, diğer alt bentlere göre geçici işçinin çalıştırılması düşünülmelidir²².

İK md. 74 kapsamında işveren, kadın işçinin analık izni, doğum sonrası yarım çalışma izni (süt izni) veya ücretsiz doğum iznine ayrılması hallerinde ortaya çıkan işgücü açığını özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurmak suretiyle giderebilir²³. Bu bağlamda md. 74 kapsamında kadın işçinin analık izni, ücretsiz doğum izni de kanunî askı halleri olarak nitelendirilmektedir²⁴. Bazı yazarlar işçinin aldığı hastalık nedeni istirahat raporunun da sözleşmenin askıya alınmasına neden olan durum olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar²⁵.

İşçiyle akdedilen bireysel bir sözleşmede veya işçi sendikasıyla yapılan toplu iş sözleşmesinde öngörülen hükümlerle de sözleşmenin askıya alın-

²⁰ **Süzek**, Sarper: İş Akdinin Askıya Alınmasının Genel Teorisi, Ankara, Savaş 1989, s. 41 (Askıya Alınma).

²¹ **Süzek**, Askıya Alınma, s. 55; **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 175; **Mollamahmutoglu**, Hamdi/**Astarlı**, Muhittin/**Baysal**, Ulaş: İş Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2014, s. 770.

²² **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 175-176.

²³ **Çelik/Caniklioglu/Canbolat**, s. 175.

²⁴ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 175-176; **Mollamahmutoglu/Astarlı/Baysal**, s. 769.

²⁵ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 176.

ması mümkündür. Bu durumda sözleşmenin askıda kalmasının dayanağı kanun hükmü değil; sözleşme hükmü olmaktadır²⁶.

Kanunda öngörülen askı hallerinde, askı süresi sözleşmeyle uzatıldığında kanunî süreyi aşan kısmın sözleşmesel askı olarak kabul edilmesi gerektiği, bu sebeple kanunî askıya dayanılarak kurulan geçici iş ilişkisinin sözleşmesel askı sebebi ile devamının mümkün olduğu belirtilmektedir²⁷. Meselâ, işçinin manevra, tatbikat nedeniyle geçici olarak askere çağırılması sebebiyle iş sözleşmesi askıya alınmış ise ve bu süre için geçici işveren işyerinde geçici işçi çalıştırmakta ise, işçinin askere çağırılması süresi bittikten sonra işçi ile akdedilen iş sözleşmesinde bu sürenin uzatıldığına dair hüküm öngörülmüşse, geçici işveren iş sözleşmesindeki süre bitinceye kadar geçici olarak istihdam ettiği geçici işçiyi çalıştırabilir.

Kısmî süre çalışma yapan işçilerin kısmî çalışma sebebiyle ortaya çıkan işgücü açığı da geçici işçi çalıştırma yoluyla giderilebilir. 4857 sayılı İş Kanununun 13. maddesine eklenen beşinci fıkra ile kısmî süreli çalışmaya geçen işçilerin bulunması hâlinde onların yerine, bu kısmî süreli çalışma devam ettiği sürece geçici işçi istihdam edilebilir. 6663 sayılı Kanun ile eklenen 5. fıkra uyarınca, İK md.74’de öngörülen izinlerin bitiminden sonra çocuğun mecburi ilköğretim çağına başladığı tarihi takip eden ay başına kadar bu maddeye göre ebeveynlerden sadece biri isterse tam süreli olarak kurulmuş iş ilişkisini kısmî süreli çalışmaya dönüştürebilir. Ebeveyn olarak bu hakka sahip işçi bu hakkını kullandığı takdirde, kendisinin kısmî süreli çalışmaya geçtiği ve devam ettiği sürece yerine geçici işçi alınabilecektir. Burada işçinin tam süreli kısmî süreli çalışmaya geçmesiyle boşa çıkan (eksik kalan) çalışma süresinin geçici işçiyle doldurulması (kapatılması) söz konusudur²⁸. Bu durumda dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta; kısmî süreli çalışmaya geçen işçinin yerine çalıştırılacak geçici işçinin de işe kısmî süreli alınmasının zorunluk mu olduğu, yoksa tam süreli olarak da çalışmaya da gidilip gidilemeyeceğidir. Kanun koyucu “geçici iş ilişkisi (a) bendinde

²⁶ Süzek, Askıya Alınma, s. 41.

²⁷ Akyiğit, İş Hukuku, s. 176.

²⁸ Yenisey, s. 153-154; Akyiğit, İş Hukuku, s. 176-177; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 153.

sayılan hallerin devamı süresince, yaşanabilir” demesi sebebiyle geçici işçinin kısmî süre ile çalıştırılması gerektiği savunulmaktadır²⁹.

Özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulduğunda doğum yapan kadın işçiye kanun ile kısmî süre çalışma imkânı veren durumun yani çocuğun zorunlu ilköğretim çağının başladığı tarihi izleyen ay başına kadar olan bir süre bitince geçici işçinin çalıştırılması da bitmelidir³⁰. Kanun ile düzenlenen bu süre taraflarca sözleşme ile uzatılamaz³¹. Ayrıca geçici işçi çalıştıran işveren, belirtilen sürenin sonunda aynı iş için altı ay geçmedikçe yeniden geçici işçi çalıştıramaz.

Yukarıda incelendiği üzere md. 13/5 dışındaki diğer hallerde iş sözleşmesi zaten askıya alındığından öğretilen bendin kaleme alınış biçiminin isabetli olmadığı belirtilmektedir³². Fakat kanun koyucunun önemli gördüğü hallere dikkat çekmek için bu şekilde düzenleme yapmayı doğru bulduğu söylenebilir³³.

2. Mevsimlik Tarım İşleri

Meslek edinilmiş geçici iş ilişkisine konu olacak işler mevsimlik işlerin tamamı değil sadece yılın belli dönemlerinde yapılan tarım işleridir. Örneğin, pamuk veya fındık toplama yahut karpuz hasatı zamanlarında ülkemizin değişik yönlerinde sıkça yaşanan mevsimlik tarım işlerinde durum böyledir. Bu bent hükmü çerçevesinde gerçekleşecek geçici işçi çalıştırmalarında herhangi bir süre sınırı bulunmamaktadır³⁴. İK md. 4/1 (b)'de açıkça belirtildiği üzere 50'den az işçi çalıştırılan (50 dâhil) tarım işyerlerinde İş Kanunu hükümleri uygulanmaz. Buna karşılık söz konusu işyerlerinde özel istihdam bürosu işçisi çalıştırılabilecek ve bunlara İK md. 7 hükümleri uygulan-

²⁹ Akyiğit, İş Hukuku, s. 177.

³⁰ Akyiğit, İş Hukuku, s. 177; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 158.

³¹ Akyiğit, İş Hukuku, s. 177.

³² Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 175.

³³ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 175.

³⁴ Akyiğit, İş Hukuku, s. 177; Süzek, İş Hukuku, s. 308; Odaman, Yeni Düzenleme, s. 47; Güzel/Heper, s. 32.

caktır. Fakat bunun dışında kalan konularda Borçlar Kanunu hükümleri uygulama alanı bulacaktır³⁵.

Öğretide bir görüş, mevsimlik tarım işlerinde süre sınırlamasının olmaması, bu işlerin özel istihdam bürosu işçileriyle yürütülmesine sebep olabileceği; söz konusu işin “geçici” olma özelliğini ortadan kaldırarak bu tür çalışmayı devamlı hale getirebileceği yönündedir³⁶.

3. Ev Hizmetleri

Ev hizmetleri ütü, temizlik, bulaşık, çamaşır, bahçıvan, çocuk bakımı³⁷ gibi bir evin gündelik ihtiyaçlarının tatminine yönelik faaliyetlerdir. Bu faaliyetler bir evde her gün yaşanabilecek işler olmasına rağmen bu işlerde çalıştırmak üzere de özel istihdam bürolarının aracılığıyla geçici işçi temini mümkündür³⁸. Bu bağlamda özel istihdam bürosu aracılığıyla çalışan işçiler ev hizmetlerinde de süre sınırı olmaksızın çalıştırılabileceklerdir³⁹. Bu işçiler İş Kanunu kapsamına girmediklerinden dolayı ev hizmetleri işçilerine İK md.7’de yer alan düzenlemeler dışında Borçlar Kanunu hükümleri uygulanacaktır. Fakat söz konusu işyerlerinde özel istihdam bürosu işçisi çalıştırıldığında bunlara İK md. 7 hükümleri uygulanacaktır⁴⁰.

Ev hizmetlerinde süre sınırlandırılması getirilmediğinden, burada da meslek edinilmiş geçici iş ilişkisinin yaygın bir uygulamaya dönüştürüleceği belirtilmektedir⁴¹.

4. İşletmenin Günlük İşlerinden Sayılmayan İşleri

İş Kanununun md. 7/2 (d) uyarınca büro işçileri “işletmenin günlük işlerinden sayılmayan ve aralıklı olarak görülen işlerde” çalıştırılabilir.

³⁵ Süzek, İş Hukuku, s. 307-308.

³⁶ Güzel/Heper, s. 32.

³⁷ Bazı yazarlar çocuk bakımı, yaşlı bakım hizmetlerini ev hizmetleri arasında kabul ederken, hastabakıcılığı ev hizmetleri arasında kabul etmemektedirler. Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal, s. 312.

³⁸ Akyiğit, İş Hukuku, s. 178; Süzek, İş Hukuku, s. 308; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 174.

³⁹ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 174; Güzel/Heper, s. 32.

⁴⁰ Süzek, İş Hukuku, s. 308; Akyiğit, İş Hukuku, s. 178.

⁴¹ Güzel/Heper, s. 32.

Burada bir işyerinin/işletmenin sürekli olarak her gün yapılan faaliyetleri içerisinde her an yer almayan, fakat genelde önceden bilinen (bazen de bilinmeyen) durumlarda aralıklarla gündeme gelen işler söz konusudur. Meselâ, işletmedeki makine ve tesisatın periyodik bakımının ve kontrolünün yapılması işleri bu hüküm kapsamında değerlendirilebilir⁴². Hükümde yer alan “işletmenin günlük işleri” ifadesinin işin mutlaka her gün yapılması biçiminde anlaşılması, düzenli ve kısa aralıklarla (örn. üç günde veya haftada bir) yürütülen işlerin de günlük işler arasında değerlendirilmesi gerekir⁴³.

İş Kanunu md. 7/3 gereği bu işlerde geçici işçi sağlama sözleşmesi en fazla 4 ay süreyle kurulabilir ve toplam sekiz ayı geçmemek üzere en fazla iki kez yenilenebilir⁴⁴.

5. İş Güvenliği Bakımından Âcil İşler veya Zorlayıcı Nedenler

İK md. 7/2 ve 7/3 göre (1) iş sağlığı ve güvenliği bakımından âcil olan işlerde veya (2) üretimi önemli ölçüde etkileyen zorlayıcı⁴⁵ nedenlerin ortaya çıkması hâlinde dört ay süreyle (sekiz ayı geçmemek koşuluyla iki kez yenilenebilmek üzere) geçici işçi sağlama sözleşmesi kurulabilecektir. Hükümün gerekçesinde iş güvenliği açısından ortaya çıkan âcil işlerin yürütülmesi hallerinde (çalışanların güvenliği açısından gerekli olan tamir ve tadilat işleri) veya üretimi önemli ölçüde etkileyen zorlayıcı sebeplerin ortaya çıkması (sel, yangın ve benzeri doğal afet durumunda veya terör olayları sırasında işletmenin gerekli üretimi yetiştirebilmesi) hâlinde özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulabileceği belirtilmiştir⁴⁶. Yani ilkinde önceden öngörülmeyen şekilde işyerinde birden ortaya çıkan veya iş

⁴² Akyiğit, İş Hukuku, s. 178.

⁴³ Yenisey, s. 156-157; Süzek, İş Hukuku, s. 308. Kanunda düzenlenen sürenin yenilenmesine ilişkin doktrindeki tartışma için “Özel İstihdam Bürosu ve Geçici İşveren İlişkisi” başlıklı kısma bakınız.

⁴⁴ Süzek, İş Hukuku, s. 309; Akyiğit, İş Hukuku, s. 178; Güzel/Heper, s. 33.

⁴⁵ Kanunda “zorlayıcı nedenler” kavramının kullanması eleştirilmektedir. Bu bağlamda “zorlayıcı nedenler” şeklinde soyut bir kavramın kullanılması ölçülmesi zor olduğundan uygulamada bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olabileceği belirtilmektedir. Bkz. Pakar, Kerim: “Teşvik Edici Uygulamalar Benimsenmeli”, İşveren, C. 54, S. 6, Kasım-Aralık 2016, s. 69-70.

⁴⁶ Süzek, İş Hukuku, s. 309; Güzel/Heper, s. 33.

sağlığı ve güvenliği bakımından aciliyet arz eden ve bunlardan dolayı da geçici iş ilişkisiyle işçi çalıştırmayı gerektiren bir durum söz konusudur. Meselâ, işyerinde tehlike arz eden bir durum meydana gelmiştir ve bu durumun önlenmesi için iş sağlığı ve güvenliği konusunda teknik bilgiye sahip personele ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu çerçevede ilgili personeli iş sözleşmesiyle işe almak yerine geçici iş ilişkisiyle çalıştırmak mümkün olabilecektir. Burada, iş sağlığı ve güvenliği bakımından işyerinde bulunması veya hizmet sunması aciliyet taşıyan bir personelin bulunup seçilip işe almaya çalışmasının uzun zaman alabileceği ve bulunamayacağı endişesi ve diğer taraftan da iş sağlığı ve güvenliği bakımından taşıdığı aciliyet önem taşımaktadır. Bu durumda ilgili işveren iş sözleşmesiyle işçi almak yerine özel istihdam bürosu aracılığıyla bu tür işi yapan işçilere daha kolayca ve üstelik daha kısa sürelerle ve iş güvencesi vs. olmadan ulaşabilmekte ve sıkıntısını giderebilmektedir⁴⁷. Diğerinde ise işyerinde üretimi önemli ölçüde etkileyen zorlayıcı nedenler ortaya çıktığından personel ihtiyacı yaşanmakta ve bu sebeple geçici iş ilişkisi ile başkasının işçisinin çalıştırılmasına imkân verilmektedir. Mücbir neden, mevcut işçilerin hâkimiyet sahasında doğan ve işyerinde devam edip çalışmalarını engelleyen, dıştan gelen ve önceden öngörülmeyip engellenemeyen bir olgudur. Meselâ, işçilerden çok sayıda kişinin katıldığı bir davette bu işçilerin zehirlenmiş olmaları veya karıştıkları bir kavgadan dolayı gözaltına alınmış veya tutuklanmış olmaları yahut oturdukları semtin salgın hastalık yüzünden karantinaya alınmış olması⁴⁸. Bu sebeplerden dolayı işe devam edemediklerinden, işyerinde personel açığı oluşmuştur. Bu açığın doldurulması amacıyla özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulabilir.

6. İşletmenin İş Hacminin Öngörülme Yen Ölçüde Artması

İK md. md.7/2 (f) uyarınca işletmenin mal ve hizmet üretim kapasitesinin geçici iş ilişkisi kurulmasını gerektirecek ve öngörülme yen şekilde artması hâlinde dört ay süreyle özel istihdam bürosu işçisi çalıştırılabilir⁴⁹. Kanun koyucunun hükümde “işyeri” kavramı yerine iş hukukunda çok

⁴⁷ Akyiğit, İş Hukuku, s. 179.

⁴⁸ Akyiğit, İş Hukuku, s. 179.

⁴⁹ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 175-176; Güzel/Heper, s. 33.

kullanılmayan “işletme”⁵⁰ kavramına yer vermesi öğretide eleştirilmektedir⁵¹. Hükümde dikkat çeken bir diğer husus işletmedeki ortalama mal ve hizmet kapasitesinin ortalamasının nasıl yani hangi ana veya geçmişe bakılarak bulunacağıdır. İlgili geçici işçi ihtiyacının duyulduğu/böyle bir ilişkiye girildiği andan geriye doğru gidilerek tüm sürenin baz alınması ve ortalamasının bulunması mümkündür. Fakat yeni kurulmuş birkaç aylık işyerleri bakımından işletmedeki ortalama mal ve hizmet kapasitesinin ortalamasının nasıl bulunacağı sorusu cevaplanamamaktadır. Bu husus Kanun değişikliğinin dikkatsizce açık bırakılan noktalarından birisi olarak belirtilmektedir⁵².

Söz konusu hükümde aranan bir diğer koşul artışın ve ona bağlı personel ihtiyacının önceden “öngörülme⁵³yen şekilde” gerçekleşmesi gerektirir. Burada çeşitli sosyal, ekonomik ve siyasi olgulardan dolayı hesapta olmayan şekilde yaşanan, arızı ve beklenmeyen iş artışı ve personel ihtiyacı söz konusudur. Buna karşılık iş artışı ve ona bağlı yeni personel ihtiyacı önceden zorlanmadan tahmin edilebilen bir durum ise hükme istinaden geçici iş ilişkisi kurulamaz⁵⁴. Bu hususun denetimi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na bağlı ihtiyaca yetecek sayı ve özellikle teftiş ve denetlemeye yetkili iş müfettişlerince yapılır.

İşletmenin iş hacminin öngörülme⁵³yen ölçüde artması durumunda geçici iş ilişkisi en fazla dört ay süreyle kurulabilir. Geçici işçi sağlama sözleşmesi sekiz ayı geçmemek üzere en fazla iki defa yenilenebilir. Söz konusu hüküm ile ilgili olarak kanun koyucu geçici işçi çalıştırma sayısına ilişkin sınırlandırma getirmektedir. Bu bağlamda incelediğimiz hükme istinaden çalıştırılabilecek geçici işçi sayısı işyerinde çalıştırılan işçi sayısının dörtte birini

---

⁵⁰ “İşletme” işyerinden daha geniş ve işyerlerinin kapsayan bir kavramdır. Bazı durumlarda işletme tek işyerinden de ibaret olabilir. Bir işverenin tek fabrikası varsa bu hem işyeri hem de işletme durumundadır. Bazı durumlarda ise bir işletmeye bağlı birden çok işyeri bulunabilir. Meselâ, şubeleri olan bir banka işletme iken, onun şubeleri ise onun işyerleridir. **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 98.

⁵¹ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 180.

⁵² **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 180.

⁵³ Kanun koyucunun hükümde “öngörülme⁵³yen şekilde” kavramını kullanması eleştirilmektedir. Bkz. **Paker**, s. 69-70; **Güzel/Heper**, s. 33-34.

⁵⁴ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 180-181.

geçemez⁵⁵. Fakat on ve daha az işçi çalıştıran işyerlerinde bu sınırlandırma kaldırılmış, beş işçiye kadar geçici iş ilişkisi kurulabileceği belirtilmiştir (md. 7/6). Bu halde örneğin, bir işçi çalıştıran işverenin işlerin yoğunlaştığı dönemlerde ihtiyacı olan beş işçi ile özel istihdam aracılığıyla geçici iş ilişkisini kurup işlerini yerine getirebileceği belirtilmektedir⁵⁶.

İşçi sayısının tespitinde, kısmî süreli iş sözleşmesine göre çalışanlar, çalışma süreleri dikkate alınarak tam süreli çalışmaya dönüştürülür. İşyerinde çalışan işçi sayısı tespit edilirken geçici iş ilişkisinin kuruluşu anındaki geçici işveren ile iş sözleşmesiyle bağlı bulunan işçi sayısı dikkate alınır⁵⁷. Bir diğer görüşe göre ise kanundaki sınırın aşılp aşılmadığının tespitinde sadece geçici iş ilişkisi kurulan işyerindeki işçilerin sayısı esas alınmalıdır. İşverenin diğer işyerindeki çalışanların sayısı önem taşımaz⁵⁸. Kanımızca işçi sayısının tespitinde geçici işveren ile iş sözleşmesiyle bağlı bulunan işçilerin sayısı esas alınmalıdır. Zira Kanunda “işletmenin” iş hacminin öngörülme-yen şekilde artmasından bahsedilmektedir. Ayrıca, geçici işverenin Türkiye genelinde sadece iki işyeri mevcut olabilir ve geçici işveren işyerlerinin dışında kalan Türkiye’nin diğer bölgelerine de ürününü satıyor olabilir. İş hacminin artırılması işyeri dışındaki bölgelerde ürüne ilişkin talebin artırılmasından kaynaklanabilir. Bu durumda geçici işverenin işyerindeki işçi sayısı dikkate alınması gerektiği kabul edilirse, bunun hangi işyeri olacağı belirlenmesi mümkün olmayabilir. Bunun yanı sıra geçici işverenin işini yapması teknolojinin kullanılmasını gerektirebilir. Söz konusu teknoloji geçici işverenin sadece bir işyerinde mevcut olabilir. Meselâ, asfalt (bitüm) üreten bir şirketin asfalt fabrikası sadece bir işyerinde mevcut olabilir. Fakat geçici işveren kendisine ait başka işyerlerinin de bulunduğu bölgelere bitüm satıyor olabilir. Diğer işyerindeki çalışan işçilerin şirketin reklamını iyi yapmaları ve o bölgede önemli yol çalışmalarının yapılıyor olması, geçici işverenin öngörülme-yen şekilde iş hacminin artmasına sebep olabilir. Bu durumda, sadece o işyerinde çalışan işçi sayısı dikkate alınır ve o işyerindeki işçi sayısı asfalt fabrikası bulunan işyerindeki işçi sayısın-

⁵⁵ Hekimler, s. 61; Erol/Özdemir, s. 1106; Odaman, s. Yeni Düzenleme, s. 46.

⁵⁶ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 178.

⁵⁷ Akyiğit, İş Hukuku, s. 181.

⁵⁸ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 179.

dan daha az ise, geçici işveren bitüm satış sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için yeterli sayıda geçici işçi çalıştıramayabilir. Bu durumda, geçici işveren işini yetiştirebilmesi için yeni işçilerle belirsiz süreli iş sözleşmesini akdederek işçi istihdam etmesi gerekebilir.

Geçici işverene iş sözleşmesiyle bağlı işçilerin sayısı dikkate alınırken, bu işçilerin geçici işçinin geçici işverenin işyerinde çalıştırıldığı dönemde, işyerinde fiilen çalışmıyor yahut izinli veya istirahatli olup fiilen çalışmıyor bulunması arasında bir fark bulunmamaktadır. Hatta işçilerin iş sözleşmesinin askıda olduğu hallerin dâhi bu konuda farklılık yaratmaması gerektiği doktrinde belirtilmektedir⁵⁹. Keza bu işçinin işverence bir başkasına geçici olarak verilmesi de, onun bu işyerinde çalışan işçi olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bunun yanı sıra geçici işçi sağlama sözleşmesiyle çalışan işçilerin İK 30. maddesinin uygulamasında özel istihdam bürosu ve geçici işverenin işçi sayısına dâhil edilmeyeceği Kanunda açıkça düzenlenmiştir. Belirtilen düzenlemede sadece İK md. 30'daki engelli çalıştırma zorunluğu saptanırken işçilerin hesaba katılmayacağını belirtmektedir, genel bir hesap dışılık öngörülmektedir⁶⁰.

Geçici işçilerin, engelli çalıştırma zorunluluğuna ilişkin İK md.30'un uygulanmasında özel istihdam bürosu ve geçici işverenin işçi sayısına dâhil edilemeyeceğine dair kanunun düzenlemesindeki amaç kontenjan değişikliklerinin engelli işçiler bakımından olumsuz sonuçları doğurması riskini azaltmaktır⁶¹.

Geçici işçinin geçici işverenin işçi sayısına dâhil edilmeyeceğinin Kanunda öngörülmesi amaca uygun olmakla beraber, geçici işçinin esas işvereni kabul edilen özel istihdam bürosu açısından böyle hükmün öngörül-

⁵⁹ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 181-182.

⁶⁰ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 182.

⁶¹ Hüküm gerekçesi. **Süzek**, İş Hukuku, s. 310; **Yenisey**, s. 169. Akyiğit, işçi özel istihdam bürosunun işçi sayısına katılmadığından özel istihdam bürosunun işyerindeki işçi sayısı ile bağlantılı olarak gündeme gelen engelli çalıştırma yükümlülüğünden muaf tutulduğunu, bu nedenle engellilerin ortada kalmasının söz konusu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kanunda öngörülen engelin Anayasanın md. 10'da düzenlenen eşitlik ilkesine aykırılık oluşturduğunu bu sebeple özel istihdam bürosunun da engelli işçi çalıştırma külfetine katlanması gerektiğini savunmaktadırlar⁶¹. Görüş için bkz. **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 192.

mesinin isabetli olduğu söylenemez. Zira geçici işçi başka bir işverene istihdam edilmek üzere işe alınsa dâhi, özel istihdam bürosu ile iş sözleşmesi akdedeceğinden ve büronun işçisi sayılacağından İK md. 30 uygulama açısından geçici işçilerin özel istihdam bürosunun işçisi sayısına dâhil edilmeyeceğine dair hükmün konulması, özel istihdam bürosunun engelli çalıştırmaktan muaf tutulduğu anlamına gelmektedir. Bu durum Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen eşitlik ilkesine aykırılığı oluşturmaktadır. Bunun giderilmesi amacıyla geçici işçilerin özel istihdam bürolarının işçi sayısına katılmayacağına dair hükmün kaldırılmasının daha isabetli olacağını düşünmekteyiz.

7. Mevsimlik İşler Dışında Dönemsellik Arz Eden İş Artışları

İş Kanununun md.7/2 gereği tüm mevsimlik işlerde (mevsimlik tarım işleri dışında) meslek edinilmiş geçici iş ilişkisinin kurulması yasaklanmıştır. Sadece mevsimlik işler dışında kalan, önceden öngörülen ve dönemsellik arz eden iş artışlarında özel istihdam bürosu işçisi çalıştırılabilecektir⁶². Burada her yıl mevsimi aşan şekilde faaliyette bulunan faaliyeti yıl boyu devam eden bir işyerinde belli bir mevsimde ortaya çıkan iş artışından söz edilmektedir, normal zamanlarda işleyiş devam ederken ortaya çıkan ve dönemsellik gösteren iş artışları ve buna bağlı geçici işçi istihdamı söz konusudur⁶³. Hüküm gerekçesinde, gerçekleşmesi önceden öngörülen, bayram öncesi şeker üretimi veya paketlenmesi, seçim öncesi bayrak üretimi gibi iş hacmini arttıran işler örnek olarak gösterilmiştir. Fakat dönemsellik arz eden iş artışlarının hüküm gerekçesinde verilen örneklerden daha kapsamlı olduğu kanısındayız. Oteller, inşaat, danışmanlık, denetim hizmetleri, ithalat, ihracat gibi işkollarında da dönemsellik arz eden iş artışları mevcuttur. Meselâ, bağımsız denetim hizmetini sunan bir şirketin faaliyeti tüm bir yıl boyunca devam etmekle birlikte her yılın Eylül ayı ile Nisan ayı arasında yaşadığı yoğunluğu veya tüm yıl faaliyetini yürüten işyerinde yılın belli bir döneminde yaşanan ihracat ve/veya ithalat nedeniyle iş yoğunluğu yaşanması dönemsellik arz eden iş artışıdır⁶⁴.

⁶² Süzek, İş Hukuku, s. 310; Güzel/Heper, s. 34.

⁶³ Akyiğit, İş Hukuku, s. 182.

⁶⁴ Akyiğit, İş Hukuku, s. 182.

Kanun koyucu mevsimlik tarım işlerinde süre sınırı olmaksızın geçici işçi çalıştırma imkânını vermişken, dönemsellik arz eden iş artışlarında geçici işçilerin dört aylık süreyle istihdam edilebileceğini düzenlemiştir. Ayrıca sürenin yenilenmesine de imkân vermemiştir. Bazı yazarlar dönemsellik arz eden işlerin belli bir dönem ile sınırlı olması sebebiyle ve her bir dönem ile izleyen ve/veya önceki dönem arasında da boşluk söz konusu olabileceği dikkate alınarak dönemsellik arz eden işlerin artışında hükümde düzenlenen 4 aylık sürenin yetmediğinde iş artışı bitene kadar sözleşmenin yenilenmesinin mümkün olduğunu savunmaktadırlar⁶⁵.

C. Geçici İş İlişkisinin Kurulması Yasaklanan Durumlar

Özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici işçi çalıştırılmasının kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla İş Kanununda konuyla ilgili bazı yasak ve sınırlamalar getirilmiştir. Bunlardan bir kısmı sadece bazı sektörlerle yönelik ve süresiz iken; diğerleri sektör ayırımı olmaksızın belli olgulara yöneliktir.

1. Toplu İşçi Çıkaran İşyerlerinde Geçici İş İlişkisinin Kurulmasına İlişkin Yasak

İK md. 7/4 gereği İş kanununun 29. maddesi kapsamında toplu işçi çıkarılan işyerlerinde sekiz ay süreyle geçici işçi çalıştırılması yasaktır. İK md. 29/1 uyarınca işveren, ekonomik, teknolojik, yapısal ve benzer işletme gerekleri sonucu toplu işçi çıkarma yoluna gidebilir. Görüldüğü üzere yeni kanun ile toplu işçi çıkarılan işyerlerinde herhangi bir suretle geçici işçi çalıştırmayacağı açıkça düzenlenmiştir. Bu yasağın süresi de hükümde 8 ay olarak belirlenmiştir. Hükmün lafzından bir dönem toplu işçi çıkarmış bir işverenin 8 aylık süre geçmedikçe geçici işçi çalıştırmayacağı sonucu çıkmaktadır⁶⁶. Bunun mantığı, işverenin, işçilerini topluca işten çıkartmak yerine, onları geçici işçi olarak başka alanlara yöneltmelerine imkân vererek işçilerin işletmede kalmasını sağlamaktır⁶⁷. Bir başka neden olarak işverenin

---

⁶⁵ Yenisey, s. 183.

⁶⁶ Odaman, Yeni Düzenleme, s. 45.

⁶⁷ Akyiğit, İş Hukuku, s. 183.

toplu işçi çıkarımını yapıp yerine geçici işçi almak suretiyle bazı hukukî sonuçlardan kurtulmasının önüne geçmek gösterilebilir.

6715 sayılı Kanunun 7. maddesinin değişmesinden önce bu süre 6 ay olarak düzenlenmiştir⁶⁸. Altı aylık süre İK md. 29'daki düzenlemesine de “*İşveren işçi çıkarmanın kesinleşmesinden itibaren altı ay içinde aynı nitelikteki iş için yeniden işçi almak istediği takdirde nitelikleri uygun olanları tercihen işe çağırır*” hükmü ile uyumluydu. Yapılan değiştirme ile bu uyumun ortadan kalktığını görmek mümkündür. Bu sürenin sekiz aya çıkarılmasının sebebi olarak doktrinde özel istihdam bürosu ile kurulan geçici iş ilişkisinin yenileme süresinin 8 ay olması belirtilmektedir⁶⁹. Ayrıca burada md. 29/7'deki sürenin esas alınması gerektiği ve söz konusu yasak gerçek anlamda geçici iş ilişkileri bakımından da geçerli olduğundan, holding bünyesinde kurulan geçici iş ilişkisinin süresi de yenilemeler hariç 6 ay olarak düzenlendiğinden 6 aylık sürenin düzenlenmesinin daha isabetli olacağı savunulmaktadır⁷⁰.

2. Geçici İş İlişkisinin Kurulması Yasaklanan İşyerleri

İK md. 7/4'de kamu kurum ve kuruluşlarında, yer altında maden çıkarılan işyerlerinde geçici iş ilişkisinin kurulamayacağı düzenlenmiştir. Bu yasak belirtilen sektör için herhangi bir süreyle sınırlı değildir. Yani süresiz bir yasak söz konusudur. Bu bağlamda, kamu kurum ve kuruluşlarına ait işyerlerinde, o işyerinin hangi alanda faaliyet gösterdiğine bakılmaksızın geçici iş ilişkisinin kurulamaz⁷¹. Madde gerekçesinde kamu kurumlarında yürütülen işin devamlılık arz etmesi, kamu sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanması ve kamu sektöründe geçici iş ilişkisinin kullanılmasının kötüye kullanmaya açık olması nedenleriyle kamu kuruluşlarında geçici işçi çalıştırılmasının yasaklandığı belirtilmiştir⁷².

⁶⁸ **Dereli**, Toker: “Geçici İş İlişkisinin Özel İstihdam Büroları Aracılığı İle Kurulmasına İlişkin Yeni Düzenleme Önerileri”, MESS SİCİL İş Hukuku Dergisi, S. 25, Mart 12, İstanbul 2012, s. 13; **Güzel/Heper**, s. 34.

⁶⁹ **Yenisey**, s. 150.

⁷⁰ **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 177.

⁷¹ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 184; **Yenisey**, s. 149; **Güzel/Heper**, 35.

⁷² **Süzek**, İş Hukuku, s. 311; **Yenisey**, s. 150.

4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununun 17. maddesinde de kamu kurum ve kuruluşlarının kadro ve pozisyonları için özel istihdam bürolarının aracılık yapamayacağı ve geçici iş ilişkisinin kurulamayacağı belirtilmiştir. Kanunda sadece özel istihdam bürosu aracılığıyla kamudaki kadro ve/veya pozisyonlara geçici iş ilişkisiyle işçi alınıp çalıştırılmayacağı düzenlenmiştir. Bu bağlamda aynı Bakanlar veya aynı kamu kuruluşuna bağlı işverenler arasında özel büro karışımı olmaksızın kendiliğinden geçici iş ilişkisi kurulabilir ve bu şekilde geçici işçi çalıştırılabilir⁷³. İK md. 7/4, c. 2 yer alan “*kamu kurum ve kuruluşlarında ... bu maddenin ikinci fıkrası kapsamında geçici iş ilişkisi kurulamaz*” düzenlemesi bu sonucun doğru olduğunu ispatlamaktadır.

4904 sayılı kanundaki yasağa bakılmaksızın kamu kurum ve kuruluşlarında özel istihdam bürosu aracılığıyla bir pozisyon veya kadro için geçici iş ilişkisi kurulup işçi çalıştırılırsa bunun sonucunun ne olacağını belirlemek önemlidir. Kanunda konuya dair herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir. Emredici hukuk kurallarına aykırılıktan dolayı geçici işçi sağlama sözleşmesinin geçersiz olduğu ve hukukî sonuçlarının da bu ilişkiyle geçici işçinin çalıştırmasında ifaya geçilip geçilmediğine bakılarak saptanmasının doğru olacağı belirtilmektedir. Kanun hükmünü ihlal eden ilgili kamu yöneticisine de ilgili kamu kurum ve kuruluşuna rücu hakkının saklı olduğu ifade edilmektedir. Aksi takdirde olayın hukukî ve malî boyutları kamu kurum ve kuruluşunda kalırsa, bu kuralın anlamsızlaşacağı ve beklenen amacı sağlamakta zorlanacağı düşünülmektedir⁷⁴.

Geçici iş ilişkisinin kurulması yasaklanan bir diğer işyeri yer altında maden çıkarılan işyerleridir⁷⁵. Buradaki geçici iş ilişkisi kurularak işçi çalıştırma yasağı hem kamu hem de özel sektöre ait yeraltından maden çıkaran işyerlerine yöneliktir. Yeraltından çıkarılan madenin ne olduğu geçici iş ilişkisinin kurulması yasağının uygulanması açısından önem taşımamaktadır⁷⁶. Bilindiği üzere iş kazaları çalışma hayatımızın en önemli sorunlardan birini oluşturmakta, geçici işçilerin de iş kazalarına daha fazla maruz kalma riski

⁷³ Akyiğit, İş Hukuku, s. 189.

⁷⁴ Akyiğit, İş Hukuku, s. 190.

⁷⁵ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 177; Akyiğit, İş Hukuku, s. 184; Güzel/ Heper, s. 35.

⁷⁶ Akyiğit, İş Hukuku, s. 184.

bulunmaktadır. Türkiye'deki iş kazası istatistikleri dikkate alındığında tehlikeli diğer işlerde de özel istihdam bürosu işçisinin çalıştırılmasının yasaklanmasının yerinde olacağı belirtilmektedir⁷⁷. Bu bağlamda maden olarak nitelendirilmeyen taş ocaklarında yerin altından taş çıkarmanın hüküm kapsamına dâhil edilmesi kanaatimizce de yerinde olurdu⁷⁸.

Madde metninde yer altında maden çıkarılan işyerlerinden bahsedildiği için yer üstünde maden çıkaran işyerlerinde geçici iş ilişkisi kurulabileceği belirtilmektedir⁷⁹.

Yukarıda ifade edilen yasaklar hem gerçek geçici iş ilişkisini hem de meslekî anlamda geçici iş ilişkisini kapsamaktadır⁸⁰.

3. Grev ve Lokavt Sırasında Geçici İş İlişkisinin Kurulmasına Dair Sınırlama

İş Kanununun 7. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca geçici işçi çalıştıran işveren, grev ve lokavtın uygulanması sırasında 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 65. maddesi hükümleri saklı kalmak koşuluyla geçici iş ilişkisiyle işçi çalıştıramaz. Grev ve lokavt sırasında işveren sadece 6356 sayılı Kanununun 65. maddesinde sayılan işlerde geçici işçi çalıştırabilecektir, bunun dışında geçici işçi istihdam edemeyecektir⁸¹.

4. İş Sözleşmesi Feshedilen İşçiyle Geçici İş İlişkisinin Kurulmasına Dair Sınırlama

İşçilerin geçici işçi olarak çalıştırılması suretiyle kötü niyetli uygulamaların önüne geçebilmek amacıyla Kanunda işçi açısından uygulanan bir özel sınırlamaya yer verilmiştir. Geçici işçi çalıştıran işveren, iş sözleşmesi feshedilen işçisini fesih tarihinden itibaren altı ay geçmeden geçici iş ilişkisi

⁷⁷ Süzek, İş Hukuku, s. 311; Yenisey, s. 150.

⁷⁸ Akyiğit, İş Hukuku, s. 184.

⁷⁹ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 177.

⁸⁰ Yenisey, s. 149.

⁸¹ Süzek, İş Hukuku, s. 311; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 177-178; Odaman, Yeni Düzenleme, s. 46; Güzel/Heper, s. 35.

kapsamında çalıştıramaz⁸². Bu hükme göre hangi sektöre ait olduğuna (kamu veya özel) ve hangi alanda faaliyet gösterdiğine bakılmaksızın bir işverenin kendisine hizmet akdi ile bağlı olarak çalışırken iş sözleşmesi feshedilerek işten ayrılan işçisini bu fesih tarihinden itibaren 6 ay geçmeden geçici iş ilişkisi kapsamında çalıştırması yasaktır. Feshin kim tarafından yapılacağı ve hangi tür fesihle yasaklanacağı noktalarının açıkça düzenlenmemiş olması hükmün konulması amacını aşmaktadır. İşverene yüklenemeyen bir biçimde işçi tarafından yapılan fesihlerden sonra böyle bir yasağın konulmasına ihtiyaç olmadığı belirtilmektedir. Meselâ, işçi emeklilik için aranan diğer koşulları sağlayıp yaş koşulu sağlamadığı için veya emeklilik nedeniyle yahut evlenme nedeniyle sözleşmeyi feshedip ayrıldığında durum böyledir. İşçinin muvazzaf askerlik nedeniyle sözleşmeyi feshettiği hallerde, İK md. 31'de öngörülen işe yeniden alınma süresi (terhisten itibaren iki ay veya sözleşmeyle arttırılmışsa o kadar süre) geçmeden geçici iş ilişkisiyle alınmasını geçerli görmeyip işverence kendi personeli olarak işe alınması şeklinde değerlendirme doğru olabilecektir⁸³.

İş sözleşmesi feshedilen işçinin sözleşmesinin feshinden önce yaptığı iş ile sonradan geçici iş ilişkisiyle işe alınarak çalıştırılacağı iş farklı olabilir. Yasak açısından önemli olan husus, eski işçinin aynı işverenin herhangi bir işyerinde ve/veya herhangi bir işinde geçici iş ilişkisi kapsamında çalıştırılmamasıdır. Belirtilen yasak özel istihdam bürosu aracılığıyla kurulan geçici iş ilişkisi açısından geçerlidir. Gerçek anlamda geçici iş ilişkisinde uygulanmaz. Bu yasak kanun koyucu tarafından 6 aylık süre ile sınırlandırılmıştır. 6 aylık sürenin bitiminden itibaren md. 7/7 kapsamında bir yasak söz konusu değildir.

Konuyla ilgili önemli sorulardan biri henüz 6 aylık süre dolmadan işçi aynı işveren tarafından geçici iş ilişkisiyle işe alınarak çalıştırıldığında bunun yaptırımının ne olacağıdır. İşçinin kanunda öngörülen süre dolmadan geçici iş ilişkisiyle çalıştırılması hâlinde, bu işçiyle belirsiz süreli bir iş sözleşmesinin kurulmuş sayılacağına kabul edilmesi gerektiği yönünde görüş

⁸² **Yenisey**, s. 150; **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 185; **Dereli**, s. 12; **Odaman**, Yeni Düzenleme, s. 46; **Güzel/Heper**, s. 38.

⁸³ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 186.

mevcuttur. Üstelik fesihden itibaren henüz 6 ay geçmeden önceki sözleşme ile yeni akdedilen sözleşmenin duruma göre tek bir sözleşme sayılması veya kıdemli birleştiriminin gündeme gelmesiyle karşılaşılabileceği ileri sürülmektedir⁸⁴.

5. Geçici İşçi İle Geçici İş İlişkisinin Kurulmasına Dair Süre Sınırlaması

İş Kanununun 7. maddesinin üçüncü fıkrası gereği bir işte geçici işçi çalıştıran işveren bu ilişki sonrası aynı iş için altı ay geçmedikçe yeniden geçici işçi çalıştıramaz. Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri kanun koyucunun “*aynı iş*” için geçici işverenin geçici işçiyi çalıştıramayacağı düzenlemiş olmasıdır. Bu durumda farklı bir iş için aynı kişinin geçici işçi olarak çalıştırılması mümkün olmaktadır⁸⁵.

Bir diğer husus söz konusu hükmün özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici işçi çalıştıranları kapsıyor olmasıdır.

Kanun koyucunun geçici iş ilişkisi kanunî bir süreye tâbi olup da mevcut süresi veya yenilenmiş süresi sona erince o işçiyi geçici iş ilişkisiyle kendine çalıştıran işverenin, bu işte yeniden geçici iş ilişkisiyle işçi çalıştırmasını belli bir süreyle sınırladığını görmek mümkündür. Fakat bu sınırlamanın neden sadece geçici iş ilişkisinin süre bitimiyle sona erdiği durumlara uygulanacağını düzenlediği anlaşılmamaktadır. Bu bağlamda meselâ, süre bitimi değil de tarafların anlaşmasıyla sona eren geçici iş ilişkisi sonrasında o işte yeniden geçici işçi istihdamının yasak kapsamına girmediği belirtilmektedir⁸⁶. Bu yorumdan, herhangi bir kanunî süre kısıtlamasına tâbi olmayan geçici iş ilişkileriyle çalışmada da bu yasağın uygulanamayacağı sonucu ortaya çıkmaktadır⁸⁷.

⁸⁴ Akyiğit, İş Hukuku, s. 186.

⁸⁵ Odaman düzenlemenin açık ifadesinden “*o iş için aynı veyahut bir farklı işçiyile bile olsa*” geçici iş ilişkisinin belirtilen süre sonuna kadar kurulmasının yasaklanmış olduğunu belirtmektedir. Bkz. Odaman, Yeni Düzenleme, s. 48.

⁸⁶ Akyiğit, İş Hukuku, s. 187.

⁸⁷ Akyiğit, İş Hukuku, s. 187.

D. Tarafların Hak ve Yükümlülükleri

1. Özel İstihdam Bürosu - Geçici İşçi İlişkisi

a. İş Kanununda Yer Alan Hukukî Düzenlemeler

Meslek edinilmiş geçici iş ilişkisinde işçi, özel istihdam bürosu tarafından ödünç verilmek üzere yazılı iş sözleşmesi ile işe alınır. Geçici iş ilişkisinde işveren özel istihdam bürosudur ve bu ilişkiye İş Kanunu hükümleri uygulanır (İK md. 7/11).

Görüldüğü üzere kanunda geçici işçi ile özel istihdam bürosu arasında kurulacak sözleşmenin şekli dışında bir özel hükme yer verilmemiştir. Özel istihdam bürosu ile işçi arasında akdedilen iş sözleşmesinin belirli süreli ya da belirsiz süreli olacağına dair açık bir düzenleme bulunmamaktadır⁸⁸. İş Kanununun 11. maddesinde belirli süreli sözleşme yapılması objektif nedenlere bağlandığından konuya dair özel düzenleme yapılmasına ihtiyaç olmadığı belirtilmektedir⁸⁹. Özel istihdam bürosu işçisiyle yapılacak iş sözleşmesi belirsiz süreli de olsa yazılı şarta bağlanmış olmasının, meslekî anlamda geçici iş ilişkisinin atipik istihdam biçimi olduğundan isabetli olduğu söylenebilecektir⁹⁰.

Geçici işverenin işyerinde iş görme borcunu yerine getiren geçici işçilerin ücretleri, iş sözleşmesinin tarafı olan ve işveren sıfatı taşıyan özel istihdam bürosu tarafından ödenir.

İK md. 7/11 uyarınca özel istihdam bürosu ile geçici işveren arasında akdedilecek geçici işçi sağlama sözleşmesinde; sözleşmenin başlangıç ve bitiş tarihi, işin niteliği, özel istihdam bürosunun hizmet bedeli, varsa geçici işçi çalıştıran işverenin ve özel istihdam bürosunun özel yükümlülükleri yer

⁸⁸ **Odaman**, Yeni Düzenleme, s. 48. Özel istihdam Büroları ile geçici işçi arasında hem belirli hem de belirsiz süreli iş ilişkisinin kurulabileceğinin, belirsiz iş ilişkisinin kurulması durumunda geçici işçinin geçici işverene gönderilmediği ve özel istihdam bürosunun tasarrufunda kaldığı süreler için belirli bir ödeneye hak kazanacağı hususunun düzenlenmesi yerinde olacağı doktrinde savunulmaktadır. **Üşen**, Şelale: “2008/104/EC sayılı Ödünç İş İlişkisine İlişkin Avrupa Birliği Yönergesinin Getirdiği Yeni Düzenlemelerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Çalışma ve Toplum, 2010/3 (26), s. 184.

⁸⁹ **Yenisey**, s. 148.

⁹⁰ **Yenisey**, s. 148.

alır. Sözleşmeye geçici işçinin, Türkiye İş Kurumundan veya bir başka istihdam bürosundan hizmet almasını ya da iş görme edimini yerine getirdikten sonra geçici işçi olarak çalıştığı işveren veya farklı bir işverenin işyerinde çalışmasını engelleyen hükümler konulamaz⁹¹. Bu düzenleme ile geçici işçinin iş bulma konusunda iş sözleşmesini akdettiği istihdam bürosuna sürekli olarak bağlanması engellenerek, sözleşme özgürlüğü korunmuştur. Madde gerekçesine göre de “geçici işçilerin belirsiz süre çalışma hakkının engellenmemesi amacıyla özel istihdam bürolarının, iş arayanların başka iş arama kanallarını engelleyen hükümler içeren sözleşme yapmaları yasaklanmıştır”⁹². Öğretide söz konusu hükmün özel istihdam bürosu ile işçi arasında akdedilen işçi sözleşmesinde de konulamayacağı kabul edilmektedir⁹³. Böylece geçici işçi ile özel istihdam bürosu arasında akdedilen iş sözleşmesinde veya ekinde, geçici işçinin yerine getirdiği iş görme borcundan sonra, onun çalışma özgürlüğünü kısıtlayan veya belli ölçüde yasak getiren düzenlemelerin hukuken geçersiz olacağı belirtilmiştir. Geçici işçinin (1) geçici iş ilişkisi sırasında bir başka özel istihdam bürosundan veya İşKur’dan hizmet alınmasını, yani yine geçici işçi olarak bir başka yere onlar tarafından verilmesini; (2) geçici iş ilişkisi sona erdikten sonra geçici olarak yanında fiilen çalıştığı bu geçici işveren yanında veya başka bir işveren yanında onun geçici veya kendi personeli olarak çalışmasını engelleyen hükümler iş sözleşmesinde veya ekinde getirilirse bu hükümler hukuken geçersizdir⁹⁴. Hüküm geçersiz olmakla birlikte sözleşmedeki diğer hükümler geçerliliğini korurlar⁹⁵. Söz konusu düzenlemenin 2008/104 sayılı Avrupa Birliği Yönergesinin 6 (2) maddesine paralel olduğu söylenebilir. Fakat Yönergede bu durumun işçinin işverenden geçici iş ilişkisinde geçirdiği dönem için devir, işe alınma ve eğitim için bir uygun tazminat almasını engellemediği belirtilmektedir⁹⁶.

⁹¹ **Süzek**, İş Hukuku, s. 312; **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 173; **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 173-174.

⁹² **Süzek**, İş Hukuku, s. 312.

⁹³ **Süzek**, İş Hukuku, s. 312; **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 174.

⁹⁴ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 174.

⁹⁵ **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 173.

⁹⁶ **Alpagut**, Gülsevil: “Geçici İş İlişkisini Düzenleyen Avrupa Birliği Yönergesinin Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Sarper Süzek’e Armağan, C. I, Beta, İstanbul 2011, s. 28.

Aynı maddenin son cümlesi uyarınca geçici işçi ile yapılacak belirsiz süreli iş sözleşmesinde, işçinin ne kadar süre içerisinde işe çağrılmazsa haklı nedenle iş sözleşmesini feshedebileceği de belirtilmelidir (md. 7/11, c. 4). Fakat kanuna göre bu süre 3 (üç) ayı geçemez. Dolayısıyla işçi son geçici iş ilişkisinin sona ermesinden itibaren üç ay geçmesine rağmen hala özel istihdam bürosunca işe çağrılmazsa iş sözleşmesini haklı sebeple feshedebilir ve en az bir yıllık kıdem koşulu varsa kıdem tazminatı talep hakkı söz konusu olabilecektir⁹⁷.

İş Kanununda işçinin geçici iş ilişkisi ile herhangi bir işverene gönderilemediği süredeki fesih hakkı düzenlenmiş; fakat işçiye bu sürede özel istihdam bürosu işveren tarafından bir ücret ödenip ödenmeyeceği konusunda hükme yer verilmemiştir. Oysa bu dönemde sınırlı da olsa bir gelir güvencesi sağlanması çok önemli ve gerekli olduğu kanaatindeyiz⁹⁸.

b. Türkiye İş Kurumu Kanununda Yer Alan Hukukî Düzenlemeler

Özel istihdam bürosuyla geçici işçi arasındaki ilişkiye dair tüm düzenlemeler 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanununda yer verilmiştir. 4904 sayılı kanun bütünüyle istihdam alanında faaliyette bulunan kamu ve özel sektör kurumlarının idarî teşkilatlanma, izin ve diğer faaliyetlerini düzenleyen bir kanundur. Bu kanun içinde özel istihdam bürosuyla geçici işçi arasında kurulacak iş sözleşmesine dair düzenlemelere yer verilmesi sistematik açıdan doğru değildir. İdarî yapılanmaya dair kanunda sözleşme ilişkisinden kaynaklanan hak ve yükümlülüklerin yer alması söz konusu kanunun amaç ve kapsamıyla bağdaşmadığından öğretilde eleştirilmektedir⁹⁹. Bu bağlamda İş Kanununun 7. maddesinin son fıkrasında gerçek anlamda geçici iş ilişkisine dair düzenlemede olduğu gibi özel istihdam bürosuyla geçici işçi arasındaki iş sözleşmesinin de İş Kanunu hükümleri çerçevesinde düzenlenmesinin isabetli olacağı belirtilmektedir¹⁰⁰.

⁹⁷ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 173.

⁹⁸ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 173; Yenisey, s. 152.

⁹⁹ Yenisey, s. 145, 148.

¹⁰⁰ Yenisey, s. 148.

Türkiye İş Kurumu Kanununun 18. maddesi özel istihdam bürosunu kurma iznine ve geçici iş ilişkisinin kurma yetkisinin iptaline ilişkin hükümler içermektedir.

Söz konusu Kanunun 19. maddesinde ise özel istihdam bürolarının hak ve yükümlülüklerine yer verilmiştir. Buna göre özel istihdam bürosu, aracılık ve geçici işçi sağlama faaliyeti karşılığı olarak geçici işverenden hizmet bedeli alma hakkına sahiptir. Bununla beraber özel istihdam büroları yönetmelikte istisna tutulan meslek mensupları dışında, iş arayanlardan ve geçici iş ilişkisi ile çalıştırılan işçilerden her ne ad altında olursa olsun menfaat sağlayamazlar ve hizmet bedeli alamazlar. Aksi takdirde bu yönde yapılacak sözleşmeler geçersiz olur ve büronun geçici iş ilişkisi kurma yetkisi derhal iptal edilir ve 3 (üç) yıl süre ile izin verilemez (md. 18/1 (d)).

Kanunun md.19/2’de özel istihdam bürosu işçisine ilişkin 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunundan doğan yükümlülükleri yerine getireceği düzenlenmiştir. İşçi ile özel istihdam bürosu arasında iş sözleşmesi akdedileceğinden ve özel istihdam bürosu işveren sıfatıyla bu yükümlülükleri üstleneceğinden Kanunda konuya dair özel bir düzenlemenin yapılmasının gerek olmadığı belirtilmektedir¹⁰¹.

İncelediğimiz kanunun 19. maddesinin dördüncü fıkrasının (b) bendinde, büro ile geçici işçi arasında akdedilen iş sözleşmesinde, işçinin kayıt dışı çalışması, sendikaya üye olması veya olmaması ya da asgarî ücretin altında ücret ödenmesi koşulunu taşıyan anlaşmaların geçersiz olduğu öngörülmüştür.

Türkiye İş Kurumu Kanununun 18. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi uyarınca, Kurumdan izin almaksızın geçici iş ilişkisi faaliyeti yürüten özel istihdam bürosunun geçici iş ilişkisi kurma yetkisi derhal iptal edilir ve 3 yıl süre ile izin verilemez. Bunun gibi, Kurumdan izin almamasına veya yetkisinin iptal edilmesine rağmen geçici iş ilişkisi düzenleyen/kuran gerçek veya tüzel kişilere elli bin Türk lirası, bu kapsamda hizmet alan işverenlere ise yirmi bin Türk Lirası idarî para cezası verilir.

---

¹⁰¹ Yenisey, s. 149.

2. Özel İstihdam Bürosu – Geçici İşveren İlişkisi

Meslek edinilmiş geçici iş ilişkisi, Türkiye İş Kurumunca izin verilen özel istihdam bürosunun geçici işverenle yazılı bir geçici işçi sağlama sözleşmesi yaparak bir işçisini iş görme edimini yerine getirmek üzere geçici olarak bu işverene devri ile İş Kanununda sayılan hallerde kurulur¹⁰².

İK md. 7/11 uyarınca özel istihdam bürosu ile geçici işveren arasında akdedilen geçici işçi sağlama sözleşmesinde, sözleşmenin başlangıç ve bitiş tarihi, işin niteliği, özel istihdam bürosunun hizmet bedeli, varsa geçici işverenin ve özel istihdam bürosunun özel yükümlülükleri yer alır. Geçici işçinin (1) Türk İş Kurumunda çalışmasını veya (2) başka özel istihdam bürosundan hizmet almasını ya da (3) geçici işverenin veya (4) farklı bir işverenin işyerinde çalışmasını engelleyen hükümler konulamaz.

İK md.7/3 uyarınca geçici işçi sağlama sözleşmesi İK md. 7/1 (a) bendinde sayılan hallerin devamı süresince, (b) ve (c) bentlerinde sayılan hallerde süre sınırı olunmaksızın kurulabilir. İK md. 7/1 (d, e, f ve g) bentlerinde sayılan hallerde ise en fazla dört ay süreyle kurulabilir. Geçici işçi sağlama sözleşmesi md. 7/1(g) bendi hariç “*toplam*” sekiz ayı geçmemek üzere en fazla iki defa yenilenebilir. Kanunda düzenlenen “*toplam sekiz ayı*” ifadesinden geçici işçi sağlama sözleşmesinin toplam süresinin on iki ay mı yoksa sekiz ay mı olması gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır. Doktrinde konuyla ilgili net bir cevap bulunmamaktadır. Meslekî faaliyet olarak geçici iş ilişkisi en fazla sekiz ay sürebilecekse bu durum sözleşmenin bir kere yenilenebileceği anlamına geleceğinden toplam sürenin on iki ay olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmektedir¹⁰³. Diğer taraftan, her bir yenilemede sözleşmenin süresinin kendisinden öncekiyle ve/veya sonrakiyle aynı süreyi içermesinin zorunlu olduğu yönünde bir kural Kanunda bulunmadığından toplam azamî süreye riayet etmek kaydıyla farklı miktarda süre içerebileceği kabul edilmektedir. Bu durumda yenileme ile birlikte geçici işçi sağlama sözleşmesinin süresinin en çok sekiz ay olabileceği kabul edilmekle beraber, aksini haklı çıkaran örneklerin de ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir¹⁰⁴.

¹⁰² Süzek, İş Hukuku, s. 315.

¹⁰³ Yenisey, s. 156.

¹⁰⁴ Akyiğit, İş Hukuku, s. 181.

3. Geçici İşveren-Geçici İşçi İlişkisi

a. Genel Olarak

Özel istihdam bürosu işçisini geçici bir süre çalıştırmak üzere geçici işverene devrettiğinde işçi ile arasında akdedilen iş sözleşmesi sona ermez, devam eder ve büro işveren sıfatını korur¹⁰⁵. Buna karşılık, geçici iş ilişkisinde geçici işverenle geçici işçi arasında iş sözleşmesi kurulmuş sayılmaz. Zira burada tarafların iradesi bir iş sözleşmesinin kurulmasına yönelik değildir, işçi sadece sınırlı bir süre için geçici işverene karşı iş görme edimini yerine getirmektedir. Bununla beraber, bu ilişkinin niteliği gereği işçinin iş görme, özen, itaat ve sadakat borçlarının, geçici işverenin ise yönetim hakkının, işçiyi gözetme, eşit davranma borçlarının mevcudiyeti karşısında bunun iş ilişkisi benzeri bir hukukî ilişki olarak kabul edilmesi uygun olacaktır düşüncesindeyiz.

b. Talimat Verme Yetkisi

Geçici iş ilişkisinde işin görülmesini isteme hakkının devri ile birlikte işçiye talimat verme (yönetim) hakkı da geçici işverene geçer¹⁰⁶. İK md. 7/9 (a)'ya göre geçici işveren, işin gereği ve geçici işçi sağlama sözleşmesine uygun olarak geçici işçisine talimat verme yetkisine sahiptir. Hükmün gerekçesine göre: *“Bu bent ile aynı zamanda, geçici iş ilişkisi kurulan işverenin işçiye talimat verme hakkını kullanırken (işçi sağlama) sözleşme hükümleriyle kısıtlı olduğu da öngörülmüştür”*. Maddede öngörülen talimat verme yetkisi sadece işin görülmesine ilişkin talimatları değil, geçici işverenin işyerinin düzenini ve güvenliğini sağlanmasına yönelik işçinin davranışlarına ilişkin talimatları da kapsayacağı belirtilmektedir¹⁰⁷.

Yukarıda belirtildiği üzere geçici iş ilişkisinde işin görülmesini isteme hakkının devri ile birlikte yönetim (talimat verme) hakkı da geçici işverene geçer. Buna karşılık İK md. 7/14 gereği geçici işçi, işyerine ve işe ilişkin olmak kaydıyla kusuru ile neden olduğu zarardan, geçici işçi çalıştırılan işve-

¹⁰⁵ Süzek, İş Hukuku, s. 315.

¹⁰⁶ Hekimler, s. 53.

¹⁰⁷ Süzek, İş Hukuku, s. 316.

rene karşı sorumlu tutulur (Yönt. md. 10/2)¹⁰⁸. Geçici işveren ile işçi arasında sözleşme ilişkisi bulunmadığından işçinin kurusuyla verdiği zarardan doğan kişisel sorumluluğu, haksız fiil sorumluluğuna ilişkin esaslara tabi olacaktır¹⁰⁹.

Meslek edinilmiş geçici iş ilişkisinde geçici işçilerin ücretleri iş sözleşmesinin tarafı olan ve işveren sıfatını taşıyan özel istihdam bürosu tarafından ödenir. İK md. 7/15'te gerçek anlamda geçici iş ilişkisinde geçici işverenin, işçinin kendisinde çalıştığı sürede ödenmeyen ücretinden, işçiyi gözetme borcundan ve sosyal sigorta primlerinden esas işveren ile birlikte sorumlu olacağı açıkça belirtilmiştir. Fakat özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisi kurulan durumlarda geçici işverenin ve özel istihdam bürosunun birlikte sorumluluğuna ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir¹¹⁰. Öğretide, meslekî anlamda geçici iş ilişkisi kurulduğunda işçiye ödenmeyen ücretlerden ve Sosyal Güvenlik Primlerinden geçici işverenin de müteselsil sorumluluğunun bulunmaması bir eksiklik olarak ifade edilmektedir. Kanun ile bu durumda da müteselsil sorumluluğun öngörülmesi gerektiği savunulmaktadır¹¹¹.

İş Kanununun 7. maddesinin on ikinci fıkrasına göre, sadece işletmenin ortalama mal ve hizmet üretimi kapasitesinin öngörülmeyle birlikte artması hâlinde kurulan geçici iş ilişkisinde, geçici işveren işyerinde bir ayın üzerinde çalışan geçici işçilerin ücretlerinin ödenip ödenmediğini, çalıştığı süre boyunca her ay kontrol etmekle, özel istihdam bürosu ise ücretin ödendiğini gösteren belgeleri aylık olarak geçici işçi çalıştıran işverene ibraz etmekle yükümlüdür. Geçici işçi çalıştıran işveren, ödenmeyen ücretler mevcut ise bunlar ödenene kadar özel istihdam bürosunun alacağını ödemeyerek, özel istihdam bürosunun alacağına mahsup etmek kaydıyla geçici işçilerin en çok 3 aya kadar olan ücretlerini doğrudan işçilerin banka hesabına yatırır. Ücreti ödenmeyen işçiler ve ödenmeyen ücret tutarları geçici işçi çalıştıran işveren tarafından çalışma ve iş kurumu il müdürlüğüne veya hizmet

¹⁰⁸ **Süzek**, İş Hukuku, s. 315; **Güzel/Heper**, s. 44.

¹⁰⁹ **Mollamahmutoglu/Astarlı/Baysal**, s. 380.

¹¹⁰ **Odaman**, Yeni Düzenleme, s. 55-56.

¹¹¹ **Yenisey**, s. 165-166; **Süzek**, İş Hukuku, s. 316.

merkezinde ödeme gününden itibaren on beş gün içinde bildirilir (Yönt. md. 9/5)¹¹².

Doktrinde kanun metninin duraksama yaratacak nitelikte olduğu ifade edilmektedir. Şöyle ki, kanun koyucunun işçinin çalıştığı tüm süre için kontrol yükümlülüğünü öngörmekle birlikte sadece üç aylık ücretin işçinin banka hesabına yatırılıp yatırılmadığına dair kontrol yükümlülüğü öngörmesi tutarsız görülmektedir. Bu sebeple geçici işverenin tüm süreyi kontrol yükümlülüğünün öngörülmesinin bir anlamının olmadığı belirtilmektedir. Diğer yandan geçici işverenin yükümlülüğünün üç ay ile sınırlandırılması sebebiyle geçici işverenin ödenmeyen tüm ücretten sorumlu tutulması mümkün değildir. Bu nedenle, bu ilişkide de asıl işveren - alt işveren ilişkisinde olduğu gibi geçici işverene işçinin kendisinde çalıştığı tüm süredeki ödenmeyen ücret için büroya yapacağı ödemedeki kesinti yapabilme hakkının tanınması gerektiği savunulmaktadır¹¹³.

Geçici işçi, geçici işverenden özel istihdam bürosunun hizmet bedeline mahsup edilmek üzere avans ve borç alamaz (Yönt. md. 10/3). Böyle bir düzenlemenin getirilmesinin asıl sebebi geçici işçinin işvereni, özel istihdam bürosu olmasıdır. Bu nedenle ücret yükümlülüğü de özel istihdam bürosuna aittir¹¹⁴.

c. Eşit Davranma Yükümlülüğü

İK md. 7/10 gereği geçici işveren geçici işçilere karşı eşit davranmakla yükümlüdür. Bu bağlamda işçi, geçici işverenin işyerinde iş görme edimini yerine getirirken, bu işveren tarafından ödünç olarak değil aynı iş için iş sözleşmesi kurulmak suretiyle istihdam edilseydi tâbi olacağı temel çalışma koşullarında çalıştırılacaktır¹¹⁵. Temel çalışma koşulları ifadesi 2008/104 sayılı AB Yönergesinden aynen alınmıştır. Yönergeye göre temel çalışma koşulları, iş süresi, fazla çalışmalar, gece çalışmaları, izinler, tatiller, resmî

¹¹² Akyiğit, İş Hukuku, s. 193; Süzek, İş Hukuku, s. 316; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 184; Güzel/Heper, s. 46.

¹¹³ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 183-184.

¹¹⁴ Erol/Özdemir, s. 1106.

¹¹⁵ Süzek, İş Hukuku, s. 317.

tatiller, toplu iş sözleşmeleri¹¹⁶ ve/veya diğer bağlayıcı kanunî düzenlemelerdir (md. 3/1 (f)). Bunun gibi yine Yönergeye göre eşit işlem ilkesine tâbi olacak temel çalışma koşulları, gebe ve emziren kadınlar ile çocuk ve gençlerin korunmasına, kadın erkek eşitliği, cins, ırk, etnik köken, cinsel tercih, din, inanç, özgürlük ve yaşlılık nedenleriyle ayrımcılık yasağına ilişkin önlemleri kapsar. Görüldüğü üzere Yönergede temel çalışma koşulları oldukça ayrıntılı bir biçimde sayılmış, ayrıca bu konudaki kanunî düzenlemelere ve toplu iş sözleşmeleri hükümlerine de yollama yapılmıştır¹¹⁷.

Türk hukuku açısından “*temel çalışma koşulları*” ifadesinin işçilere ödenecek ücretleri de kapsamına alıp almadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Geçici iş ilişkisini düzenleyen 2008/104 sayılı AB Yönergesinde işçi ücretleri, eşit işlem ilkesine tâbi olacak temel çalışma koşulları arasında açıkça sayılmadığından, üye devletlere ücretler konusunda istisnalar getirme olanağı tanınmıştır¹¹⁸. Buna rağmen Fransız hukukunda ücretler konusunda bir istisnaya yer verilmediğini, aksine Fransız İş Kodunda büro işçilerinin işyerinde sürekli işçilerden daha düşük ücretlendirilmeyeceğinin düzenlendiğini görmek mümkündür. Bu bağlamda geçici işçilere, geçici işverenin nezdinde aynı işi yapan işçisinin aldığı temel ücret yanında nakit veya ücret eklerinin ödeneceğinin açıkça hüküm altına alındığı görülmektedir¹¹⁹.

Türk hukukunda konuyla ilgili net bir cevap verilmemekle beraber, AB Yönergesi her ne kadar Türk hukuku açısından bağlayıcı olmasa da söz konusu Yönergenin 3. ve 5. maddelerinde düzenlenen koşulların temel çalışma koşullarına örnek olarak alınabileceği savunulmaktadır¹²⁰. Bununla

¹¹⁶ Öğretide geçici işçilerin eşitlik ilkesine uygun olarak hem özel istihdam bürolarının hem geçici işverenin tabi olduğu toplu iş sözleşmesinden faydalanabileceğinin açıkça düzenlenmesi gerektiğini savunan görüş mevcuttur. Üşen, s. 185.

¹¹⁷ **Alpagut**, s. 37; **Yenisey**, s. 159-160; **Süzek**, İş Hukuku, s. 317.

¹¹⁸ **Yenisey**, s. 159-160; **Alpagut**, s. 357-358; **Süzek**, İş Hukuku, s. 313; **Güzel/Heper**, s. 48.

¹¹⁹ **Yenisey**, s. 159; **Alpagut**, s. 359; **Süzek**, İş Hukuku, s. 313-314.

¹²⁰ **Süzek**, İş Hukuku, s. 318. Öğretide, normal iş ilişkisine dayanarak çalışan işçiler ile geçici iş ilişkisi çerçevesinde çalışanlar arasında herhangi bir farklı işlemin yapılmayacağı, işyerinde geçici iş ilişkisi çerçevesinde çalışanlara da bu yerde aynı işte çalışan diğer işçilere de ödenen ücretin ve diğer sosyal hakların aynen sağlanacağı Kanunda açıkça düzenlenmesi gerektiğini belirten görüş mevcuttur. Bkz. **Taşkent**,

beraber büro tarafından geçici işçilere ödenecek ücretler bakımından AB ülkelerindeki düzenlemeden farklı olarak Türk hukukunda kanunî bir düzenleme bulunmadığından, konuyla ilgili eşitlik ilkesinin uygulanmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir¹²¹.

İş Kanununa göre geçici işçiler çalıştıkları dönemlerde, işyerindeki sosyal hizmetlerden de eşit muamele ilkesince yararlandırırlar (md. 7/9 (d)). “*Sosyal hizmetler*” tabiri iş hukuku/özel hukuk terminolojisine yabancı bir kavramdır. Madde gerekçesinde “*sosyal hizmetlerden*” kasıt ulaşım, yemek, kantin ve çocuk bakım hizmetleridir. Geçici işverenin işyerinde bu gibi sosyal hizmetler varsa, geçici işveren geçici işçilere de bu hizmetleri sağlamak zorundadır¹²².

Geçici işverenin eşit işlem borcuna aykırı davranmasının yaptırımını Kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Geçici işçi bu durumda İK md. 5’deki hükmün kıyasen uygulanması ile yoksun kaldığı hakları ve ayrımcılık tazminatını talep edebilir. Fakat geçici işverenin eşit davranma borcuna aykırı davranmasının yaptırımının hükümde açıkça düzenlenmesinin isabetli olacağı söylenebilecektir¹²³.

d. Geçici İşverenin Diğer Yükümlülükleri

Geçici işveren için Kanunda öngörülen bir diğer yükümlülük işyerindeki boş pozisyonların geçici işçiye bildirmesine ilişkindir (md. 7/9 (b)). Hüküm Avrupa Birliğinin 2008/104 sayılı Yönergesi ile uyumu sağlamaya yöneliktir. Belirtilen hükme göre geçici işçi çalıştıran işveren işyerindeki açık pozisyonları geçici işçiye¹²⁴ bildirmek ve Türkiye İş Kurumu tarafından istenecek belgeleri belirlenen sürelerle saklamakla yükümlüdür. Böylece, geçici iş ilişkisi aracılığıyla sürekli istihdama geçmek isteyen işçilere Kanun

Savaş/**Kurt**, Dilek: “Mesleki Anlamda Ödünç İş İlişkisi”, Kamu-İş, C. 13, S. 1, 2013, s. 8.

¹²¹ **Süzek**, İş Hukuku, s. 318.

¹²² **Süzek**, İş Hukuku, s. 318-319; **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 180; **Yenisey**, s. 162; **Güzel/Heper**, s. 51.

¹²³ **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 181; **Güzel/Heper**, s. 51.

¹²⁴ Kanundaki “*geçici işçisine*” ifadesinin yanlışlıkla kullanıldığına dair eleştiri mevcuttur. Bkz. **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 182, dpn. 285.

ile bu olanak sağlanmıştır¹²⁵. Söz konusu hüküm Kanunun md. 7/11'deki geçici işçilerin bu konuda sözleşme özgürlüğünü koruyan hüküm ile uyum sağlamaktadır¹²⁶. İK md. 7/9 (b) gerekçesine göre hükümde: “geçici işçi çalıştıran işverenin, bu ilişkinin istihdam üzerindeki etkisinin tespiti, iş piyasasındaki güncel durumun yakından izlenebilmesi, istihdam politikalarının tespitinde kullanılabilmesi gibi ihtiyaçları karşılamak üzere kullanılacak olan bilgilerin Türkiye İş Kurumunca belirlenecek şekilde düzenli olarak derlenmesi, korunması ve saklanması zorunluluğu getirilmiştir”¹²⁷.

Geçici işveren iş kazaları ve meslek hastalıklarını özel istihdam bürosuna derhal, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 13. ve 14. maddesine göre ilgili mercilere bildirmekle yükümlüdür (İK md. 7/9 (c)). Bu durumda geçici işverenin herhangi bir ayırım yapılmaksızın geçici işçilere yönelik olarak İş ve Sosyal Güvenlik Kanunu ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmelikleri uygulamak zorunda olduğu kabul edilmektedir¹²⁸.

Geçici işçinin uğradığı iş kazaları ve meslek hastalıklarını işveren sıfatında bulunan özel istihdam bürosunun ilgili mercilere bildirme yükümlülüğünün geçici işverene verilmesi sebebiyle, özel istihdam bürosunun bildirim yükümlülüğünün olmadığı kabul edilmektedir¹²⁹.

AB yönergesine uygun olarak (md. 6/4 (5)) İş Kanununun 7. maddesinin dokuzuncu fıkrasının (d) bendinde geçici işçilerin, çalışmadıkları dönemlerde de özel istihdam bürosundaki eğitim ve çocuk bakım hizmetlerinden yararlandırılacağı hükme bağlanmıştır. Böylece büro, geçici işçilerin meslek gelişimini ve istihdam edilebilirliğinin artırılabilmesi için meslekî eğitim faaliyetlerine katılabilmelerini sağlayabilecektir¹³⁰.

Geçici işveren İK md. 7/9 (e) uyarınca işyerindeki geçici işçilerin istihdam durumuna ilişkin bilgileri varsa işyeri sendika temsilciliğine bildirmekle yükümlüdür. İşyerinde yetkili bulunan sendikanın geçici işçilerin varlığın-

¹²⁵ Süzek, İş Hukuku, s. 319; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 182.

¹²⁶ Süzek, İş Hukuku, s. 319.

¹²⁷ Süzek, İş Hukuku, s. 319.

¹²⁸ Süzek, İş Hukuku, s. 318.

¹²⁹ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 181-182.

¹³⁰ Alpogut, s. 363; Yenisey, s. 160; Süzek, İş Hukuku, s. 314.

dan, hangi işlerde ne kadar süre ile çalıştırıldıklarından haberdar edilmesi kanunî düzenlemenin uygulanmasının denetimi açısından önem taşımaktadır¹³¹.

İK md. 7/9 (f) bendinde geçici işverenin iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli önlemleri almakla ve İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun md. 17/6'da düzenlenen eğitimi vermekle, işçinin de bu eğitimlere katılmakla yükümlü olduğu hüküm altına alınmıştır¹³².

İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununda öngörülen eğitimleri vermeyen ve iş sağlığı ve güvenliği açısından gerekli önlemleri almayan geçici işveren veya işveren vekiline İK md. 99/1 (b) bendinde belirtilen idarî para cezası dört katı artırılarak uygulanır¹³³.

E. Geçici İşçinin Geçici İşverence Çalıştırılmaya Devam Ettirilmesi

Geçici iş ilişkisinde uygulamada ortaya çıkan sorunlardan biri de geçici iş ilişkisinde öngörülen sürenin sona ermesine rağmen işçinin işyerinde çalıştırılmaya devam edilmesidir. Kanunda bu durumda geçici işçi çalıştıran işveren ile işçi arasında sözleşmenin sona erme tarihinden itibaren belirsiz süreli bir iş sözleşmesi kurulmuş sayılacağı belirtilmiştir. Bu bağlamda işçi ile geçici işveren arasında belirsiz iş sözleşmesi işçinin görevlendirme süresinin bitiminden itibaren kurulmuş olur. Bu durumda özel istihdam bürosu işçinin geçici iş ilişkisinden kaynaklanan ücretinden, işçiyi gözetme borcundan ve sosyal sigorta primlerinden sözleşme süresiyle sınırlı olmak üzere sorumludur (md. 7/13, Yönt. md. 11/1). Madde gerekçesine göre anılan hükmün amacı “*Bu düzenlemenin özel istihdam bürosu tarafından kötüye kullanılarak özel istihdam bürosunun geçici iş ilişkisi sürecindeki yükümlülüklerinden imtina etmesini*” engellemektir.

¹³¹ Yenisey, s. 164; Süzek, İş Hukuku, s. 319.

¹³² Süzek, İş Hukuku, s. 318. Bazı yazarlar, 6331 sayılı Kanununda md. 17/6'da öngörülen hükmün İK md. 7/9 (f) bendindeki hüküm ile bağdaşmadığını belirtmektedir. İK'ki hükmün hem sonraki hem özel hüküm olması sebebiyle 6331 sayılı Kanundaki hükmü değiştirdiği ve eğitimi vermekle geçici işverenin yükümlü olduğunun kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bkz. Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 182.

¹³³ Süzek, İş Hukuku, s. 320.

Öğretide, Fransız İş Hukukundaki düzenlemeden hareketle işçinin baştan itibaren geçici işverenin işçisi sayılması gerektiğinin kabul edilmesine dair görüş mevcuttur¹³⁴.

Öğretide özel istihdam bürosunun sözleşme süresi boyunca işçinin işvereni olup, sözleşme süresi boyunca iş sözleşmesinden, İş Kanunundan, taraf olunacak toplu iş sözleşmesinden, 5521 sayılı Kanunundan ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunundan kaynaklanan bütün yükümlülüklerden işveren sıfatıyla sorumlu olduğu; bu sebeple özel istihdam bürosunun işçiye karşı sorumluluğuna dair herhangi bir düzenlemeye gerek olmadığı belirtilmektedir¹³⁵.

Madde gerekçesinde de belirtildiği üzere kanun koyucunun buradaki asıl amacı, özel istihdam bürosunun sorumluluğunu açık bir şekilde belirlemektir. Böylece, özel istihdam bürosunu geçici işçinin sadece geçici iş ilişkisinden kaynaklanan ücretlerinden, işçiyi gözetme borcundan ve sosyal sigorta primlerinden sorumlu tutmaktadır. Bu sorumluluk, geçici işçi sağlama sözleşmesinin süresiyle sınırlandırılmış durumdadır. Bir diğer ifadeyle geçici işçinin geçici iş ilişkisinden kaynaklanmayan veya sözleşme süresinin bitiminden sonra kaynaklanan ücretlerinden, işçiyi gözetme borcundan ve sosyal sigorta primlerinden belirsiz süreli iş sözleşmesi kurulan geçici işvereni sorumlu tutmaktadır.

III. GERÇEK ANLAMDA (MESLEKÎ OLMAYAN) GEÇİCİ İŞ İLİŞKİSİ

A. Gerçek Anlamda Geçici İş İlişkisinin Kurulması

İş Kanununun 7. maddesinin on beşinci fıkrası meslekî olmayan geçici iş ilişkisine dair hükümleri içermektedir. Meslekî olmayan geçici iş ilişkisi ile meslekî anlamda geçici iş ilişkisi genel bakımdan aynı olmakla beraber bazı farklılıkları da mevcuttur. Tekrardan kaçınmak amacıyla meslekî olmayan geçici iş ilişkisi açısından farklılık gösteren hükümlere değinmeyi doğru buluyoruz.

---

¹³⁴ **Güzel/Heper**, s. 53.

¹³⁵ **Yenisey**, s. 166-167.

Meslekî olmayan geçici iş ilişkisi işverenin, devir sırasında yazılı rızasını almak suretiyle bir işçiyi, holding bünyesi içinde veya aynı şirketler topluluğuna bağlı başka bir işyerinde iş görme edimini yerine getirmek üzere geçici olarak devretmesi hâlinde kurulmuş olur¹³⁶. Böylece bu tür geçici iş ilişkisinin aynı holding ve şirketler topluluğu içinde sırf taraflar arasında yaşanması aranmıştır. Öğretide “*aynı şirketler topluluğuna bağlı başka bir işyeri*” ifadesinden, aynı şirketler topluluğuna mensup başka bir işveren aracılığıyla da geçici iş ilişkisinin kurulabileceğinin kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır¹³⁷. Bu durumda aynı şirketler topluluğu TTK hükümlerine göre belirlenmelidir¹³⁸.

Meslekî olmayan geçici iş ilişkisini meslekî geçici iş ilişkisinden ayıran özelliklerden biri, meslekî olmayan geçici iş ilişkisinin kısmî süreli ve tam süreli çalışmayı öngörmesi gibi, bir kazanç elde etmek uğruna veya kazanç elde etmeme biçiminde kurulmasının mümkün olmasıdır¹³⁹. Buna karşılık meslek edinilmiş geçici iş ilişkisi ise kazanç elde etmeye yönelik kurulur.

Yukarıda belirtildiği üzere işçinin başka bir işverene iş görme edimini yerine getirmesi 6 aylık süre ile sınırlıdır. Gerektiğinde bu süre en fazla iki defa yenilenebilir. Yani geçici işçi sağlama sözleşmesi toplam olarak aynı işçi ile ilgili en fazla on sekiz ay yapılabilir¹⁴⁰. Geçici iş ilişkisinin on sekiz ayla sınırlandırılması, geçici işçi görüntüsü altında sürekli işçi çalıştırılmasının engellenmesi amacını taşır¹⁴¹.

Sürenin yenilenmesi için işçinin yazılı rızasının alınıp alınmayacağı konusu doktrinde tartışılmaktadır. Bizim de katıldığımız görüşe göre, “*yenileme*” tabiri, geçici iş ilişkisi süresinin temdidi olarak anlaşılmalı, bu nedenle sürenin yenilenmesi hâlinde işçinin yazılı rızası alınmalıdır¹⁴². Bir

¹³⁶ **Süzek**, İş Hukuku, s. 321; **Hekimler**, s. 53.

¹³⁷ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 168.

¹³⁸ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 168.

¹³⁹ **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 170.

¹⁴⁰ **Süzek**, İş Hukuku, s. 322; **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 170; **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 186.

¹⁴¹ **Süzek**, İş Hukuku, s. 322; **Güzel/Heper**, s. 35; **Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal**, s. 371.

¹⁴² **Çelik/Caniklioğlu/Canbolat**, s. 186; **Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal**, s. 372; **Süzek**, İş Hukuku, s. 322; **Odaman**, Yeni Düzenleme, s. 49, 50.

diğer görüş ise işçi tarafından verilmesi gereken yazılı iznin bir defa alınması hâlinde bunun, altı aya kadar belirlenecek olan ilk süre ve kanun gereği yapılabilecek iki kez yenileme için yeterli olduğunun kabul edilmesi gerektiği yönündedir¹⁴³.

B. Gerçek Anlamda Geçici İş İlişkisi Kurma Yasakları

Gerçek anlamda geçici iş ilişkisinde meslekî anlamda geçici iş ilişkisinden farklı olarak geçici iş ilişkisinin kurulabileceği işler veya hâllere ilişkin herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. İşçinin yazılı onayının alınması koşuluyla herhangi bir iş için gerçek anlamda geçici iş ilişkisi kurulabilir.

Fakat belirtilmesi gerekir ki, İK 7. maddesinin son fıkrasında meslek edinilmiş geçici ilişkisi kurma yasaklarını düzenleyen aynı maddenin diğer fıkralarına yollama yapılmak suretiyle gerçek anlamda geçici iş ilişkisinin hangi hâllerde kurulamayacağı hüküm altına alınmıştır. Buna göre md. 7/4 ve 5. fıkralarına yapılan atıf uyarınca 29. madde kapsamında toplu işçi çıkarılan işyerlerinde sekiz ay süresince, kamu kurum ve kuruluşlarında ve yer altında maden çıkarılan işyerlerinde geçici iş ilişkisi kurulamaz. Ayrıca geçici işçi çalıştıran işveren, grev ve lokavtın uygulanması sırasında 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununun 65. maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla geçici iş ilişkisiyle işçi çalıştırılmaz.

C. Geçici İşverenin Müteselsil Sorumluluğu

Her ne kadar gerçek anlamda geçici iş ilişkisinde işçi iş görme borcunu geçici işverene karşı yerine getirmekle yükümlü olsa da, bu süre içinde işveren iş sözleşmesinin tarafı olduğundan başta ücret olmak üzere iş sözleşmesinden doğan tüm borçlarını yerine getirmekle yükümlüdür¹⁴⁴.

¹⁴³ İşçinin vereceği izinde süre altı aydan az olarak belirlenmiş veya sadece bir kere yenilebileceği ya da yenilenmeyeceği açıklanmış ise geçici iş ilişkisi süresine ve yenileme konusunda yazılı izin belgesine uygun davranılmalıdır. Eğer bunun izin belgesinde belirtilen sürenin uzatılması gerekiyorsa işçinin yeniden rızası alınmalıdır. İzin belgesinde yer alan böyle bir sınırlandırmaya rağmen işçi aynı şekilde işine devam etmekte ve karşı çıkmamakta ise, yine işçinin rızası zımnen verilmiştir. **Çankaya**, Osman Güven/Çil, Şahin: İş Hukukunda Üçlü İlişkiler, Yetkin Yayınları, Ankara 2006, s. 149.

¹⁴⁴ **Süzek**, İş Hukuku, s. 306; **Akyiğit**, İş Hukuku, s. 171; **Başmanav**, s. 146.

İK md. 32 gereği ücret, işveren dışındaki üçüncü kişiler tarafından da ödenebileceğinden, taraflar anlaşarak ücret ödeme yükümlülüğünün geçici işveren tarafından yerine getirileceğini sözleşmede kararlaştırabilirler. Tarafların bu hususu sözleşmede açıkça öngörmüş olmaları esas işverenin işçiye karşı olan yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Geçici işveren geçici işçinin ücretini ödemezse işçi ücret alacağını esas işverenden talep edebilir¹⁴⁵.

İş Kanununun 7. maddesinin on beşinci fıkrası gereği geçici işveren, işçinin kendisine çalıştığı sürede ödenmeyen ücretlerinden, işçiyi gözetme borcundan ve sosyal sigorta primlerinden işveren ile birlikte sorumludur. Yani kanun koyucu gerçek anlamda geçici iş ilişkisinde meslekî geçici iş ilişkisinden farklı olarak işverenin sorumluluğuna giren işçiye ödenmeyen ücretlerden ve sosyal sigorta primlerinden işvereni ve geçici işvereni müteselsil sorumlu tutarak geçici işçinin belirtilen haklarını güvence altına almıştır¹⁴⁶. Geçici iş ilişkisi süresi içerisinde, iş sözleşmesi işveren tarafından sona erdirilen işçiye ödenmesi gereken ve İş Kanununda geçici işverenin de yükümlülüğü açıkça kural altına alınmayan kıdem, ihbar ya da iş güvencesi tazminatı gibi işçinin feshe bağlı haklarından geçici işverenin herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır¹⁴⁷.

Fazla çalışma ücreti, ulusal bayram ve genel tatil ücreti, ücret niteliği taşıdıklarından dolayı işveren bu alacakları da ödemekle yükümlüdür. İş Kanununun 7. maddesinin on beşinci fıkrası uyarınca her iki işveren bu ücret alacaklarından işçinin geçici işveren nezdinde çalıştığı dönem bakımından müteselsilen sorumludur. Bir diğer ifadeyle işçi söz konusu alacaklarını geçici işverenden de talep edebilir¹⁴⁸.

SONUÇ

06.05.2016 tarihli ve 6715 sayılı kanun ile 4857 sayılı İş Kanununa yapılan değişiklik ile 7. maddenin on beş fıkradan oluştuğunu görmek müm-

¹⁴⁵ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 188; Başmanav, s. 146.

¹⁴⁶ Çelik/Caniklioğlu/Canbolat, s. 188; Akyiğit, İş Hukuku, s. 171; Başmanav, s. 145.

¹⁴⁷ Çankaya-Çil, s. 325, Başmanav, s. 146. Aksi yönde görüş için bkz. Eyrenci, Öner/Taşkent, Savaş/Ulucan, Devrim: Bireysel İş Hukuku, Yenilenmiş 4. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 116.

¹⁴⁸ Çankaya-Çil, s. 153; Başmanav, s. 146.

kündür. İş Kanununun 7. maddesinin birinci fıkrasından on dördüncü fıkrasına kadar yer alan hükümler meslekî anlamda geçici iş ilişkisini düzenlemektedirler. Söz konusu maddenin son fıkrası gerçek anlamda geçici iş ilişkisi ile ilgili hükümler içermektedir.

Öncelikle belirtmek isteriz ki geçici iş ilişkisinin istismarının önlenmesi ve sürekli nitelikte olan işler için zorunlu haller dışında geçici çalışmanın kullanılmasının engellenmesi amacıyla Türk hukukunda özel istihdam bürosu işçisinin hangi hallerde ve ne kadar süreyle çalışabileceği kanun ile belirtilmiştir. Bu bağlamda İş Kanununun 7. maddesinin ikinci fıkrasında geçici iş ilişkisinin kurulabileceği hallerde ve geçici iş ilişkisinin kurulabileceği işlere yer verilmiştir. Geçici iş ilişkisinin kurulabileceği işler bakımından kanun koyucu başkaca bir koşula bakılmaksızın geçici iş ilişkisinin kurulabileceğini düzenlerken, geçici iş ilişkisinin kurulabileceği hallerde ise işin işleyişi sırasında ortaya çıkan ihtiyaçlar nedeniyle işverene özel istihdam bürosu aracılığıyla geçici iş ilişkisini kurma imkânını vermektedir.

İşletmenin ortalama mal ve hizmet üretim kapasitesinin geçici iş ilişkisi kurulmasını gerektirecek ölçüde ve öngörülmeyen şekilde artması hali geçici iş ilişkisinin kurulabileceği hallerden biridir. İş Kanununun md. 7/6 gereği işletmenin iş hacminin öngörülmeyen ölçüde artması durumunda geçici iş ilişkisi ile çalıştırılan işçi sayısı işyerinde çalıştırılan işçi sayısının dörtte birini geçemez. Fakat on ve daha az işçi çalıştıran işyerlerinde bu sınırlandırma kaldırılmış, beş işçiye kadar geçici iş ilişkisi kurulabileceği belirtilmiştir.

İşyerinde çalışan işçi sayısı tespit edilirken geçici iş ilişkisinin kuruluşu anındaki geçici işveren ile iş sözleşmesiyle bağlı bulunan işçi sayısının dikkate alınması gerektiği görüşünderiz. Zira Kanunda “işletmenin” iş hacminin öngörülmeyen şekilde artmasından bahsedilmektedir. Bu bağlamda geçici işverenin Türkiye genelinde sadece bir işyeri mevcut olabileceği gibi birkaç işyeri de olabilir. Bununla beraber geçici işveren mal ve ürünlerini işyerinin bulunmadığı bir bölgede de satabilir. Geçici işverenin işyerinin bulunmadığı bir bölgede satışın arması sebebiyle işletmenin iş hacmi arttığında, işçi sayısı tespit edilirken “işyeri” esas alınırsa geçici işçiyi hangi işyerinde çalıştırmak üzere işe alacağımız ve çalışan işçi sayısını hangi işyerine göre tespit etmemiz gerektiği sorunu ortaya çıkabilir. Ayrıca belirli bir malın veya ürünün üretilebilmesi için gereken teknolojinin pahalı olması

sebebi ile o teknoloji sadece bir işyerinde kurulmuş olabilir. Geçici işverenin iş hacminin artmasına sebep olan işyerinde çalışan işçi sayısı teknolojinin kurulduğu işyerindeki işçi sayısından önemli ölçüde az olabilir. Bu durumda, sadece iş hacminin artmasına sebep olan işyerinde çalışan işçi sayısı dikkate alınırsa geçici işveren satış sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için yeterli sayıda geçici işçi çalıştıramayabilecektir. Bu durum, geçici işverenin işini yetiştirebilmesi için yeni işçilerle belirsiz süreli iş sözleşmesini akdetmesine neden olabilir.

Aynı maddenin altıncı fıkrasının son cümlesinde, kanun koyucu geçici işçilerin İş Kanununun 30. maddesinin uygulanmasında ne geçici işverenin ne de özel istihdam bürosunun işçi sayısına dâhil edileceğini düzenlemiştir. Geçici işverenin işçi sayısına geçici işçilerin dâhil edilmeyeceğinin Kanunda öngörülmesi, engelliler açısından olumsuz sonucun önlenmesine sebep olurken; özel istihdam bürosu açısından ise engellilerin çalıştırılması yükümlülüğünün yerine getirilmesi bakımından kolaylık sağlamaktadır. Böylece, kanun koyucu özel istihdam bürolarını engelli çalıştırmaktan muaf tutmaktadır. Bu durum Anayasamız ile garanti altına alınan eşitlik ilkesine aykırıdır.

Kanundaki ifadeden kaynaklanan ve doktrinde tartışılan konulardan bir diğeri geçici işçi sağlama sözleşmesinin süresine ilişkindir. Kanunda geçici işçi sağlama sözleşmesinin meslek edinilmiş geçici iş ilişkisi için en fazla 4 ay olmak üzere “toplam sekiz ayı geçmemek üzere iki kere yenilenebileceği” düzenlenmiştir. Buradaki “toplam” ifadesinden geçici işçinin yenileme ile beraber sekiz ay mı, yoksa yenileme ile birlikte on iki ay mı çalıştırılabileceği hususu tartışılmaktadır. Geçici iş ilişkisinin geçici olarak kurulması amaçlandığından geçici işçinin yenileme ile sekiz aydan fazla çalışamayacağı sonucuna varılabilir. Bununla beraber kanunda iki kere yenilemeden bahsedildiğinden, yenileme ile birlikte sekiz ay kabul edilirse, sadece bir kere yenileme söz konusu olur. İleride uygulamada konuyla ilgili çelişkili hükümlerin verilmesini önlemek amacıyla konunun Yönetmelikle açıklığa kavuşturulması daha isabetli olurdu.

İş Kanununun md. 7/10’da geçici işçi bakımında eşit davranma ilkesinin kabul edildiğini görmek mümkündür. Bu bağlamda geçici işçinin geçici işverenin işyerindeki çalışma süresince temel çalışma koşullarının geçici işverenin kendi işçisine aynı iş için sağladığı koşulların altında olamayacağı

düzenlenmiştir. Burada “*temel çalışma koşulları*” kavramının geçici işçilere ödenecek ücretleri de kapsayıp kapsamadığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Doktrinde savunulan bir görüş geçici işçilere ödenecek ücret bakımından eşitlik ilkesinin kabul edilmediği yönündedir. Uygulamada bu konunun da çelişkili kararların verilmesine sebep olabileceğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Akyiğit**, Ercan: İş Hukuku Açısından Ödünç İş İlişkisi, KAMU-İŞ Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası, Ankara 1995, (Ödünç İş İlişkisi).
- Akyiğit**, Ercan: İş Hukuku, 11. Basım, Seçkin, Ankara 2016, (İş Hukuku).
- Alpagut**, Gülsevil: “Geçici İş İlişkisini Düzenleyen Avrupa Birliği Yönergesinin Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Sarper Süzek’e Armağan, C. I, Beta, İstanbul 2011, s. 351-367.
- Başmanav**, Yasemin: “Ödünç İş İlişkisi”, Prof. Dr. Fevzi Şahlanan’a Armağan, Özel Sayı, C. 1, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, İstanbul 2016, s. 139-169.
- Benli**, Abdurrahman/**Yiğit**, Yusuf: “4857 sayılı İş Kanununa Göre İş İlişkisi Ve Bu İlişkinin Hukukî Sonuçları”, Kamu-İş, C. 8, S. 4/2006.
- Çankaya**, Osman Güven/**Çil**, Şahin: İş Hukukunda Üçlü İlişkiler, Yetkin Yayınları, Ankara 2006.
- Çelik**, Nuri/**Caniklioğlu**, Nurşen/**Canbolat**, Talat: İş Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 29. Bası.
- Dereli**, Toker: “Geçici İş İlişkisinin Özel İstihdam Büroları Aracılığı İle Kurulmasına İlişkin Yeni Düzenleme Önerileri”, MESS SİCİL İş Hukuku Dergisi, S. 25, Mart 12, İstanbul 2012, s. 10-14.
- Erol**, Hatice/**Özdemir**, Alpay: “Türkiye’de Özel İstihdam Büroları ve Geçici İş İlişkisi” Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 30, S. 5, 2016, s. 1095-1110.
- Eyrenci**, Öner/**Taşkent**, Savaş/**Ulucan**, Devrim: Bireysel İş Hukuku, Yenilenmiş 4. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Güzel**, Ali/**Heper**, Hande: “Sürekli İstihdamdan Geçici Atipik İstihdama!...: Mesleki Amaçlı Geçici İş İlişkisi”, Çalışma ve Toplum, 2017/1, s. 11 - 58.
- Hekimler**, Alpay: “Özel İstihdam Büroları Aracılığıyla Geçici İş İlişkisine İlişkin Mevzuat ve Taslakların Genel Değerlendirilmesi”, Özel İstihdam Büroları Aracılığıyla Geçici İş İlişkisi Semineri, Tebliğler ve

Görüşler, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara 2013, s. 49-76.

Mollamahmutoglu, Hamdi/**Astarlı**, Muhittin/**Baysal**, Ulaş: İş Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.

Odaman, Serkan: “Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Türk İş Hukukunda Ödünç İş İlişkisi Uygulaması”, SİCİL, S. 36, 2016, s. 41-61 (Yeni Düzenleme).

Odaman, Serkan: Türk ve Fransız Hukukunda Ödünç İş İlişkisi, Legal, İstanbul 2007 (Ödünç İş İlişkisi).

Paker, Kerim: “Teşvik Edici Uygulamalar Benimsenmeli”, İşveren, C. 54, S. 6, Kasım-Aralık 2016, s. 69-70.

Süzek, Sarper: İş Akdinin Askıya Alınmasının Genel Teorisi, Ankara, Savaş 1989, (Askıya Alınma).

Süzek, Sarper: İş Hukuku, Yenilenmiş 12. Baskı, Beta, İstanbul 2016, (İş Hukuku).

Şen, Murat: “Özel İstihdam Bürosu Aracılığıyla Geçici İş İlişkisi”, İşveren, C. 51, S. 5, Eylül-Ekim, 2013, s. 66-69.

Taşkent, Savaş/**Kurt**, Dilek: “Mesleki Anlamda Ödünç İş İlişkisi”, Kamu-İş, C. 13, S. 1, 2013, s. 1-8.

Üşen, Şelale: “2008/104/EC Sayılı Ödünç İş İlişkisine İlişkin Avrupa Birliği Yönergesinin Getirdiği Yeni Düzenlemelerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Çalışma ve Toplum, 2010/3 (26), s. 169-189.

Yenisey, K. Doğan: “Yeni Bir Tasarı Işığında Mesleki Faaliyet Olarak Geçici İş İlişkisi”, Prof. Dr. Turhan Esener Armağanı, I. İş Hukuku Uluslararası Kongresi, Seçkin, Ankara, Nisan 2016, s. 133-171.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ YAYINLARI

<u>Y.N</u>	<u>YAYININ ADI</u>	<u>YAZARI</u>
0 13	İcra İflas Hukukunda Şikayet (ANKARA-1986)	Yrd.Doç.Dr. Hakan PEKCANİTEZ
0 14	Hisse Senetleriyle Değ. Tah.(ANKARA-1986)	Yrd.Doç.Dr. Huriye KUBİLAY
02	Hukuk Fakültesi Der./M.ALAM Armağanı (İZMİR-1983)	
0 17	Hukuk Fak. Dergisi Sayı 1-4 (Kudret Ayıter Armağanı)	
0 32	İşçi Buluşları Hukuku (İZMİR-1987)	Doç.Dr. A.Necip ORTAN
0 33	2918 Sayılı Karayolları Tr. K...(İZMİR-1987)	Arş.Gör. Demet ÇELİKTAŞ
0 34	Devre Mülk Hakkı(İZMİR-1987)	Arş.Gör. Ayşe HAVUTÇU
0 35	Grev Kavramı (İZMİR-1987)	Yard.Doç. Dr. Melda SUR
1-	Uygulamalı Suç Muhakemesi Hukuku (C.2)(İZMİR-1988)	Doç.Dr. Bahri ÖZTÜRK
2-	Türkiye Cumhuriyet Tarihi(1.Basım) (ANKARA-1988)	Prof.Dr. Ergün AYBARS
3-	İş Hukuku (Ferdî İş İlişkileri) (ANKARA-1988)	Prof.Dr. Ünal NARMANLIOĞLU
4-	Hukuk Felsefesi (ANKARA-1988)	Prof.Dr. Adil İZVEREN
5-	Eşya Hukuku (ANKARA-1989)	Prof.Dr. Şeref ERTAŞ
6-	Türk Yunan İlişkileri (ANKARA-1989)	E.Gn. Sedat İLHAN
7-	İktisata Giriş (ANKARA-1990)	Prof.Dr. Sadık ACAR
8-	Türkiye Cumhuriyet Tarihi-1 (2.Basım) (ANKARA-1990)	Prof.Dr. Ergün AYBARS
9 -	Haksız Yakalama ve Tutuklama (ANKARA-1989)	Prof.Dr. Durmuş TEZCAN
10-	Bina ve Yapı Eseri Malikleri. (ANKARA-1990)	Doç.Dr. Nevzat KOÇ
11-	Eski Eserler Hukuku (ANKARA-1990)	Prof.Dr. Bilge UMAR
12-	Almanya'daki Türkler ve Sorunları (ANKARA-1990)	Doç.Dr. Timur DEMİRBAŞ
13-	Veraset İntikal Vergisi (ANKARA-1990)	Arş.Gör. Yusuf KARAKOÇ
14-	Grev (ANKARA-1990)	Prof.Dr. Ünal NARMANLIOĞLU
15-	Kıymetli Evrakın Ziya-ı ve İp.. (ANKARA-1990)	Arş.Gör. Hanife DİRİKKAN
16-	Uyg. Cez. Muh. H. Cilt-1 (2.Bası) (Ankara-1990)	Doç.Dr. Bahri ÖZTÜRK
17-	Ceza Muh. H. Koğuşturma Mecburiyeti (ANKARA-1991)	Doç.Dr. Bahri ÖZTÜRK
18-	Anonim Ortaklıkların İflası (ANKARA-1991)	Doç.Dr. Hakan PEKCANİTEZ
19 -	Top. Söz. H. Yararlılık İlkesi (ANKARA-1991)	Prof.Dr. Polat SOYER
20-	Farklı Cinslerin Eşit Hak. Sah... (ANKARA-1991)	Doç.Dr. Zafer GÖREN
21-	Toplu İş Sözleşmesi Özerkliği ve Teşmil (ANKARA-1991)	Doç.Dr. Melda SUR

22-	Öldürme Suçu (ANKARA-1992)	Doç.Dr. Timur DEMİRBAŞ
23-	İşkence Suçu (ANKARA-1992)	Doç.Dr. Timur DEMİRBAŞ
24-	Kamulaştırma ve İptal (ANKARA-1992)	Arş.Gör. Meltem KUTLU
25-	Alacaklının Temerrüdü (ANKARA-1992)	Doç.Dr.Nevzat KOÇ
26-	Kitlerin Tacir Sıfatı (İZMİR-1992)	Yrd.Doç. Dr.Ercüment ERDEM
27-	Ceza ve Emniyet Tedbirleri Huk.(1.Bas.) (ANK.-1992)	Doç.Dr. Bahri ÖZTÜRK
28-	Tarafların Yeterlilik Belirleme Sözleşmesi (ANK.-1992)	Arş.Gör. Ziya AKINCI
29-	Ceza ve Emniyet Tedbirleri Huk. (2.Bas.) (ANK.-1992)	Doç.Dr. Bahri ÖZTÜRK
30-	Medeni Usul Hukukunda Ferhi Müdahale (ANK.-1992)	Doç.Dr. Hakan PEKCANITEZ
31-	A.Y.O Tanıtım Bülteni (ANKARA-1992)	Doç.Dr. Bahri ÖZTÜRK
32-	Anayasa ve Sorumluluk (ANKARA-1992)	Doç.Dr. Zafer GÖREN
33-	Alman İş Kanun Taslağı (ANKARA-1993)	Prof.Dr. S.EDİS-/ B.ÖZTAN/F.ÖZTAN
34-	Hukuk Sosyolojisi (ANKARA-1993)	Prof.Dr. Adil İZVEREN
35-	Ticari İşletme Hukuku (ANKARA-1993)	Yard.Doç. Ercüment ERDEM
36-	Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (ANKARA-1993)	Prof.Dr. Seyfullah EDİS
37-	D.E.Ü. Öğr. İçin Temel Yasa ve Yönet. (ANK.-1993)	Prof.Dr. Seyfullah EDİS
38-	Millet Meclisi İç Tüzüğü	Prof.Dr. Seyfullah EDİS
39-	Roma Özel Hukuku (İZMİR-1993)	Prof.Dr. Kudret AYITER
40-	Ceza ve Emniyet Tedbirleri Hukuku (3.Bası) (ANK.-1993)	Doç.Dr. Bahri ÖZTÜRK
41-	Medeni Huk. Gir. ve Başl. Hükm. (4.Basım) (ANK.1993)	Prof.Dr. Seyfullah EDİS
42-	İthalatta Yapay Fiyat İndirimi ve Karşı Önl. (ANK. 1994)	Doç.Dr. Huriye KUBİLAY
43-	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi - I (3.Bası) (ANKARA-1994)	Prof.Dr. Ergün AYBARS
44-	Milletlerarası Ticari Hakem Kar. ve Tenfizi (ANK.-1994)	Yard.Doç. Ziya AKINCI
45-	Hukuk Felsefesi (2.Basım)- (ANKARA -1994)	Prof.Dr. Adil İZVEREN
46-	Uygulamalı Ceza Muh. Kanunu (3.Basım) (ANK.-1994)	Doç.Dr. Bahri ÖZTÜRK
47-	Yabancı Para Alacaklarının Tahsili (ANKARA-1994)	Doç.Dr. Hakan PEKCANITEZ
48-	Genel İktisat (ANKARA-1994)	Prof.Dr. Sadık ACAR
49-	Ceza Hukukunda Basit/Postada Elkoyma (ANK.-1994)	Dr. Ahmet GÖKÇEN
50-	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi (4. Basım)-(ANKARA 1995)	Prof.Dr. Ergun AYBARS
51-	Yeni Değer Sigortası (ANKARA-1994)	Doç.Dr. Huriye KUBİLAY
52-	İdari Yargı İle İlgili Kanunlar (ANKARA-1994)	Prof.Dr. Durmuş TEZCAN
53-	Rekebet Yasağı Sözleşmesi (ANKARA-1994)	Prof.Dr. M.Polat SOYER
54-	Anonim Şirketlerin Sermaye Piyasası (ANK.-1995)	Yrd.Doç.Dr. Ercüment ERDEM
55-	Eşya Hukuku (2.Basım) (ANKARA-1995)	Prof.Dr.Şeref ERTAŞ

56-	Miras Hukuku (3.Basım) ANKARA-1995	Prof.Dr. Ş.ERTAŞ-Prof.Dr. A.N.İNAN
57-	Temel Hak Genel Teorisi (ANKARA-1995)	Doç.Dr. Zafer GÖREN
58-	Anayasa ve Sorumluluk (ANKARA -1995)	Doç.Dr. Zafer GÖREN
59-	Medeni Usul Hukuku Pratik Çalışması (İZMİR -1995)	Doç.Dr. H.PEKCANITEZ Arş.Gör. Muhammed ÖZEKES
60-	Tam İki Tar.Borç.Yük.Müsbet Zar.Taz. (İZMİR -1995)	Yrd.Doç.Dr. Ayşe HAVUTCU
61-	Sosyal Maliye (İZMİR - 1995)	Dr.Yusuf KARAKOÇ
62-	Avukatlık Mes. Av.Hak ve Yükümlülükleri (İZMİR -1995)	Dr. Meral SUNGURTEKİN
63-	Hukuk Sosyolojisi(2.Basım) (İZMİR -1995)	Prof.Dr. Adil İZVEREN
64-	İdare Hukuku Mevzuatı Cilt.II (İZMİR -1995)	Prof.Dr. Durmuş TEZCAN
65-	Türkiyede Top. ve Gösteri Yürüyüş Özgür.(İZMİR -1995)	Dr. Esra ATALAY
66-	İş Hukukunun Uluslararası Kaynakları (İZMİR -1995)	Doç.Dr. Melda SUR
67-	Anonim Şirketlerin İflası (İZMİR -1996)	Yrd.Doç. Dr. Oğuz ATALAY
68-	Karşılaştırmalı Huk. Açısından Damping ve Antidamping (İZMİR-1996)	Dr. Hanife DİRİKKAN
69-	Vergi Sorunlarını Çözümü (İZMİR -1996)	Dr. Yusuf KARAKOÇ
70-	Yabancı Para Alacaklarının Tahsili (İZMİR -1996)	Doç.Dr. Hakan PEKCANITEZ
71-	Sanığın Hazırlık Sor. İfadesinin Alınması (İZMİR -1996)	Doç.Dr. Timur DEMİRBAŞ
72-	İdare Hukuku Pratik Çalışma El Kitabı (İZMİR -1996)	Prof.Dr. Durmuş TEZCAN
73-	Milletlerarası Özel Hukukta İnşaat Sözl. (İZMİR -1996)	Doç.Dr. Ziya AKINCI
74-	Eşya Hukuku (2.Basım) (İZMİR -1997)	Prof.Dr. Şeref ERTAŞ
75-	İdare Sözleşmelerinde İhale Süreci (İZMİR -1997)	Dr. Meltem KUTLU
76-	Türk Vergi Ceza Huk. Pişmanlık ve İslah (İZMİR -1997)	Dr.Yusuf KARAKOÇ
77-	Türk Vergi Yargılaması.Huk.Delil Sistemi (İZMİR -1997)	Dr. Yusuf KARAKOÇ
78-	Çevre Hukuku (İZMİR-1997)	Prof.Dr. Şeref ERTAŞ
79-	Hukuk Başlangıcı (ANKARA - 1997)	Prof.Dr. Bilge UMAR
80-	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1 (5. Basım)-(İZMİR 1997)	Prof.Dr. Ergün AYBARS
81-	Fakülte Der.Şükrü POSTACIOGLU'na Armağan (İZMİR-1997)	
82-	Medeni Usul Hukuku Pratik Çalış. 2.Bas.(İZMİR -1997)	Doç.Dr. H.PEKCANITEZ Arş.Gör. Muhammed ÖZEKES
83-	Farklı Cinslerin Eşit Haklara Sahip Olması (İZMİR -1998)	Prof.Dr. Zafer GÖREN
84-	Evlilik Birliğinde Yasal Mal Rejimi (İZMİR - 1998)	Arş.Gör. M.Beşir ACABEY
86-	Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu (İZMİR -1998)	Prof.Dr. Zafer GÖREN
87-	Türkiye Cumhuriyeti Tarihi 1 (6. Basım)-(İZMİR 1998)	Prof.Dr. Ergün AYBARS
88-	Prof.Dr.ERNST E. HIRSCH'ten Mekt. (İZMİR -1998)	Prof.Dr. Zafer GÖREN

-
- 89- Genel İktisat (3.Basım) -(İZMİR-1998) Prof.Dr. Sadık ACAR
- 90- İdare Hukuku Mevzuatı 2. Bası (İZMİR-1998) Prof.Dr. Durmuş TEZCAN
Yrd.Doç. Dr. Meltem KUTLU
Dr. Oğuz SANCAKDAR
Ar.Gör. Muhlis ÖĞÜTÇÜ
- 91- İş Hukuku Ferdi İş İlişkileri 3. Bası (İZMİR-1998) Prof.Dr. Ünal NARMANLIOĞLU
- 92- 4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna Göre Kapıdan Satışlar (İZMİR-1998) Arş.Gör. Murat AYDOĞDU
- 93- Türk Hukukunda Altına ve Diğer Kıymetli Madenlere Dayalı Sermaye Piyasası Araçları (İZMİR-1998) Doç. Dr. Huriye KUBİLAY
- 94- İş Mücadelesinde Denge İlkesi (İZMİR-1999) Yard.Doç.Dr. Şükran ERTÜRK
- 95- 1998-1999 Öğretim Yılı Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Adalet Yüksekokulu Tanıtım ve Bilgilendirme Kılavuzu (İZMİR-1999) Prof. Dr. Zafer GÖREN
- 96- Anayasa ve Sorumluluk T.C. Anayasası Eki İle II Cilt (İZMİR-1999) Prof. Dr. Zafer GÖREN
- 97- Anayasa Hukukuna Giriş (İZMİR-2000) Prof. Dr. Zafer GÖREN
- 98- Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan (İZMİR-2000) Prof. Dr. Zafer GÖREN
- 99- Uluslararası Hukukun Esasları (İZMİR-2000) Prof. Dr. Melda SUR
- 100- Borçlar Özel Hukuku Pratik Çalışmaları ve Sınav Soruları (İZMİR 2001) Doç. Dr. Nevzat KOÇ/
Arş. Gör. Murat AYDOĞDU
- 101- Medeni Usul Hukukunda Menfi Vakıaların İspatı (İZMİR 2001) Doç. Dr. Oğuz ATALAY
- 102- Prof. Dr. Mahmut Tevfik BİRSEL'e Armağan (İZMİR 2001)
- 103- İş Hukuku II Toplu İş İlişkileri (İZMİR 2001) Prof.Dr. Ünal NARMANLIOĞLU
- 104- 2001-2002 Öğretim Yılı D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Tanıtım ve Bilgilendirme Klavuzu
- 105- Prof.Dr. Turhan Tufan YÜCE'ye Armağan (İZMİR-2001)
- 106- İdare Hukuku Pratik Çalışma El Kitabı (İZMİR-2001) 2. Baskı Prof.Dr. Durmuş TEZCAN
Yrd.Doç.Dr. Meltem KUTLU GÜRSEL
Yrd.Doç.Dr. Oğuz SANCAKDAR
Yrd.Doç.Dr. Muhlis ÖĞÜTÇÜ
- 107- Nişanlanma Sözleşmesi (İZMİR-2002) Doç.Dr. Nevzat KOÇ
- 107- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt:4, Sayı: 1 2002) İzmir
- 108- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt:4, Sayı: 2 2002) İzmir

- 109- Topluluğun Mali Çıkarlarının Korunması ve
Avrupa Savcılığı Hakkında YEŞİL KİTAP Prof.Dr. Durmuş TEZCAN
Arş.Gör. Murat ÖNOK
Arş.Gör. Behiye EKER
Arş.Gör. Sesim SOYER
Arş.Gör. Serkan EKİZ
- 110- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 5, Sayı: 1 2003) İzmir
- 111- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 5, Sayı: 2, 2003) İzmir
- 112- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 6, Sayı 1, 2004) İzmir
- 113- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 6, Sayı 2, 2004) İzmir
- 114- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 7, Sayı 1, 2005) İzmir
- 115- Prof.Dr. İrfan BAŞTUĞ Anısına Armağan-
DEÜ Hukuk Fakültesi D. (Cilt:7, Özel S. 2005) İzmir
- 116- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 7, Sayı 2, 2005) İzmir
- 117- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 8, Sayı 1, 2006) İzmir
- 118- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 8, Sayı 2, 2006) İzmir
- 119- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 9, Sayı 1, 2007) İzmir
- 120- Prof.Dr. Ünal NARMANLIOĞLU Armağanı
DEÜ Hukuk Fakültesi D. (Cilt:9, Özel S. 2007) İzmir
- 121- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 9, Sayı 2, 2007) İzmir
- 122- DEÜ Yayınları, TC Anayasası ve Prof.Dr. Meltem KUTLU GÜRSEL
İdari Yargı Temel Mevzuatı (İzmir-2010)
- 123- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 10, Sayı 1, 2008) İzmir
- 124- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 10, Sayı 2, 2008) İzmir
- 125- Prof.Dr. Bilge UMAR'a Armağan
DEÜ Hukuk Fakültesi D. (Cilt 11, Özel Sayı, 2009) (Basım Yılı 2010) İzmir
- 126- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 11, Sayı 1, 2009) İzmir
- 127- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 11, Sayı 2, 2009) İzmir
- 128- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 12, Sayı 1, 2010) İzmir
- 129- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 12, Sayı 2, 2010) İzmir
- 130- Prof.Dr. Burhan CEYHAN'a Armağan
DEÜ Hukuk Fakültesi D. (Cilt 12, Özel Sayı, 2010) (Basım Yılı 2012) İzmir
- 131- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 13, Sayı 1, 2011) İzmir
- 132- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 13, Sayı 2, 2011) İzmir
- 133- DEÜ Hukuk Fakültesi Yayın Kataloğu (2013) İzmir

-
- 134- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 14, Sayı 1, 2012) İzmir
135- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 14, Sayı 2, 2012) İzmir
136- Prof.Dr. M. Polat SOYER'e Armağan
DEÜ Hukuk Fakültesi D. (Cilt 15, Özel Sayı, 2013) (Basım Yılı 2014) İzmir
137- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 15, Sayı 1, 2013) İzmir
138- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 15, Sayı 2, 2013) İzmir
139- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 16, Sayı 1, 2014) İzmir
140- Prof.Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan
DEÜ Hukuk Fakültesi D. (Cilt 16, Özel Sayı, 2014) (Basım Yılı 2015) İzmir
141- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 16, Sayı 2, 2014) (Basım Yılı 2016) İzmir
142- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 17, Sayı 1, 2015) (Basım Yılı 2016) İzmir
143- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 17, Sayı 2, 2015) (Basım Yılı 2016) İzmir
144- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 18, Sayı 1, 2016) (Basım Yılı 2016) İzmir
145- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 18, Sayı 2, 2016) (Basım Yılı 2017) İzmir
146- DEÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku ve
Özel Hukuk Anabilim Dalları Lisansüstü Rehberi (İzmir-2017) (Prof. Dr. Oğuz SANCAKDAR)
147- Sıkça Sorulan Sorular (2017-2018) (İzmir-2017) (Prof. Dr. Oğuz SANCAKDAR)
148- Prof.Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan
DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt 19, Özel Sayı, 2017) İzmir
149- DEÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (Cilt: 19, Sayı 1, 2017) İzmir

Toptan veya Perakende İsteme Adresi
D.E.Ü. Hukuk Fakültesi
Tınaztepe Yerleşkesi 353900, Buca-İZMİR
Tel : (232) 420 18 00 - 301 60 46 Fax: (232) 301 60 09

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ YAYINI